

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jana Roštan

**Primerjalna analiza združevanja ZDA in Evrope:
proces, izhodišča in cilji**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2017

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jana Roštan

Mentor: prof. dr. Bogomil Ferfila

**Primerjalna analiza združevanja ZDA in Evrope:
proces, izhodišča in cilji**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2017

Primerjalna analiza združevanja ZDA in Evrope: proces, izhodišča in cilji

Magistrsko delo prikazuje proces združevanja Združenih držav Amerike (ZDA) in proces združevanja Evrope, pri čemer so izpostavljene ideje, ki so vodile k povezovanju in sodelovanju med državami. Ob orisu zgodovine nastajanja ZDA so prikazane temeljne ideje, na podlagi katerih so bili kot prva ustava ZDA zasnovani Členi konfederacije, in ideje, mišljenje, razmišljanja ustanovnih očetov ZDA, s katerimi so utemeljevali potrebo in pomen sprejetja nove ustave ZDA. Ob pregledu zgodovine Evrope so prav tako prikazane temeljne ideje, razmišljanja, načrti, ki so poudarjali potrebo po združevanju evropskih narodov, in navsezadnje tudi utemeljili nastanek Evropske unije (EU). Glede na to, da so ustanovni očetje EU njen nastanek pospremili z besedami, da EU ne bo nastala naenkrat ali v skladu z enotnim načrtom, ampak se bo gradila s pomočjo konkretnih dosežkov, je njen nadaljnji razvoj skozi pregled razvoja pogodb EU prikazan vse do danes. Pregled idej, načrtov, razmišljanj ustanovnih očetov ZDA in EU privede do ugotovitve, da je bilo njihovo pomembno vodilo, kako svojim prebivalcem zagotoviti mir, blaginjo in družbeni napredek, kar bo velikega pomena za ves svet. Pregled združevanja ZDA in združevanja Evrope nam z ozirom na vse te ideje, ki so nastajale skozi zgodovino, prikaže tudi neko širšo sliko, ki bi navsezadnje lahko pripeljala tudi do svetovne oblike vladavine.

Ključne besede: združevanje ZDA, združevanje Evrope, ustanovni očetje ZDA, ustanovni očetje EU, svetovna oblika vladavine.

Comparative analysis of the integration of the USA and Europe: process, benchmarks and goals

The master's thesis presents the integration process of the United States of America (USA) and the integration process of Europe and highlights the ideas that led to the integration and cooperation between the countries. Beside an outline of the history of the USA, the fundamental ideas are shown on the basis of which the Articles of Confederation were founded as the first Constitution of the USA, as well as the ideas, mind and thoughts of the founding fathers of the USA by means of which the need and the importance of the adoption of the new Constitution were substantiated. The overview of the history of Europe also shows the fundamental ideas, thoughts and plans which stressed the need of the integration of European nations, and finally also substantiated the creation of the European Union (EU). According to the fact that the founding fathers of the EU accompanied its creation with the words that the EU will not be made all at once or through overall integration, but will be built through concrete achievements, its further development is shown up to this day through an outline of the development of the EU treaties. An overview of the ideas, plans, thoughts of the founding fathers both of the USA and the EU leads to the findings that their important principle was how to provide peace, prosperity and social progress for their people, which will be of importance to the whole world. The overview of the integration of the USA and the integration of Europe displays a bigger picture which might, with regard to all those ideas emerging throughout history, as well lead us to the global form of government.

Keywords: integration of the USA, integration of Europe, founding fathers of the USA, founding fathers of the EU, global form of government.

ZAHVALA

Hvala prof. dr. Bogomilu Ferfili in izr. prof. Ani Bojinović Fenko za podane nasvete in hitro odzivnost. Hvala staršem, sestrám, bratu, dedku, prijateljem in sodelavcem... hvala, ker ste...

KAZALO

1 UVOD	7
2 ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE	18
2.1 ZGODOVINSKI ORIS NASTANKA ZDA	18
2.2 TEMELJNA NAČELA AMERIŠKE USTAVNE UREDITVE: SVOBODEN POSAMEZNIK, SUVERENO LJUDSTVO IN OMEJENA OBLAST	21
2.3 POMANJKLJIVOSTI ČLENOV KONFEDERACIJE IN POTREBA PO NJIHOVI SPREMEMBI.....	27
2.4 KONVENCIJA LETA 1787 IN PISANJE AMERIŠKE USTAVE.....	39
2.5 FEDERALISTI IN ANTIFEDERALISTI.....	45
2.6 USTAVA ZDA STOPI V VELJAVO	63
3 EVROPA.....	66
3.1 ZGODOVINA EVROPE IN ZAMISLI O ZDRUŽENI EVROPI.....	66
3.2 USTANOVNI OČETJE EVROPSKE UNIJE IN SCHUMANOVA DEKLARACIJA	98
3.2.1 Robert Schuman.....	98
3.2.2 Konrad Adenauer	102
3.2.3 Alcide de Gasperi.....	109
3.2.4 Jean Monnet	115
3.2.5 Schumanova deklaracija	120
3.3 USTANOVITEV EVROPSKE SKUPNOSTI ZA PREMOG IN JEKLO TER PRVA LETA NJENEGA OBSTOJA	122
3.3.1 Plevenov načrt: Evropska obrambna skupnost	122
3.3.2 Visoka oblast in njen prvi predsednik Jean Monnet	123
3.3.3 Odnosi med Visoko oblastjo in Parlamentarno skupščino	124
3.3.4 Ustanovitev in pomen skupnega trga za premog in jeklo	125
3.3.5 Zunanji odnosi ESPJ	132
3.3.6 Vloga Jeana Monneta, Roberta Schumana, Konrada Adenauerja in Alcideja de Gasperija po Schumanovi deklaraciji	135
3.3.6.1 Jean Monnet	135
3.3.6.2 Robert Schuman	136
3.3.6.3 Konrad Adenauer	141
3.3.6.4 Alcide de Gasperi.....	141
3.4 KRATEK PREGLED ZGODOVINE POGODB EVROPSKE UNIJE	142

3.4.1 Petdeseta in šestdeseta leta: od ustanovnih pogodb do združitve izvršilnih organov	143
3.4.2 Sedemdeseta leta: finančne in institucionalne pogodbe; prva pristopna pogodba.	145
3.4.3 Osemdeseta leta: Enotni evropski akt in pristopne pogodbe	146
3.4.4 Devetdeseta leta: Pogodba o Evropski uniji in pristopne pogodbe	148
3.4.5 Pogodbe 21. stoletja	151
3.5 POGODBA O USTAVI ZA EVROPO IN LIZBONSKA POGODBA.....	154
3.5.1Preambuli Pogodbe o Ustavi za Evropo in Lizbonske pogodbe	164
3.5.2 Vrednote in cilji Unije.....	166
4 SKLEP	170
5 LITERATURA	184

1 UVOD

Kakšna bi bila najboljša ureditev družbe, se že zelo dolgo sprašujemo. Tudi idej je bilo že zelo veliko. Nekatere poznamo, spet druge ne. Nekatere so se tudi uresničile, spet druge ne. Lukšič in Pikalo se sprašujeta, kaj pravzaprav so politične ideje. Ali so to ideje o politiki, ideje iz politike, vse ideje, ki imajo politično konotacijo, ideje, ki politično delujejo, pa niso bile niti mišljene niti dojete kot politične? Vse skupaj še bolj zamegli vprašanje, kje smemo in moremo brati politične ideje: so to samo knjige in ubesedeni zapisi, ali tudi arheološki predmeti, kamni, grobišča in zgradbe, risbe in kipi, tehnika in vse, kar je materialnega ostalo od predhodnih rodov; in kaj je z izginulim, ki je morda vplivalo celo bolj od materialne zapuščine, kaj je npr. z govori, s knjigami, ki se niso ohranili ali ki so jih popravljali in prirejali (Lukšič in Pikalo 2007, 1).

Tako kot politika tudi politične ideje domujejo na zelo širokem spektru. Največkrat jih najdemo v sklopu politične filozofije kot konceptualne zastavitve razumevanja ali postavljanja novih modelov države in politike. Politične ideje lahko preučujemo tudi skozi zgodovino, prav to pa nam lahko pomaga k bolj pregledni, jasni in varni sedanjosti in prihodnosti. Ob pregledu političnih idej skozi zgodovino je možen tudi vsakokratni odgovor na vprašanje, kdo smo, od kod prihajamo in kam gremo. Prav tako pa skušamo z razvrščanjem političnih idej utrditi predstavo o tem, da človeštvo napreduje ali nazaduje, da ima naše bivanje poseben smisel in poslanstvo, pa najsi bo to ohranjanje tradicije ali doseganje posebnega cilja, posebne ureditve človeške družbe nekje v bližnji prihodnosti ali slabi neskončnosti (Lukšič in Pikalo 2007, 5–17).

O tem, kakšna bi bila najboljša ureditev družbe oz. natančnejše države, je razmišljal že Platon. Prav Grki so bili nenazadnje tisti, ki so odkrili ne le demokracijo, temveč tudi politiko, umetnost doseganja odločitev z javno razpravo in upoštevanja teh odločitev kot nujni pogoj civiliziranega družbenega bivanja. Razmišljali so, da za razliko od živalskega sveta, ki živi v tekmovanju in napadanju, ljudje po naravi sodelujejo, imajo lastnosti »prijateljstvo« in pravičnost. Tako Protagoras kot Platon pa sta močno poudarjala tudi pomen izobraževanja. Izobraževanje je v starogrškem pomenu pomenilo vzgajanje, »formiranje«, razvoj moralnih vrlin, občutka državljske odgovornosti, zrele identifikacije s skupnostjo, njenimi tradicijami in vrednotami (Finley 1999, 17–28).

Vsi pisci so potrebo po političnem vodstvu sprejemali kot aksiom; njihov problem je bilo ločevanje med dobrimi in slabimi tipi. Vprašanje, s katerim se ukvarjajo grški pisci, je namreč vprašanje bistvenih odlik voditelja, ne pa (razen zelo drugotno) njegove tehnike ali tehnične kompetentnosti in tudi ne (razen na zelo splošen način) njegovega programa in politične usmeritve. Ključna razlika je razlika med možem, ki vodi in pri tem nima v mislih ničesar poleg dobrobiti države, in možem, ki mu je zaradi lastnega interesa najvažnejši njegov položaj in ga sili, da se dobrika ljudem. Osrednje vprašanje torej je, v čigavem interesu vodi voditelj (Finley 1999, 35–36).

Cilji in usmeritve države so moralni, brezčasni in univerzalni, doseže pa se jih lahko le z izobraževanjem, moralnim ravnanjem (zlasti tistih na oblasti), moralno ustrezno zakonodajo in izbiro pravih voditeljev (Finley 1999, 37).

To je razvidno tudi iz Platonovega razpravljanja v Državi, ki se začne z obravnavanjem pravičnosti. Pravičnost velja Platonu za poglavitno in najpomembnejšo krepost ter za temelj celotnega življenja, to je vseh odnosov v državi in vse politične dejavnosti. Tipično starogrško pojmovanje politike je takole: ker človek kot posameznik teži predvsem za največjim dobrim in ker tudi državna skupnost teži za istim ciljem, je potemtakem največje dobro najvišji ideal življenja v državi (Korač 1976, 20–21). Platon se je tako ukvarjal z vprašanjem in ga v svojem razmišljanju močno razčlenil, kakšna bi bila najbolj pravična država, kakšna bi bila najboljša država, kakšna bi bila idealna država. Razmišljal je o naravi ljudi in bil prepričan, da je v družbi mogoče najti tudi ljudi, ki bi vladali zato, ker bi resnično želeli dobro ljudem, vendar pa se takšni ljudje ne izpostavljajo, saj nimajo želje po vodenju, nimajo želje po slavi. Na oblast tako ponavadi pridejo tisti z drugimi interesi, ambicijami, tisti, ki si želijo časti in slave.

Platon tako pravi, da naj v pravični državi ne bi nihče, »ki je na kakršnem koli pomembnem položaju, ne raziskoval in ne zapovedoval, kolikor je pravi vladar, glede na svojo korist, temveč glede na korist podložnikov, za katere je odgovoren. Vse njegovo govorjenje in delovanje je naravnano v prid in korist podložnikov«. Platon tako ugotavlja, da »kdor opravlja v državi oblastno funkcijo v pravem smislu, jo opravlja prostovoljno«. Svoje besede obrazloži z razmišljanjem, da »plemeniti ne marajo opravljati javnih služb ne za denar ne za čast. Nočejo namreč, da bi jih imenovali plačance, če bi za svoje delo javno prejeli plačilo, kakor tudi nočejo veljati za tatove, če bi plačilo skrivaj prejeli; toda tudi za čast ne marajo opravljati služb, ker niso častilakomni«. Vendar pa, »najhujša od vseh kazni pa je oblast

slabih, kadar je najboljši nočejo prevzeti. Iz strahu pred tem prevzemajo plemeniti javne službe in jih opravljajo – ne, da bi v tem videli srečo in mislili, da se jim bo dobro godilo, temveč iz nujnosti, ker teh mest ne morejo zasesti boljši ali vsaj enaki«. Platon še pravi: »Ko bi namreč obstajala država dobrih, bi se tam prepirali o zavračanju javnih služb, kakor se pri nas prepirajo o njihovem opravljanju; potem bi se jasno pokazalo, da pravi vladar v resnici ni rojen za to, da skrbi za svojo korist, temveč za korist podložnikov« (Platon 1976, 53–59).

Platon je tako razmišljal, kakšna bi morala biti ureditev države, da bi na oblast prišli oz. da bi državo vodili tisti prvi, ki bi resnično želeli dobro ljudem, kako jih prepoznati v družbi, pa tudi, kako mlade vzgajati, da bo med nami mogoče najti veliko dobrih ljudi, veliko dobrih voditeljev. Da bodo resnično vladali z željo po boljši družbi za vse in jo vodili v svetlejšo prihodnost. Platon je bil prepričan, da mora dober voditelj najprej sam spoznati, kaj je višje dobro in se tako otresti materialnih užtkov. Osvobojen materialnih užtkov, osvobojen lastnih užtkov in z željo pomagati ljudem, da bodo ti kar najbolj srečni, da bo blaginja države večja, pa jim nato vladati. Takšnega voditelja države je imenoval filozof. Filozofi bi tako bili voditelji, ki bi »vodili državo budni, a ne speči, kakor je to danes v večini primerov. Današnji vladarji se bojujejo drug z drugim za oblast, kakor da bi bila le–ta neka velika dobrina«. Uresničitev dobro vodene države bi pomenila, da bi v njej »vladali resnično bogati, ne bogati z zlatom, temveč s tem, s čimer mora biti srečnik bogat: z dobrim in razumnim življenjem. Če pa se v vodstvo države vstulijo berači in pohlepneži po premoženju, v upanju, da si bodo tu nagrabili bogastvo, potem ne more biti uresničena dobra država. V taki državi pride nujno do bojov za oblast, in taka notranja vojna ne uniči samo oblastnikov, temveč tudi vso državo« (Platon 1976, 242).

Medtem ko je Platon nekoliko idealistično razmišljal, kakšna bi bila idealna ureditev države, pa je bil Immanuel Kant tisti, ki je načel idejo univerzalne zgodovine, zgodovine človeštva in potrebe po svetovnem miru. V uvodu se pri odgovoru na vprašanje, ali se človeštvo stalno izboljšuje, zavzame ne za pisanje naravne zgodovine, temveč zgodovine civilizacije. Izhodišče pri tem ni kakšna posebna koncepcija človeštva, temveč celota človeštva, združena v svetovni družbi in razporejena na nacionalne skupine (Lukšič in Pikalo 2007, 23).

Sicer pa nam zgodovina političnih idej predstavlja vrsto plemenitih duhov, ki so prodrli v bistvo stvari, narave in duha, politike, države in družbe, narave človeka, posameznika (Lukšič in Pikalo 2007, 28). Lukšič in Pikalo pomembno k temu dodajata, da je ob koncu 20. stoletja

postalo jasno, da je »prvikrat v zgodovini ... politika zares postala »usoda«, saj je od politične osveščenosti odvisen ne samo družbeni napredek, marveč tudi sam obstoj človeštva kot vrste« (Bibič v Lukšič in Pikalo 2007, 195). Da bi lahko bili na ravni zgodovinske naloge čimbolj izmojstreni za ples po političnem parketu, se moramo vedno znova vračati v zakladnico zgodovine političnih idej (Lukšič in Pikalo 2007, 195).

V pričujočem magistrskem delu se bomo osredotočili na ideje, ki so botrovale k nastanku Združenih držav Amerike (ZDA), in na ideje, ki so botrovale k nastanku Evropske unije, ter kasneje k tesnejši povezanosti ene in druge.

Angleške kolonije na območju sedanjih ZDA so vodili guvernerji, ki jih je običajno imenoval angleški kralj, v upravi pa so lahko sodelovale tudi skupščine predstavnikov kolonialnega prebivalstva. Ko je angleški parlament sredi 18. stoletja vedno bolj omejeval njihovo notranjo avtonomijo, uveljavil angleške zakone in davke, stroške sedemletne vojne med Angleži in Francozi prenesel na kolonialno prebivalstvo, je prišlo do upora in navsezadnje do razglasitve neodvisnosti 13 –tih kolonij (Pavliha 2011, 119). Na kontinentalnem kongresu v Pensilvaniji so 4. julija 1776 slavnostno podpisali Deklaracijo neodvisnosti. V ta dokument svetovnega pomena so vnesene pomembne misli in zahteve razsvetljenstva, posebej ideje Angleža Johna Locka. Obenem je hotel glavni izmed piscev, Thomas Jefferson, z besedilom izraziti ameriška prepričanja: »Naslednje resnice imamo za samoumevne: da so vsi ljudje ustvarjeni enaki; da so od stvarnika opremljeni z določenimi neodtujljivimi pravicami; da mednje sodijo življenje, svoboda in iskanje sreče; da se za zagotavljanje teh pravic med ljudmi ustanovijo vlade, katerih upravičenost do oblasti izhaja iz soglasja tistih, ki jim vladajo; da je pravica naroda, če se katerakoli oblika vlade izkaže za prej imenovanim namenom škodljiva, vlado spremeniti ali odstaviti in postaviti novo ter jo zgraditi na takih načelih, njena pooblastila pa organizirati v taki obliki, kot se zdi potrebno za zagotavljanje varnosti in sreče naroda ...« (Mai 2005, 84).

Za številne Američane ni šlo več samo za osvoboditev izpod britanske nadvlade. Imeli so se za začetnike v boju proti tiraniji po vsem svetu. »Borimo se za dostojanstvo in srečo človeštva. Za Ameriko je velika slava, da jo je božja previdnost izbrala za to mesto časti«, je zapisal Benjamin Franklin (Mai 2005, 84).

Očetje ameriške neodvisnosti so kmalu po njeni razglasitvi na teh temeljih oblikovali tudi prvo zvezo trinajstih kolonij, t.i. konfederacijo. Delovanje in pristojnosti te državne zveze so

oblikovali s Členi konfederacije, ki jih pogosto omenjajo kot prvo ameriško ustavo. V veljavo so stopili leta 1781, ko jih je po štirih letih diskusije potrdilo vseh trinajst držav (Toplak 2005, 14).

Členi konfederacije so predvideli zelo ohlapno zvezno oblast z izjemno omejenimi pristojnostmi. Zaradi težav, ki jih je povzročala takšna ureditev, so že kmalu po uveljavitvi Členov konfederacije številni voditelji pozivali k njihovi spremembi (Toplak 2005, 15).

Na zvezni konvenciji v Filadelfiji, maja 1787, so se srečali največji duhovi in najplemenitejši značaji, ki so se kdajkoli pojavili v novem svetu. Predsedoval ji je George Washington (Tocqueville 1996, 113–114). Konvencija je bila pooblaščen za dodajanje amandmajev h Členom konfederacije. Toda kot je pozneje zapisal James Madison, so poslanci »z veliko zaupanja v domovino« preprosto pustili člene ob strani in se lotili snovanja celotne nove oblike vladavine (Ferfila 2002, 485).

17. septembra 1787 je po šestnajst tednov trajajočem posvetu izdelano ustavo podpisalo 39 od skupno 42 navzočih delegatov. S tem pa ustava nove federacije še ni začela veljati. Da bi posamezna država lahko postala del nove zveze, je morala ustavno besedilo ratificirati, ustava pa ni začela veljati, dokler je ni ratificiralo vsaj devet držav. V tem času so tako federalisti, najdejavnejši med njimi so bili Alexander Hamilton, James Madison in John Jay, v podporo novi ustavi objavili tudi vrsto esejev, imenovanih »The Federalist Papers«, ki so še danes pomemben vir pri raziskovanju pomena ustavnega besedila. Svojo pomembno vlogo v podporo novi ustavi sta odigrala tudi George Washington in James Wilson (Ferfila 2002, 486–487; Toplak 2005, 25).

V preambuli nove ustave so zapisali: »Mi, Ljudstvo Združenih Držav, z Namenom, da ustvarimo bolj dovršeno Zvezo, uveljavimo Pravičnost, zavarujemo notranji Mir, zagotovimo skupno obrambo, pripomoremo k splošnemu Blagostanju ter zavarujemo Blagoslov Svobode nad nami in našim Zanamstvom, predpisujemo in vzpostavljamo to USTAVO ZA ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE.« (Jaklič 2005, 36).

Ustava Združenih držav Amerike je začela veljati leta 1789. Dopolnjena zgolj z amandmaji, a v svojem bistvu nespremenjena, velja še danes. Prvič v zgodovini je utemeljila svobodno demokratično vladarsko ureditev in je postala vzor za številne druge države (Mai 2005, 85).

Na podlagi te ustave se je v Združenih državah izoblikovala ena najstabilnejših demokratičnih oblik vladavine z zavidljivo stopnjo spoštovanja človekovih pravic. Prav tako se je pod to ustavo razvila najmočnejša politična, gospodarska, vojaška, znanstvena, tehnološka, športna in še kakšne vrste velesila ter dežela priložnosti za milijone priseljencev z vsega sveta (Toplak 2005, 11–12).

Evropska unija je prinesla na območje evropske celine stabilnost in mir, pomembna za ves svet. »Pred šestdesetimi leti, ko smo okrevali po tragediji dveh svetovnih vojn, smo se odločili, da se združimo in iz pepela obnovimo naš kontinent. Zgradili smo edinstveno Unijo s skupnimi institucijami in močnimi vrednotami, skupnost miru, svobode, demokracije, človekovih pravic in vladavine prava, pomembno gospodarsko silo z neprimerljivo stopnjo socialnega varstva in blaginje,« je zapisano v Rimski deklaraciji, podpisani ob 60–letnici Rimske pogodbe (The Rome Declaration).

Več zamisli o trajnem povezovanju držav in narodov na evropski celine je ohranjenih že vse od srednjega veka naprej. K rojevanju takih predlogov so največ prispevale hude posledice krvavih vojn med evropskimi vladarji in vdori vzhodnih ljudstev (Bebler 2007, 18). William Penn je v eseju Proti sedanjemu in prihodnjemu miru v Evropi leta 1693 predstavil ideje o blagostanju, ki bi ga Evropi prinesla odsotnost vojn (RTV SLO 2003, 7. avgust; Toplak 2003, 58). Eno ključnih del v razvoju evropske ideje, tako po vsebini kot po odmevnosti, je tudi razprava Immanuela Kanta K večnemu miru iz leta 1795 (Toplak 2003, 68). Številne nove pobude za sodelovanje v Evropi pa so se rojevale v obdobju po 1. svetovni vojni. Enemu evropskemu projektu, Panevropa, ki ga je zasnoval Richard Coudenhove Kalergi, je celo uspelo prerasti v množično gibanje. Kljub temu je bil sredi tridesetih let politični konsenz v Evropi že nedosegljiv (Toplak 2003, 99–111).

Leta 1945 je bilo tako treba znova iskati odgovor na vprašanje, kako vsaj trajneje, če že ne trajno, zagotoviti mir v Evropi (Toplak 2003, 114).

9. maja 1950 je Robert Schuman, francoski minister za zunanje zadeve, prebral Schumanovo deklaracijo, ki jo je pripravil v sodelovanju s svetovalcem francoske vlade Jeanom Monnetom. »Svetovni mir se ne more zagotoviti brez ustvarjalnih prizadevanj, sorazmernih z nevarnostmi, ki ga ogrožajo,« so bile uvodne besede, ki jih je izrekel Schuman. Nato pa je

dejal, da Evropa ne bo nastala naenkrat ali v skladu z enotnim načrtom, gradila se bo s pomočjo konkretnih dosežkov, ki bodo najprej oblikovali dejansko solidarnost. Kot prvo bi bilo potrebno odpraviti staro nasprotje Francije in Nemčije, to pa bi lahko dosegli z združitvijo francosko–nemške proizvodnje premoga in jekla pod skupno oblastjo v okviru organizacije, ki je odprta za sodelovanje drugih držav Evrope (Schumanova deklaracija).

Belgija, Nemčija, Francija, Italija, Luksemburg in Nizozemska so 18. aprila 1951 v Parizu res podpisale Pogodbo o ustanovitvi Evropske skupnosti za premog in jeklo (ESPJ), ki je stopila v veljavo 23. julija 1952. Postopnost povezovanja sta kmalu utrdili Rimski pogodbi, podpisani 25. marca 1957 v Rimu, s katerima sta 1. januarja 1958 začeli delovati Evropska skupnost za atomsko energijo (EURATOM) in Evropska gospodarska skupnost (EGS). Prva je pomenila usklajevanje in povezovanje raziskovalnih programov na področju jedrske energije v civilne namene. Z drugo pogodbo pa so na nova področja razširili načela, določena v Pogodbi o ustanovitvi ESPJ (Moussis 1999, 34; Generalni sekretariat Sveta 2012, 6–8).

Cilj EGS in skupnega trga je bil preoblikovati pogoje za trgovino in proizvodnjo na ozemlju njenih šestih držav in zagotoviti korak naprej proti tesnejši politični enotnosti Evrope. V okviru tega cilja so se tako države pogodbenice dogovorile, da:

- položijo temelje »vse tesnejši zvezi« med narodi Evrope;
- s skupnim delovanjem odstranijo trgovinske in druge ovire med njimi in tako zagotovijo svojim državam gospodarski in socialni napredek;
- izboljšajo življenjske razmere in delovne pogoje svojim državljanom;
- zagotovijo uravnoteženo trgovino in pošteno konkurenco;
- zmanjšajo gospodarske in socialne razlike med različnimi regijami EGS;
- s skupno trgovinsko politiko postopoma odpravijo omejitve v mednarodni trgovini;
- spoštujejo načela Ustanovne listine Združenih narodov (ZN);
- združijo svoje vire za ohranitev in utrditev miru in svobode ter pozovejo druge narode Evrope z enakimi ideali, da se jim v teh prizadevanjih pridružijo (Rimska pogodba).

S Pogodbo o EGS so bili položeni temelji današnje Evrope. Cilj te pogodbe je bil z doseganjem gospodarskih ciljev prispevati k izgradnji politične Evrope. Države podpisnice so

se izrekle za »odločene, da položijo temelje vse tesnejši zvezi med narodi Evrope« (preambula Pogodbe o ustanovitvi EGS) (Generalni sekretariat Sveta 2012, 7–8).

Ta vedno tesnejša zveza je nato vodila vse do Pogodbe o Ustavi za Evropo, ki sicer nikoli ni stopila v veljavo, in do njene naslednice Lizbonske pogodbe, ki je bila podpisana 13. decembra 2007 in je stopila v veljavo 1. decembra 2009. Evropska unija se je v vsem tem času in se še danes sooča s številnimi preizkušnjami, kljub temu pa bi lahko rekli, da je Lizbonska pogodba (le) trenutno zadnja pogodba v verigi temeljnih normativnih besedil, s katero se nadaljuje »postopek oblikovanja vse tesnejše zveze med narodi Evrope« (Accetto 2010a, 17; Vatovec 2010, 28; Generalni sekretariat Sveta 2012, 18).

Prav v tem letu smo tako obeležili že 60. obletnico Rimske pogodbe, ob praznovanju katere je predsednik Evropskega sveta Donald Tusk dejal: »Izgradnja svobodnega sveta zahteva čas, veliko truda in odrekovanja. To je razlog, zakaj je bil dosežen v tako malo krajih na Zemlji. In vendar nam je uspelo. Uničiti tak svet pa je zelo enostavno. Za to je potreben le kratek trenutek« (Tusk 2017). Prav zato je še kako pomembno, da se nikoli ne pozabi, kateri so bili najpomembnejši razlogi, da smo se združili v Evropo oz. kot sta dejala Lukšič in Pikalo, od politične osveščenosti je danes odvisen ne samo družbeni napredek, marveč tudi sam obstoj človeštva kot vrste. In danes, ko se pojavljajo številne razprave o smiselnosti tesnejšega povezovanja ali celo obstoja Evropske unije, prvič pa smo tudi priča, da država članica zapušča Evropsko unijo, bom v pričujočem magistrskem delu skozi proces združevanja ZDA in skozi proces združevanja Evrope osvetlila ideje, razmišljanja, argumente, ki so vodili k sodelovanju in povezovanju držav Evropske unije in že prej Združenih držav Amerike.

Glede na vrednote, zapisane v preambuli ustave ZDA in že prej v Deklaraciji neodvisnosti, in glede na vrednote, zapisane v preambuli in ciljih Pogodbe o ustanovitvi EGS in že prej v Schumanovi deklaraciji, ter glede na navedeno, da so se ustanovni očetje pri pisanju teh dokumentov ozirali tudi na preostali svet, sem razvila tudi **osnovno tezo magistrskega dela**, ki se glasi:

»Pomembno vodilo ustanovnih očetov Združenih držav Amerike kot tudi Evropske unije je bilo, kako svojim prebivalcem zagotoviti mir, blaginjo in družbeni napredek, kar bo velikega pomena za ves svet.«

Želim prikazati, da je bil tako namen nastanka Združenih držav Amerike kot tudi nastanka in vedno tesnejšega povezovanja držav Evropske unije zagotovitev miru, blaginje in družbenega napredka svojim prebivalcem, saj bosta kot takšni lahko največ prispevali tudi k razvoju preostalega sveta. Ker je Evropska unija še nedokončan »projekt«, prav tako pa tudi nihče ne ve, kakšna bo njena končna oblika, bom skozi njen razvoj poskušala prikazati, da bi prav Evropska unija lahko predstavljala nov model sodelovanja v vedno bolj globalnem svetu.

Ob zgodovinskem orisu bo proces združevanje ZDA in Evrope prikazan skozi besede in razmišljanja ustanovnih očetov ZDA in Evropske unije. Zanimajo me tudi tiste ideje, ki so navdihovale ustanovne očete ZDA, in tiste ideje, ki so že mnogo prej razvijale združeno Evropo.

Skozi nalogo sem tako ob zgodovinskem orisu pregledala, na katerih idejah temelji nastanek Združenih držav Amerike, s poudarkom na Johnu Locku, ter s kakšnimi argumenti so federalisti, kot so bili: Alexander Hamilton, James Madison, George Washington, John Jay in James Wilson, pozivali k močnejši povezanosti držav pod Členi konfederacije, ki so vodili do sprejetja nove ustave Združenih držav Amerike. Prav tako so me zanimale ideje, zamisli, s katerimi so mnogi pozivali k sodelovanju in povezovanju evropskih držav že pred 2. svetovno vojno, pri čemer sem večjo pozornost namenila Williamu Pennu in Immanuelu Kantu ter kasneje Richardu Coudenhoveju Kalergiju in njegovemu odmevnemu delu Panevropa. Osredotočila sem se tudi na ustanovne očete Evropske unije, posebej Roberta Schumana in Jeana Monneta, ter njihove govore, argumente, ki so botrovali k nastanku Evropske unije in kasneje k tesnejšemu povezovanju med državami članicami. Robert Schuman je že v izjavi 9. maja 1950 dejal, da Evropa ne bo nastala naenkrat ali v skladu z enotnim načrtom, ampak se bo gradila s pomočjo konkretnih dosežkov, ki bodo najprej oblikovali dejansko solidarnost. Države podpisnice Pogodbe o EGS so se tako kasneje izrekle za odločene, da položijo temelje vse tesnejši zvezi med narodi Evrope. To je tudi razlog, da sem predvsem skozi razvoj pogodb pogledala tudi nadaljnji razvoj Evropske unije vse do podpisa Pogodbe o Ustavi za Evropo, ki je do sedaj predstavljala najtesnejšo zvezo med narodi Evrope, oz. ker le-ta ni stopila v veljavo, do njene naslednice Lizbonske pogodbe.

Obravnavanje tematike magistrskega dela bo temeljilo na uporabi več medsebojno dopolnjujočih se **znanstvenih metod in tehnik raziskovanja**:

- pregled, analiza in interpretacija primarnih virov;

To metodo sem uporabila pri analizi dokumentov: zakonodajnih, strateških, usmeritvenih, ter tudi govorov, spisov in del oseb, ki jim bom v magistrskem delu posvetila posebno pozornost.

Analiza združevanja ZDA bo vključevala naslednje vire:

- Deklaracija neodvisnosti (Declaration of Independence 1776),
- Členi konfederacije (Articles of Confederation 1781),
- Ustava ZDA (1787),
- razmišljanja, mnenja, argumenti zbrani v knjigi The founders' constitution: John Locke, Second Treatise, Alexander Hamilton to Gov. George Clinton, Alexander Hamilton to James Duane, Alexander Hamilton, Federalist, no. 6, Alexander Hamilton, Federalist, no. 7, Alexander Hamilton, Federalist, no. 11, Alexander Hamilton, Federalist, no. 15, John Jay to Thomas Jefferson, John Jay, An Address to the People of the State of New York, Thomas Jefferson to Edward Carrington, Thomas Jefferson, Preamble to a Bill for the More General Diffusion of Knowledge, James Madison, Federalist, no. 14, James Madison, Vices of the Political System of the United States, James Madison to Edmund Randolph, James Madison to George Washington, James Madison, Federalist, no. 39, James Madison, Federalist, no. 40, James Madison, Federalist, no. 45, James Madison, Federalist, no. 51, George Washington to James Warren, George Washington to John Jay, George Washington to Henry Knox, George Washington to James Madison, George Washington, Circular to the States, James Wilson, Pennsylvania Ratifying Convention.

Analiza združevanja Evrope bo vključevala naslednje vire:

- Schumanova deklaracija (1950),
- Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti za premog in jeklo (1952),
- Pogodba o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti (1957),
- Pogodba o Ustavi za Evropo (podpisana leta 2004),
- Lizbonska pogodba (2009),
- William Penn: Proti sedanjemu in prihodnjemu miru v Evropi (An essay towards the present and future peace of Europe by the Establishment of an European Diet, Parliament, or Estates) (1914),
- Immanuel Kant: Večni mir (Perpetual peace) (1795),
- Richard Coudenhove-Kalergi: Panevropa (1923),
- Robert Schuman: Za Evropo (1962),

- govori Jeana Monneta zbrani v reviji *From the Schuman declaration to the birth of the ECSC: The role of Jean Monnet: First address to the Assembly on the High Authority's plans, Report to the Organising Committee of the ECSC, Address to the Assembly on the first budget of the High Authority, Statement to the Common Market Committee, Statement to the Committee on Investment, Address to the Assembly on the first general report of the High Authority on the activities of the ECSC, Address to the Assembly on relations with the United Kingdom, Address to the Assembly on relations with the United States, Address to the Assembly on the levy, Address to the Assembly on relations between the High Authority and the Assembly, Address to the Assembly on investment policy, Address to the Assembly on the second general report of the High Authority on the activities of the ECSC, Address to the Assembly on the activities of the High Authority, particularly in relation to the creation of the common market, Address to the Assembly on the activities of the High Authority in relation to the levy, Address to the Assembly on the association with the United Kingdom.*

- analiza in interpretacija sekundarnih virov;

Z analizo sekundarnih virov bom orisala zgodovino združevanja ZDA in Evrope, prav tako sem na podlagi te analize izluščila tiste primarne vire, ki so mi koristili pri nadaljnji analizi. Posebej bi izpostavila delo Jurija Toplaka: *Ustava Združenih držav Amerike* s pojasnili (2005) in delo Cirile Toplak: *Združene države Evrope – Zgodovina evropske ideje* (2003).

- zgodovinsko–razvojna metoda;

Z uporabo zgodovinske–razvojne metode bom na kratko pregledala zgodovinski razvoj ZDA in Evrope, prav tako pa tudi zgodovinski razvoj idej, ki so vodile k nastanku ZDA in k nastanku Evropske unije.

- primerjalna metoda raziskovanja;

Z uporabo primerjalne metode raziskovanja bom primerjala proces združevanje ZDA in Evrope, kaj so bila izhodišča in cilji združevanja ZDA in kaj so bila izhodišča in cilji združevanja Evrope.

2 ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE

2.1 ZGODOVINSKI ORIS NASTANKA ZDA

V 17. in 18. stoletju so desettisoči Evropejcev odhajali v Ameriko, saj so si v novem svetu obetali boljše življenje. Nekateri so se na dolgo in nevarno pot podali iz gospodarskih razlogov, za druge je bilo odločilno politično prepričanje. Mnogi so zapuščali svojo domovino tudi zato, ker so jih preganjali ali so bili zapostavljeni zaradi vere (Mai 2005, 82).

Priseljenci so gradili vasi, izsekavali gozdove in obdelovali zemljo, da bi jo spremenili v rodovitna polja. Staroselci pa niso povsod križem rok opazovali njihovega početja. Pogosto je prihajalo do hudih bojov, ker Evropejci niso spoštovali pravic Indijancev. Le v redkih primerih so se poskušali naseljenci pogoditi z njimi in ohraniti mir. Vsem evropskim kolonistom je bilo skupno, da so ostali politično povezani z matičnimi državami (Mai 2005, 82).

V severnih kolonijah, kot so imenovali novo naseljena področja, so naseljenci živeli pretežno od kmetijstva in rokodelstva, ribolova in ladjedelstva. Cerkveno, politično, gospodarsko in kulturno življenje so narekovali puritanci. Iz vasi so zrasla mesta, že leta 1636 je bila ustanovljena prva ameriška visoka šola, univerza Harvard v kraju Cambridge sredi dežele Massachusetts (Mai 2005, 82).

Jug se je razvijal drugače kot Sever. Tu so na velikih površinah gojili predvsem riž, tobak, sladkorni trs in pozneje tudi bombaž, na njih pa so delali črni sužnji. Kjer ni bilo dovolj delovne sile, so si jo lastniki plantaž dali pripeljati iz Afrike (Mai 2005, 82; Pavliha 2011, 119).

V 18. stoletju so se nasprotja med Veliko Britanijo in Francijo kazala tudi v zvezi s kolonialnim osvajanjem obeh držav v Ameriki. V pokrajine ob Atlantskem oceanu Severne Amerike so se naseljevali francoski, nizozemski in angleški priseljenci. Angleži so kmalu priključili svoji posesti nizozemsko kolonialno posest in Novi Amsterdam preimenovali v New York. V svoji lasti so imeli tudi območje okoli Hudsonovega zaliva. Na severozahodu so se naseljevali ruski trgovci, zahod sedanjih ZDA pa so osvajali Španci (Pavliha 2011, 119).

Po naselitvi Francozov ob Reki sv. Lovrenca so prodrli v notranjost do velikih jezer in se ob reki Ohio spustili v dolino Misisipija. Z vojaškimi postojankami so zaustavili naseljevanje angleškega prebivalstva v porečje Misisipija, zato je bil spopad med Angleži in Francozi neizogiben (Pavliha 2011, 119).

Iz sedemletne angleško-francoske kolonialne vojne (1756–63) za prevlado v novem svetu je Anglija izšla kot nesporna zmagovalka. S pariškim mirom iz leta 1763 so vse kolonije vzhodne obale in obsežni deli Severne Amerike pripadli britanskemu imperiju (Mai 2005, 83; Pavliha 2011, 119).

Čeprav so kolonije vodili guvernerji, ki jih je običajno imenoval angleški kralj, so v upravi lahko sodelovale tudi skupščine predstavnikov kolonialnega prebivalstva. Ko je angleški parlament sredi 18. stoletja vedno bolj omejeval notranjo avtonomijo, uveljavil angleške zakone in davke, stroške sedemletne vojne prenesel na kolonialno prebivalstvo, pri katerih ameriško prebivalstvo ni imelo besede, saj ni imelo predstavnikov v angleškem parlamentu, so ti v kolonijah sprožili srdito nasprotovanje. Prebivalci kolonij so parlamentu v daljnem Londonu preprosto odrekli pravico do odtegovanja davkov. Uprli so se plačevanju davkov in bojkotirali angleško blago (Mai 2005, 83; Pavliha 2011, 119).

Angleški parlament je preklical nekatere zakone, a kljub temu se je položaj zaostroval. Končno je ostala le še carina na čaj – bolj iz načelnih kot gospodarskih razlogov: angleški parlament je hotel s tem dokazati svojo pravico, da izdaja zakone in pobira carino tudi za ameriške kolonije. Ko so se sredi decembra 1773 v bostonskem pristanišču zasidrale tri angleške ladje, da bi raztovorile svoj tovor čaja, je prišlo do odkritega upora. 16. decembra 1773 so meščani Bostona, preoblečeni v Indijance, zavzeli ladje in zmetali zaboje čaja v morje. Ta akcija se je v zgodovino zapisala kot »bostonska čajanka« in je sprožila ameriško vojno za neodvisnost (Mai 2005, 83; Pavliha 2011, 119).

Leta 1774 so se predstavniki kolonij zbrali v Filadelfiji na prvem kontinentalnem kongresu. V tem času je večina za svojega kralja še vedno priznavala Angleža Jurija III. Ko pa je ta vse koloniste brez razlike označil za upornike, se je vzdušje spremenilo. Zdaj so se tudi dotlej lojalni podaniki njegovega veličanstva zatekli v nasprotni tabor upornikov. Maja 1775 se je zbral drugi kontinentalni kongres. Imenovali so začasno vlado in Georgea Washingtona imenovali za vrhovnega poveljnika kontinentalne armade. Še v času vojne je 13 kolonij

razglasilo neodvisnost. 4. julija 1776 so slavnostno podpisali Deklaracijo neodvisnosti (Mai 2005, 83).

Anglija je kot odgovor na razglasitev neodvisnosti v Ameriko pošiljala vse več čet. Toda kljub veliki številčni premoči jim Američanov ni uspelo poraziti. Njihova volja in bojni duh sta, skupaj z razumnim poveljevanjem Georgea Washingtona, odtehtala številčno podrejenost. Ko je koloniste z vojaki, orožjem in denarjem podprla še Francija, je Anglija kapitulirala in leta 1783 v Versajski mirovni pogodbi priznala neodvisnost Združenih držav Amerike (Mai 2005, 84–85).

Združene države Amerike so tiste, kjer je bil kot ustavni sistem vladanja rojen federalizem. Ameriški eksperiment s federalizmom se je tako začel z revolucionarnim Kontinentalnim kongresom po razglasitvi neodvisnosti 4. julija 1776 (Bennett v Laursen 2011, 4). Leto kasneje je kongres sprejel prvo napisano ustavo, Člene konfederacije, ki je stopila v veljavo leta 1781, ko jo je ratificirala še zadnja potrebna od 13 držav. Ker se je po koncu vojne takšna ustava pokazala kot neustrezna, so na konvenciji v Filadelfiji leta 1787 »izumili«¹ bolj centraliziran federalni sistem. Nova ustava iz Filadelfije je ustanovila zvezno državo (Laursen 2011, 4–5; Pavliha 2011, 119).

Pod Členi konfederacije je imela nacionalna vlada pooblastila za zunanje zadeve in obrambo, vendar je bila odvisna od finančne in druge podpore držav, da je lahko ta pooblastila izvajala. V federaciji leta 1787 pa so imele nacionalna in državne vlade svoja področja pristojnosti in tudi sredstva za izvajanje svoje moči (Bodnari 203, 12). Razlikovanje med konfederacijo in federacijo tako izhaja prav iz ameriške izkušnje, kjer je 13 britanskih kolonij sprva izoblikovalo konfederacijo na podlagi Členov konfederacije (1781–1789), nato pa so se na konvenciji v Filadelfiji leta 1787 dogovorili za bolj centraliziran federalni sistem (Laursen 2011, 4). Obstajajo torej trije dokumenti, ki predstavljajo temelj ameriškega političnega sistema: Deklaracija neodvisnosti, Členi Konfederacije (od 1777 do 1781) in Ustava (ki jo je sprejela Konvencija Združenih držav Amerike 17. septembra 1787). Pomembno vlogo pri postopku sprejemanja Ustave so imeli tudi Federalistični spisi, vendar jih ni mogoče obravnavati kot uradne dokumente (Bodnari 203, 12).

Ustava Združenih držav Amerike je najstarejša veljavna pisana ustava v svetu, verjetno pa tudi najpomembnejše, najvplivnejše in najbolj študirano pravno besedilo, kar jih je bilo

napisanih. V dobrih dveh stoletjih je ameriška ustava vzdržala preizkuse in pritiske časa, vojn in sprememb na družbenem, političnem, ekonomskem in socialnem področju. Tako se še danes uporablja v domala nespremenjeni obliki. Neizmeren je tudi njen vpliv na ustavni razvoj v Evropi in drugod po svetu. Navsezadnje, na podlagi te ustave se je v Združenih državah izoblikovala ena najstabilnejših demokratičnih oblik vladavine z zavidljivo stopnjo spoštovanja človekovih pravic. Ni možno tudi spregledati, da se je pod to ustavo razvila najmočnejša politična, gospodarska, vojaška, znanstvena, tehnološka, športna in še kakšne vrste velesila ter dežela priložnosti za milijone priseljencev z vsega sveta (Toplak 2005, 11–12).

2.2 TEMELJNA NAČELA AMERIŠKE USTAVNE UREDITVE: SVOBODEN POSAMEZNIK, SUVERENO LJUDSTVO IN OMEJENA OBLAST

Pozno 17. in 18. stoletje imenujemo obdobje razuma ali racionalizem. Ta izraz želi poudariti, da se je mišljenje vedno bolj osvobajalo praznoverja, pa tudi nekritične vere. Kar se je začelo z renesanso in humanizmom, se je še močneje nadaljevalo. Novi miselni tokovi so prihajali predvsem iz Anglije in Francije. Pod vprašaj so postavili vse dotlej veljavne poglede na religijo, državo, družbo in gospodarstvo ter jih izpostavili strogi sodbi razuma (Mai 2005, 78).

Ljudje naj ne bi več živeli pod skrbništvom starih avtoritet, marveč naj bi ravnali samostojno in razumno, to pomeni razsvetljeno. Kaj je treba razumeti pod razsvetljenstvom, je v svoji znameniti opredelitvi povzel Immanuel Kant. »Razsvetljenstvo je izhod človeka iz njegove »mladoletnosti«, za katero si je sam kriv. Mladoletnost je nezmožnost uporabljati lastni razum brez vodstva nekoga drugega. Sam si je kriv v tem primeru, če vzrok zanjo ni pomanjkanje razuma, temveč pomanjkanje odločnosti in poguma, da bi uporabil svoj razum brez vodstva nekoga drugega. »Imej pogum, da uporabiš svoj lastni razum«, je torej vodilo razsvetljenstva« (Mai 2005, 79).

Razsvetljenci so govorili o naravni enakosti ljudi in o tem, da ima vsak človek pravice in dostojanstvo, ki mu ga ne sme nihče kratiti, tudi cesar ne (Mai 2005, 79).

Te verige so hoteli streti Rousseau, Locke, Kant, Montesquieu, Voltaire in drugi. Svobodno rojeni ljudje naj bi se prav tako svobodno združevali v skupnosti, ki naj varujejo njihove naravne pravice. Sklepali naj bi pogodbe, v katerih naj bodo določene pravice in dolžnosti

tako vladajočih kot vladanih. Da nihče v državi ne bi mogel postati premočan, naj bi moč razdelili: eni sprejemajo zakone, drugi jih izvršujejo in tretji budno pazijo, da se vse odvija po pravilih (Mai 2005, 79).

Po tem razmišljanju vladarji torej niso postavljeni od boga, temveč od svojega naroda. Njihova naloga je, da spoštujejo človekovo dostojanstvo, zaščitijo njegovo svobodo in spodbujajo njegovo blagostanje in srečo. Če se vladar ne drži pogodbe s svojim narodom in zlorabi zaupanje, ki mu je bilo naklonjeno, ga lahko narod odstavi. Te revolucionarne nove misli so bile seveda v nasprotju z absolutizmom, ki je vladal v Evropi, in večina vladarjev jih je zavračala (Mai 2005, 79).

Nasprotno pa je bilo v Severni Ameriki, kjer so jih v 18. stoletju sprejemali praktično vsi. Učili so jih v šolah, pridigali v cerkvah in o njih razpravljali v javnem in zasebnem življenju. Teorije, po katerih je suveren kralj ali druga državna ali cerkvena oblast, so bile pozabljene. Da je suvereno ljudstvo, oblast pa ima lahko le tiste pristojnosti, ki so ji dane od ljudstva, so se zavedali vsi, tudi politični veljaki, in s tem oblikovali nove državne ureditve (Toplak 2005, 13).

Za razumevanje ameriške ustave je tako bistvenega pomena poznavanje temeljev, na katerih so takratni ameriški politični veljaki gradili bodočo državno ureditev. V nadaljevanju si bomo zato na kratko pogledali nekaj teh razmišljanj.

John Locke je razmišljal, da če bi želeli pravilno razumeti politično oblast, kakršna je v njenem izvoru, moramo razmisliti, v kakšnem stanju so vsi ljudje po naravi. In to je stanje popolne svobode, v katerem ljudje odločajo o svojih dejanjih in razpolagajo s svojim imetjem. Ljudem ustreza biti v mejah zakona narave, brez da bi želeli oditi ali da bi bili odvisni od volje katerega koli drugega človeka. Prav tako je to stanje enakosti, v katerem so vsa pooblastila in pristojnosti vzajemne, nihče jih nima več kot drugi. Nič ne bi bilo torej bolj očitno, kot bitja iste vrste, rojena z enakimi prednostmi narave. Imeti bi morala iste sposobnosti, da bi si bila enaka, da ne bi bilo odvisnosti ali podrejenosti (Locke 1987, 42). Hooker na to enakost gleda kot na nekaj tako očitnega samo po sebi, da jo ima za temelj obveznosti te medsebojne ljubezni med ljudmi, da ljubijo druge kot sebe, na kateri gradi dolžnosti, ki jih imajo eden do drugega in od koder izhajata pravičnost in dobrodelnost. Iz tega izhaja njegovo razmišljanje, da če želimo prejemati dobro, kolikor je to v rokah človeka,

kot si lahko vsak človek v svoji duši želi, kako naj bi imel vsak del svoje želje zadovoljene, razen če se ne bi tudi sami trudili zadovoljiti podobnih želja, ki jih imajo nedvomno drugi ljudje, ki so iste narave. Če bi jim ponudili karkoli, kar je nasprotno tem željam, bi jih prizadelo, tako kot bi moralo tudi nas. Če jih prizadenemo, bomo trpeli. Ni razloga, da bi drugi pokazali večjo mero ljubezni do nas, kot jo dobijo od nas, kot jim jo pokažemo. Hooker pravi, da bi njegova želja tako bila, da bi bil ljubljen od njemu enakih po naravi, kolikor bi bilo le lahko mogoče, nad njim pa bi veljala naravna dolžnost, da jim podobno naklonjenost v celoti vrača (Hooker v Locke 1987, 43).

Vendar pa nadalje Locke ugotavlja, da čeprav je naravno stanje stanje svobode, to ni stanje dovoljenja. Človek nima svobode, da bi uničil sam sebe, kot tudi ne nobenega drugega človeka, saj je njena uporaba plemenitejša. V naravnem stanju vlada zakon narave in ta zakon oz. razum uči vse človeštvo, da če smo vsi enakopravni in neodvisni, nihče ne škodi drugemu, njegovemu življenju, zdravju, svobodi ali premoženju. Če bi vsi imeli podobne zmožnosti, ne bi mogla biti nikakršna takšna podrejenost med nami, ki bi nam lahko dovolila uničiti drug drugega, narejeni bi bili za potrebe eden drugega. Vsak človek, tako kot ga veže vez po ohranjanju sebe, bi se z enakim razlogom trudil za ohranitev preostalega človeštva. Zakon narave tako predstavlja mir in ohranitev vsega človeštva (Locke 1987, 43).

Da pa bi se ta zakon narave upošteval, je njegova izvedba v rokah vsakega človeka. Vsakdo ima pravico, da kaznuje kršitelje tega zakona do take mere, da bo preprečil njegovo kršitev. Zakon narave bi bil zamen, če ne bi bilo v naravnem stanju nobenega, ki bi imel moč izvršiti ta zakon in s tem varovati nedolžne in omejevati storilce (Locke 1987, 43).

In tako tudi v naravnem stanju pride en človek z močjo nad drugega, vendar samo da bi mu povrnil škodo in ga omejil, kot narekuje miren razum in vest in kot je sorazmerno z njegovim prestopkom. To je edini razlog, zakaj lahko en človek zakonito škoduje drugemu, čemur pravimo kazen. Ko je storilec kaznivega dejanja prekoračil zakon narave, je razglasil sam zase, da bo živel pod drugim zakonom in ne pod zakonom razuma in skupne pravičnosti. Takšen človek postane nevaren za človeštvo, zakon, ki naj bi zaščitil ljudi pred krivicami in nasiljem, je bil zlomljen. To pa bi lahko poseglo zoper celo vrsto, njen mir in varnost. Vsak človek ima zato v naravnem stanju, za ohranitev človeštva nasploh, pravico do izvršitve zakona narave (Locke 1987, 43).

Politična in civilna družba pa se tako vzpostavi tam, kjer se ljudje odpovejo izvajanju izvršilne oblasti naravnega zakona in jo predajo skupnosti. Ljudje so po naravi svobodni, vendar se postavijo v okove civilne družbe z namenom, da oblikujejo skupnost, v kateri bi živeli ugodno, varno in miroljubno ter uživali varnost svoje lastnine pred napadi tistih, ki tej skupnosti ne pripadajo (Locke v Lukšič in Pikalo 2007, 118–119).

Vlada je tako bila ustanovljena za potrebe naše narave in kot še pravi James Otis je njen cilj dobro za človeštvo. Ima velike naloge, nad vsemi njenimi nalogami pa je, da se zagotovi varnost, mirno in veselo uživanje življenja, svobode in lastnine. Ni dejanja, ki bi ga vlada imela pravico izvršiti, ki ne bi težil k napredku v varnosti, miru in blaginji ljudi (Otis 1987, 52–53).

Potrebo po vladi Otis utemeljuje tudi s tem, da življenja, svobode in lastnine zagotovo ne bi mogli v tako veliki popolnosti uživati v samoti kot jo v družbi. Izkušnje mnogih let so dokazale, da je takšna narava človeka, da je šibko, nepopolno bitje. Da dragocene cilje življenja ni mogoče doseči brez sodelovanja mnogih. Ljudje zato ne morejo živeti ločeno ali neodvisno drug od drugega. Ko pa živijo v družbi, ne gre brez tekmovanja. In to tekmovanje zahteva nekega arbitra, ki odloča. Zaradi potrebe po skupnem, indiferentnem in nepristranskem sodniku vsi ljudje iščejo eno, da ga najdejo v suvereni oblasti njihovih spoštovanih držav ali kjer koli drugje v podrejenosti njej (Otis 1987, 53).

Kakšna naj bi bila ta oblast oz. oblika vladavine, je po naravi in po pravici prepuščeno posameznikom v vsaki družbi (Otis 1987, 53). Vendar pa zgodovina nazorno kaže, da je bila ta pravica le redko uveljavljena, kar je še posebej izpostavil David Hume. Skoraj vse vlade, ki obstajajo v sedanosti ali za katere obstaja vsaj kakšen zapis v zgodovini, so bile prvotno ustanovljene bodisi z nasiljem bodisi z osvojitvijo ali oboje, brez kakršnekoli pretveze po poštenem soglasju ali prostovoljnem podrejanju ljudi. Ko je pretkani in drzen človek postavljen na čelo vojske ali skupine, je pogosto enostavno za njega, včasih z uporabo nasilja, včasih z lažnimi utvarami, da vzpostavi svojo oblast nad ljudstvom, ki je sicer stokrat številnejše od njegovih privrženecv. On namreč ne dopušča takšne odprte komunikacije, da bi lahko njegovi sovražniki z gotovostjo vedeli, kolikšno je njihovo število. Ne da jim nobenega prostega časa, da bi se zbrali skupaj, da bi mu nasprotovali. Tudi vsi tisti, ki izvajajo njegovo nasilje, bi si morda želeli njegov padec, vendar pa jih njihova nevednost o nameri drugega

drži v strahu in to je edini razlog za njegovo varnost. S takimi veččinami kot je ta so bile vzpostavljene številne vlade (Hume 1987, 50).

K temu dodaja in se sprašuje: *»Obraz zemlje se neprestano spreminja z rastjo manjših kraljestev v velike imperije, z razpadom velikih imperijev v manjša kraljestva, s sajenjem kolonij, z migracijami plemen. Je v vseh teh dogodkih mogoče odkriti še kaj drugega kot silo in nasilje? Kje je medsebojni dogovor ali prostovoljno združenje, o katerem se toliko govori«* (Hume 1987, 50)?

Vlada je nedvomno potrebna, njena celotna uprava bi morala biti skladna s pravom univerzalnega razuma. Vrhovna zakonodajna in izvršilna oblast bi morali biti postavljeni za skupno dobro, ker pa pristojnosti vlade ostajajo v celotnem telesu ljudi, je vprašanje, kakšen bi bil najboljši način za prenašanja njihovih pooblastil. Nemogoče bi namreč bilo, da bi se vsi ljudje udeleževali posvetovanj, zato se moč celote prenese na nekaj posameznikov. To je povod za odposlanca, pooblaščenca oz. pravice do zastopanja (Otis 1987, 53).

James Burgh, ki prav tako pravi, da vse zakonite oblasti, zakonodajne in izvršne, izvirajo iz ljudstva, ob tem pojasnjuje, da je moč v ljudeh kot svetloba sonca, avtohtona, izvorna, neločljiva in neomejena s čimer koli človeškim. Moč v guvernerjih pa se lahko primerja z odsevom svetlobe lune; je le sposojena, prenesena in omejena z namenom ljudi, od katerih je in komur se guvernerje smatra kot odgovorne, medtem ko so ljudje odgovorni le Bogu (Burgh 1987, 54).

K temu dodaja, da ker so ljudje izvor moči, so tako tudi predmet vlade na način, da kjer so ljudje varni, so cilji vlade doseženi. Kjer pa ljudje trpijo zaradi njihovih guvernerjev, ti guvernerji niso uspeli pri temeljni nalogi vlade in ni pomembno, kateri drug cilj so mogoče dosegli. Možje, ki jih imenujemo v parlament, niso gola podoba ali refleksija nas, njihovih volivcev. Oni dejansko imajo naša pooblastila in privilegije. Mi smo parlament v njih, govorimo in delujemo preko njih. Zato imamo pravico, da vemo, kaj govorijo in delajo. In če bi nasprotovali našemu razumu ali odstopali od naših interesov, imamo pravico, da jih nagovorimo, obvestimo in usmerimo. Kar pomeni, da smo regulatorji svojega lastnega ravnanja in ustanovitelji svojih lastnih zakonov in nič predmetnega ni mogoče storiti, brez naše avtoritete in soglasja (Burgh 1987, 54–55).

Kadar je vrhovna moč v rokah ljudi, to imenujemo demokracija. Ljudje, v katerih vrhovna moč prebiva, bi morali imeti v upravljanju vse, kar je v njihovem dosegu: tisto, kar presega njihove sposobnosti, morajo opraviti njihovi ministri. Vendar ne morejo reči, da imajo svoje ministre, brez da bi imeli moč njihovega imenovanja: to je torej temeljna maksima te vlade, da morajo ljudje izbrati svoje ministre – to je svoje sodnike. V demokraciji so ljudje v nekaterih pogledih suvereni in v drugih predmet. Suverenost ljudi se ne more izvajati brez njihove glasovalne pravice, ki je njihova lastna volja. Zakoni, ki določajo pravico do volitev, so temeljnega pomena za takšno vlado (Montesquieu 1987, 47 – 48).

Immanuel Kant meni, da je osnovna težava človeštva v tem: *»Če človek živi med drugimi iz svoje lastne vrste, je žival, ki rabi gospodarja, ker on sam nujno izrablja svojo svobodo v razmerju do drugih njegove lastne vrste. ... Medtem ko je stanje divjaštva brez namena podpiralo razvoj vseh naravnih zmožnosti človeških bitij, jih je nazadnje prisililo, z grozotami, v katere jih je napeljalo, da zapustijo to stanje in vstopijo v civilno konstitucijo, v kateri se lahko razvijajo vse njihove speče zmožnosti.«* Človeštvo je razvilo zakon ravnesja, da z njim upravlja v jedru zdravo sovražnost, ki je proizvod svobode. Človeštvo se je kultiviralo z umetnostjo in znanostjo, toda še vedno smo zelo daleč od točke, kjer bi se lahko imeli za moralno zrele (Kant v Lukšič in Pikalo 2007, 123). Dokler bodo države vse svoje moči usmerjale v nasilno zavzemanje ozemelj in vojno, do takrat ne moremo pričakovati nobenega napredka v tej smeri (Lukšič in Pikalo 2007, 123).

Kant med drugim še zapiše: *»Zgodovina človeške rase v celoti je lahko razumljena kot realizacija skritega načrta narave, da se vzpostavi interna – in za ta namen tudi zunanja – popolna politična konstitucija, kot edino možno stanje, v katerem se bodo lahko popolnoma razvile vse naravne zmožnosti človeštva. ... Najvišji namen narave je univerzalna kozmopolitska eksistenca, ki bo predstavljala matrico, znotraj katere se bodo razvijale zmožnosti vse človeške rase.«* (Kant v Lukšič in Pikalo 2007, 123).

To so torej ideje, na katerih so takratni ameriški politični veljaki gradili bodočo državno ureditev. Jurij Toplak jih je povzel takole: *»Ljudje so svobodni. Vsak ima le sam pravico, da odloča o svojem življenju, svobodi in o tem, kako si bo ustvaril srečo v življenju. V tej svobodi je povsem neomejen, vse dokler ne začne posegati v pravice drugih. Ker pa se dogaja, da ljudje posegajo v pravice drugih, je pravice teh drugih treba zavarovati. Zato, in le zato, da se te pravice zaščitijo, so ljudje ustanovili oblast, ki skrbi za to, da bodo ljudje lahko uživali v*

svoji svobodi, doseganju sreče in v vseh svojih pravicah. Oblast se torej ne sme vmešavati v vprašanja, za reševanje katerih ni bila ustanovljena in za reševanje katerih nima pooblastila ljudstva, seveda nikakor tudi ne sme posegati v pravice ljudi. Kot vsak drug pooblaščenec mora biti tudi oblast omejena le s tem, za kar je bila namenjena, in v okvirih, ki so ji bili dani od tistega, ki se je v njeno korist odrekel delu svojih pristojnosti. Če pa bi se slučajno zgodilo, da bi oblast začela presegati svoja pooblastila in posegati v svobodo in pravice ljudi, ima ljudstvo vso pravico, da to oblast odpravi ali jo zamenja z novo.» (Toplak 2005, 12–13).

Tako so četrtega julija 1776 ob razglasitvi neodvisnosti ločitev od angleške krone utemeljili prav z idejo o svobodnem posamezniku, suverenem ljudstvu in omejeni oblasti. Čeprav so vedeli, da tem načelom ne sledi noben vladar v svetu, so bili v njih tako prepričani, da jih niso utemeljevali, ampak so jih v Deklaraciji neodvisnosti poimenovali kar »samoumevne resnice«: »... Za nas so samoumevne resnice, da so vsi ljudje ustvarjeni enaki; da so jim od Stvarnika dane določene neodtujljive pravice; da so med temi življenje, svoboda in iskanje sreče; da so za zaščito teh pravic ljudje ustanovili oblast, katere pristojnosti izhajajo iz soglasja tistih, katerim je vladano; da, kadarkoli kakšna oblika oblasti začne uničevati te cilje, imajo ljudje pravico, da jo odstranijo ali zamenjajo...« (Toplak 2005, 13). Deklaracija o neodvisnosti trinajstih angleških kolonij v Severni Ameriki je tako leta 1776 prekinila legitimacijski princip monarhije in uvedla na praktični ravni legitimacijo z naravo (Lukšič in Pikalo 2007, 126).

2.3 POMANJKLJIVOSTI ČLENOV KONFEDERACIJE IN POTREBA PO NJIHOVI SPREMEMBI

Uspeh revolucije je Američanom omogočil, da so svojim idealom, ki so jih izrazili v Deklaraciji o neodvisnosti, nadeli zakonski okvir (Ferfila 2002, 482).

V novih ustavah je bilo čutiti duha demokratičnih idej. Nobeni ni šlo za korenit prelom s preteklostjo, saj so bile vse zasnovane na trdnih temeljih kolonialnih izkušenj in angleških običajev. Toda vse je spodbujal duh republikanizma. Prvi cilj snovalcev državnih ustav je tako bil zagotoviti tiste »neodtujljive pravice«, katerih kratenje je povzročilo, da so nekdane kolonije pretrgale zvezo z Britanijo. Tako se je vsaka ustava začela z deklaracijo oziroma listino pravic. Virginjska, ki je bila vzorec za vse druge, je obsegala deklaracijo o načelih, kot so: suverenost ljudstva, mandatno vladanje, svobodne volitve in številne temeljne svoboščine.

So pa imele te državne ustave nekaj očitnih omejitev, še posebno z vidika novejših standardov. Kolonije južno od Pensilvanije tako svojim sužnjem niso priznale neodtujljivih pravic kot ljudem. Ženske niso imele nobenih političnih pravic. Nobena država se ni spustila tako daleč, da bi vsem moškim dovolila splošno volilno pravico (Ferfila 2002, 482–483).

Očetje ameriške neodvisnosti pa so kmalu po njeni razglasitvi na teh temeljih, torej ideji o svobodnem posamezniku, suverenem ljudstvu in omejeni oblasti, oblikovali tudi prvo zvezo trinajstih kolonij, t.i. konfederacijo. Delovanje in pristojnosti te državne zveze so oblikovali s Členi konfederacije, ki jih pogosto omenjajo kot prvo ameriško ustavo. Leta 1776 jih je zasnoval John Dickinson, Kontinentalni kongres pa jih je sprejel novembra 1777. V veljavo so stopili leta 1781, ko jih je po štirih letih diskusije potrdilo vseh trinajst držav (Ferfila 2002, 483; Toplak 2005, 14).

Strah pred močno oblastjo je bil med očeti ameriške neodvisnosti tako izrazit, da so Členi konfederacije predvideli zelo ohlapno zvezno oblast z izjemno omejenimi pristojnostmi. Edini organ na ravni zveze je bil Kontinentalni kongres, nekakšno zakonodajno telo, medtem ko skupne izvršilne in sodne oblasti ni bilo. V Kontinentalnem kongresu je imela vsaka država članica po en glas. Predstavnike so izbrale države na način, ki ga je določala državna zakonodaja. Na kongres so sicer bile prenesene širše pristojnosti na področju zunanjih zadev in obrambe ter nekatere druge pomembne pristojnosti. Lahko je sklepal pogodbe s tujimi državami, napovedal vojno, urejal zadeve v povezavi z Indijanci, si sposojal in izdeloval denar ter reguliral njegovo vrednost, vzpostavil je poštni sistem ter skrbel za kaznovanje oseb, obsojenih zaradi piratstva ali drugih hudih zločinov, storjenih na visokem morju, vendar pa je bila Unija, kot rečeno, šibka. Kontinentalni kongres je bil namreč brez pristojnosti sprejemanja obvezujočih zakonov, vsako pomembnejšo odločitev, ki jo je sprejel, so morale potrditi še države in odločitev je začela veljati šele, ko jo je potrdilo devet od trinajstih držav. Zvezna oblast tudi ni imela pristojnosti, da bi po potrebi uvedla carine, uravnavala trgovanje in predpisala davke, premalo je imela tudi sredstev prisile. Prav tako pa ni imela vpliva na mednarodne odnose, številne države so se namreč same začele pogajati s tujimi državami. Devet držav je osnovalo svojo vojsko, nekaj pa jih je imelo svojo mornarico. Člani kongresa so bili bolj ambasadorji kot zakonodajalci in so »sprejemali zakone« za države in ne posameznike (Ferfila 2002, 483; Toplak 2005, 14; Laursen 2011, 5).

»Obstaja nekaj, kar se pogosto mota po mojih mislih in ki zahteva pozornost vsakega posameznika, ki ima pomen in vpliv med nami. V mislih imam izprijenost zastopanja v Kontinentalnem kongresu Amerike«, je zapisal Alexander Hamilton v pismu guvernerju Georgeu Clintonu (Hamilton 1987a, 149). Posledice tega vsakodnevno vidimo in čutimo. V tem telesu ni toliko modrosti, kot bi je moralo biti in kot jo uspeh naših zadev absolutno zahteva. Mnogi njegovi člani so brez dvoma v vseh pogledih vredni zaupanja, vendar pa tega ni mogoče trditi za kongres kot telo. Neumnosti, premalo predvidevanja, razumevanja in dostojanstva označujejo njihova dejanja (Hamilton 1987a, 149). »Vaši občutki, da se hitro približujemo krizi, se ujemajo z mojimi. Kaj se bo zgodilo, je izven dosega tudi mojega predvidevanja. Imamo napake, ki jih je potrebno odpraviti. Verjetno smo imeli preveč dobro mišljenje o človeški naravi, ko smo oblikovali našo konfederacijo. Izkušnje so nas naučile, da ljudje ne bodo sprejeli in izvedli ukrepov, ki so najboljše za njihovo dobro, brez posredovanja prisilne moči. Ne morem si zamisliti, da bi še lahko dolgo obstajali kot narod, ne da bi nekam vložili moč, ki bi prežemala celotno Unijo na učinkovit način,« pa je George Washington zapisal v pismu Johnu Jayu (Washington 1987b, 162).

Temeljna napaka naj bi tako izhajala iz pomanjkanja moči v Kontinentalnem kongresu. Eden izmed razlogov za to naj bi bil po mnenju Alexandra Hamiltona presežek duha svobode, zaradi katerega določene države niso želele sprejeti tega, da nekatera pooblastila niso v njihovih rokah, in prav tako niso hotele sprejemati ukrepov, ki jih je priporočal kongres. Države so pogosto uveljavljale pravico do sojenja, da so lahko delovale v skladu s svojim lastnim mnenjem. Kongres pa je bil glede svojih pristojnosti nesamozavesten in posledično neodločen v svojih resolucijah, državam je neprestano popuščal, dokler ni ostala samo še senca od njegove moči (Hamilton 1987b, 150).

Zamisel o nekontrolirani suverenosti vsake države glede njihovih notranjih politik bo tako porazila druge pristojnosti, ki so bile dane kongresu, ter naredila unijo slabotno in negotovo. Obstajajo številni primeri, ko so bili sprejeti akti potrebni za skupno dobro in ki bi, čeprav so izhajali iz pristojnosti danih kongresu, z izvajanjem morali poseči v notranjo politiko držav. Vendar pa obstaja prav toliko tudi primerov, ko so lahko te države z ureditvijo notranje politike učinkovito, čeprav posredno, preprečile delovanje kongresa. Alexander Hamilton je sodeč po tem menil, da bi torej lahko rekli, da kongresu nikoli niso bila podeljena nobena dokončna pooblastila in tako seveda tudi ni mogel izvajati nobenih oz. ni mogel storiti več kot priporočiti (Hamilton 1987b, 151).

Da bi bilo kongresu potrebno dati več pooblastil, je bil prepričan tudi George Washington. V pismu Jamesu Warrenu je zapisal, da se je vojna za Ameriko končala zelo ugodno in da je pred njimi pogled na svetlo območje. *»Vendar priznam, da sem mnenja, da nimamo dovolj modrosti ali pravičnosti, da bi ga pravilno negovali. Neliberalnost, ljubosumje in lokalna politika se preveč vmešavajo v vse naše javne svete, da bi Unija dobro vladala. Z eno besedo, konfederacija se mi zdi, da je malo več kot senca brez vsebine, in kongres brezpredmetno telo. Njegovi odloki so le malo zavezujoči. Po mojem mnenju je to spodrsrljaj v politiki«* (Washington 1987a, 161). Poleg tega pa se mu je zdelo ena najbolj nenavadnih stvari ta, da bi morali skleniti konfederacijo kot narod, pa vendar se hkrati bati, da bi se dalo voditeljem tega naroda, ki so osebe, ki jih oni določijo, ki so imenovani za določen in kratek čas, in ki so odgovorni za vsak ukrep in so lahko odpoklicani v vsakem trenutku, zadostna pooblastila za odločanje o zadevah (Washington 1987a, 161).

Washington je tako dejal, da so se s takšno politiko njihove najsvetlejšje možnosti ter velika pričakovanja, ki so jih vzdrževali z razmišljanjem o svetu, razblinila. Vendar pa je še vedno v njihovi moči, da postanejo eden izmed najbolj uglednih narodov na Zemlji (Washington 1987a, 161).

Po drugi strani pa je Alexander Hamilton težavo videl tudi v samem kongresu in tako hkrati menil, da bi se lahko že zaradi načina, na kakršnega je bil imenovan, in tudi javno dobro bi to zahtevalo, smatral za pristojnega, s polnimi pooblastili, da bi obvaroval republiko pred slabostmi. Kongres je namreč sprejel mnogo najvišjih aktov suverenosti, ki so jih njegovi člani vsakič z zadovoljstvom predložili: deklaracijo o neodvisnosti, vojno deklaracijo, pa o vzpostavitvi vojske, vzpostavitvi mornarice, izdajanju denarja, sklepanju zavezništev s tujimi silami, itn. Ti akti bi morali biti standard za celotno vodenje administracije, medtem ko konfederacija ni naredila nobene spremembe. Ker ni bilo splošno sprejeto, se ni izvedlo. Kongres se je še celo odmikal od avtoritete, ki mu jo je dal duh tega dejanja, vzpostavitve konfederacije, saj se ga posamezne države niso niti več udeleževale (Hamilton 1987b, 150 – 151). *»Rešitve so se predlagale na rešitve in pismo za pismom je bilo poslano državam, ki so bile odsotne, in vse to brez zelenega učinka«* je Rufus King zapisal v pismu Elbridgu Gerryu (King 1987, 162). In še: *»Kje se bodo zle posledice te neudeležbe držav končale? Prebivalci držav ne poznajo svoje nevarne situacije. Ta odrevenelost in neaktivnost bi morala posvariti varuhe ljudstva, vendar se zdi zakonodajno telo najmanj skrbno«* (King 1987, 162).

Močno se je opozarjalo tudi na pomanjkanje zadostnih sredstev, s katerimi bi kongres razpolagal. *»Če pogledamo finančno situacijo Združenih držav Amerike, bi komajda lahko bili v še slabšem stanju«* je opozoril Samuel Osgood v pismu Johnu Adamsu (Osgood 1987, 166). Rufus King pa je v pismu Elbridgeu Gerryu dejal, da so brez denarja v zvezni blagajni in ga tudi ni na vidiku. Uslužbenci so se začeli pritoževati, zdaj so že daljše obdobje neplačani (King 1987, 162). Trinajst držav tako ne plača dovolj, da bi lahko ohranili uslužbence v vladi, čeprav to ne zahteva več kot sto tisoč dolarjev na leto (Osgood 1987, 166).

»Neučinkovitost naše vlade postaja vsak dan bolj in bolj očitna. Naša državna blagajna in naš kredit sta v slabem stanju« je John Jay zapisal v pismu Thomasu Jeffersonu (Jay 1987a, 164). *»Denar sposojen v Evropi je izčrpan«* pa je Rufus King dejal v pismu Elbridgeu Gerryu (King 1987, 162). Da ni upanja za kakršno koli nadaljnjo denarno pomoč iz Evrope, je zapisal tudi Robert Morris v pismu predsedniku kongresa, ob tem pa dodal: *»Toda kakršnakoli bi že lahko bila zmožnost narodov ali posameznikov, da bi nam pomagali, nimamo nobene pravice da upamo, še manj pa da pričakujemo pomoč drugih, medtem ko smo sami pokazali toliko nepripravljenosti, da bi si pomagali.«* (Morris 1987, 160).

Alexander Hamilton je zato menil, da daje konfederacija tudi na področju proračuna preveč moči državnim zakonodajalcem. Zagotoviti bi morala trajna sredstva, s katerimi bi razpolagal kongres, kar bi bilo mogoče z uvedbo davka na zemljišča in podobno. To pa bi ga lahko naredilo povsem neodvisnega ter dalo realnost njegovi avtoriteti (Hamilton 1987b, 152).

Velike težave so se odražale tudi v vojski, o katerih so prav tako veliko govorili. Pomanjkanje zadostnih sredstev, s katerimi bi kongres razpolagal, da bi se odzval na zahteve javnosti, in tudi odločnosti, da bi dobil ta sredstva tudi vnaprej, je namreč povzročilo, da je tudi pri izpolnjevanju svojih nalog v povezavi z vojsko postal odvisen od posameznih držav. Posledica tega je bila, da se je njegov vpliv na vojsko zmanjšal, izgubil pa je tudi zaupanje vojske, da je svojo odvisnost raje vzpostavila do vsake države posebej kot pa do kongresa, torej raje do vsake države posebej kot do vseh kolektivno (Hamilton 1987b, 150). Vendar pa, kot je zapisal Alexander Hamilton v pismu Jamesu Duanu, države *»ne bi smele imeti nobenega vpliva na vojsko. Celotno oblikovanje in razpolaganje naših vojaških sil bi moralo pripadati kongresu. To je bistvenega pomena za unijo. In morala bi biti politika kongresa, da bi se uničilo vse ideje o povezovanju držav z vojsko in da bi se države privedlo do tega, da bi*

na njih pogledale celostno» (Hamilton 1987b, 151). To bi se lahko razumelo »kot nevarno svobodi. Vendar pa je veliko večje tveganje, če imamo šibko in neenotno zvezno vlado, kot če bi imeli takšno, ki bi lahko posegala v pravice ljudi« (Hamilton 1987b, 151).

Svoje mnenje je podprl tudi z besedami generala v pismu kongresu: *»Brez hitre spremembe se bo vojska razpustila. Ta je zdaj bolj tolpa kot vojska, brez oblačil, brez plačila, brez oskrbe, brez morale, brez discipline. Začeli smo sovražiti državo zaradi njenega zanemarjanja nas, država nas je začela sovražiti zaradi našega zatiranja nje. Izgubili smo vse zaupanje v kongres. Glede na to, da nas držijo skupaj najvitkejšje vezi, smo zreli za razvezo« (Hamilton 1987b, 152).* V pismu je opozoril tudi na način oskrbovanja vojske. Potreben denar za oskrbo vojske namreč zagotavljajo države, vendar pa je *»odvisnost od držav preveč negotova, saj se te ne bodo nikoli dovolj zavedale naših potreb. Vsaka bo vzela svoje lastno lagodje za svoj primarni cilj, oskrba vojske pa bo drugotnega pomena.« (Hamilton 1987b, 152).* Rufus King pa je zapisal: *»Nekaj vojakov v Ohio je uporniških in zapuščenih, zato ker so neplačani.« (King 1987, 162).*

Govorilo se je tudi o številnih drugih težavah. Alexander Hamilton je med drugim omenil tudi spore okoli meja, ki pričajo, kako laskavo je pričakovanje o prihodnji mirnosti, če ne bodo pravočasno oblikovali konfederacije, ki bi bila sposobna odločati v razlikah in prisiliti poslušnost posameznih članic (Hamilton 1987b, 151). Samuel Osgood v pismu Johnu Adamsu in John Jay v pismu Thomasu Jeffersonu pa sta npr. opozarjala na nemire v Massachusetts.

Samuel Osgood je tako razmišljal, da večina upornikov morda res nima drugih namenov, kot da bi se odpravile nekatere domnevne krivice, da bi se zmanjšal državni dolg in da bi odpravili svoje zasebne dolgove. *»Vendar pa imajo sedaj sovražniki v tej državi lepo priložnost, da sejejo nestrinjanja, in veliko razlogov imamo, da verjamemo, da je tako, da ne gledajo le kot gledalci, ampak da so marljivo zaposleni s širjenjem nezadovoljstva s trenutno obliko vlade,«* je še dejal ter opozoril, da *»če so ti sovražniki Britanci ali njihovi stari privrženci, kar se zdi v tem primeru, mora biti njihov cilj nekaj več kot zgolj maščevanje. Ta cilj ne more biti nič manj kot ustanovitev monarhične vlade v tej državi in postavitev enega od Georgeovih sinov na prestol.« (Osgood 1987, 165).*

John Jay pa je ob nemirih opozoril na špekulacije tistih, »ki imajo raje zasebno kot javno dobro, in tistih, ki pričakujejo, da bodo pridobili več iz razbitin, ki jih bo povzročil vihar, kot iz proizvodnje potrpežljive in poštene industrije. Ker so lažnivci in norci tega sveta vedno v zavezništvu, je enostavno dojeti, koliko bi vitalna in modra vlada morala imeti v svoji strukturi in upravljanju, da bi zatirala zlo, ki izhaja iz takšnih obilnih virov nepravčnosti in zla.« (Jay 1987a, 165).

Nadalje je menil, »da se je treba bati čustev, ki jih tako stanje stvari vlija v misli razumskih in dobronamernih. V njihovih očeh bodo čari svobode dnevno bledeli in v iskanju miru in varnosti se bodo seveda tudi oni obrnili k sistemom v neposrednem nasprotju«. Opozoril je, da bi lahko pomislili na kralja ali pa bi se vzpostavila celo tiranija (Jay 1987a, 165).

Podobnega mnenja je bil tudi George Washington, ki je v pismu Johnu Jayu zapisal: »Do kakšnih presenetljivih sprememb lahko pride v nekaj letih. Povedano mi je bilo, da celo ugledni ljudje govorijo o monarhični obliki vlade brez zgražanja. Da od razmišljanja sledi govorjenje in nato delovanje, je pogosto en sam korak. Toda kako nepreklicno in nezaslišano! Kakšno zmagoslavje naših sovražnikov, da potrdijo svoje napovedi! Kakšna zmaga za zagovornike despotizma, da ugotovijo, da smo si nesposobni sami vladati, in da so sistemi, ki temeljijo na temelju enakih svoboščin samo ideal in so varljivi! Lahko bi pravočasno sprejeli pametne ukrepe, da preprečimo posledice, vendar je potrebno preveč razuma.« (Washington 1987b, 163).

Če povzamemo z besedami Johna Jaya: »Skratka, smo v zelo neprijetni situaciji. Spremembe so nujne, ampak kakšne bi morale biti, kakšne bodo, ter kako in kdaj bo do njih prišlo, so težka vprašanja.« (Jay 1987a, 165).

»Amerika je nekoč imela predstavništvo, ki bi bilo v čast kateremukoli obdobju ali narodu. Sedanji padec je zelo zaskrbljujoč in nevaren. Kaj je vzrok? Ali kako bi se ga lahko popravilo? To so vprašanja, na katere bi bilo za blaginjo teh držav nujno potrebno odgovoriti. Veliki ljudje, ki so sestavljali naš prvi kongres ali so mrtvi ali so opustili zadevo oz. kako je z njimi?« se je med drugim spraševal Alexander Hamilton v pismu guvernerju Georgeu Clintonu (Hamilton 1987a, 150). Ugotavljal je, da je le malo tistih, ki so v teh letih umrli, še manj pa je tistih, ki bi se sedaj v življenju ukvarjali s povsem drugimi stvarmi. Vendar pa so le redki, ki delujejo v kongresu, večina jih deluje v uradih dotičnih držav. Vsaka

država je z namenom, da bi spodbudila svojo notranjo blaginjo, za svoje urade izbrala svoje najboljše člane. Možje pa so bili radi zaposleni doma in zaradi lokalne navezanosti so postali bolj skrbni za interese držav, ki so jim pripadali, kot za skupne interese konfederacije. Alexander Hamilton je zato menil, da bi bilo te može potrebno premestiti nazaj na delovna mesta, kjer je njihova prisotnost neskončno bolj pomembna (Hamilton 1987a, 150).

Da je tako, je opozoril na posledice, *»ki bi jih imel kongres, ki se ga zaničuje, doma in v tujini. Kako bi se lahko izvajala skupna sila, če je zbrana moč položena v šibke, nespametne in nestabilne roke? Kako lahko upamo na uspeh v naših evropskih pogajanjih, če narodi Evrope nimajo zaupanja v modrost in vitalnost velike Kontinentalne vlade? V njo so usmerjene vse njihove oči, iz ocene nje bo Amerika izpeljala svojo pomembnost ali nepomembnost.«* (Hamilton 1987a, 150).

In če na tem mestu omenimo še besede Richarda Henryja Leeja v pismu Georgeu Masonu, ki je bil prav tako prepričan, da bi moral kongres imeti več moči: *»Zdi se, da obstaja splošna ljubosumnost onkraj vode, in sicer zaradi močnih vplivov, ki izhajajo iz republikanskih odlik tukaj... Zato bi moral imeti kongres več moči. Zato ne moremo biti varni in srečni, dokler kongres ne bo imel pod kontrolo obojega, blagajne in meča.«* (Henry Lee 1987, 160).

Alexander Hamilton je sicer poudaril, da obstaja velika razlika med njihovo situacijo in med imperijem pod eno preprosto obliko vladavine, razdeljenim na pokrajine in okrožja, ki nimajo svoje zakonodajne oblasti, ampak imajo zgolj avtoritativne organe za izvajanje zakonodaje skupnega suverena. V tem primeru bi obstajala nevarnost, da bi suveren imel preveč moči in bi tako zatrl vse dele, iz katerih je sestavljen. V primeru ZDA, ko imperij sestavljajo konfederalne države in ima vsaka svojo vlado znotraj popolnoma organizirano, pa imajo države vsa sredstva, da pridobijo pristojnosti kongresa v močno odvisnost od sebe. Nevarnost je torej obratna, in sicer, da skupen suveren ne bo imel dovolj moči, da bi združil skupaj različne članice in tako skupne sile usmeril v interes in srečo celote (Hamilton 1987b, 151).

Kot dokaz za to je navedel zavezništva med starimi grškimi republikami. Te so bile nenehno v vojni ena z drugo in zaradi prešibke unije postale plen za svoje sosede. Pogosto so zasedali v generalnih svetih, toda njihovi sklepi niso bili primerni za interese vseh strank in dolgoročno so tako potonili v prezir. Sicer pa je dejal, da bi jih morale zadovoljiti že njihove lastne izkušnje (Hamilton 1987b, 151).

V pomanjkljivosti sistema se je poglobil tudi James Madison. S svojim pismom je nekako povzel številne že omenjene težave ter jih še nekaj dodal. Med drugim je izpostavil posege držav na zvezno oblast, posege držav v pravice drugih držav, potrebo vlade konfederacije po sankcijah in po prisili v skladu z zakoni, potrebo po ratifikaciji Členov konfederacije s strani ljudstva, množičnost zakonov v številnih državah, spremenljivost zakonodaje držav in tudi nepravilno zakonodajo držav (Madison 1987b, 166–169).

James Madison je ob zadnji zapisal, da če množičnost in spremenljivost zakonov dokazuje pomanjkanje modrosti, njihova nepravilnost izpostavi še bolj zaskrbljujočo napako, ne le zato, ker je večje zlo samo po sebi, ampak zato, ker prinaša pod vprašaj temeljno načelo republikanske vlade, to pa je, da so večina, ki odloča v takih vladah, najboljši varuhi javnega dobrega in zasebnih pravic. Vzroki za to ležijo tako v predstavniških telesih kot tudi v ljudeh samih (Madison 1987b, 168–169).

Predstavniška imenovanja namreč izhajajo iz 3 motivov: ambicije, osebne interesa in javnega dobrega. Na žalost sta se z izkušnjo prva dva izkazala za najbolj razširjena. Zato so kandidati, ki imajo ta dva interesa, še posebej drugega, najbolj marljivi in najbolj uspešni pri uresničevanju svojega cilja in pogosto oblikujejo večino v zakonodajnih svetih, z zanimivimi stališči, ki so v nasprotju z interesi in pogledi njihovih volivcev (Madison 1987b, 168).

Madison sicer pravi, da bi uspešna nova izvolitev lahko nadomestila storilce kaznivih dejanj in tako popravila zlo, a se pri tem vpraša, kako enostavno so lahko sebični ukrepi prikriti z izgovori javnega dobrega in navidezno primernostjo. Kako pogosto bo tudi poštenega predstavnika prevaral priljubljeni voditelj, ki je zagrnil svoje sebične poglede s poklicanostjo za javno dobro, in polakiral svoje prevarantske argumente z bleščečimi barvami popularnih govorov (Madison 1987b, 168–169)?

Med ljudmi samimi pa leži še bolj usoden, če ne bolj pogost vzrok. Vse civilizirane družbe so razdeljene na različne interese in frakcije, pa naj bodo to upniki ali dolžniki, bogati ali revni, trgovci ali proizvajalci, pripadniki različnih verskih skupin, privrženci različnih političnih voditeljev, prebivalci različnih okrožij, lastniki različnih vrst premoženja, itn. V republikanski vladi večina, kakorkoli že sestavljena, na koncu vlada. Iz tega pa sledi vprašanje, kaj je tisto,

kar vzdrži večino nepravilne kršitve pravic in interesov manjšine ali posameznikov (Madison 1987b, 169).

Madison zato pravi, da je velika želja takšno oblikovanje vlade, da bo dovolj nevtralna med različnimi interesi in frakcijami, da bo kontrolirala en del družbe, da ne bo preplaval pravic drugega, in da bo hkrati dovolj kontrolirala samo sebe, da ne bo imela interesa, ki bo nasproten tistemu celotne družbe (Madison 1987b, 169).

Dodatna želja za izboljšavo republikanske oblike vladavine pa je takšen proces volitev, ki bi najbolj gotovo izlekel iz mase družbe najčistejše in najplemenitejše značaje, ki jih vsebuje; takšne ki bodo hkrati imeli najbolj primerne motive za to, da se jih imenuje, in ki bodo hkrati najbolj sposobni oblikovati ustrezna sredstva za doseganje teh motivov (Madison 1987b, 169).

Ko so govorili o ukrepih, ki bi jih bilo v danih razmerah potrebno sprejeti, pa se je že omenjalo tudi konvencijo. Alexander Hamilton je zapisal, da bi moral biti prvi ukrep, da se podeli kongresu pooblastila, kompetentna potrebam javnosti. To se lahko izvede na dva načina, ali s ponovnim izvajanjem diskrecijskih pooblastil, ki mu naj bi bile podeljene za varnost držav, ali s takojšnjim sklicem konvencije vseh držav, s polnimi pooblastili, da bi se končno dogovorile o konfederaciji in bi jo tudi razglasile, še predno bi se zgodile res slabe stvari, ki bi izhajale iz pomanjkanja moči v kongresu. Delegati bi morali imeti možnost, da bi na srečanju sodelovali s svojimi pravnimi čustvi kot tudi z ustreznimi pooblastili (Hamilton 1987b, 152).

Hamilton je bil mnenja, da bi se prvi načrt zdel preveč drzen za večino kongresa, poleg tega pa bi v njegov uspeh lahko zelo dvomili, glede na to, da je bilo sodeč po izkušnjah prevladujoče mnenje o kongresu, da ima premalo pristojnosti. Ni pa videl nasprotovanja drugemu načinu. Konvencija bi se morala čim prej sestati, da bi se lahko uspešno dogovorila o konfederaciji, medtem ko bi se države posamično težko kadarkoli. Moral bi biti en sam dogodek, in to zagrizen, če je njen namen, da uspe in da bodo od tedaj naprej srečni (Hamilton 1987b, 152).

Prav tako je bil mnenja, da bi kongres moral imeti popolno suverenost, razen na področju notranjih politik, ki se nanašajo na pravice lastnine in življenja med posamezniki in na

dviganje prihodkov z notranjimi davki. To bi morali urejati državni zakonodajalci. Kongres bi tako moral imeti popolno suverenost pri vsem, kar se nanaša na vojno, mir, trgovino, finance in na urejanje zunanjih zadev. Imeti bi torej moral pravico do razglasitve vojne, vpoklica vojske, pa njenega zaposlovanja in plačevanja, usmerjanja njenega gibanja, imeti bi moral pravico za opremljanje flot in tudi vse pravice za ravnanje z njimi, pa pravico za skrb za mir pod pogoji, ki se jim zdijo primerni, za regulacijo trgovine, za kovanje denarja, za ustanovitev bank pod takšnimi pogoji in s takimi privilegiji, kot se bi jim zdelo primerno, te pravice bi morale vključevati tudi vsa izmenjavanja s tujimi narodi, sklepanje zavezništov za napad in za obrambo, sklepanje trgovinskih pogodb, itd. (Hamilton 1987b, 153).

Samuel Osgood je v pismu Johnu Adamsu že zapisal, da se kot kaže ideja o posebni konvenciji, ki bi jo imenovale države, da bi se dogovorila in predlagala takšne spremembe, ki se zdijo potrebne, širi. Ob tem je sicer izrazil zaskrbljenost, da ne bo niti kongres niti konvencija naredila tistega, kar bi bilo potrebno (Osgood 1987, 165).

John Jay se je v pismu Georgeu Washingtonu vprašal o pristojnostih takšne konvencije in opozoril, da »v kolikor ni mišljeno, da bi konvencija ustanavljala, ampak da bi le priporočila, obstaja nevarnost, da bodo njena priporočila proizvedla neskončno razpravo.« (Jay 1987, 188b).

Kongres je 21. 2. 1787 res odločil, da bo na drugi ponedeljek v maju v Filadelfiji potekala konvencija delegatov, ki jih bodo morale imenovati države, izključno in izrecno z namenom ponovnega pregleda Členov konfederacije in poročanja kongresu takšnih sprememb in določb v njih, ki bi napravile zvezno ustavo primerno za potrebe vlade in ohranitev Unije (Continental Congress 1987, 189).

Kasneje je George Washington v pismu Jamesu Madisonu zapisal, da čuti veliko zadovoljstvo, ko sliši, da obstaja verjetnost polne zastopanosti držav na konvenciji. Hkrati je izrazil zaskrbljenost, da so delegati prišli na konvencijo »uklenjeni«. V tem primeru bi bilo predlaganje koristnih ciljev zelo oteženo. Njegova želja je bila, da konvencija ne bi sprejela le začasne rešitve, ampak da bi pregledala pomanjkljivosti ustave do dna in tako zagotovila konkretne rešitve. Takšno ravnanje bi dalo postopku modrost in dostojanstvo, na katerega bi se gledalo kot na svetilnik, ki bo prej ali slej širil svoj vpliv (Washington 1987č, 189).

Thomas Jefferson je kasneje v pismu Edwardu Carringtonu o konvenciji zapisal: *»Vesel sem, da sem izvedel, da so se države tako splošno odzvale na Zvezno konvencijo, iz katere sem prepričan, da bodo izšli modri predlogi. Sam priznam, da menim, da niso potrebne tako velike reforme, kot menijo nekateri moji dopisniki v Ameriki. Vendar pa če bo konvencija sprejela takšne predloge, bi domneval, da so potrebni. Moj splošni načrt bi bil, da bi bile države eno za vse zadeve povezane s tujimi narodi, pa tudi za nekatere domače zadeve. Kljub vsemu pa je naša sedanja vlada tudi z vsemi nepopolnostmi brez primere najboljša obstoječa ali najboljša kot je kadarkoli obstajala.«* (Jefferson 1987a, 171).

»Pomen tega dogodka vsak dan raste v očeh javnosti in bo po vsej verjetnosti proizvedel srečno obdobje v našem političnem obstoju; ob pogledu na okoliščine, ki so povzročile naše nesreče, in na trenutno stanje stvari in mnenj, sem počaščen s tem stališčem,« pa je o Filadelfijski konvenciji v pismu Thomasu Jeffersonu zapisal Edward Carrington (Carrington 1987, 171).

Naj omenimo še besede Georgea Washingtona, ki je že leta 1783 v želji po močnejši zvezni oblasti razmišljal, da je državljanom Amerike dana pravičnejša možnost za politično srečo, kot jo je imel kadarkoli katerikoli drug narod. *»Nič ne more bolj ponazoriti te ugotovitve, kot da se spomnimo na srečno situacijo časa in okoliščin, ko je naša republika prevzela svoje mesto med narodi. Temelj našega imperija ni bil položen v mračnem obdobju nevednosti in praznoverja, ampak v obdobju, ko so človekove pravice bolj razumljene in bolj jasno opredeljene kot kadarkoli prej. Po raziskavah o družbeni sreči so bile izvedene tudi številne raziskave človeškega uma, zakladnica znanja, ki so jo napolnili filozofi, modreci in zakonodajalci, skozi dolgo zaporedje let, nam je na voljo, da jo uporabimo, in njihovo zbrano modrost bi lahko z veseljem uporabili pri ustanovitvi naše oblike vlade,«* je dejal (Washington 1987d, 219).

V tem ugodnem obdobju so ZDA nastale kot narod in če njeni državljani ne bodo mogli biti popolnoma svobodni in srečni, bo napaka v celoti njena. Vendar pa ne glede na to, da jih je doletela takšna sreča, za ZDA še vedno obstaja možnost, kar je njihova izbira in je odvisno od njihovega ravnanja, ali bodo ugledne in uspešne ali zaničevane in nesrečne kot narod. *»Glede na politični sistem, ki ga bodo države sprejele v tem trenutku, bodo vstale ali padle, in z njihovo potrditvijo ali spodrslijajem bo tudi odločeno, ali se bo revolucija na koncu smatrala*

kot blagoslov ali prekletstvo: blagoslov ali prekletstvo ne samo v tem obdobju, od naše usode so odvisni na milijone nerojenih,« je dejal (Washington 1987d, 219).

2.4 KONVENCIJA LETA 1787 IN PISANJE AMERIŠKE USTAVE

Zaradi težav, ki jih je povzročala takšna ureditev, so že kmalu po uveljavitvi Členov konfederacije številni voditelji pozivali k njihovi spremembi. Leta 1786 je tako na predlog Jamesa Madisona Virginija pozvala vseh trinajst držav, da pošljejo svoje predstavnike na sestanek v mesto Annapolis v zvezni državi Maryland. Kljub temu, da sestanek ni uspel, saj so se ga udeležili le predstavniki petih držav, pobudniki niso odnehali in so pozvali države, naj naslednje leto znova pošljejo predstavnike na sestanek, tokrat v Filadelfijo (Toplak 2005, 15).

Namen sestanka, ki je kasneje dobil ime ustavna konvencija (»The Constitutional Convention«), v začetku torej ni bil pisanje nove ustave, ampak le diskusija o Členih konfederacije ter priprava predlogov za njihovo spremembo. Na sestanku se je zbralo 55 delegatov iz dvanajstih od trinajstih držav. Državne zakonodajne oblasti so poslale voditelje, izkušene v kolonialni in državni upravi, kongresu, sodstvu ter vojski. Lahko bi rekli, da so države na sestanek poslale kombinacijo pomembnih mož in mladih, znanja željnih politikov. Povprečna starost delegata je bila le 42 let, najmlajši je imel samo 27 let. Med najdejavnejšimi člani sta bila Pensilvanijca, guverner Morris, ki je jasno uvidel potrebo po zvezni vladi, in James Wilson, ki si je neutrudno prizadeval za vsedržavno idejo. Med najpomembnejšimi člani konvencije so gotovo bili tudi James Madison, Benjamin Franklin, Alexander Hamilton in George Mason. Georgea Washingtona, ki so ga cenili kot izjemnega sodržavljana zaradi njegovega poštenja in vodenja vojske med revolucijo, so izbrali za predsedujočega častnika. Med pomembnimi voditelji tistega časa, ki se konvencije niso udeležili, ker so bili takrat v Evropi, so bili Thomas Jefferson, Thomas Paine in John Adams. Patrick Henry, eden od voditeljev revolucije, je zavrnil povabilo na konvencijo, saj je nasprotoval močni zvezni oblasti in morebitnemu spreminjanju Členov konfederacije (Ferfila 2002, 485; Toplak 2005, 15–16).

Konvencija je bila pooblaščen za dodajanje amandmajev k Členom konfederacije, vendar pa so delegati že takoj po začetku konvencije sklenili, da zaradi nepopravljivih hib ne

bodo popravljali Členov konfederacije, ampak bodo pripravili povsem nov predlog ustave oz. kot je pozneje zapisal James Madison, so delegati »z veliko zaupanja v domovino« preprosto pustili člene ob strani in se lotili snovanja celotne nove oblike vladavine. Delegati so prav tako sklenili, da bodo zapisniki konvencije nedostopni javnosti še trideset let po konvenciji. Bali so se namreč, da bi bili delegati zadržani pri izražanju svojih stališč, če bi bili pod nadzorom javnosti, na zaprti konvenciji pa bodo lažje izmenjevali ideje. Čeprav so se države precej razlikovale v številu prebivalstva in tudi v številu delegatov na konvenciji, so delegati takoj ob začetku konvencije sklenili tudi, da bodo sprejemali odločitve na njej tako, da bo vsaka od držav imela po en glas (Ferfila 2002, 485; Toplak 2005, 16).

James Madison je že dober mesec pred pričetkom konvencije v pismu Edmundu Randolphu in Georgeu Washingtonu zapisal, kako si zamišlja nov sistem. Izhajal je iz tega, da je neodvisnost posamezne države popolnoma nezdružljiva z idejo o skupni suverenosti. Prav tako pa konsolidacija držav v eno preprosto republiko ne bi bila nič manj nedosegljiva, kot bi bila neprimerna. James Madison je zato menil, da bi se moralo poskusiti s kakršno koli srednjo potjo, ki bi jo lahko sprejeli, ki bi hkrati podpirala primerno nadoblast nacionalnega organa in pustila v veljavi lokalne oblasti v tolikšni meri, kot so lahko koristne (Madison 1987c, 190 in Madison 1987d, 250).

Nacionalna oblast bi morala imeti absolutno in popolno avtoriteto v vseh primerih, kjer so potrebni enotni ukrepi, kot je npr. trgovina, itd. Poseganje v pristojnosti zveze, še posebej na področju sodstva, ne bi smelo biti enostavno. V nasprotnem bodo države še naprej napadale nacionalno oblast, kršile pogodbe in njeno zakonodajo ter nadlegovale ena drugo z rivalskimi in zahrbtnimi dejanji, ki jih bodo narekovali zmotni pogledi njihovih interesov (Madison 1987c, 190 in Madison 1987d, 250).

Nadvlada nacionalne oblasti bi torej morala biti razširjena tudi na sodstvo. Če so tisti, ki razlagajo in uporabljajo zakonodajo, s svojimi interesi in s svojimi zaobljubami v celoti vezani do države in ne do Unije, bi lahko bilo sodelovanje Unije pri oblikovanju zakonodaje neučinkovito. Zdi se, da je potrebno vsaj to, da bi prisege sodnikov vključevale zvestobo tako državnim kot tudi nacionalnim ustavi, in da bi se moralo pritožbe nasloviti na nacionalna sodišča v vseh primerih, ki zadevajo tujce ali prebivalce drugih držav. Prav tako bi bila potrebna tudi nacionalna izvršna oblast. Vlada s takšnimi obsežnimi pooblastili bi morala biti dobro organizirana. Zakonodajna veja oblasti bi lahko bila razdeljena na dva dela. Enega izmed njiju

bi na vsakih nekaj let izbralo zakonodajno telo oz. ljudje v širšem smislu, drugega pa bi sestavljalo manjše število članov, ki bi bili imenovani za daljše obdobje, menjavali pa bi se s takšno rotacijo, da bi v telesu vedno ostala velika večina starih članov (Madison 1987c, 190 in Madison 1987d, 250).

James Madison je nato že v prvih dneh konvencije predstavil tudi osnutek bodoče ustave, imenovan »The Virginia Plan«, katerega je pripravil že pred konvencijo. *»Odločeni, da bi bilo Člene konfederacije potrebno tako popraviti in razširiti, da bi dosegli cilje, ki so bili predlagani z njihovo uveljavitvijo, to so skupna obramba, varnost svobode in splošno dobro,«* je zapisano v 1. členu predloga (Virginia Plan 1987, 251). Med najpomembnejšimi novostmi, ki jih je Madisonov predlog vseboval, je bilo oblikovanje centralne nacionalne oblasti, ki bi imela pristojnost pobirati davke, sprejemati zakone in uveljavljati spoštovanje teh zakonov z zveznimi sodišči. Po Členih konfederacije zvezne oblasti z vsemi temi pristojnostmi namreč ni bilo, dotedanji zvezni kongres pa je neposredno vladal le državam, te pa ljudem. Nova oblast naj bi vladala neposredno ljudem. Tako bi ti bili hkrati podrejeni dvema nivojema oblasti, oblasti posamezne zvezne države in oblasti na zvezni ravni (Toplak 2005, 16–17).

Po Madisonovem predlogu naj bi bila zvezna oblast sestavljena iz treh vej: zakonodajne, izvršilne in sodne. Predlagano je bilo, da bi bila zakonodajna najmočnejša med njimi, saj bi med drugim tudi imenovala ljudi na funkcije v izvršni in sodni veji oblasti. Zakonodajno telo naj bi bilo sestavljeno iz dveh domov, predstavniškega doma in senata, pri čemer bi člane prvega volili neposredno volivci, člane senata pa bi volili člani predstavniškega doma. V vsakem od domov bi vsaka od zveznih držav imela število predstavnikov, ki bi sorazmerno ustrezalo številu njenega prebivalstva. S tem bi kongres, po mnenju Madisona, dejansko predstavljal ljudstvo, v nasprotju s kontinentalnim kongresom pod Členi konfederacije, kjer so sedeli predstavniki posameznih držav in kjer je vsaka država imela en glas ne glede na število njenih prebivalcev (Toplak 2005, 17).

Čeprav se je Madisonov predlog na splošno zdel delegatom dobra podlaga, pa se predstavniki majhnih držav nikakor niso mogli strinjati s tem, da bi bili sedeži v obeh domovih kongresa med države razporejeni glede na število njihovih prebivalcev. Zahtevali so, da ima vsaka od držav enako število sedežev ne glede na število prebivalcev. V strahu, da bi po Madisonovem predlogu prišlo do močne zvezne oblasti, pri čemer bi bile majhne države brez kakršnegakoli vpliva, so delegati iz teh držav ponudili nasprotni predlog, t.i. The New Jersey Plan, sicer le

nekoliko popravljene Člene konfederacije (Toplak 2005, 18). *»Odloženi, da bi bilo Člene konfederacije potrebno tako spremeniti, popraviti in razširiti, da bi bila zvezna ustava primerna za nujne potrebe vlade in za ohranitev Unije,«* pa se je glasil 1. člen tega predloga (New Jersey Plan 1987, 252).

Zaradi nesoglasja o številu kongresnikov iz različno velikih držav je nastal hud spor in kazalo je že, da bodo delegati konvencijo prekinili in se vrnil domov. Po več tedenskih razpravah pa so z enim glasom večine le sprejeli t.i. Veliki kompromis (*»The Great Compromise«, »The Connecticut Compromise«*). Dogovorili so se, da bo podlaga za nadaljnjo diskusijo Madisonov predlog, pri čemer bodo v predstavniskem domu države zastopane sorazmerno s številom prebivalstva, v senatu pa bo vsaka od držav zastopana z enakim številom sedežev ne glede na število njenega prebivalstva. Dogovorili so se tudi, da bodo člane predstavnškega doma volili neposredno volivci, člani senata pa bodo voljeni od zakonodajnih teles posameznih držav (Toplak 2005, 18; Laursen 2011, 6).

Prav tako je bilo eno od pomembnih odprtih vprašanj obseg pristojnosti zvezne oblasti. Strinjali so se, da bi zvezna oblast morala biti po novi ustavi močnejša od tiste pod Členi konfederacije, vendar pa med njimi ni bilo nikakršnega soglasja o obsegu moči zvezne oblasti pod novo ustavo (Toplak 2005, 18).

Medtem ko so nekateri delegati zagovarjali močnejšo zvezno oblast, so drugi poudarjali, da mora biti zvezna oblast šibka in da mora težišče moči ostati na posameznih državah in na lokalnem nivoju. Delegati so se tudi bali, da bi si zvezna oblast kasneje lahko samovoljno jemala nove pristojnosti na račun zveznih držav in ljudstva. Tako so se dogovorili, da bodo vse pristojnosti zvezne oblasti v novi ustavi taksativno našteje. Te so danes našteje v osmem razdelku prvega člena ustave ZDA. Med njimi so pristojnost napovedati vojno, organizacija vojske, pobiranje davkov, sprejemanje zakonov, itd. Delegati so se tudi dogovorili, da bodo zvezni organi izvrševali oblast neposredno nad ljudstvom, ne le preko organov posameznih držav. Med najpomembnejšimi določbami je tudi določba, po kateri so zvezna ustava in zakoni zveznega kongresa *»vrhovno pravo države«*. Zvezni predpisi so torej nad zakoni posameznih držav, zvezna izvršna oblast je pristojna za njihovo izvrševanje, vrhovno sodišče pa za njihovo interpretacijo v primeru nesporazuma. S tem je bil podan tudi odgovor na enega najpomembnejših od vseh vprašanj: kako uveljaviti pooblastila, ki jih je dobila nova vlada. Tudi po konfederacijskih členih je namreč imela vsedržavna vlada v rokah – na papirju –

pomembna pooblastila, a so se v praksi izničila, saj jih države niso upoštevale (Ferfila 2002, 486; Toplak 2005, 19).

V skladu z novo Ustavo je tako nacionalna vlada imela široke pristojnosti nad zunanjimi zadevami, davčno politiko in trgovinskimi izmenjavami. Delovala je neposredno na državljane in deloma izhajala neposredno iz njih. Vendar pa je bil državni in lokalni pogled v ZDA premočan, da bi dovolil oblikovalcem ustave, da bi državam odvzeli vsa pooblastila. V pristojnosti držav je tako ostala ureditev večine njihovih notranjih zadev. Prav tako je v celoti ostala v rokah držav struktura lokalne samouprave (Potter v Laursen 2011, 6).

Naj ob tem omenimo besede Jamesa Madisona na zvezni konvenciji, ko je poudaril, da države že prej niso bile »suverene« v smislu, kot nekateri sedaj trdijo in se prerekajo. Niso se mogle odločiti ne za vojno niti za mir, niso mogle skleniti zavezništva niti pogodb. Če bi jih obravnavali kot politična bitja, bi bile neme, saj niso mogle govoriti z nobenim tujim suverenom. Bile so gluhe, saj od tujih suverenov niso mogle slišati nobenih predlogov. Niso imele niti sredstev ali sposobnosti za obrambo ali napad, saj same niso mogle vpoklicati vojske. In po drugi strani, če zveza držav obsega zamisel o konfederaciji, obsega tudi to o konsolidaciji. Unija držav je tudi unija ljudi, ki jih sestavljajo, od koder se nacionalni značaj odraža v celoti. Kongres lahko deluje samostojno, njegova zakonodaja pa je zavezujoča za države. Če so torej države ohranile del svoje suverenosti, so si zagotovo tudi odvzele bistven del te. Če so v nekaterih pogledih oblikovale konfederacijo, so v drugih oblikovale državo (Records of the Federal Convention 1987, 221).

Eno pomembnejših vprašanj, s katerimi so se soočili delegati na konvenciji, je bilo tudi vprašanje primerne razmerja med tremi vejami oblasti. Bili so privrženci Montesquieujevega koncepta o uravnovešanju politične moči. Zakonodajna, izvršna in sodna oblast morajo biti tako harmonično uravnovešene, da nikoli nobena ne bi mogla prevladati nad drugo (Ferfila 2002, 485).

Tako zakonski osnutki, sprejeti v kongresu, ne morejo postati zakoni, dokler jih ne potrdi predsednik. Predsednik pa mora svoje najpomembnejše odločitve in vse dogovore predložiti v potrditev senatu. S tem so dosegli, da ena od dveh vej lahko zavira drugo in jo s tem nadzira. Predsednik je tako dobil pristojnost nominirati ljudi na vodilna mesta v izvršilni veji oblasti, a senat je dobil možnost, da se z njimi strinja ali jih zavrne. Podobno je predsednik dobil

možnost sklepanja mednarodnih pogodb s tujimi državami, a je te pogodbe potrjeval senat. Lahko je vodil vojno, a le kongres je lahko napovedal vojno in le kongres je nadziral količino denarja, ki se lahko porabi v vojni. Lahko je dal veto na sprejeti zakon, a kongres je z dvema tretjinama članov kongresa veto lahko preglasoval. Ustava je uvedla tudi institut obtožbe predsednika, katerega lahko sproži le predstavniški dom, o krivdi in odstavitvi predsednika pa odloča senat. Na konvenciji so delegati prav tako odločili tudi o načinu volitev predsednika (Ferfila 2002, 486; Toplak 2005, 20–23).

Ob oblikovanju sodne veje oblasti je konvencija precej lažje dosegla soglasje kot pri ostalih dveh vejah. Sklenili so, da naj bo najvišji organ sodne veje oblasti vrhovno sodišče, pod njim pa naj bodo nižja sodišča. Delegati so izhajali iz stališča, da morajo biti sodniki neodvisni od politike, saj bodo le tako lahko kar najboljše odločali in bodo lahko delali brez političnih pritiskov. Zato je prevladalo stališče, da naj bodo sodniki imenovani in ne voljeni za določeno mandatno dobo (Toplak 2005, 23).

17. septembra 1787 je po šestnajst tednov trajajočem posvetu izdelano ustavo podpisalo 39 od skupno 42 navzočih delegatov. Trije od delegatov, najbolj znan med njimi je George Mason, so tako podpis zavrnili. Mason, sicer avtor Virginijske deklaracije pravic iz leta 1776, je bil razočaran, ker v besedilo ustave niso bile vključene določbe, ki bi zagotavljale osnovne človekove pravice. Večina članov konvencije je namreč menila, da pravic ni treba naštevati. S tem, ko so našteje omejene pristojnosti oblasti, vse ostalo ostane ljudstvu. Masona so motile tudi posredne volitve senatorjev, češ da zaradi posrednosti volitev ti ne bodo odgovorni ljudstvu. Čeprav takrat Masonu ostalih delegatov ni uspelo prepričati, je bila ureditev volitev senatorjev kasneje spremenjena in danes so člani obeh domov kongresa voljeni neposredno (Ferfila 2002, 486; Toplak 2005, 18–24).

Ustavo je nato zvezna konvencija predlagala kongresu v obravnavo. Predsednik konvencije George Washington je ob tem v spremljajočem pismu pojasnil, da so si prijatelji države že dolgo želeli, da bi bila pooblastila o napovedi vojne, miru, in pogodbe, ki se nanašajo na pridobivanje denarja in urejanje trgovine, ter vzporedne izvršilne in sodne pristojnosti, v celoti in učinkovito v rokah vlade Unije. Ob tem pa je neprimernost delegiranja tako širokega zaupanja v eno telo očitna, zato je prišlo do njene drugačne organizacije (Federal Convention, Resolution and Letter to the Continental Congress 1987, 195).

Prav tako je pojasnil, da bi bilo neizvedljivo, da bi zvezna vlada vsaki državi v celoti zagotovila suverenost, hkrati pa bi zagotovila tudi interes in varnost vseh držav. Posamezniki, ki vstopijo v družbo, se morajo odreči deležu svobode, da ohranijo ostalo. Veličina žrtvovanja pa mora biti odvisna tako od situacije in okoliščin kot tudi od tega, kaj se za to pridobi (Federal Convention, Resolution and Letter to the Continental Congress 1987, 195).

George Washington je tudi zapisal, da so imeli ves čas, ko so o tem razpravljali, stalno pred seboj pogled, za katerega menijo, da je v največjem interesu vsakega pravega Američana, to je utrjevanje Unije, kar vključuje njihovo blaginjo, srečo, varnost, morda njihov nacionalni obstoj. To pomembno mišljenje, ki je bilo resno in globoko vtisnjeno v njihove misli, je vodilo vsako državo na konvenciji v to, da je bila v manj pomembnih točkah manj toga, kot bi sicer lahko pričakovali. Želeli pa so si tudi, da bi bila Ustava, ki jo sedaj predstavljajo, rezultat duha prijateljstva ter te vzajemne spoštljivosti in sodelovanja, ki jo posebnost njihove politične situacije napravi nepogrešljivo. *»Da bi spodbujala trajno blaginjo te države, tako drago za vse nas, in zagotavljala njeno svobodo in srečo, je naša najbolj goreča želja,«* je še zapisal George Washington (Federal Convention, Resolution and Letter to the Continental Congress 1987, 195).

2.5 FEDERALISTI IN ANTIFEDERALISTI

S tem, ko so politični veljaki podpisali ustavno besedilo, pa ustava nove federacije še ni začela veljati. Konvencija je določila, da bo ustava stopila v veljavo po tem, ko jo bo na konvencijah ratificiralo devet od trinajst držav. To pa je bilo vse prej kot enostavno. Mnogi so v dokumentu videli vrsto nevarnosti: jih bo močna, centralna vlada, kakršno predvideva ustava, zatirala, jim bo nalagala velike davke in jih vodila v vojne. Kmalu po konvenciji sta se na ameriškem političnem prizorišču oblikovali dve skupini. Prva, imenovana federalisti, je zagovarjala močno osrednjo vlado in tako podpirala ratifikacijo nove ustave, medtem ko je bila druga, to so sestavljali t.i. antifederalisti, proti kakršnemukoli prenosu suverenosti na skupne institucije in je želela ohraniti konfederalni sistem, v katerem skupne institucije niso imele moči nad suverenimi državami članicami ter je tako nasprotovala ratifikaciji (Ferfila 2002, 486; Bodnari 2003, 12; Toplak 2005, 25).

Najpomembnejši med federalisti, James Madison, Alexander Hamilton in John Jay, so v tem času objavili tudi vrsto esejev, ki naj bi prepričali volivce, da je predlagano besedilo nove ustave treba čimprej ratificirati. V newyorških časopisih so se pojavljali sedem mesecev, od jeseni leta 1787 do spomladi leta 1788. Znani so pod imenom Federalistični spisi (»The Federalist Papers«) in so še danes pomemben vir pri raziskovanju pomena ustavnega besedila (Ferfila 2002, 487; Toplak 2005, 25; Laursen 2011, 7).

Antifederalisti pa so nasprotno zatrjevali, da je predlagano besedilo ustave škodljivo, saj omogoča premočno zvezno oblast in ne zagotavlja varstva osnovnih človekovih pravic. Federalisti so na očitke o človekovih pravicah odgovarjali, da jih ni treba vključiti v besedilo ustave, saj je sistem oblasti z ustavo tako oblikovan, da osnovnih človekovih pravic pod to ustavo sploh ni mogoče kršiti (Toplak 2005, 25).

Prav tako so antifederalisti napadli predlagano novo vlado s tem, da so postavljali pod vprašaj uvodni stavek ustave, ki se glasi: »Mi, ljudstvo Združenih držav«. Poslanci so dokazovali, da države ne morejo ohraniti svojih posebnih pravic oziroma pooblastil, če ustava ne omenja posameznih imen držav (Ferfila 2002, 486–487).

Odzivi na predlagano novo Ustavo so tako bili različni. Robert Whitehill je delo zvezne konvencije komentiral, da če je ta res ugotovila, da je star sistem nemogoče popraviti in je nepopravljive napake tudi predstavila kongresu ter mu svetovala, da se za ustanovitev nove oblasti obrne na izvirno in naravno moč, ljudi, potem bi bilo prav, da se zadevo preuči. Vseeno pa je pripomnil: *»In namesto, da bi opravili nalogo, ki jim je bila dodeljena, glej! so po skrivnostnem trimesečnem delu opravili delo preko svojih dolžnosti.«* (Whitehill 1987, 202).

James Wilson je dejanje zvezne konvencije zagovarjal. Menil je, da ni storila ničesar preko svojih pristojnosti. Konvencija sploh ni izvajala nobenih svojih pristojnosti. Predlagana ustava je namreč položena pred državljane ZDA, položena je pred njih, da se ji sodi z naravnimi, civilnimi in političnimi pravicami ljudi. Dejal je, da bi delo, ki je bilo zaupano konvenciji, zgolj spremenilo sedanje Člene konfederacije. Vendar za sedanjo konfederacijo velja, da je bilo lažje pripraviti drugo ustavo, kot obstoječo popraviti. Morda predlagana oblast res ni takšna, kot se je pričakovalo, ampak je morda boljša. Sam verjame, da ni slabša od prve.

Argument, da gre za sistem, ki se ni pričakoval, je tako argument, ki je njej bolj v prid, kot proti njej (Wilson 1987b, 202).

Tudi James Madison se je strinjal, da če so člani konvencije morda presegli svoja pooblastila, je bilo to ne le upravičeno, ampak tudi potrebno, da so kot zaupni uslužbenci svoje države, glede na okoliščine, v katere so bili postavljeni, uveljavili svobodo, ki so jo imeli. In navsezadnje, tudi če so kršili svoja pooblastila in svoje obveznosti v predlaganju ustave, bi jo morali vseeno pozdraviti, če se je izkazalo, da bo izpolnila želje in srečo ljudi v Ameriki. V kolikšni meri je to lahko odvisno od ustave, je potrebno preučiti (Madison 1987č, 206).

Alexander Hamilton je bil kot rečeno eden izmed tistih, ki so v Federalističnih spisih vneto zagovarjali novo ustavo. V Federalistu št. 6 je opisal nevarnosti, do katerih bo v primeru nesprejetja nove ustave po vsej verjetnosti prihajalo zaradi nesporazumov med državami samimi, in za katere je menil, da so morda še bolj zaskrbljujoče kot tiste, katerim bi bili v stanju neenotnosti izpostavljeni zaradi orožja in znanja tujih narodov (Hamilton 1987č, 222).

Zapisal je, da mora biti človek daleč v utopičnih spekulacijah, da lahko resno dvomi, da če bi se te države bodisi v celoti razdružile ali bi bile le deloma združene v konfederaciji, da ne bi med njimi prihajalo do pogostih in nasilnih tekmovanj. Če bi domnevali, da je premalo motivov za takšna tekmovanja, bi to pomenilo, da bi pozabili, da so ljudje ambiciozni, maščevalni in lakomni. Če bi bili mnenja, da bi harmonija med številnimi neodvisnimi in nepovezanimi suvereni, ki se nahajajo v isti soseski, trajala, bi to pomenilo neupoštevanje enotnega poteka človeških dogodkov in kljubovanje mnogim dolgoletnim izkušnjam (Hamilton 1987č, 222).

Vzroki za sovražnost med narodi so lahko številni. To so lahko želja po oblasti, rivalstva in tekmovanja na področju trgovine ter tisti, ki imajo svoj izvor v osebnih strasteh: v sovraštvu, interesih, željah in strahovih vodilnih posameznikov v skupnostih (Hamilton 1987č, 222).

Alexander Hamilton je opisal številne primere vojn, ki so potekale v zgodovini, začeni z osebnimi maščevanji Perikleja v Stari Grčiji, usodno peloponeško vojno med Šparto in Atenami, Rim, ki se ni nikoli prenasitil pokolov in osvajanja, pa številne kasnejše vojne, ki so držale Evropo v plamenih (Hamilton 1987č, 222–224).

Ob vseh naštetih primerih, ki so v mnogočem podobni njihovemu, se je vprašal, s kakšnim razlogom bi pravzaprav lahko zaupali tem sanjarjenjem, ki bi članice sedanje konfederacije, ki bi pričakovale mir in odkritosrčnost, zapeljala v stanje ločitve. Ali niso videli že dovolj zmot teh praznih teorij z obljubami o tem, da so imuni na pomanjkljivosti, slabosti in zle dogodke v družbi v kakršnikoli obliki. *»Ali ni čas, da se prebudimo iz lažnivih sanj o zlati dobi in da sprejmemo kot praktično maksimo za smer našega političnega ravnanja, da smo, kot tudi drugi prebivalci sveta, še oddaljeni od srečnega imperija popolne modrosti in popolne kreposti,«* se je še vprašal Alexander Hamilton. Prav bi bilo, da bi se povedalo, kako je z njihovim nacionalnim dostojanstvom in kreditom, kakšne neprijetnosti se čutijo zaradi šibke in slabo upravljane vlade, pa o uporih dela države Severna Karolina, o zadnjih grozečih nemirih v Pensilvaniji in o vstajah in uporih v Massachusettsu (Hamilton 1987č, 224).

O takšnih nevarnostih je Alexander Hamilton pisal tudi v naslednji številki Federalista. *»Včasih se kdo rad vpraša, s pridihom navideznega zmagovalca, kakšne spodbude imajo lahko države, če niso združene, da bi šle v vojno ena z drugo,«* je zapisal, na to pa odgovoril: *»Popoln odgovor na to vprašanje bi bil – natančno iste spodbude, ki so v različnih obdobjih, poplavile v krvi vse narode na svetu.«* (Hamilton 1987d, 224).

Pojasnil je, da so bili zemeljski spori vedno eden izmed najbolj plodnih virov sovraštva med narodi. Morda celo največji delež vojn, ki so pustošile po zemlji, izhaja ravno iz tega izvora. To pa bi lahko bil vzrok za vojne tudi med njimi. Znotraj meja ZDA je veliko nenaseljenega ozemlja. Med nekaterimi državami še vedno obstaja veliko nesoglasij in nedorečenih terjatev, razpad Unije pa bi postavil temelje za podobne terjatve med vsemi njimi (Hamilton 1987d, 224).

Drug ploden vir spora bi bila tekmovanja v trgovanju. Države, ki bi imele manj ugodne okoliščine, bi vodila želja, da bi ušle slabostim lokalnih razmer in da bi si delile prednosti, ki jih imajo njihove bolj srečne sosede. Vsaka država bi uresničevala sistem trgovinske politike glede na svoje posebnosti. To bi povzročilo razlikovanja, preference in izključitve, iz česar bi se porodilo nezadovoljstvo (Hamilton 1987d, 225).

Med vzroki, ki jih je izpostavil, zaradi katerih bi lahko prišlo do trka med posameznimi državami, je tudi javni dolg Unije. Kako bi se bilo mogoče dogovoriti, da bi se ga tako razdelilo, da bi bilo zadovoljivo za vse (Hamilton 1987d, 226)?

Tukaj pa so še zaveznitva med različnimi državami in različnimi tujimi narodi ter vplivi tega na mir celote. Sklepamo lahko, da bi se Amerika, če ne bi bila povezana ali pa bi bila povezana le s šibko vezjo preproste zveze za napad in obrambo zaradi nasprotnih tujih zaveznitv, postopoma zapletla v vse škodljive labirinte evropskih politik in vojn (Hamilton 1987d, 226).

Več pozornosti evropskim silam je nato namenil v Federalistu št. 11. Na podlagi nekaterih dogodkov lahko domnevamo, da je trgovinski značaj Amerike že vzbudil negotove občutke v več pomorskih silah v Evropi. Zdi se, da so zaskrbljeni zaradi prevelikega vmešavanja Amerike v tovarno trgovino, ki predstavlja podporo njihovi plovbi in temelj za njihovo pomorsko moč. Tisti, ki imajo kolonije v Ameriki, so navdušeni nad možnostjo, kaj lahko nastane iz te države, vendar hkrati zaskrbljeni. Predvidevajo nevarnosti, ki bi lahko ogrozile evropsko nadvlado nad Ameriko, imajo namreč vse možnosti in potrebna sredstva za oblikovanje močnega ladjevja (Hamilton 1987e, 227).

Alexander Hamilton je svoje razmišljanje povzel, da njihov položaj in njihovi interesi preprosto zahtevajo od njih, da dosežejo dominantnost v svojih, torej ameriških zadevah. Lahko bi se reklo, da je svet politično kot tudi geografsko razdeljen na štiri dele, vsak z določenim naborom interesov. Nesrečno za ostale tri je Evropa s svojim orožjem in s svojimi pogajanji, s silo in z goljufigo, svojo oblast v različnem obsegu razširila nad preostale. Afrika, Azija in Amerika so zaporedoma čutile njeno prevlado. Premoč, ki jo je dolgo vzdrževala, jo je premamila, da se je okronala za gospodarico sveta in smatrala preostalo človeštvo kot ustvarjeno za njene koristi. Tisti, ki se jih je občudovalo kot velike filozofe, so njenim prebivalcem v neposrednem smislu pripisovali fizično premoč in tudi trdili, da so vse degenerirane živali in z njimi človeške vrste v Ameriki. *»Dejstva so predolgo podpirala to arogantno nadutost Evrope. Na nas je, da branimo čast človeške rase, in da učimo predpostavljati bratsko skromnost. Unija nam bo omogočila, da to storimo,«* je še dejal Hamilton in zaključil z besedami, da v kolikor bodo neenotni, bo to dodalo še eno žrtev k zmagam Evrope. *»Američani bi morali prezirati, da so instrument evropske veličine! Trinajst držav, povezanih skupaj v strogo in neločljivo zvezo, bi se moralo strinjati, da se zgradi en velik ameriški sistem, ki bo mogočnejši od nadzora vseh trans-atlantskih sil ali vpliva in bo lahko narekoval pogoje povezovanja med starim in novim svetom,«* je še dodal (Hamilton 1987e, 228).

Predlagano Ustavo je v Federalistu št. 14 zagovarjal tudi James Madison. *»Ne prisluhnite nečloveškemu glasu, ki pravi, da ljudje v Ameriki, ki jih veže skupaj tako kot jih toliko strun naklonjenosti, ne morejo več živeti skupaj kot člani iste družine; ne morejo več biti skupni varuhi njihove skupne sreče; ne morejo več biti sodržavljeni enega zelo uglednega in cvetočega imperija. Ne poslušajte glasu, ki vam govori, da je oblika vladavine, ki se priporoča v sprejem, novost v političnem svetu; da še nikoli ni imela svojega mesta v teorijah najbolj divjih snovalcev; da prenačljeno poskuša, kar je nemogoče doseči. Ne, moji rojaki, zatistite svoja ušesa pred tem neposvečenim jezikom. Zaprite svoja srca proti strupom, ki ga ta vsebuje; sorodna kri, ki teče po žilah ameriških državljanov, pomešana kri, ki so jo prelili v obrambi svojih svetih pravic, blagoslovite svojo povezanost in vzbudite grozo ob misli, da bi postali tujci, tekmeci, sovražniki. In če se naj bi novostim izogibalo, verjemite mi, najbolj zaskrbljujoča od vseh novosti, najbolj divji od vseh projektov, najbolj nepremišljen od vseh poskusov je ta, da nas raztrgajo na kose z namenom, da bi ohranili naše svoboščine in spodbujali našo srečo,«* je zapisal James Madison (Madison 1987a, 131).

Hkrati se je vprašal, zakaj naj bi bil poskus razširjene republike zavrnjen ravno zato, ker bi lahko vseboval nekaj novega. Ali ni slava ljudi v Ameriki prav v tem, da ker so namenili veliko pozornosti izkušnjam preteklih časov in drugih narodov, niso utrpeli slepega čaščenja starin, navad ali imen, ki bi preglasili predloge njihove lastne zdrave pameti, znanje o njihovem lastnem položaju in lekcije iz njihovih lastnih izkušenj (Madison 1987a, 131).

»Sreča za Ameriko, verjamemo, da tudi sreča za celotno človeško raso, da zasledujejo novo in bolj plemenito pot. Dosegli so revolucijo, ki nima vzporednice v analih človeške družbe. Oblikovali so zgradbo vlade, ki nima podobnega modela na svetu. Oblikovali so zasnovo velike konfederacije, na njihovih naslednikih je, da jo izboljšajo in ohranijo. Če se ob njihovih delih izkažejo nepravilnosti, se bomo vprašali o njihovi maloštevilnosti. Če so se zmotili o strukturi unije; to je delo, ki ga je bilo najtežje izvršiti. To je delo, ki je bilo na novo oblikovano z aktom vaše konvencije, in to je ta akt, o katerem boste zdaj vi razpravljali in odločali,« so še bile besede Jamesa Madisona o predlagani novi ustavi (Madison 1987a, 131).

Eden izmed večjih zagovornikov sprejema nove ustave je bil tudi James Wilson. Kot pomembno prednost je izpostavil, da bodo s sprejetjem tega sistema postali narod, sedaj namreč niso. Vprašal se je, ali lahko izvedejo eno samo nacionalno dejanje. Ali lahko storijo

karkoli, da si pridobijo dostojanstvo, ali pa da ohranijo mir in tišino? Ali lahko olajšajo stiske svojih državljanov? Ali lahko skrbijo za dobro počutje in srečo državljanov? Nato pa je dejal, da so pristojnosti njihove vlade samo odmev. Če se ponudijo, da bi se dogovarjali s tujim narodom, v odgovor prejmejo, da ne morejo v primernem jeziku sklepati pogodb, ker nimajo moči, da bi jih izvršili. Vprašal se je tudi, ali si lahko sposodijo denar. Ali lahko vzpostavijo vojsko? V Evropi se namreč največ vlaga v пристаниšča in orožarne največjih pomorskih sil. Kdo jim bo zagotovil, da njihova lastnina ne bo opustošena, da njihova mesta ne bodo prišla pod majhno pomorsko silo in da ne bodo izpostavljena vsej grozi in opustošenju vojne? *»Ta sistem nas bo vsaj naredil narod in dal moč Uniji, da bo tako tudi delovala. Kot take nas bodo obravnavali vsi drugi narodi na svetu. Ponovno bomo pridobili zaupanje naših državljanov in vzbudili spoštovanje drugih,«* je dejal (Wilson 1987c, 230).

Nadalje pa je razmišljal, da ko bodo postali narod, da bodo oblikovali tudi nacionalni značaj. Njihov jezik, vedenje, običaji, navade, obleka so sedaj preveč odvisni od tistih v drugih državah. Vendar pa nikjer na svetu nimajo lepših lastnosti za oblikovanje nacionalnega značaja, kot jih imajo otroci Amerike. Aktivnost, vztrajnost, zdrava tekmovalnost, poslušnost pri pridobivanju informacij, čvrstost v nesreči ter potrpežljivost in plemenitost v največjih stiskah. *»Kako ugleden nacionalni značaj lahko nastane,«* je dejal Wilson (Wilson 1987c, 230).

Velikega pomena bo tudi njihov jezik, ki bo postal splošno najbolj znan v civiliziranem svetu. Njihova država je veliko naredila na področju svobode, velike izboljšave pa je naredila in jih še bo tudi v znanosti o vladi. To bo spodbudilo domoljube in pisatelje vseh narodov, da bodo brali in razumeli njihovo pisanje o tej temi in zato ni malo verjetno, da bo prevzela vodilno vlogo v politični znanosti (Wilson 1987c, 230).

»Če bomo sprejeli ta sistem vlade, mislim, da lahko obljubimo varnost, stabilnost in mir vladam posameznih držav. Ne bodo izpostavljene nevarnostim tekmovanja o vprašanjih v povezavi z ozemljem, ali o katerem koli drugem, ki je bil do sedaj težaven. Sodišče je tu ustanovljeno, da odloča, pravično in tiho, o vsaki zadevi, kjer so vpletene različne države,« je dejal James Wilson (Wilson 1987c, 230).

Na tem mestu se je ozrl na izkušnje iz zgodovine in omenil Henrika IV. Francoskega, za katerega je dejal, da je že želel vzpostaviti sistem vlade, veliko in ugledno gospostvo, enotno

in povezano skupaj v miru, pod nadzorno oblastjo, v okviru katere bi se lahko sprejelo vse razlike, brez uničenja človeške rase, vendar pa je prej bodalo morilca odvzelo svetu njegovo dragoceno življenje (Wilson 1987c, 230).

Zato naj se sedaj pozornost raje usmeri v neverjetne posledice, ki jih bo imela ta vlada v tej razširjeni državi. Številne države ne bodo mogle iti v vojno druga z drugo, splošna vlada bo največji arbiter v sporih med njimi. Če bi bilo potrebno, se lahko skliče celotno silo Unije, da se spravi agresorja k razumu. *»Kako srečna zamenjava za nepovezane, sprte državne suverene,«* je dejal Wilson (Wilson 1987c, 230).

Prav tako pa jih bo sprejetje tega sistema zavarovalo tudi pred nevarnostjo pred tujimi narodi. S tem seveda ni mišljeno, da bi se z učinkovito vlado vmešavali v nemirno Evropo. Od tam so odšli srečno stran in ni se jim treba spreti z nobeno državo. Ta sistem jih ne bo podil v vojno, ščitil jih bo pred njo. Ne bo v moči enega samega človeka ali enega samega organa, da jih vplete v tako situacijo, pomembna moč razglasitve vojne je v pristojnosti zakonodajnega telesa, iz tega pa lahko sklepamo, da jih ne more nič drugega kot njihov nacionalni interes potegniti v vojno (Wilson 1987c, 230–231).

V razmislek pa je James Wilson napisal še: *»S sprejetjem tega sistema bomo verjetno postavili temelje za postavitev templjev svobode v vseh delih zemlje. Mnenje mnogih je, da bodo od uspešnosti boja, ki ga ima Amerika za svobodo, odvisni napori pogumnih in razsvetljenih v drugih narodih. Prednosti, ki izhajajo iz tega sistema, ne bodo omejene na Združene države Amerike, pritegnile bodo številne vredne značaje iz Evrope, ki so si prizadevali za uživanje svobode,«* ter zaključil z besedami: *»To bo podrejeno veliki skrbi z ozirom na ta svet: množenju človeštva, izboljšanju njihovega znanja in njihovo napredovanje v sreči.«* (Wilson 1987c, 231).

V podporo novi ustavi je zanimivo Charles Cotesworth Pinckney izpostavil še en pogled. Sicer z velikim spoštovanjem do velikih značajev, katerih imena so podpisana pod staro konfederacijo, je tudi on menil, da se je izkazala za neučinkovito in neustrezno za namene dobre vlade. Verjame, da bi tudi večina njenih avtorjev sedaj želela sprejeti predlagano ustavo (Cotesworth Pinckney 1987, 232).

Izpostavil je Deklaracijo o neodvisnosti, pomemben dokument, sprejet v kongresu 4. julija 1776, za katerega je dejal, da že ta ovrže individualno suverenost in neodvisnost posameznih držav. Razsvetljeni domoljubi že v deklaraciji držav niso niti našeli oz. jih omenili z imenom, kot da je bil njen namen, da se vtisne v Ameriko to maksimo, da njihova svoboda in neodvisnost izhajata iz njihove zveze in da brez te ne bi mogli biti niti svobodni niti neodvisni (Cotesworth Pinckney 1987, 232).

Med zagovorniki nove Ustave velja izpostaviti še pisanje Jamesa Madisona v Federalistu št. 51, kjer se je sicer osredotočil na potrebno delitev moči med več oddelki vlade in se spraševal, kakšna sredstva so potrebna za nadzor nad zlorabami vlade, ter dejal, da so ta sredstva pravzaprav odraz človeške narave. *»Toda, kaj je vlada sama, če ne največji odraz človeške narave? Če bi bili ljudje angeli, ne bi bila potrebna nobena vlada. Če bi angeli vladali ljudem, ne bi bil potreben ne zunanji ne notranji nadzor vlade. Pri oblikovanju vlade, ki naj bi jo upravljali ljudje nad ljudmi, največja težava leži v tem. Najprej morate omogočiti vladi, da nadzira vladane; in na naslednjem mestu, prisiliti jo, da se kontrolira sama. Odvisnost od ljudi je nedvomno glavna kontrola vlade, vendar pa je izkušnja naučila človeštvo potrebe po pomožnih varnostnih ukrepih.«* (Madison 1987g, 330).

Nadalje je James Madison razmišljal, da je v sestavljeni republiki Amerike moč podrejena ljudem najprej razdeljena med dve ločeni vladi, nato pa je vsak dodeljen del moči oz. vsaka vlada razdeljena na različne in ločene oddelke. Iz ljudi zato izhaja dvojna varnost. Različni vladi se bosta kontrolirali med seboj, medtem ko bo hkrati vsaka kontrolirala tudi samo sebe (Madison 1987g, 331).

Kot drugo pa je v republiki zelo pomembno, ne le da varuje družbo pred zatiranjem svojih vladarjev, ampak da varuje en del družbe proti nepravici drugoga. Različni interesi nujno obstajajo v različnih razredih državljanov. Če večino združi skupni interes, bodo pravice manjšine negotove. Da se izognemo temu zlu, sta na voljo le dva načina: prvi z ustvarjanjem volje v skupnosti, ki je neodvisna od večine, torej družbe same, drugi z razumevanjem v družbi toliko različnih opisov državljanov, da bi bila nepravilna kombinacija večine celote zelo malo verjetna, če ne celo neizvedljiva (Madison 1987g, 331).

Prvi način prevladuje v vseh vladah, ki posedujejo svojo moč v dednosti ali samovzpostavljeni avtoriteti, drugi način je predstavljen na primeru ZDA. Medtem ko vsa

oblast izhaja iz in je odvisna od družbe, se sama družba razdeli na toliko delov, interesov in razredov državljanov, da so pravice posameznikov ali manjšine v majhni nevarnosti pred zainteresiranimi kombinacijami večine (Madison 1987g, 331).

»Pravičnost je cilj vlade. To je konec civilne družbe,« je med drugim še zapisal James Madison (Madison 1987g, 331).

Tudi John Adams je razglabljal o naravi ljudi in izpostavil pomen ločitve zakonodajne, izvršne in sodne oblasti, pa tudi varstvo svoboščin manjšine pred večino. Izpostavil je tudi zlorabljanje pravic drugih ljudi. *»Če ljudje nikoli, ne skupaj ne posamezno, ne bi pomislili na zlorabo pravic drugih, kakšne okoliščine bi potem bile sploh potrebne za kakršnokoli vlado sploh? Ali ne obstajajo nobeni ropi, vlomi, umori, tatvine, niti goljufije? Ali ni vsak zločin zloraba nad pravicami drugih ljudi? Ali ni velik del ljudi vsak dan zaznan v eni ali drugi dispoziciji, močnejši ali šibkejši, bolj ali manj, da zlorablja pravice drugih ljudi? Le malo je zares takšnih, katerih celotna življenja in pogovori kažejo, da v vsaki misli, besedi in dejanju vestno spoštujejo pravice drugih,«* je dejal (Adams 1987, 59).

In če bi vseeno rekli, da je večina ljudi na splošno dobrohotnih in dobrih namenov, bi morali priznati, *»da skoraj vsi omejujejo svojo dobrohotnost na svoje družine, osebne prijatelje, župnije, vasi, mesta, dežele, province in da jih je zares zelo malo, ki razširijo svojo nepristranskost na celotno skupnost.«* V ustavi bi zato morali napisati nekakšno določbo *»v korist pravičnosti, da bi prisilila vse, da spoštujejo skupno pravico, javno dobro, univerzalni zakon, prednostno pred vsemi zasebnimi in strankarskimi vidiki.«* (Adams 1987, 59).

John Jay se je na besede tistih, ki so si želeli novo konvencijo oz. več časa za razmislek odzval nekoliko ironično, in sicer: *»Naj se tisti, ki so optimistični v svojih pričakovanjih po boljšem načrtu iz nove konvencije, odzovejo tudi na zavlačevanja in tveganja, katerim nas bi to izpostavilo. Naj preučijo, če bi morali, če bomo še dolgo v sedanji ponižujoči situaciji, dati drugim narodom več časa za izpopolnitev njihovih omejevalnih sistemov trgovanja, da prilagodijo svoje ljudi na njih in da se ogradijo, zastražijo ter okrepijo z vsemi temi predpisi, v katerih je nezaupljiva politika vedno plodna. Naj preučijo, ali bi morali dati dodatne možnosti za razdor, za odtujitev src naših državljanov drug od drugega. Ali smo prepričani, da bodo naši tuji upniki še naprej potrpežljivi? Ali smo prepričani, da naše stiske, nestrinjanja in šibkosti ne bodo privabile ne sovražnosti in ne žalitev? Če bi, kako slabo bomo*

pripravljeni za obrambo, brez zveze, brez vlade, brez denarja in brez kredita!» (Jay 1987c, 233).

John Jay je nato dejal, naj razmislijo, ali je to, čemur oporekajo, zadostnega pomena, da upravičijo tako ekstravaganтна tveganja, nato pa jim na srce med drugim položil še te besede: *»Razmislite, da so ta načrt, ki je prišel do vas, priporočili ljudje in sodržavljan, ki so vam dali najvišje dokaze, kar jih lahko človek da, o svoji pravičnosti, svoji ljubezni do svobode in do svoje države, o svoji previdnosti, svojih prizadevanjih ter o svojih talentih. Oni vam pravijo, da je ta ustava najboljša, ki so jo lahko oblikovali, in da vas je po njihovem mnenju nujno treba odvrniti od teh katastrof, ki so se že močno začele kazati nad nami.«* (Jay 1987c, 234).

Antifederalisti pa so, kot rečeno, nasprotovali sprejemu predlagane ustave. Eden vidnejših piscev je bil Federal Farmer, kot je bil njegov psevdonim. Kdo je stal za tem psevdonimom, se še danes zagotovo ne ve, čeprav domnevajo, da je šlo za Melanctona Smitha.

Federal Farmer je tako menil, da obstajajo tri različne oblike svobodne vlade, pod katerimi bi ZDA lahko obstajale kot en narod (Farmer 1987a, 259).

Prva oblika naj bi bila, da so različne republike združene pod eno zvezno glavo. V tem primeru bi morala biti vsaka državna vlada glavni varuh človekovih pravic, prav tako bi morale svojo notranjo politiko urejati izključno države. Kongres držav oz. zvezna vlada bi morala biti sestavljena iz delegatov, ki jih lahko posamezne države odstavijo. Kongres bi moral imeti splošno usmerjajoča pooblastila, pooblastila, da od držav zahteva ljudi in denarna sredstva, da sklepa pogodbe v miru in v vojni, da usmerja vojne operacije, itd. V skladu s to obliko vlade bi bile pristojnosti kongresa bolj posvetovalne ali priporočilne kot prisilne (Farmer 1987a, 259).

V drugem primeru bi se lahko odpravilo posamezne državne vlade in oblikovalo oz. utrdilo vse države v eno celotno vlado, z eno izvršno, eno sodno in eno zakonodajno oblastjo, ki bi jo sestavljali senatorji in predstavniki izbrani iz vseh delov Unije. V tem primeru bi šlo za popolno konsolidacijo držav (Farmer 1987a, 259).

V tretjem primeru bi lahko konsolidirali države za določene nacionalne zadeve in na splošno pustili posameznim neodvisnim republikam njihove notranje politike. Splošna vlada bi bila sestavljena iz izvršne, sodne in uravnotežene zakonodajne oblasti, izključno njene pristojnosti pa bi obsegale vse zunanje zadeve v povezavi z morjem, trgovino, uvozom, vojsko in vojno mornarico, zadeve povezane z Indijanci, mirom in vojno, obsegale pa bi tudi nekatere notranje zadeve, kot je denar, poštni uradi, teža in mere, osnovni načrt za vojsko, notranja policija, administracija sodstva, zbiranje notranjih davkov ter oblikovanje vojaških sil v skladu s predpisanim splošnim načrtom. V tem primeru bi govorili o popolni konsolidaciji le v določenih zadevah (Farmer 1987a, 259).

Po njegovem mnenju v korist prvega ni veliko za povedati. Drugega bi moral vsak Američan skrbno pretehtati, kajti če bi bil neizvedljiv, bi bila to usodna napaka za oblikovanje njihove vlade. Tretji načrt, kot ga je sam poimenoval, delno konsolidiran, pa bi bil po njegovem mnenju edini, ki bi lahko zagotovil svobodo in srečo ljudi, edini, s katerim bi lahko varno in dostojno nadaljevali naprej (Farmer 1987a, 259).

Vendar pa so se mu, v skladu s tem razmišljanjem, zdeli nekateri deli nove predlagane ustave neprimerni. Konvencija je sicer predlagala delno konsolidacijo, vendar z namenom, da bi se na koncu vsa pooblastila zbralo v eno samo vlado (Farmer 1987a, 259).

Ena sama vlada in eno splošno zakonodajno telo pa nikoli ne bo moglo razširiti enakih koristi na vse dele Združenih držav Amerike; v posamičnih državah obstajajo različni zakoni, navade in mnenja, ki bi si jih z enotnim sistemom zakonodaje neupravičeno prisvojili. ZDA vsebujejo približno milijon kvadratnih kilometrov in v pol stoletja bo verjetno na tem ozemlju deset milijonov ljudi, od njenega centra do roba pa je približno 800 kilometrov (Farmer 1987a, 259).

Podobno vprašanje si je zastavil tudi Brutus, ki je prav tako pisal pod psevdonimom, in sicer ali bi bilo treba 13 držav ZDA zreducirati na eno veliko republiko, kjer bi vladala ena zakonodajna, ena izvršilna in ena sodna oblast, ali pa bi moralo še naprej obstajati trinajst konfederalnih republik pod vodstvom in kontrolo vrhovnega zveznega organa le za nekatere določene državne namene (Brutus 1987a, 260).

Sklepal je, da čeprav se vlada glede na poročilo konvencije ne bo popolno in celotno konsolidirala, se bo temu približala tako blizu, da bo morala, če se bo izvajala, zagotovo končati kot taka (Brutus 1987a, 260).

To vprašanje, ali ta sistem predlaga konsolidacijo ali konfederacijo držav, se je zdelo pomembno tudi Johnu Smilieju. Med drugim je pri tem izpostavil tudi besede v novi ustavi »Mi, Ljudstvo Združenih Držav, predpisujemo in vzpostavljamo to ustavo«, iz katerih je sklepal, da je bil namen snovalcev tega sistema, da se odpravi učinkovito suverenost in neodvisna pooblastila držav z namenom, da se okrepi in poveča splošno vlado. Ta načrt tako izrecno predlaga oblikovanje nove ustave na izvorni avtoriteti ljudi in ne združenje držav po pooblastilu svojih vlad (Smilie 1987, 263).

William Findley je menil, da so sicer bili v situaciji, da bi bilo potrebno izboljšati zvezno vlado, vendar ta situacija ni bila tako slaba, da bi bili dolžni sprejeti kakršenkoli sistem, kakorkoli destruktiven za svoboščine ljudi in suverene pravice držav. Prepričan je bil, da predlagana ustava ustanavlja splošno vlado in uničuje posamezne državne vlade. Kot pomemben dokaz za to je med drugim prav tako navedel besede, zapisane že v preambuli ustave. Pojasnil je, da je v preambuli ustave zapisano »mi ljudstvo« in ne »me države«, kar pomeni, da gre za zvezo med posamezniki, ki vstopajo v družbo, in ne med posameznimi državami, ki imajo svoja neodvisna pooblastila, del teh pooblastil pa so prenesle na zvezno vlado za namen njihovih skupnih koristi (Findley 1987, 264).

Patrick Henry je vprašanje, s kakšno pravico so lahko rekli »Mi, ljudstvo«, namesto »Me, države«, še posebej izpostavil. *»Države so lastnosti in duša konfederacije. Če države ne bodo zastopniki te združitve, bo to ena velika konsolidirana nacionalna vlada ljudi vseh držav,«* je dejal (Henry 1987, 288–289).

Na drugi strani pa je James Wilson trditve antifederalistov komentiral, da gre pogosto za izrabo izraza, ko se govori o konsolidirani vladi. Če je konsolidirana vlada takšna, ki bo absorbirala in uničila vlade v državah, načrt pred njimi ni konsolidirana vlada. Če pa je s tem mišljeno, da bo splošna vlada prevzela od državnih vlad njihova pooblastila v nekaterih zadevah, je priznано in je jasno, da bo to njeno delovanje in njen učinek (Wilson 1987č, 265).

Nekateri pričakujejo, da države pod novo vlado ne bodo imele nobenih pooblastil. Sam pa je drugačnega mnenja. Pod tem sistemom se bo spoštovanje do njih in njihova moč povečala v skladu z močjo splošne vlade. Njihova sreča in varnost pa se bo povečala v še večjem deležu (Wilson 1987č, 266).

Svoje razmišljanje pa je nadgradil z besedami: *»Mi smo predstavniki ne samo sedanje dobe, vendar prihodnjih časov. Ne zgolj ozemlja vzdolž morske obale, ampak regij brezmejno razširjenih proti zahodu. Napolniti bi morali, kakor hitro je mogoče, to obsežno državo z ljudmi, ki bi živeli srečno, svobodno in varno. Ta velik cilj bi moral biti vodilni cilj vseh naših domoljubov in državnikov. Toda kako ga naj bi dosegli, če ne z vzpostavitvijo miru in harmonije med nami in z vzpostavitvijo dostojanstva in ugleda med nami in tujimi narodi?«*. Vprašal se je tudi, ali bi lahko bil katerikoli od teh ciljev dosežen brez splošne učinkovite oblasti. *»Ko preučujemo zgodovino, odkrijemo pomembno dejstvo in skoraj edino dejstvo, ki bo veljalo za vse konfederacije. Vse so se razdrobile na koščke in niso absorbirale podrejenih vlad«*. Vezi Unije morajo biti zato močne (Wilson 1987č, 266).

»Pri izvajanju pooblastil splošne vlade bo državnim vladam zagotovljeno izvajanje njihovih pristojnosti. Splošna vlada bo državnim vladam zagotavljala mir in stabilnost, njihova moč se bo povečala z njeno močjo, njihova rast se bo razširila z njeno rastjo,« je še dejal (Wilson 1987č, 267).

Zaključil je z besedami: *»Ozki umi, in v vsaki vladi najdemo kakšnega – ozke ume in spletkarske duhove – bodo dejavni v širjenju nezadovoljstva in spodbujanju razdorov med njimi. Vendar pa bodo tisti, katerih spoznanja in katerih srca so dovolj dobra za ustvarjanje splošne blaginje, vedeli, da je to, kar je v interesu celote, v širšem pogledu tudi v interesu vseh njenih delov. To bo dolžnost države kot tudi posameznika, da žrtvuje lastno udobje za splošno dobro Unije.«* (Wilson 1987č, 267).

Ne glede na vse pa je Alexander Hamilton v Federalistu št. 15 izrazil zadovoljstvo, da se tako nasprotniki kot tudi prijatelji nove ustave strinjajo vsaj v tem, da obstajajo bistvene pomanjkljivosti v njihovem nacionalnem sistemu in da je nekaj potrebno narediti, da se rešijo pred bližajočo se anarhijo (Hamilton 1987c, 172).

Ob tem je sicer spomnil na številne primere v zgodovini, ko so bile med posameznimi narodi sklenjene pogodbe, v dobri veri, da se bodo izvajale, ter ob tem navedel poučno, vendar mučno lekcijo za človeštvo, kako malo odvisnosti se daje pogodbam, ki nimajo druge sankcije kot obveznosti do dobre vere (Hamilton 1987c, 173).

Omenili smo že, da je Brutus nasprotoval novi ustavi. Prav se mu je zdelo, da bi splošna vlada zagotavljala varstvo in zaščito skupnosti pred tujimi napadi, vendar je bil prepričan, da bi morala biti državnim vladam v večji meri zaupana skrb za urejanje pravičnosti med državljani in upravljanje drugih notranjih zadev, da bi morale imeti države več pooblastil. Ohranjanje notranjega miru in dobrega stanja bi namreč morala biti prva skrb vsake vlade. Sreča ljudi pa je zagotovo bolj odvisna od tega, kot od slave in spoštovanja, ki ga narodi pridobijo z najbolj briljantnimi borilnimi dosežki (Brutus 1987b, 273–274).

Tudi Brutus je v ameriškem narodu videl novo upanje, ki bo zgled svetu, vendar se je hkrati bal, da so pristojnosti nove vlade prevelike. *»Evropske vlade so skoraj vse oblikovane in upravljane z orožjem in vojnami, to je to, iz česar izhaja njihova slava. Zamenjali so cilj vlade – ta je bila zasnovana za ohranjanje človeških življenj in ne, da jih uniči,«* je dejal. *»Na nas je, da predložimo svetu primer velikega ljudstva, ki ima v svojih civilnih institucijah pogled usmerjen na doseganje kreposti in medsebojne sreče. Naj monarhi v Evropi širijo med seboj slavo praznih držav in razmesarjenja na tisoče svojih nedolžnih državljanov za maščevanje osebnih sporov ali za kaznovanje žalitev na željo svojih žen, ljubic ali ljubljенок. Ne zavidam jim časti in molim nebesa, da ta država nikoli ne bo imela ambicij do tega,«* je še dejal Brutus (Brutus 1987b, 274).

James Madison je v Federalistu št. 39 v zagovor predlagani ustavi pojasnil, da ta v strogosti ni ne nacionalna niti zvezna ustava, ampak sestava obeh. V svojih temeljih je zvezna, ne nacionalna; v virih, iz katerih izvirajo splošne pristojnosti vlade, je delno zvezna in delno nacionalna; v izvajanju teh pooblastil je nacionalna, ne zvezna. V njihovem obsegu je prav tako zvezna, ne nacionalna. In končno, v avtoritativnem načinu uvajanja sprememb ni v celoti niti zvezna niti nacionalna (Madison 1987e, 275).

Federal Farmer pa je nasprotno pojasnil, zakaj ima po njegovem mnenju predlagan sistem močno tendenco h konsolidaciji držav (Farmer 1987b, 276).

Vprašal se je, kaj imamo v mislih s federalno republiko in kaj s konsolidirano vlado. Da bi postavili federalno republiko, moramo najprej imeti nekaj držav na republiških načelih, vsako notranje organizirano za upravljanje svojih zadev. Države, kot take, je nato treba združiti pod federalno glavo in ji dodeliti pooblastila za oblikovanje in izvajanje zakonov v nekaterih naštetih primerih pod določenimi omejitvami. Ta glava je lahko ena sama skupščina, kot je sedanji kongres, ali pa je lahko sestavljena iz zakonodajne oblasti, z eno ali več vej, iz izvršilne in iz sodne oblasti. Da bi oblikovali konsolidirano ali eno celotno vlado, ne bi smelo biti nobenih državnih ali lokalnih vlad, ampak bi morale biti vse zadeve, osebe in lastnina, podrejene zakonodaji enega samega zakonodajalca, eni izvršilni in eni sodni oblasti (Farmer 1987b, 276).

Vendar je v nadaljevanju zapisal, da je količina pooblastil, ki jih ima Unija, eno, način za izvajanje danih pooblastil pa zahteva precej drugačen razmislek. In način njihovega izvajanja je tisti, ki naredi bistveno razliko med konsolidirano vlado in zvezno republiko. Torej ne glede na to, kako bi lahko bila vlada organizirana, če zakoni Unije v najbolj pomembnih vprašanjih, kot je: pobiranje davkov, vpoklic vojakov, itn., delujejo neposredno na ljudi in lastnino posameznikov in ne na države, je vlada glede na njeno administracijo, oblikovanje in izvrševanje zakonov konsolidirana in ne zvezna (Farmer 1987b, 276).

Da bo posledica sprejetja nove ustave konsolidirana vlada, je menil tudi George Mason. Njegovo prepričanje je podobno izhajalo iz določbe, ki namiguje, da bo nacionalna vlada lahko pobirala davke neposredno. *»Ta moč, ki je diskrecijska, neomejena in brez kakršnekoli kontrole, bo odnesla vse pred seboj. ... Ta moč bo popolnoma zatrla državne vlade,«* je dejal (Mason 1987, 288).

Tudi Brutus je trdil, da je po svojem podrobnem preučevanju predlagane ustave še bolj prepričan, da je zastavljena tako, da se v celoti odpravi državne vlade in se jih stali v eno celotno vlado, prav za vse namene, tako notranje in lokalne, kot tudi zunanje in nacionalne (Brutus 1987c, 285).

Sam si je tako drznil napovedati, da če bo ta ustava sprejeta brez sprememb ali z nekaj previdnostnimi ukrepi, ki bodo zagotovili spremembe takoj po sprejetju, da bodo isti gospodje, ki so s svojimi sposobnostmi vplivali na javno mnenje, da se sprejme ta načrt,

uporabili enake sposobnosti tudi, da bodo prepričali ljudi, da bo za njihovo dobro, da odpravijo državne vlade kot nekoristne in obremenjujoče (Brutus 1987c, 284–285).

»Nasprotniki načrta konvencije so se, namesto da bi sprva premislili, kakšna stopnja moči je nujno potrebna za namene zvezne vlade, izčrpali v sekundarni preučitvi o možnih posledicah, ki bi jih predlagana stopnja moči zvezne vlade lahko imela na vlade posameznih držav,« se je v Federalistu št. 45 ponovno odzval James Madison (Madison 1987f, 277).

S predlagano ustavo je zvezni vladi podeljenih malo pooblastil, ta so tudi opredeljena. Tista pooblastila, ki ostanejo državnim vladam, so številna in neopredeljena. Prva se bodo izvajala predvsem do zunanjih zadev, kot je vojna, mir, pogajanja in zunanja trgovina; z zadnjo bodo v večjem obsegu povezana tudi pooblastila do obdavčitve. Pooblastila, rezervirana za države, pa se bodo nanašala na vse zadeve, ki se nanašajo na življenje, svoboščine in lastnino ljudi ter na notranji red in napredovanje ter blaginjo države (Madison 1987f, 279).

Delovanje Zvezne vlade bo tako najbolj obsežno in pomembno v času vojne in nevarnosti, delovanje državnih vlad pa v času miru in varnosti (Madison 1987f, 279).

Madison je še zapisal, da če se bi nova ustava preučila natančno in iskreno, se bi ugotovilo, da je sprememba, ki jo predlaga, sestavljena precej manj iz dodajanja novih pristojnosti Uniji, kot iz okrepitve njenih prvotnih pristojnosti. Urejanje trgovine je res novo pooblastilo, vendar se zdi, da je to dodano pooblastilo, ki mu jih le malo nasprotuje, in iz katerega ne izhajajo nobene bojazni. Pooblastila, ki se nanašajo na vojno in mir, vojsko in flote, pogodbe in finance in na druge bolj znatne pristojnosti, so bile vse prenesene na obstoječi kongres že s Členi konfederacije. Predlagana sprememba ne povečuje teh pooblastil, ampak samo uvaja bolj učinkovit način upravljanja z njimi. Sprememba, ki se nanaša na obdavčitev, se lahko šteje kot najbolj pomembna. A vendar ima že sedanjí kongres polno pooblastilo, da zahteva od držav nedoločeno oskrbo denarja za skupno obrambo in splošno dobro, kot bo to lahko prihodnji kongres zahteval od posameznih državljanov. Bo pa to od državljanov na miroljuben način lažje doseči. Glede na to, kako so države izpolnjevale svoje obveznosti v skladu s Členi konfederacije, je njihova pretekla izkušnja zelo daleč od tega, da bi lahko bili mnenja, da bi državne vlade izgubile svoje ustavne pristojnosti in postopoma v celoti doživele konsolidacijo. *»Trditi, da bi se to zgodilo, bi bilo hkrati rečeno, da je obstoj državnih vlad*

nezdružljiv s kakršnimkoli sistemom, ki bi kakorkoli dosegal bistvene cilje Unije,» je dejal (Madison 1987f, 279).

Takole pa je v podporo novemu sistemu še zapisal James Wilson. *»Ljudi Združenih držav Amerike smatram kot tvorce ene velike skupnosti in ljudi iz različnih držav ponovno smatram kot tvorce skupnosti v manjšem obsegu. Iz te velike razdeljenosti ljudi v različne skupnosti sledi, da je potrebno, da se nekatere pristojnosti podeli vladam držav glede na naravo, število in obseg njihovih zadev. Če se ljudi ne bo obravnavalo v teh dveh pogledih, ne bomo nikoli mogli razumeti načela, na katerem je bil zgrajen ta sistem,«* je dejal (Wilson 1987a, 62).

Države so ustvarjene tako za ljudi kot tudi s strani ljudi. Ljudje imajo zato pravico, medtem ko uživajo nesporna pooblastila družbe, da oblikujejo bodisi nacionalno vladno bodisi državne vlade, na kakršenkoli način želijo. *»To je neločljiva in neodtujljiva pravica ljudi in kot ilustracija tega, bi prosil, da preberete nekaj besed iz Deklaracije o neodvisnosti, ki so jo napisali predstavniki Združenih držav Amerike in je priznana v celotni Uniji,«* je še zapisal (Wilson 1987a, 62).

»Imamo te resnice za samoumevne, da so vsi ljudje ustvarjeni enaki; da jih je njihov Stvarnik obdaril z nekaterimi neodtujljivimi pravicami; da so med njimi pravice do življenja, svobode in iskanja sreče. Da bi obvarovali te pravice, so med ljudmi ustanovljene vlade, katerim so dodeljena pooblastila s soglasjem vladanim; da kadarkoli katerakoli oblika vladavine postane destruktivna v teh ciljih, je PRAVICA ljudi, da spremenijo ali odpravijo in vzpostavijo novo vladno, katere ustanovitev bo temeljila na takšnih načelih, in bo imela organizirane svoje pristojnosti v takšnih oblikah, kot se bo njim zdelo najbolj verjetno, da bo vplivalo na njihovo varnost in srečo,« je zapisano v Deklaraciji o neodvisnosti (Wilson 1987a, 62).

»To je široka osnova, na kateri je bila postavljena naša neodvisnost. Na istem določenem in trdnem temelju je postavljen ta sistem,« je zaključil James Wilson (Wilson 1987a, 62).

Že nekaj let po sprejetju nove ustave pa je William Pinkney podobno kot James Madison in James Wilson pred njim v podporo novi ustavi dejal, da je sprememba, do katere naj bi prišlo z novo ustavo, sestavljena precej manj z dodajanjem novih pooblastil Uniji kot iz krepitev njenih izvirnih pristojnosti. Pooblastilo za urejanje trgovine je seveda novo pooblastilo. Toda pooblastila, ki se navezujejo na vojno in mir, flote in vojsko, pogodbe in finance, so bile vse

dodeljene kongresu že s Členi konfederacije. Predlagana sprememba jih tako le nadomesti z bolj učinkovitim načinom upravljanja z njimi (Pinkney 1987, 238).

Izpostavil je tudi, da so pristojnosti zvezne vlade, kakršenkoli je že njihov obseg, prav tako suverene kot tiste, ki jih imajo države. Vlade držav niso avtorji in ustvarjalci nacionalne ustave. Ta s svojimi pooblastili ne izhaja iz njih. Njene pristojnosti so ji podeljene s strani ljudi kot tudi tiste vladam držav. Nacionalna ustava je bila oblikovana v imenu ljudstva in je bila ratificirana s strani ljudi, tako kot so državne ustave. Če so določena pooblastila državne in nacionalne vlade v navzkrižju, se morajo državne vlade umakniti (Pinkney 1987, 238).

V odgovor trditvam, da so pristojnosti nacionalne vlade omejene v številu in obsegu, pomanjkanje univerzalnosti pa kaže, da to niso suverene pristojnosti, je dejal, da tudi vlade držav niso neomejene v številu ali neovirane pri izvrševanju svojih pristojnosti. Omejene so z deklaracijo pravic, ki so zapisane v državnih ustavah, z naravo in cilji nacionalne vlade in z omejitvami zakonodaje držav, ki jih vsebuje ustava ZDA (Pinkney 1987, 238).

V odgovor trditvam, da so pristojnosti državnih vlad izvirne in zato bolj odločno suverene kot tiste nacionalne vlade pa je dejal, da pooblastila državnih vlad niso bolj izvirna od tistih, ki pripadajo Uniji. Ni druge izvirne moči, ampak v ljudeh, ki so vodnjak in vir vse politične moči (Pinkney 1987, 238).

2.6 USTAVA ZDA STOPI V VELJAVO

Po tem ko je do junija 1788 le devet držav ratificiralo besedilo nove ustave, so federalisti in antifederalisti dosegli kompromis. Federalisti so obljubili, da bodo takoj po uveljavitvi nove ustave tej dodali listino osnovnih človekovih pravic, na kar je del antifederalistov začel podpirati ustavo in kmalu je bila ratificirana tudi v preostalih državah (Toplak 2005, 25).

Aprila 1789 so se prvi člani kongresa sestali v New Yorku in začeli delati. Ena prvih nalog novega kongresa je tako bila obljubljena dopolnitev ustave z določbami o osnovnih pravicah človeka. Madison je kongresu predlagal petnajst amandmajev. Dvanajst amandmajev je septembra 1789 kongres tudi sprejel in deset od teh dvanajstih je po zadostnem številu

ratifikacij 15. decembra 1791 tudi postalo del ustave ZDA. Teh deset amandmajev je poznanih pod imenom Listina pravic (»Bill of rights«) (Toplak 2005, 26).

Poleg desetih amandmajev, znanih pod imenom Listina pravic, je ameriška ustava dopolnjena še s sedemnajstim amandmaji. Danes jih je torej sedemindvajset (Toplak 2005, 27–28).

Eno zadnjih dejanj konfederalnega kongresa je bila izvedba prvih predsedniških volitev 4. marca 1789. To je bil dan, ko je nova vlada zaživela. Kar zadeva novega voditelja države, so vsi omenjali eno samo ime – George Washington. 30. aprila 1789 je bil res enoglasno izbran za predsednika. Prisegel je z istimi besedami kot vsi predsedniki za njim: da bo zvesto izpolnjeval predsedniške dolžnosti in po svojih najboljših močeh »ohranjal, varoval in branil ustavo Združenih držav« (Ferfila 2002, 487).

Kongres je hitro izoblikoval ministrstvo za zunanje zadeve in ministrstvo za finance, na čelu katerih sta bila ugledna sekretarja Thomas Jefferson in Alexander Hamilton. Hkrati je kongres vzpostavil zvezno sodstvo. Prav tako sta bila imenovana vojni sekretar in sekretar za pravosodje. Ker se je Washington v splošnem vselej preden se je za kaj odločil, rad posvetoval z ljudmi, katerih mnenje je cenil, je tako začel delovati tudi ameriški predsedniški kabinet. Sestavljali so ga vodje vseh oddelkov, ki jih je ustanovil kongres (Ferfila 2002, 488).

Ob koncu omenimo še razmišljanje Thomasa Jeffersona o pomenu izobrazbe, sicer zapisano leta 1778, še preden so stopili v veljavo Členi konfederacije. Razmišljal je, da nekatere oblike vlad bolje varujejo naravne pravice posameznikov kot druge, prav tako pa tudi sebe bolje varujejo pred izprijenostjo kot nekatere druge, vendar izkušnje kažejo, da jo tisti, ki jim je zaupana moč, tudi v najboljših oblikah sčasoma in s postopnim delovanjem sprevržejo v tiranijo (Jefferson 1987b, 672).

»In verjame se, da bi bil najbolj učinkovit način za preprečevanje tega, da se razsvetli, kolikor je le mogoče, čim več umov ljudi. Še posebej, da se jim da znanje o teh dejstvih, ki jih dokazuje zgodovina, da se jim posreduje izkušnje drugih obdobj in držav in da se jim na ta način lahko omogoči, da spoznajo častihlepnost v vseh njenih oblikah. Da se jih pozove k izvajanju svojih naravnih pristojnosti, da porazijo njene namene,« je zapisal (Jefferson 1987b, 672).

Zavzel se je za potrebo po splošni izobrazbi vseh ne glede na premoženje, rojstvo ali drugo naključno stanje ali okoliščino, »ker splošno velja, da bodo najsrečnejši tisti ljudje, katerih zakoni so najboljši in se najbolje upravljajo, prav tako pa, da bodo ti zakoni pametno oblikovani in pošteno upravljani v sorazmerju kot so tisti, ki jih oblikujejo in upravljajo, modri in pošteni.« (Jefferson 1987b, 672).

3 EVROPA

3.1 ZGODOVINA EVROPE IN ZAMISLI O ZDRUŽENI EVROPI

Že od srednjega veka naprej se je ohranilo več zamisli o trajnem povezovanju držav in narodov na evropski celini. K rojevanju takih predlogov so največ prispevale hude posledice krvavih vojn med evropskimi vladarji in vdori vzhodnih ljudstev. Znani državniki in misleci so v svojih spisih in javnih izjavah z različnimi političnimi, ideološkimi in verskimi predznaki zagovarjali povezovanje evropskih držav in narodov ter predlagali konkretne oblike tega povezovanja (Bebler 2007, 18). Vendar pa, če je na prelomu iz 18. v 19. stoletje »človek prerasel otroško dobo«, se je (morda) približal zrelosti šele s streznitvijo po svetovnih vojnah v 2. polovici 20. stoletja (Toplak 2003, 12).

Skozi zgodovino razvoja evropske ideje oz. skozi zgodovino zamisli o trajnem povezovanju držav in narodov na evropski celini nas v svojem delu Združene države Evrope lepo popelje Cirila Toplak.

Evropska kultura se najpogosteje opisuje kot heterogena, judovsko–krščansko–grško–latinska in razsvetljenska. Našteti vplivi so oblikovali izvirno civilizacijo, ki jo med drugim določajo demokracija, humanizem in racionalizem, dosežki, zaradi katerih je evropska civilizacija superiorna vsem drugim – ali vsaj tak je mit, ki ga Evropa na tistem še zmeraj goji o sami sebi (Toplak 2003, 14).

Ob besedah »rojstvo evropske ideje«, če jo razumemo kot prepričanje o možnosti oblikovanja skupnega evropskega političnega prostora, bi verjetno večini družboslovno izobraženih hitro prišel na misel projekt večnega miru Immanuela Kanta, ki je še danes stalnica političnih diskurzov. Kot sodobnik razsvetljenstva je imel Kant tako prodoren uvid v svojo dobo, da je zmožni oceniti njen absolutni zgodovinski pomen. Čeprav je menda samo enkrat zapustil rodni Königsberg, je razumel ne le svojo sedanost, temveč je med drugim prav z vizijo načina ohranitve trajnega miru v svetu – nujnostjo republikanizma in federativnega načela – predrl tudi temo prihodnosti (Toplak 2003, 19).

Vendar pa evropska ideja ni razsvetljenski proizvod. Prvi evropski »projekt« je nastal še v renesansi, prva zlata doba evropske ideje pa je predrazsvetljenski čas verskih spopadov. Še v tedanjih zamislih o združeni Evropi sta se prepletali (deklarativna) pacifistična in (dejanska)

hegemonska težnja, ki sta zgodovino evropske ideje nato bolj ali manj delili na dva tokova, na utopije in imperije. Rojstvu evropske ideje ni botrovala racionalistična in humanistična misel, temveč volja do prevlade (Toplak 2003, 19).

Zgodovinarji evropske ideje kljub temu svoje študije praviloma začenjajo že v antiki, saj z evropsko idejo lahko mislimo samo v okviru pomenov, ki so jih Evropejci pripisovali Evropi, potem ko so se sploh zavedali njenega obstoja. Evropa je v zgodovino stopila kot mit, antiko preživela kot meglen geografski pojem, se v srednjem veku poistovetila s krščanskim svetom, v novem veku postala kultura, v sodobnosti pa najprej razdeljen in nato vse bolj enoten političen prostor, v prihodnosti politični subjekt brez precedensa (Toplak 2003, 19–20).

Tudi Cirila Toplak nas tako v svojem delu popelje od antične civilizacije v Sredozemlju, imperija duha, znanosti in umetnosti, do Rimljanov, ki so geografsko znanje o evropski celini močno povečali in središče civilizacije prenesli proti zahodu, na Apeninski polotok, pa vse do 21. stoletja (Toplak 2003, 33).

Rim je v marsičem prevzemal in posnemal Atene, v marsičem je pomenil tudi korak naprej. Grki so si omislili zakone, Rimljani so jih zapisali kot pravo. Grki so gradili templje, Rimljani so speljali ceste in akvadukte. Grki so težko ohranjali vojaško premoč na podlagi krhke zveze razpršenih mest, katere vojaška sila je bila mornarica. Rimske legije so neustavljivo korakale po Evropi, gradile vojaške postojanke in iz njih zagotavljale varnost in upravo poenotenost rimskih provinc. Je pa bil Rim v marsičem tudi korak nazaj. Grki so videli množično zabavo v olimpijskih igrah, Rimljani v gladiatorskih bojih. Grški smisel za asketsko estetiko je pri Rimljanih postal dekadentno suženjstvo užitkom. Žlahtna demokracija belih in črnih Kleistenovih glasovalnih kamenčkov za vse svobodne državljane se je v Rimu izrodila v neučinkovito republiko, lahek plen ekscentričnih diktatorjev (Toplak 2003, 33–34).

In kot še zanimivo zapiše Cirila Toplak, so Rimljani kot nasledniki Grkov od slednjih prevzeli tudi občutek večvrednosti, etnocentrizem in ksenofobijo. Že Grki niso bili skromni, ob neprimerljivo mogočnejšem rimskem imperiju, ki je imel samo enega in nazadnje uničujočega sovražnika – svojo lastno neobvladljivost, so Rimljani omalovaževalen odnos do »drugih«, ki je (p)ostal značilnost evropske kulture, samo še nadgradili (Toplak 2003, 34).

Po razpadlih rimskih provincah se je v obdobju med približno 7. in 10. stoletjem razkropilo mnoštvo »barbarskih« plemen. Uveljavil se je fevdalni družbeni red, v katerem sta štela zvestoba kralju in običaj, nič več napisan zakon. Pismenost je bila redka, miselni svet Evropejcev so polnili čudeži in praznoverje. V tihih samostanskih knjižnicah so menihi potrpežljivo prepisovali in krasili zgodnjekrščanska besedila. Opravljali so tudi misijonarsko delo in pokristjanjevali po vsej Evropi. Poganska ljudstva so učili modernejšega kmetovanja in na srednjeveških dvorih opravljali svetovalno vlogo (Toplak 2003, 34–37).

V srednjem veku je kot prva velika evropska država na ruševinah rimskega imperija vstalo Karolinško kraljestvo. Karel Veliki je uveljavil upravo po rimskem vzoru, delegiral oblast guvernerjem dežel in vpeljal zaprisego fevdalcev, da bi državo in lokalne vladarje ohranil pod nadzorom. Za svojo prestolnico je izbral danes nemški Aachen. Po njegovi smrti je novo rimsko cesarstvo razpadlo, saj so si ga razdelili njegovi trije sinovi, a ga ob vztrajnih vdorih Saracenov, Normanov in Madžarov niso bili zmožni ohraniti (Toplak 2003, 38).

Karolinška doba ima svojo vrednost zaradi prepisovanja in na ta način ohranjanja latinskih rokopisov po samostanskih knjižnicah, čeprav je bilo bolj videti, da razkošne knjige niso bile namenjene branju, temveč bahanju (Toplak 2003, 39).

Približno v 10. stoletju je karolinški dobi sledilo obdobje razcveta srednjeveških mest. Iz razvalin rimskih mest, ki so komaj premogla tržnico in škofa, so zrasla nova obzidana naselja v odgovor na povpraševanje po trgovski izmenjavi z velikimi mesti arabskega sveta (Toplak 2003, 40).

Najzgodnejši načrti o politični skupnosti na celini izvirajo iz 13. stoletja. K temu so morale botrovati križarske vojne, ki so utrdile zavest o enotni krščanski skupnosti. Dante (1265–1321), ena najzgodnejših lastovk renesanse, je pisal o vesoljni monarhiji, ki bi bila potrebna za preživetje sveta. Ernest Renan pa je v svoji Literarni zgodovini Francije, ki je izšla leta 1871, iz pozabe obudil Dantejevega sodobnika Pierrea du Boisa (1250–1320). Ta normandijski pravnik, ki je študiral pri Tomažu Akvinskem v Parizu, je sestavil obširen, precej nesistematičen načrt organizacije krščanske skupnosti. Ker ni verjel v možnost, da bi svetu lahko v miru vladal en sam monarh, si je zamislil neke vrste vladarsko zvezo, ki bi jo vodil koncil, v katerem pa bi posamezni vladarji ohranili popolno neodvisnost. Vrhovni arbiter med suvereni bi bil papež (Toplak 2003, 42).

Pierre du Bois je v prvem načrtu o trajnejšem povezovanju evropskih vladarjev že tudi prepoznal in izpostavil oviro, ki je idejni snovalci združevanja v Evropi še stoletja niso znali premostiti: neomejeno in neomajno suverenost vladarja, ki ne pripozna nobene višje oblasti na Zemlji in ki je nezdružljiva s shemami združevanja (Toplak 2003, 43).

15. stoletje je bilo za Evropo čas velikih sprememb, na slabše. Pod vplivom politične in verske krize, ki je trajala od sredine 14. do sredine 15. stoletja, je nazadovalo gospodarstvo, rasla pa nezadovoljstvo in smrtnost. Urbanizacija, ki se je začela v visokem srednjem veku, je zastala. Po Evropi je pustošila kuga. V stoletni vojni so krvaveli Francozi in Angleži. Sveto rimsko cesarstvo je obstajalo samo še po imenu, nemška ozemlja so bila popolnoma razdrobljena, podobno stanje je vladalo tudi na Apeninskem polotoku. Otomanski imperij je leta 1400 segal od Donave do reke Evfrat (Toplak 2003, 44).

Po koncu velikega razkola so se Evropejci znova osredotočili na turško nevarnost, a padca Bizanca leta 1453, ki ga je zavzel Mohamed Osvajalec, niso mogli preprečiti. Vzhodno rimsko cesarstvo je bilo dokončno preteklost. Krščanstvo je bilo sedaj resno ogroženo, avtoriteta papeža pa je spet zrasla, saj je bil sedaj edini preostali branitelj krščanske skupnosti, ki je naseljevala samo še Evropo (Toplak 2003, 44–45).

Beseda Evropa se je v 15. stoletju uporabljala vse pogostejše in vse pogostejše je v besedilih nadomeščala krščansko skupnost – Christianitas. Pomen izraza je vsebinsko presegel geografijo in segel na polje političnega in kulturnega – tudi na teh poljih so kristjani bili boj s Turki (Toplak 2003, 45).

Največ zaslug za uveljavitev novega pojmovanja Evrope gre pripisati humanistu Eneju Silviju Piccolominiu, ki je od leta 1458 do leta 1464 vodil katoliško cerkev kot papež Pij II. V zgodovino evropske ideje se je sicer Pij II. zapisal, ker je prvi uporabil »Evropo« kot mobilizacijski dejavnik v vojni proti Turkom na način, kot so se poprej sklicevali na krščansko skupnost, s čemer sta Evropa in krščanstvo postala eno (Toplak 2003, 45).

Na vzhodnem koncu Evrope se je tedaj porodil v številnih pogledih izjemen načrt, ki evropsko politično realnost v 2. polovici 15. stoletja in vlogo katoliške cerkve v njej osvetljuje iz drugačne perspektive. Tvorec načrta je bil češki kralj Jurij Podjebradski, z veličastno vizijo

prve evropske federacije (meddržavnega sporazuma o zavezništvu) pa naj bi ga navdihnil francoski trgovec Antoine Marini (Toplak 2003, 45–47).

V Pogodbi o aliansi in konfederaciji med kraljem Ludvikom XI., češkim kraljem Jurijem in Beneško republiko z namenom odpora proti Turku je Jurij Podjebradski predlagal zvezo s kraljema Poljske in Ogrske, pa tudi z vojvodom Burgundije in Bavarske, cesar in papež pa bi bila izključena. To je bila že Evropa novih držav, ne več Evropa cesarja in papeža. Podjebradski si je zamislil ustanovitev predstavniške skupščine, ki bi glasovala z navadno večino, in sveta vladarjev, vzpostavitev skupnega sodišča in postopka mednarodne arbitraže, skupno vojsko in skupen proračun, ki bi ga polnili dotedanji cerkveni davki. Pogodba je v uvodu od držav zahtevala, naj se izognejo vojaškemu konfliktu ali zaroti druge proti drugi in sodelujejo pri kaznovanju deliktov podložnikov na ozemlju katerekoli izmed njih (Toplak 2003, 47).

Evropa je bila v Pijevem času že tako razdrobljena, da sta bila cesar in papež samo še fiktivni figuri oblasti. Ne le Pij II., njegov predhodnik Nikolaj V. in drugi vplivni predstavniki cerkve ter humanisti nasploh so vneto pozivali na vojno proti Turkom. Humanisti so že od štiridesetih let 15. stoletja pisali o Evropi v literarnih žanrih, ki sta se razvila v tem obdobju iz političnih potreb, v tako imenovanih »govorih proti Turkom« in v »križarskih pismih«. Diskurz o pregonu Turkov iz Evrope se je preselil iz literature tudi v politiko in na vladarske dvore. Vladarji so si med seboj pisali o možnostih za sklic velike vojske, s katero bi družno šli nad Turke, med seboj so se o skupni obrambi dogovarjala tudi mesta (Toplak 2003, 49).

Tako kot v antiki tudi v tako imenovanem srednjem veku Evrope kot politične ideje v zavesti Evropejcev ni bilo. Skupni imenovalci prebivalcev Evrope je bilo krščanstvo, čeprav Evropejci z vojnami proti Turkom niso branili le svoje vere, temveč svoj način življenja. »Evropa« je v humanističnih besedilih že predstavljala kulturni koncept, čeprav izraza »kultura« v njegovem modernem, razsvetljskem pomenu še niso uporabljali (Toplak 2003, 49–54).

Prvi načrt za oblikovanje take ali drugačne vrste političnega subjekta nad evropskimi državami, ki ni zatonil v pozabo, temveč je vplival na številne kasnejše tovrstne zamisli, je nastal v času vladavine francoskega kralja Henrika IV. Henrika IV. si je sicer zgodovina zapomnila predvsem kot vladarja, ki je z nantskim ediktom leta 1598 vzpostavil

enakopravnost hugenotov in katoličanov in tako končal obdobje verskih vojn, ki so slabile Francijo. Pravi avtor »Velikega načrta« je sicer verjetno bil vojvoda de Sully, eden njegovih najožjih zaupnikov, čeprav je verjetno tudi on zamisel o veliki evropski zvezi nekoliko povzel od Francoza Emerica Crucéa, ki je leta 1623 objavil delo *Le nouveau Cynée*, v katerem se je zavzemal za trajen in vsesplošen mir zlasti kot predpogoj za prosto trgovino (Toplak 2003, 56–58).

Veliki načrt je temeljil na ureditvi Evrope »kot ene same velike družine«, ki bi jo sestavljalo šest dednih kraljestev: Francija, Španija, Anglija, Danska, Švedska in Lombardija, šest držav z voljenimi vladarji, in sicer papeška država, Benetke, nemško cesarstvo, Poljska, Ogrska in Češka ter tri federativne republike: švicarska, italijanska in belgijska. Sully si je zamislil, da bi Evropo preuredili z odstopi, zamenjavami in prenosi ozemelj med evropske sile tako, da bi nobena ne zavidala drugi in se tudi ne bala drugih. Uravnotežile bi se tudi poglavitne krščanske veroizpovedi, katoliška, luteranska in kalvinistična, ki bi jih povsod lahko prosto izražali. Naštete države bi se združile v konfederaciji, ki bi jim predsedovalo šest posebnih svetov in pa generalni svet, ki bi reševal spore med suverenom in podložniki ter med državami. Tako združena Evropa bi še zmeraj zasledovala stari krščanski cilj: skupen boj proti Turkom, ki so jo kljub porazu pri Lepantu še zmeraj ogrožali. Generalni svet bi določil število vojakov in finančni prispevek posamezne države za vojno. Organiziral bi tudi vojsko, ji poveljeval in razdelil plen (Toplak 2003, 56–57).

Z Esejem v prid sedanjemu in prihodnjemu miru v Evropi Angleža Williama Penna leta 1693 je evropska ideja dosegla novo stopnjo teoretizacije: združena Evropa je na papirju dobila politiko in vizijo (Toplak 2003, 58).

»Nekdo ne more biti človek, ampak kip iz brona ali kamna, čigar drob se ne stopi, ko opazuje krvave tragedije te vojne na Madžarskem, v Nemčiji, v Flandriji, na Irskem in na morju,« je v Eseju v prid sedanjemu in prihodnjemu miru v Evropi zapisal William Penn in dejal, da ga ni nič drugega vodilo k pisanju tega dela kot želja po miru, da je to delo sad njegovih zaskrbljenih misli za mir v Evropi (Penn 1912, 1–2).

»Velik znak korupcije našega značaja in kar nas bi moglo še posebej ponižati in nas spodbuditi, da bi se trudili, da bi imel naš razum bolj plemenit in pravičen občutek je to, da ne vidimo drugače uporabnosti in zadovoljstva, ki nam ga daje udobje, ki ga imamo, kot tako

da ga izgubimo. Kot da ne bi znali drugače okusiti koristi zdravja kot s pomočjo bolezni, niti razumeti zadovoljstva polnosti brez izkustva pomanjkanja, in ne nazadnje tudi ne poznati udobja, ki nam ga prinaša mir, kot z izkušnjo pretkanih in obžalovanja vrednih grehov vojne,« je razmišljal William Penn. »Mir ohranja naše imetje. Nismo v nevarnosti pred vpadi. Naša trgovina je prosta in varna. In zjutraj lahko vstanemo in zvečer ležemo brez občutka tesnobe. Bogati prinesejo na plano svoje zaklade in zaposlujejo revne. Z gradnjo in raznovrstnimi projekti, ki prinašajo dobiček, se udobje nadaljuje. To spodbuja industrijo, ki prinaša bogastvo, pa tudi sredstva, ki se uporabijo v dobrodelne namene in za gostoljubnost,« je nato opisal življenje v miru. Drugače pa je v času vojne: »Toda vojna, kot mraz leta 83, naenkrat zaseže vse to udobje in ustavi ta tok družbe. Bogati se umaknejo s svojimi zalogami, revni pa postanejo vojaki ali tatovi ali pa stradajo. Ni industrije, ni gradnje, ni manufakture, je malo gostoljubja ali dobrodelnosti. Kar mir da, vojna požre.« (Penn 1912, 2–3).

William Penn je v svojem Eseju prikazal, kako velik pomen ima mir, da se ga lahko doseže s pravičnostjo in ne z vojno in da je ta pravičnost plod vlade, kot je vlada rezultat družbe, ki izhaja iz oblikovanja razumnih ljudi v miru.

Razmišljal je, da se ponavadi reče »mir je konec vojne«. To nakazuje na to, da skuša človek svoje cilje raje doseči z vojno kot na miren način. In če se ozremo v preteklost, ugotovimo, da agresorje na splošno vodijo ambicije, bolj kot pravičnost jih vodita ponos osvajanja in veličina dominantnosti (Penn 1912, 3).

Pot do miru pa je pravičnost, med vlado in ljudmi in med enim človekom in družbo in drugim človekom. Preprečuje prepir in ga naposled konča. Pod vlado so ljudje s svojimi željami in zamerami omejeni na zadovoljstvo, ki ga omogoča zakon. Mir je tako vzdrževan s pravičnostjo, ki je sad vlade, kot je vlada vzdrževana z družbo in družba z družbenim soglasjem (Penn 1912, 4).

William Penn je nadalje razmišljal, da je izvir vlade težko izslediti. Gotovo je najbolj naravno in človeško to soglasje, ki nas prosto veže, ko ljudje zavežejo svojo svobodo z resnično pokornostjo zakonom, ki so jih sami določili. »Zunaj družbe je vsak človek sam svoj kralj, dela kar želi, na svojo lastno odgovornost. Vendar ko se vključi v družbo, preda to kraljestvo sodstvu celote, od katerega v zameno prejema varnost,« je dejal (Penn 1912, 4–5).

»Vlada je sredstvo proti zmešnjavi, zadrževalni sistem proti vsemu neredu, pravična odgovornost in celo ravnotežje, da nekdo zaradi svoje nebrzdanosti ne more poškodovati ne drugega ne sebe,« je zapisal (Penn 1912, 4).

»Vlada je torej preprečevanje ali zdravilo za nered in sredstvo za pravičnost kot tudi za mir: seje, mandati, parlamenti so z namenom, da se prevlada nad strastmi in zamerami ljudmi, da ne morejo biti sodniki v svojih lastnih primerih niti kaznovalci svojih lastnih krivic, kar pa se dogaja z ljudmi v njihovi pokvarjeni državi,« je še zapisal (Penn 1912, 5).

»Človeška narava je tako izprijena, da bi bilo brez prisile na tak ali drugačen način preveč ljudi, ki ne bi bili pripravljeni storiti tega, kar bi vedeli, da je prav in primerno,« je še zapisal William Penn (Penn 1912, 5).

Vprašanje torej je, kaj je najboljše sredstvo za mir, kako bi lahko bil mir v Evropi dosežen kot tudi obdržan.

William Penn je razmišljal, da bi bil mir lahko dosežen na način, da bi se suvereni vladarji Evrope, ki predstavljajo to družbo, ali predstavniki svobodnih držav z istim razlogom, ki sprva ljudi zavezuje v družbo, kar je ljubezen do miru in reda, strinjali tudi, da bi se njihovi državni odposlanci sestali na generalnem zboru ali v parlamentu, kjer bi določili pravične zakone za suverene vladarje, ki bodo zavezovali enega do drugih. Srečevali bi se letno ali enkrat na dve ali največ tri leta ali ko bi videli razlog za to. Oblikovali bi suvereni ali imperialni zbor, parlament ali državno upravo Evrope pred skupščino, katere bi suvereni predstavljali svoje spore, ki jih niso uspeli že prej sami razrešiti. In če bi kateri izmed suverenov, ki bi sestavljali to Imperialno državo, odklonil predložitev spora pred skupščino ali odlagal ali preprečil izvršitev njene odločitve, bi morali vsi drugi suvereni, združeni kot ena moč, slednjega s sankcijami prisiliti k izpolnitvi naloženih mu obveznosti. Tako bi bilo zagotovljeno, da bi Evropa potihoma pridobila tako zelo zaželen in potreben mir, za njene vznemirjene prebivalce (Penn 1912, 6).

V zadnjem delu eseja pa je William Penn navedel nekatere od številnih dejanskih koristi, ki izhajajo iz tega predloga, za sedanost in prihodnost miru v Evropi. Če omenimo eno izmed njih, ta je, da bo parlament utrdil osebno prijateljstvo med vladarji in državami, kar bi stremelo k izkoreninjanju vojn in k zasaditvi miru v globoko in rodovitno zemljo. Vladarje

kot tudi ostale ljudi bi zanimalo, kakšna so sodišča in mesta drugih držav. Velik motiv za mir na svetu bi bil, da bi se lahko svobodno pogovarjali iz oči v oči in si osebno izmenjavali besede in dejanja olike ter prijaznosti. Gostoljubje pa bo težko dovolilo, da bi se glede vsakdanjih zadev narobe razumeli ali da bi se prepirali drug z drugim. Tekmovanje med državami bi tako bilo v primerih dobrega, glede zakonov, navad, izobraževanja, umetnosti, gradbeništva, še zlasti pa v primerih, ki se nanašajo na dobrodelnost, resnično čast nekaterih vlad, kjer bi bili berači redkost ali jih v drugih mestih sploh ne bi bilo (Penn 1912, 16).

Leta 1713 je v Utrechtu izšlo obsežno delo z naslovom Projekt za vzpostavitev trajnega miru v Evropi, ki ga je podpisal Francoz Abbé de Saint-Pierre. Njegovemu nastanku je botroval v istem letu podpisan utrechtški mir (Toplak 2003, 63).

Saint-Pierre se je v uvodu, potem ko se je nagledal grozot, ki so jih povzročale vojne, vprašal, ali sporov med suvereni res ni bilo mogoče reševati drugače kakor z vojno. Ugotavljal je, da imajo suvereni po drugi strani kot zagotovilo za mir samo mirovne pogodbe, za katere pa nikoli ni in ne bo mogoče predvideti, ali se jih bodo podpisniki držali. Evropa je bila torej obsojena na bolj ali manj stalno vojno, še zlasti zaradi nerešljivega problema ravnotežja sil med francoskim prestolom in Habsburžani. (To ravnotežje, ki se je kasneje prevedlo na razmerje moči med Francijo in Nemčijo, je bilo poslej zmeraj ključno za evropski mir.) (Toplak 2003, 64).

Saint-Pierreov načrt je v marsičem povzemal predlog Williama Penna, na koncu pa je dodal tudi opis in komentar Velikega načrta Vojvode de Sullyja (Toplak 2003, 64).

Utrechtški mir je naznanil konec verskih vojn, ki so izčrpavale Evropo še dve stoletji. Nenehnemu pustošenju in pobijanju v imenu absurdnih razlik med obema interpretacijama Biblije in seveda ekonomskih in oblastvenih interesov, ki so bili v ozadju vojn, so se prvi uprli razsvetljenci. Evropski izobraženci, katerih bistrih umov sholastika in alkimija nista več zadovoljili, so se v Saint-Pierreovem času začeli vse bolj glasno in številčno odvrčati od slepe poslušnosti krščanskim cerkvam. Postajali so verniki razuma (Toplak 2003, 65).

Sredi 18. stoletja so razsvetljske ideje že zajele pomemben del Evrope, čeprav jih je širil ozek krog razsvetljenih izobražencev. A tudi množice so si sčasoma oddahnile od trpljenja, saj so razsvetljeni vladarji, kot sta bila Friderik II. Pruski in Jožef II. ali kot je hotela biti

Katarina Velika, odpravljali podložništvo, uvajali obvezno šolanje, posodabljali kmetijstvo, razvijali infrastrukturo, podpirali zametke razvoja industrije, itd (Toplak 2003, 66).

V 18. stoletju so tako evropske družbe pod vplivom razsvetljenstva stopile na pot modernosti. V ozračju večje strpnosti in gospodarskega napredka se je pospešeno razvijala tudi znanost. Izstopale so fizika, kemija, astronomija. Človeka je znanost znova obsedla, kot v antiki in renesansi. Razsvetljenci so ustanavljali znanstvene akademije, izmenjavo med znanstveniki so podpirali vse številnejši znanstveni časopisi. Začeli so izhajati prvi dnevniki, vladarji so poslej morali računati z novim izrazom »volje ljudstva« – javnim mnenjem (Toplak 2003, 66).

Eden najvidnejših francoskih razsvetljencev, Charles–Louis de Montesquieu (1689–1755), je to spreminjajočo se Evropo že pojmoval kot sekularni koncept in jo povezoval s svobodo in kulturo (Toplak 2003, 66).

Montesqueujev véliki rojak Voltaire je Evropo prav tako dojemal kot kulturno entiteto. V stoletju Ludvika XIV. je ugotavljal, da imajo Evropejci različne politične ureditve, ki imajo veliko skupnega v primerjavi z drugimi neevropskimi narodi (Toplak 2003, 67).

Med razsvetljenimi misleci, ki so med prvimi sprevideli, da človeku ne more vladati ne izključno razum ne izključno vera, je bil Immanuel Kant. Ko je leta 1795 izšla njegova razprava K večnemu miru, eno ključnih del v razvoju evropske ideje tako po vsebini kot po odmevnosti, je bil Kant star 71 let. Zelo skrbno je spremljal evropsko dogajanje; menda je ob novici o francoski revoluciji spremenil smer svojega vsakodnevnega sprehoda z vzhoda proti zahodu. Če je bilo Saint–Pierreovo pojmovanje suverenosti še simplistično, se je Kant v skladu z rousseaujsko doktrino že v objavah pred razpravo K večnemu miru zavzemal za odvzem suverenosti vladarjem, saj naj bi vse slabosti take ureditve – osvajanja, vojne, davki in oboroževanje – prešle, če bi suverenost imelo ljudstvo (Toplak 2003, 68).

Immanuel Kant je izhajal iz mišljenja, da mirovno stanje med ljudmi, ki živijo drug ob drugem, ni naravno stanje; kajti naravno stanje je stanje vojne, tj. čeprav ne vedno dejanskih, pa vsaj vedno grozečih sovražnosti. Mirovno stanje je torej treba ustvariti, kajti opustitev grožnje še ni zagotovilo zanj in sosed lahko soseda, ne da bi mu ta grozil (kar se lahko zgodi le v zakonitem stanju), obravnava kot sovražnika, potem ko ga je pripravil do tega (Kant 2006, 95).

Immanuel Kant je tako menil, da v kolikor bi želeli doseči večni mir, bi kot prvo morala biti civilna ureditev v vsaki državi republikanska (Kant 2006, 96–97).

Republikanska ustava pa je ustava, ki je ustvarjena najprej po načelih svobode členov neke družbe (kot ljudi); drugič po načelih odvisnosti vseh od ene same skupne zakonodaje (kot podložnikov); in tretjič po zakonu njihove enakosti (kot državljanov) – edina, ki izhaja iz ideje prvotne pogodbe, na kateri mora biti utemeljena vsa pravna zakonodaja nekega ljudstva (Kant 2006, 96–97).

Da Republikanska ustava nima samo čistega izvora, ne prihaja le iz čistega vira pravnega pojma, ampak obeta tudi zaželeni nasledek, večni mir, pa je obrazložil: *»Če je (saj v tem stanju ne more biti drugače) soglasje državljanov potrebno za sklep, »ali naj bo vojna ali ne«, ni nič bolj naravnega od tega, da bodo, ker bi morali sklepati o svojih lastnih vojnih stiskah (na primer: da se bodo sami vojskovali; da bodo vojne stroške plačali iz lastnega imetja; da bodo razdejanje, ki ga bo pustila za seboj, s težavo popravljali; da bodo navsezadnje poleg vsega hudega še sami prevzeli breme dolgov, ki jim bo zagrenilo sam mir in ki se ga – zaradi bližnjih in vedno novih vojn – ni mogoče nikoli znebiti), dobro premislili, preden bodo začeli tako hudo igro. V državni ureditvi, kjer podložnik ni državljan in ki torej ni republikanska, pa je to najbolj samoumevna stvar na svetu, saj poglavar ni sodržavljan, temveč lastnik države, ki ne bo pri svojih pojedinah, lovih, počitniških gradovih, dvornih zabavah in podobnem zaradi vojne prav nič prikrajšan in jo bo torej sklenil iz nepomembnih vzrokov kot kakšno zabavno igro, utemeljitev zanjo pa lahko zaradi spodobnosti mirne duše prepusti diplomatskemu zboru, ki je na to vedno pripravljeno.«* (Kant 2006, 97–98).

Kot drugo pa je nadalje razmišljal, da v kolikor bi želeli doseči večni svetovni mir, bi se morale republikanske države povezati v zvezo. *»Mednarodno pravo naj bo utemeljeno na federalizmu svobodnih držav,«* je dejal ter pojasnil razliko med državo ljudstev in zvezo ljudstev oz. med državo in zvezo držav. Vsa ljudstva na zemlji tako ne bi mogla postati ena država, lahko pa bi se vse države na zemlji povezale v zvezo držav (Kant 2006, 100–103).

Ljudstva kot države je mogoče misliti kot posamezne ljudi, ki si v naravnem stanju (tj. v neodvisnosti od zunanjih zakonov) že s svojim soobstojem kršijo pravice in od katerih more in mora vsakdo zaradi svoje varnosti zahtevati od drugega, da stopi z njim v civilni podobno

ureditev, kjer bo lahko zavarovana pravica vsakogar. To bi bila zveza ljudstev, ki pa kljub temu ne bi morala biti država ljudstev. Kajti v tem bi bilo protislovje: ker vsaka država vsebuje odnos višjega (zakonodajalca) do nižjega (podložnika, namreč ljudstvo), mnoga ljudstva pa bi v eni državi tvorila eno samo ljudstvo, kar nasprotuje predpostavki (ker moramo tukaj presojati pravico ljudstev med seboj, kolikor tvorijo toliko različnih držav in se ne smejo zlit v eno samo državo) (Kant 2006, 100).

Immanuel Kant je z nazornimi besedami povedal, zakaj temu ni tako, zakaj se ljudstva zaradi zlobnosti človeške narave, ki se v svobodnem odnosu ljudstev odkrito kaže, niso sposobna povezati v zvezo. *»Tako kot z globokim prezirom gledamo na predanost, s katero divjaki ljubijo svojo brezzakonito svobodo, tako da se raje neprestano ravsajo, kakor da bi se podvrgli zakoniti prisili, ki bi jo sami utemeljili, da imajo torej raje blazno kot pa umno svobodo in tako kot imamo to za surovost, neomikanost ter živalsko ponižanje človeštva, tako bi si človek mislil, da morajo omikana ljudstva (od katerih je vsako zase združeno v svoji državi) karseda hitro priti iz tako nizkotnega stanja: namesto tega pa vsaka država vidi svoje veličanstvo (kajti veličanstvo ljudstva je nesmiseln izraz) ravno v tem, da ni podvržena nobeni zunanji zakonski prisili, blišč njenega poglavarja pa je v tem, da razpolaga, ne da bi se moral sam izpostavljati nevarnosti, z več tisoči, ki se bodo žrtvovali za nekaj, kar se jih sploh ne tiče; evropski divjaki pa se od ameriških razlikujejo zlasti po tem, da so nekatera ameriška plemena svoje sovražnike pojedla do zadnjega moža, evropski divjaki pa znajo svoje poražence bolje izkoristiti, kakor da bi jih použili, in si raje večajo število podložnikov ter s tem količino orodij za še večje vojne,«* je zapisal (Kant 2006, 100).

Vendar pa nadalje vseeno pravi, da *»ta čast, ki jo vse države (vsaj v besedah) izkazujejo pravnemu pojmu, vendarle dokazuje, da je v človeku še večja, čeprav trenutno dremajoča, moralna zasnova, da bo nekoč vendarle obvladal zli princip v sebi (ki ga ne more zanikati) in da sme to upati tudi za druge; kajti sicer države, ki se hočejo med seboj vojskovati, nikoli ne bi omenjale besede pravo.«* (Kant 2006, 101).

Immanuel Kant nadalje poudari, da države udejanjajo svojo pravico z vojno, po njenem uspešnem koncu pa sklenejo mirovno pogodbo, vendar s tem ne končajo tudi vojnega stanja. Da se ne bi med državami končale le trenutne vojne, ampak da bi se končalo vojno stanje oz. vse vojne, bi morale med seboj skleniti ne le mirovno pogodbo, ampak zvezo posebne vrste, ki jo lahko imenujemo mirovna zveza. Ta zveza ne bi bila sklenjena zaradi želje po večji

državni moči, ampak le z namenom ohranitve in varstva svobode vsake države posebej in hkrati vseh zavezniških držav. Izvedljivost te ideje federalnosti, ki bi se postopoma razširila čez vse države in tako privedla k večnemu miru, je predstavil: *»Če namreč sreča nanese tako, da se mogočno in razsvetljeno ljudstvo izoblikuje v republiko (ki se mora po svoji naravi nagibati k večnemu miru), je slednja središče federativne združitve za druge države, ki se ji bodo priključile, da si v smislu mednarodnega prava zavarujejo državno svobodo in se z več zvezami takšne vrste vse bolj in bolj širijo.«* (Kant 2006, 102).

Immanuel Kant še pravi, da se da razumeti, če ljudstvo reče: *»Med nami naj ne bo vojne, kajti oblikovati se hočemo v državo, tj. samim sebi hočemo postaviti najvišjo zakonodajno, izvršilno in sodno oblast, ki bo naše spore mirno poravnala.«* Težje pa je razumeti, če država reče: *»Med menoj in med drugimi državami naj ne bo vojne, čeprav ne priznavamo nobene najvišje zakonodajne oblasti, ki mi zagotavlja mojo pravico in ji jaz zagotavljam njeno.«* Na kaj se naj torej opira ta pravica, če ne na nadomestek civilne družbene zveze oz. na svobodni federalizem, ki ga mora um nujno povezati s pojmom mednarodnega prava (Kant 2006, 102). *»Za države v njihovem medsebojnem odnosu ne more biti nobene druge umne poti iz brezzakonitega stanja, polnega vojn, kot da tako kot posamezni ljudje opustijo svojo divjo (brezzakonito) svobodo, se sprijaznijo z javnimi prisilnimi zakoni in tako ustvarijo (seveda vedno večjo) državo ljudstev (civitas gentium), ki bi nazadnje obsegala vsa ljudstva na Zemlji,«* je dejal Immanuel Kant (Kant 2006, 102). Vendar pa, kot je bilo povedano že uvodoma, *»tega po svoji ideji o mednarodnem pravu nikakor nočejo in torej in hypothesi odklanjajo tisto, kar je in thesi pravilno, zato lahko na mesto pozitivne ideje svetovne republike (če naj ne bo vse pogubljeno) stopi samo negativno nadomestilo stalne in vedno večje zveze, ki naj preprečuje vojno, tok pravu nenaklonjenega in sovražnega nagnjenja, ki pa bo vseskozi grozilo z nevarnostjo njenega izbruha.«* (Kant 2006, 102–103).

Kljub temu pa nas Immanuel Kant s svojo idejo o večnem miru nadalje pripelje do ureditve države ljudstev, ki naj bi nastala na podlagi kozmopolitskega prava, hkrati pa nas privede do razmišljanja, da je pravzaprav že jamstvo narave takšno, lahko bi rekli tudi globoka modrost nekega višjega, da je naš končni cilj večni mir. Vojna se zdi človeški naravi že vcepljena, po drugi strani pa so bile prav grozote vojne tiste, ki so spodbudile ljudi, da so stopili v bolj ali manj zakonite odnose, da so se države povezale z namenom, da bi preprečile grozeči izbruh vojne (Kant 2006, 103–113).

Francoska revolucija je izbruhnila v deželi, kjer je bilo morda največ razsvetljencev, absolutni suveren pa je imel za njihove ideje najmanj posluha (Toplak 2003, 70).

Aktivno sodelovanje Francije v ameriški vojni za neodvisnost je ne le dokončno zlomilo francoske državne finance. Francozi, pa tudi drugi Evropejci, so se pod vplivom ameriške revolucije začeli soočati z neprijetnimi dejstvi, da so trpeli še slabše vladarje, še hujše davke in še manj političnih pravic in svobode kot Američani, ki so se uspešno uprli britanski kroni (Toplak 2003, 70).

Francoska revolucija je pomenila revolucijo tudi v socialni in politični teoriji in njene učinke je bilo čutiti po vsej Evropi. Revolucionarji so »pravice človeka in državljana« razglašali za univerzalne, suverenost pa za neodtujljivo pravico ljudstva oziroma naroda. Oboje je pomenilo najresnejšo grožnjo evropskim monarhijam. Revolucionarji so sanjali o svetu, v katerem bi vladali svoboda, enakost in bratstvo, priborile pa bi si jih nove politične sile meščanske družbe – narodi. Evrope v tej viziji ni bilo. Branilci ideje o združeni Evropi so v začetku 19. stoletja (p)ostali tisti, ki so hoteli ohraniti Evropo mogočnih monarhov in ponižnih podložnikov (Toplak 2003, 70).

Najvplivnejši konservativni mislec revolucionarnega obdobja je bil Anglež Edmund Burke. Po koncu jakobinske diktature leta 1795 je takole opisal Evropo: »Pod črto so religija, zakoni in običaji po vsej Evropi enaki. Pisci na področju javnega prava so to skupnost narodov pogosto imenovali zveza držav ali ena sama država. Za to so imeli razlog. Res gre skoraj za eno samo državo, osnovano na splošnem pravu, v kateri se regionalni običaji in lokalne ureditve nekoliko razlikujejo. Narodi Evrope si delijo isto krščansko religijo, poenoteno v ključnih vprašanjih in nekoliko razlikujočo se v obredju in podrejenih doktrinah. Celotna politika in ekonomija vseh držav v Evropi izvira iz istega vira. Nastala je na podlagi starih gotskih ali germanskih običajev in fevdalnih institucij, ki izvirajo iz teh običajev; celota pa je bila izboljšana in predelana v urejen sistem z rimskim pravom. Od tod so izšli različni sistemi vladanja, z monarhom ali brez ... v posameznih državah Evrope. Tako je nastal tudi sistem obnašanja in vzgoje, ki je zelo podoben na skoraj vsej tukajšnji četrtini planeta in je omehčal, premešal in uskladi različnosti v celoto. Le majhne razlike so na primer med univerzami za izobraževanje evropske mladine, če pogledamo fakultete, znanstvene discipline ali bolj liberalne ali lepe načine pridobivanja omike. Iz te podobnosti v načinu sporazumevanja in celotnem načinu življenja je očitno, da noben državljan Evrope ni bil v kateremkoli njenem

delu docela na tujem; če je človek potoval ali se odselil iz domovine iz zdravstvenih razlogov, užitka, poslovno ali iz potrebe, ni bil nikjer v Evropi zares tujec.« (Toplak 2003, 70–71).

Kot je pojasnila Cirila Toplak, je Burke pisal v pretekliku. Francoska revolucija je namreč stari sistem velikih posestev, cerkve in klasičnih univerz odplaknila v zgodovino. Po Evropi je plamtela vojna med starim civilnim, moralnim in političnim redom v Evropi in sekto fanatičnih in ambicioznih ateistov (Toplak 2003, 71).

Napoleonove imperialne ambicije so razširile revolucionarne ideje iz Francije po skoraj vsej Evropi in celino posledično pomembno poenotile v socialnem in političnem smislu. Aroganca francoske uprave v osvojenih deželah in tiranija sta po drugi strani pripravila plodna tla za nacionalistična gibanja, ki so slabila Napoleonov imperij, začetek konca pa mu je prinesel pohod nad Rusijo leta 1812 (Toplak 2003, 71–72).

Leta 1815 je bila njegova vizija Evrope predstavljena takole: »Naš cilj je organizirati velik federativni evropski sistem, za katerega smo se odločili, ker je v skladu z duhom stoletja in prispeva k napredku civilizacije«. Ko je opisal svojo vizijo, je bilo očitno, da bi se evropska federacija tako samo imenovala, njena ureditev bi bila bolj v znamenju učinkovitosti kot enakopravnosti (Toplak 2003, 72–73).

Leta 1815 so vladarji vodilnih evropskih monarhij, Anglije, Avstrije, Rusije in Prusije, na dunajskem kongresu postavili temelje nekakšni ohlapni, nestalni konfederaciji, ki je bila izrazito namenska, njen namen pa jasn: ohraniti evropske anciens régimes in zatreti vsako senco revolucije, vsako reformo. »Realno politična« sveta aliansa je nato uspešno vzdrževala ravnotežje sil v Evropi do leta 1848. Motiv alianse ni bil ne trajni mir ne imperij, temveč izključno conservare status quo (Toplak 2003, 73).

Že v začetku obstoja svete alianse je francoski grof Henri de Saint-Simon (1760–1825) objavil načrt, naslovljen O reorganizaciji evropske družbe ali o nujnosti združitve evropskih narodov v eno samo politično telo ob ohranitvi narodne neodvisnosti vsakega izmed njih. Načrt je predstavljal svojevrstno prelomnico s »tradicijo« zamisli o združenji Evropi. Bolj kot katerikoli dotedanji evropski projekt je poudarjal pomen ekonomije. Prav tako je imela Saint-Simonova združena Evropa več jasno začrtanih skupnih politik, izobraževalno, davčno, prometno in nasploh gospodarsko (Toplak 2003, 73–75).

Sicer pa je bilo to tudi obdobje, ko so se Evropejci z odkrivanjem dotlej neznanih delov sveta vse bolj živo zanimali za neevropska ljudstva, se pri njih celo navdihovali, jim pripisovali »kulturnost«, a se tudi postopoma utrjevali v svojem občutku večvrednosti. V teku 19. stoletja je Evropa zavladala svetu s tako ekonomsko prednostjo, da sta v nekaj desetletjih »Evropa« in »civilizacija« postala sinonima. Eden ključnih dejavnikov bliskovitega razvoja Evrope v primerjavi z drugimi deli sveta (razen ZDA) je bila industrijska revolucija (Toplak 2003, 75–76).

Leta 1848 so se po Evropi razširile revolucije, poznane tudi pod imenom pomlad narodov, vendar pa Evropejci niso nehali razmišljati o prihodnosti, v kateri so si slikali tako ali drugačno združeno Evropo. Nasprotno, prav v revolucionarnem letu je začela krožiti ideja o »Združenih državah Evrope« (Toplak 2003, 78).

Italijanski filozof in revolucionar Carlo Cattaneo je razmišljal o Evropi kot jezikovni skupnosti. Giuseppe Mazzini je ustanovil gibanje Mlada Evropa in si zamislil nekakšno skupno zasedanje radikalnih republikanskih združenj Mlada Italija, Mlada Nemčija in Mlada Poljska, federaciji teh treh narodov, ki naj bi delovala na idealistični osnovi »bratstva« med njimi, bi se lahko pridružil katerikoli narod z uradnim podpisom sporazuma. Francoski pisatelj in politik Victor Hugo (1802–1885) je že leta 1849 v govoru, naslovljenem na mirovni kongres, ki mu je predsedoval, naznanil po njegovem neizogibno bodočo evropsko zvezo: »Prišel bo dan, ko bodo krogle in bombe zamenjali volilni glasovi, splošna volilna pravica narodov, resnična arbitraža velikega suverenega senata, ki bo za Evropo, kar je parlament za Anglijo, kar je zakonodajni zbor za Nemčijo ali zakonodajna skupščina za Francijo!«. Njegova vizija zunanje politike združene Evrope je bila prav tako zanesena: »Prišel bo dan, ko bomo videli ti dve ogromni skupini, Združene države Amerike, Združene države Evrope, postavljeni eno nasproti drugi, si podati roko preko morij, izmenjavati proizvode, trgovino, industrijo, umetnosti, genije, očistiti planet, naseliti puščave, izboljšati stvarstvo pred očmi Stvarnika in združiti, da bi tako dosegli blagostanje vseh, ti dve neskončni sili, bratstvo med ljudmi in moč Boga!«. Prav tako se je v svojem izjemnem delu O federativnem načelu o močni politični prihodnosti Evrope izrekel Hugojev rojak in sodobnik Pierre-Joseph Proudhon (1809–1865). Drzen predlog evropske federalne države je objavil tudi Johann Caspar Bluntschli (1808–1881), ki se je sicer zavedal, da evropskim velesilam ni mogoče vsiliti federacije in jim odvzeti suverenosti. Njegovo delo in ideja o »Združenih

državah Evrope« sta bila predmet razprave na 3. mednarodnem kongresu miru, sklicanem v Rimu leta 1891. Ta in podobne ideje so ostajale zgolj tema znanstvenih razprav; šele po prvi svetovni vojni so se zanje zavzeli tudi politiki (Toplak 2003, 79–82).

V zadnji tretjini 19. stoletja so se evropske nacionalne države konsolidirale na zgodovinskem naselitvenem prostoru in razvnela se je tekma za razdelitev preostalega sveta. Afrika je Evropejce z neizmerno bogatimi naravnimi viri še posebej pritegnila. Belgijski kralj Leopold II. je leta 1876 povabil geografe vsega sveta na znanstveno srečanje o domnevno kamenodobni Afriki; ustanovljeno je bilo Mednarodno združenje za raziskovanje in civiliziranje Afrike. V kratkih 15 letih je bila Afrika nato dobesedno razgrabljena. Razdelile so si jo Velika Britanija, Francija, Belgija, Portugalska, Nemčija in Italija. Slednji dve sta bili s pripadajočim deležem izrazito nezadovoljni, to pa je imelo za posledico številne regionalne konflikte (Toplak 2003, 82–83).

V tem času se je na Daljnem vzhodu dvignila nova, agresivno militaristična sila. Japonska, ki je bila stoletja hermetično zaprta in Evropejcem kulturno nedoumljiva, je sredi 19. stoletja odprla meje za trgovino z ZDA in se pod cesarsko vlado hitro modernizirala. Zapletla se je v zmagoviti vojni s Kitajsko in z Rusijo; poraz Rusije je bil eden izmed povodov za revolucijo 1905. V imperialistično tekmo so se vključile tudi Združene države Amerike, še ena nova sila na svetovnem političnem prizorišču (Toplak 2003, 83).

Leta 1900 je Svobodna šola političnih znanosti v Parizu organizirala kongres, na katerem so znova obudili zamisel o Združenih državah Evrope. Ugledni udeleženci kongresa so se strinjali, da naj bi bila evropska zveza najučinkovitejše sredstvo za zagotovitev miru in da bo mogla Evropa ohraniti svoj vpliv in moč le, če se bo združila. Vendar pa so politiki v nacionalistično–imperialistični tekmi za lucidne analize in pozive teoretikov ostajali gluhi (Toplak 2003, 83).

V začetku 20. stoletja je bila vojna nevarnost že nadvse realna. Evropske države so se pod vplivom delitve sveta med imperialne sile delile na tiste, ki so bile vredne imperija, in druge, ki so lahko bile zadovoljne, da so sploh na političnem zemljevidu, oziroma na tako imenovane zgodovinske in nezgodovinske narode. Največja kolonialna krivica se je godila Nemčiji in navsezadnje so se odnosi med imperialnimi silami tako zaostri, da diplomatsko reševanje sporov ni več zadostovalo (Toplak 2003, 84–85).

Leta 1914 so Evropejci vojno še dojemali kot legitimno in potrebno nadaljevanje politike, stvar časti, zaradi katere so bili vojaki pripravljeni oditi v boj s pesmijo na ustih in z vero v srcu, da bodo po tej malo napornejši vojaški vaji kmalu doma. Po štirih letih strahotnega prelivanja krvi, zlasti v pozicijskem vojskovanju na zahodni fronti ob uporabi številnih novih orožij in taktik za množično pobijanje, je vojna v zavesti Evropejcev postala neizrekljiva travma. V štirih letih je padlo okrog deset milijonov vojakov, dvajset milijonov je bilo ranjenih. Gospodarska škoda je bila katastrofalna (Toplak 2003, 88).

V prvih povojnih letih sta v Evropi, zlasti v državah poraženkah, zavladala politična zmeda in velika socialna beda. Pariška mirovna konferenca ni mogla trajno umiriti vrenja; podpisan je bil samo še en mir po meri zmagovalcev. Ta mir pa je bil v medvojni Evropi, kot se je kasneje pokazalo, zelo odvisen od gospodarskega stanja evropskih držav. Brez velike gospodarske krize leta 1929 bi bila kasnejša zgodovina 20. stoletja bistveno drugačna (Toplak 2003, 88–89).

Do leta 1925 je namreč Evropa znova zadihala; glavnina vojne škode je bila odpravljena, proizvodnja spet na predvojni ravni, vrednost denarja stabilizirana. Demobilizacija je potekala relativno gladko. Prav tako so se hitro nižale cene živil, je pa res, da je brezposelnost ostajala visoka. Ta je postala še višja, ko je nastopila velika depresija po letu 1929. Leta 1932 se je v Nemčiji povzpел na oblast Adolf Hitler (Toplak 2003, 89).

Francoski zgodovinar Jean-Baptiste Duroselle je ocenil, da »od 1914 do 1918 Evrope ni bilo.« Toda ob vsesplošnem pesimizmu in razpravah o »zatonu zahoda« ali »starega sveta«, sinonima za medvojno Evropo, o čemer so pisali številni evropski filozofi in literati, med drugimi Thomas Mann in Paul Valéry, je šok prve svetovne vojne prebudil tudi zavest o skupni usodi Evropejcev in možnosti preporoda Evrope. Simbolično je nevarnost izumrtja Evrope v bratomornih vojnah in upanje na preživetje v enotnosti povzel francoski pisatelj Gaston Riou z naslovom knjige *Združiti se ali umreti*, ki je izšla v Parizu leta 1929. Novo upanje sta zbudili tudi zahtevi po samoodločbi narodov, na osnovi katere je nastalo v Evropi precej novih držav, in po ustanovitvi Društva narodov, katerega osnovni cilj je bil prizadevati si za ohranitev miru v svetu (Toplak 2003, 91).

Medvojno obdobje je bilo obdobje, ko je nastalo več ambicioznih, pa tudi realističnih, bolj ali manj odmevnih in bolj ali manj utopičnih načrtov o evropskem združevanju. Ker so

izpostavili slabosti dotedanje teorije evropskega povezovanja, so prispevali k uresničevanju evropske ideje po drugi svetovni vojni (Toplak 2003, 91).

Še sredi prve svetovne vojne, leta 1915, je nemški teolog in ekonomist Friedrich Naumann objavil knjigo z naslovom Srednja Evropa; načrt za preureditev Srednje in Vzhodne Evrope je leta 1918 predlagal tudi Oszkar Jaszi (1875–1957), ki je poskušal rešiti Madžarsko pred razpadom, leta 1920 je izšla Masarykova odmevna knjiga Nova Evropa, Danec Christian Frederik Heerfordt pa je leta 1924 v Københavnu objavil delo z naslovom Nova Evropa, prvi esej (Toplak 2003, 92–96).

Februarja 1927 je francoski poslanec Emile Borel ustanovil Francoski odbor za sodelovanje v Evropi, v katerem so delovali najvidnejši proevropski francoski politiki. Sodelovanje v Evropi si je zamislil kot sodelovanje vseh evropskih držav, ki naj bi ga okvirjalo Društvo narodov. Francoski odbor naj bi se povezal z drugimi podobnimi odbori, zlasti nemškim. Novembra 1928 je bila ustanovljena tudi Federacija odborov za sodelovanje v Evropi ali Mednarodna federacija, katere statut sicer ni prinašal konkretnih ciljev in predlogov: »Metodično povezati, ne stranke, pač pa vse politične, gospodarske, intelektualne in moralne formacije, ki stremijo k organizaciji in razvoju stalnega sodelovanja med evropskimi narodi v okviru in duhu Društva narodov, s ciljem postopne odstranitve preprek, ki jih ločujejo, potrditi zahtevo po miru in povečati moralno in materialno blaginjo«. Konkretnější premik je prinesel kongres Mednarodne federacije maja 1929 v Madridu, na katerem so razpravljali o evropski gospodarski in carinski uniji (Toplak 2003, 96).

Prav tako velja omeniti tako imenovani »krog iz Colpacha«, sprva neformalno druženje nemških, francoskih, luksemburških in belgijskih intelektualcev in politikov, ki ga je na svojem gradu Colpach vodil luksemburški industrijalec Emile Mayrisch. Mayrischa je zanimala internacionalizacija trga z jeklom. Še pred vstopom Nemčije v Društvo narodov leta 1926 je Mayrisch ustanovil francosko–nemški odbor za informiranje in dokumentacijo, v katerem so delovali najuglednejši nemški in francoski industrijalci, pa tudi intelektualci in politiki (Toplak 2003, 96–97).

Francoski senator Paul Benazet je konec dvajsetih let ustanovil združenje Evropski sporazum. Tudi načrt aktivnosti Evropskega sporazuma je predvideval tesno sodelovanje z Društvom narodov. Evropske države, zainteresirane za sodelovanje, naj bi ustanovile izvršni odbor,

generalno skupščino in se sestajale na letnem kongresu. Najvišji organ bi bil visoki svet, sestavljen iz najvišjih predstavnikov sodelujočih držav (Toplak 2003, 97).

Ekonomski projekti so stopili v ospredje zlasti po veliki gospodarski krizi leta 1929, čeprav so se strokovnjaki oglašali s pozivi k spremembi sistema zaprtih nacionalnih (vojnih) ekonomij že takoj po koncu prve svetovne vojne. Tako je bila Mednarodna gospodarska zbornica ustanovljena že junija 1920. V naslednjih letih si je prizadevala zlasti za carinske olajšave in razvoj sodelovanja na področju industrije. Veliko pozornosti je vzbudilo delo britanskega ekonomista Johna Maynarda Keynesa *Gospodarske posledice miru*, ki je izšlo kmalu po vojni in bilo prevedeno v več evropskih jezikov. Keynes je opozarjal, da so številne nove meje in posledične carinske pregrade v Srednji in Jugovzhodni Evropi pomenile za tamkajšnje države nevarnost zaostanka v gospodarskem razvoju ali celo kolapsa nacionalnih ekonomij. Številni ugledni Evropejci so zato že od leta 1925 javno pozivali k ustanovitvi evropske carinske unije v prepričanju, da je ekonomsko sodelovanje lahko bistven element političnega sodelovanja. V več evropskih državah so nastali nacionalni odbori za evropsko carinsko unijo. Na mednarodni gospodarski konferenci leta 1927 je bil predstavljen memorandum, v katerem so pozvali k postopnemu zniževanju carin po vsej Evropi, ki bi se začelo v Zahodni Evropi in širilo proti vzhodu celine. Med evropskimi industrijalci so bili v drugi polovici dvajsetih let sklenjeni številni kartelni dogovori. Že omenjeni Emile Mayrisch je leta 1926 ustanovil jeklarski kartel, ki je združeval francoske, nemške, belgijske in luksemburške proizvajalce jekla in določal proizvodne kvote jekla za posamezne države. Istega leta je nastal tudi evropski kartel proizvajalcev kalija (Toplak 2003, 97–98).

Ob številnih pobudah za sodelovanje v Evropi pa je bil samo en medvojni evropski projekt tako privlačen in odmeven, da je prerasel v množično gibanje. Panevropo, drzno, a dovolj prepričljivo argumentirano vizijo evropske prihodnosti, je zasnoval Avstrijec Richard Coudenhove Kalergi (Toplak 2003, 98–99).

Za razpoznavni znak panevropskega gibanja je Coudenhove–Kalergi izbral rdeči križ in zlato sonce: »Rdeči križ križarjev srednjega veka je najstarejši simbol nadnacionalne evropske zveze. Danes je znak mednarodnega človekoljubja. Sonce ponazarja evropski duh, katerega žarenje osvetljuje ves svet.« Za moto gibanja pa si je izbral: v nujnem enotnost, v dvomu svoboda, v vsem pa ljubezen (in *necessariis unitas*, in *dubiis libertas*, in *omnibus caritas*). Enotnost, svoboda, solidarnost. Besede, ki kratko in jedrnato povzemajo panevropsko idejo

ter kličejo po novi paradigmi politike v Evropi. Po več stoletjih medsebojnega boja morajo evropski narodi začeti sodelovati. V nasprotnem primeru bo prepirajoča se Evropa postavljena na svetovni geopolitični rob, ne glede na to, kako močna bo znotraj nje Nemčija, Francija ali katerakoli druga država. Samo s spremembo odnosov med narodi Evrope, kjer bo vsak narod svoboden, samozavesten in solidaren s svojimi evropskimi sosedi ter iskreno predan viziji, lahko nastane Panevropa. In samo z uresničitvijo ideje Panevroepe lahko evropski narodi konkurenčno vstopajo v svetovno geopolitično igro (Toplak 2003, 102; Kovač 2013, 7–8).

»Številni ljudje so sanjali o enotni Evropi; toda maloštevilni so odločeni, da jo vzpostavijo. Kot cilj hrepenenja ostaja neustvarjena, kot cilj hotenja bo ustvarjena. Edina sila, ki lahko uresniči Panevropo, je volja Evropejcev; edina sila, ki lahko ohrani Evropo, je volja Evropejcev. Tako leži v rokah slehernega Evropejca del usode njegovega sveta,« je v manifestu Panevropa zapisal Richard Coudenhove Kalergi (von Coudenhove 2013, 33).

Izpostavil je, da evropski kontinent bremenita dva goreča problema, socialno vprašanje in evropsko vprašanje; spor med razredi in spor med državami Evrope. Pravilno, socialno vprašanje obvladuje javno diskusijo; ustvarja in razdvaja stranke ter je vsak dan tisočkrat predmet javne obravnave, na drugi strani pa je evropsko vprašanje, ki po pomenu ne zaostaja, enostavno zamolčano. Številni zanj sploh ne vedo; pregnano je v sfero literature in utopije; ne jemljejo ga resno. Evropsko vprašanje se glasi: *»Ali lahko Evropa v svoji politični in gospodarski razcepljenosti ohrani svoj mir in svojo samostojnost nasproti vzpenjajočim se izvenevropskim svetovnim silam ali pa je prisiljena, da se za rešitev svoje eksistence organizira v zvezo držav?«* Prav od odgovora nanj je odvisna prihodnost naše kulture in naših otrok (von Coudenhove 2013, 34–35).

Devetnajsto stoletje je bilo obdobje evropske svetovne oblasti. Stare azijske velesile Kitajska, Perzija in Turčija so bile v razpadanju in zdelo se je, da ni več daleč čas, ko bodo morale tudi one postati evropski vazali. Afrika je bila razdeljena in Evropa je vladala nad Indijo in Avstralijo. Te evropske svetovne hegemonije se je osvobodila samo Amerika pod vodstvom unije. Razglasitev Monroejeve doktrine je pomenila objavo neodvisnosti ameriškega kontinenta od evropskega (von Coudenhove 2013, 37).

Kljub tej samostojnosti Amerike je predstavljala Evropa center sveta: svetovna politika je bila več ali manj identična z evropsko politiko. Nihče ni ogrožal evropske svetovne oblasti, ki jo

je predstavljalo šest velesil: Anglija, Rusija, Nemčija, Avstro–Ogrska, Francija in Italija (von Coudenhove 2013, 37).

Prva četrtna dvajsetega stoletja pa je prinesla padec evropske svetovne oblasti in danes Evropa ni več niti politični niti gospodarski niti kulturni center Zemlje (von Coudenhove 2013, 38).

Glavni vzroki tega političnega preobrata so naslednji (von Coudenhove 2013, 38):

1. *Izločitev britanskega imperija iz Evrope* s preoblikovanjem njegove notranje strukture. Medtem ko je bil prej evropska država z izvenevropskimi kolonijami, se je ob začetku našega stoletja preobrazil v *medcelinsko zvezno državo*. Težišče imperija se je premaknilo z ustanovitvijo južnoafriške unije, z osvojitvami med svetovno vojno in s priključitvijo arabskega sveta od Atlantskega do Indijskega oceana. Iz evropske velesile je postala Britanija interkontinentalna svetovna sila (von Coudenhove 2013, 38).
2. *Izločitev ruskega imperija iz Evrope* s preoblikovanjem njegove notranje strukture. Medtem ko je bilo rusko carstvo evropska država z azijskimi kolonijami, je z rusko resolucijo padla meja na Uralu. Danes je Rusija zvezna država brez kolonij, katere večji del leži v Aziji in manjši v Evropi. Sovjetska Rusija je danes *evrazijska svetovna sila*. Medtem ko se z evropskimi narodi bolj ali manj bojuje, nastopa kot prvoborec za svobodo azijskih ljudstev. Zavračanje evropskega sistema demokracije politično pomeni izstop Rusije iz Evrope. Njeni zahodni deli, ki so se čutili močnejše povezani z Evropo kot z Rusijo, so se slednji odrekli in izpeljali svojo priključitev k evropskemu sistemu držav (Finska, Estonija, Latvija, Litva, Poljska, Besarabija). Vzhodna meja Evrope ni več določena z Uralom, ampak s politično mejo med Rusijo in demokratičnimi državami, ki jo obkrožajo (von Coudenhove 2013, 38).
3. *Emancipacija Azije*. Tu predstavlja prelomnico nastanek Japonske velesile in njena zmaga nad Rusijo. Medtem ko je Evropa verjela, da so orientalska ljudstva samo objekti njene politike in gospodarstva, je v Vzhodni Aziji nastala velesila, katere vpliv na vzhodu Starega sveta je kmalu postal močnejši od evropskega. Stari svet je poleg svojega atlantskega pola moči, Evrope, dobil še drugega, pacifiškega – *Japonsko*. Danes je japonski narod poleg anglosaksonskega najmočnejši na svetu. Razmah Japonske je bil dopolnjen z začenjajočo se evropeizacijo in militarizacijo Kitajske in drugih azijskih ljudstev (von Coudenhove 2013, 39).

4. *Vzpon Amerike.* Na drugi haaški mirovni konferenci (1907) so prvič nastopili zastopniki ameriških republik kot enakopravni partnerji držav Evrope. Od tedaj iz leta v leto narašča mednarodni ugled južnoameriških držav, ki igrajo danes v Društvu narodov vodilno vlogo in razsojajo o evropskih vprašanjih (von Coudenhove 2013, 39).

Istočasno se je *Severnoameriška unija* razvila v vodilno silo na Zemlji. Na jugu vpliva preko panameriške unije, na vzhodu kot zaščitnik kitajske neodvisnosti. Ta razmah unije se je začel z zmago nad Španijo in s posredovanjem med Rusijo in Japonsko se okrepil z izgradnjo Panamskega prekopa in flote, z naraščanjem prebivalstva in bogastva in bil okronan v svetovni vojni, ki so jo odločile Združene države (von Coudenhove 2013, 39).

Danes so Združene države Severne Amerike najbogatejša, najmogočnejša in najnaprednejša država sveta (von Coudenhove 2013, 39).

5. *Propad Evrope.* Svetovna vojna je avstro–ogrsko velesilo uničila, nemško pohabila. V svetovni politiki ne igrajo niti Nemčija niti dediči Avstrije nobene vodilne vloge. Zadnji dve evropski velesili, Francija in Italija, sta z vojno pridobili ozemlja, vendar sta utrpeli tolikšne izgube ljudi in denarja, da njun svetovnopolitični položaj sloni na negotovih temeljih. Njun vpliv izven Evrope, Sredozemlja in Afrike je zelo majhen. Sta evropski velesili prvega, toda svetovni velesili drugega razreda. Medtem ko si druge velesile med sabo delijo narode in surovine sveta ter organizirajo kontinente, strmi Francija na Ren, Italija na Jadran. Tako je sposobnost svetovnopolitičnega delovanja Evrope ohromljena z njeno neenotnostjo. Iz središča sveta je Evropa nazadovala v njegovo obrobje (von Coudenhove 2013, 40).

Danes je Evropa *»vojaško ogrožena od ruske invazije, gospodarsko ogrožena od ameriške konkurence; je zadolžena, razcepljena, nemirna, oslABLjena; razklana z nacionalnimi in socialnimi boji; močno okrnjena v prebivalstveni moči in industriji; v gospodarskem in valutnem kaosu. Tako gre iz brezupne sedanjosti naproti negotovi prihodnosti«* (von Coudenhove 2013, 40).

»Ali bo dvajseto stoletje, ki je doživelo njen padec s prestola Zemlje, doživelo tudi njen propad, je odvisno od tega, ali se bodo njeni voditelji in narodi prilagodili zahtevam časa ali pa se bodo na slepo vrgli v brezno, kateremu hitijo naproti iz meseca v mesec,« je še zapisal Richard Coudenhove Kalergi (von Coudenhove 2013, 40).

Pri tem a je izpostavil še en zanimiv dejavnik. Z napredkom prometne tehnike se mesta in dežele med sabo vedno bolj približujejo, svet postaja z vsakim dnem manjši. Naravno merilo oddaljenosti namreč ni dolžina poti, ampak njeno trajanje; ne število milj ali kilometrov, ampak število pohodnih ur ali potovalnih dni. Objektivno merilo oddaljenosti je dolžina proge, subjektivno dolžina časa (von Coudenhove 2013, 41).

Če se politika temu razvoju ne bo prilagodila, bo ta napetost vodila v strahotne katastrofe. Iz časovno–prostorskega zblížanja sosednjih narodov mora nastati politično zblížanje, če želimo preprečiti spopade (von Coudenhove 2013, 42).

Tehnično najnaprednejša celina Amerika je kot prva začela z novo metodo državne organizacije, s sistemom miroljubnih zvez držav, kajti posamezna država, kot se je historično razvila, je postala premajhna, da bi lahko v prihodnosti obstajala samostojno (von Coudenhove 2013, 42).

»Medtem ko je osemindvajset republik Severne Amerike, združenih v politično in gospodarsko unijo, se šestindvajset demokracij Evrope baha s svojo politično in gospodarsko suverenostjo ter se s svojo politiko v vojni in miru medsebojno sistematično uničuje,« je pozneje izpostavil Kalergi (von Coudenhove 2013, 79).

Primerjava med ameriško organizacijo držav in evropsko anarhijo držav pa ga je pripeljala do naslednjega rezultata: Združene države Severne Amerike so najbogatejša, najmočnejša in najnaprednejša dežela sveta. Njeni državljani so splošne vojaške obveznosti oproščeni. Na njenih tleh ni bilo že več kot pol stoletja nobene vojne. Industrija in kmetijstvo cvetita, njena materialna in duhovna kultura raste iz leta v leto. Nasprotno je neenotna Evropa obubožana in zadolžena; zaradi svojih notranjih nasprotij je svetovno–politično nemočna. Cvetoča področja so zaradi vojne opustošena. Ozdravitev njenega gospodarskega položaja je nemogoča, dokler oboroževanje požira njene davke in vojaška obveznost velik del njene produktivne delovne sile. Vsaka dežela živi v neprestanem strahu pred vojno. Medsebojno narodno sovraštvo in narodna zavist preprečujeta vsakršno sodelovanje. Vsesplošni valutni kaos nagrajuje prekupčevanja in špekuliranje, medtem ko plodovi poštenega dela izginjajo v vsesplošni revščini. Industrijo, trgovino in promet dušijo nesmiselne carinske omejitve, ki

Evropo gospodarsko razkosavajo. Civilizacija in morala rapidno upadata; s tem iz meseca v mesec upadata duhovna in materialna kultura Evrope (von Coudenhove 2013, 79–80).

»Za svoj razmah brez primere se mora Amerika zahvaliti svoji enotnosti, Evropa za svoj propad brez primere svoji neenotnosti,« je še zapisal Kalergi (von Coudenhove 2013, 80).

Richard Coudenhove Kalergi je izpostavil še eno pomembno dejstvo. Evropa kot politični pojem ne obstaja, del sveta, ki nosi to ime, pa skriva v sebi kaos narodov in držav, kamro smodnika mednarodnih konfliktov, retorto bodočih svetovnih vojn. Evropsko vprašanje in evropsko sovraštvo zastrupljata mednarodno ozračje ter stalno vznemirjata tudi najmiroljubnejše dele sveta. *»Zato Evropsko vprašanje ni lokalni, ampak internacionalni problem; dokler ni rešeno, ni mogoče misliti na miroljuben razvoj sveta,«* je dejal Kalergi (von Coudenhove 2013, 46).

Richard Coudenhove Kalergi je bil mnenja, da je evropska svetovna hegemonija nepovratno izgubljena, toda ne tudi njena samostojnost, njen kolonialni imperij, njena kultura, njena prihodnost. S pravočasno združitvijo bi Evropa poleg štirih imperijev prihodnosti: britanskega in ruskega, ameriškega in vzhodnoazijskega, še lahko kot peti, enakopravni partner sodelovala pri delitvi Zemlje. Razcepljena pa bo izgubila politični vpliv, dokler ne bo nekega dne, po izgubi svojih kolonij, bankrotirana, obubožana in zadolžena postala žrtev ruske invazije (von Coudenhove 2013, 46).

Richard Coudenhove Kalergi je potrebo po združitvi Evrope utemeljil tudi na podlagi zgodovinskih izkušenj. Položaj tedanje Evrope je primerjal s položajem Nemčije v začetku novega veka. Rimsko cesarstvo nemške narodnosti je takrat še imelo nominalno hegemonijo nad krščanskimi državami Evrope, vendar je bilo zaradi rivalstva med knezi oslABLJENO in nemočno. In medtem ko je z osamosvojitvenimi težnjami mest in dežel vedno bolj razpadalo, so se razvijale v drugih delih Evrope centralistične nacionalne države: Francija, Anglija, Španija in Švedska. Nacionalne velesile na severu in zahodu Nemčije so izrabile njene notranje boje za izpeljavo svojih imperialističnih ciljev, Nemčija pa je tako za dve stoletji postala bojišče Evrope. *»Če se Evropa ničesar ne bo naučila iz zgodovine, bo tudi njo doletela usoda rimsko–nemškega cesarstva,«* je dejal (von Coudenhove 2013, 46–48).

Kot svarilo Evropi je tudi antična Helada. Njena dorska, jonska in eolska plemena so naseljevala južno polovico Balkana ter sosednje otoke in obale, organizirana v suverene države in skupine držav, ljubosumno varujoč svojo neodvisnost, polna nezaupanja in nevoščljivosti drug do drugega. Kljub politični razcepljenosti pa so se vseeno čutila kot kulturna skupnost in kot taka drugim ljudstvom superiorna. Povezovali so jih ista vera, ista historično-mitska tradicija, skupni nacionalni ep, olimpijske igre, amfiktionije in misteriji. In namesto da bi se to ljudstvo združilo, so se njegove tri velesile, Šparta, Atene in Tebe, borile med sabo v vojni in miru za hegemonijo. Višek tega boja je predstavljala peloponeška vojna, med Šparto in Atenami, v kateri so sodelovale vse grške države. Ta vojna je zlomila grško kulturo in porušila grško gospodarstvo (von Coudenhove 2013, 67–68).

Medtem ko so se grška mesta borila za prevlado, se je na severu Grčije utrdila nova, barbarska velesila: Makedonija. Makedonska nevarnost je sicer prebudila panhelensko gibanje in v zadnjem trenutku največje nevarnosti je Demostenu le uspelo doseči zvezo med sovražnima sestrskima republikama Tebami in Atenami. Toda bilo je že prepozno. Tebe so bile porušene, Atene podvržene, Šparta pa je padla na raven nevplivne vasi (von Coudenhove 2013, 68–69).

»Svetovna zgodovina je zakorakala preko Helade, ker ta ni sledila klicu časa,« je še zapisal Kalergi (von Coudenhove 2013, 69).

Richard Coudenhove Kalergi je bil prepričan, da je še čas, da se reši Evropo pred takšno usodo. Rešitev za to pa se imenuje *Panevropa*: politična in gospodarska združitev vseh držav od Poljske do Portugalske v zvezo držav (von Coudenhove 2013, 48).

Pri tem se je postavilo podvprašanje, ali spadata Rusija in Anglija ali samo ena izmed njiju ali nobena izmed njiju k želenim Združenim državam Evrope. Kar zadeva Rusijo je odgovor nanj, odkar se je Rusija s svojim prelomom z demokratičnim sistemom postavila izven Evrope, bistveno olajšan. Ožja federacija med sovjetsko svetovno silo in demokratičnimi državami je praktično neizvedljiva. Tako ostaja za Evropo odprto samo angleško podvprašanje (von Coudenhove 2013, 59).

Richard Coudenhove Kalergi je sicer rešitev Evrope videl v gospodarski združitvi kontinentalnih demokracij Evrope, sodelovanju te panevropske carinske unije z Rusijo in v

razorožitvi evropskih armad. Vse to pa je možno samo na podlagi politične unije med evropskimi državami, ki vojno nadomešča z obvezno arbitražo in solidarno jamči skupne meje. Ta unija je obenem edina rešilna pot evropske politike in evropskega gospodarstva (von Coudenhove 2013, 81).

Kar zadeva Anglijo, bi lahko bila kot vezni člen med Panevropo in Panameriko. Kot velesila na obeh celinah ne more pripadati nobeni od njiju, ne da bi bila nasprotnik druge. Zgodovinsko povezana z Evropo, narodnostno pa s Severno Ameriko je poklicana, da se na obeh poloblah zavzema za mir, za načela demokracije, ki jo je rodila, in za prihodnost bele rase, katere prvoborec je v Aziji, Afriki in Avstraliji (von Coudenhove 2013, 89).

Svetovna Britanija, Panevropa in Panamerika, ki so vse tri zainteresirane za ohranitev svetovnega miru in ozemeljskega statusa quo in ki jih povezujejo ista politična načela kakor tudi skupna kultura in izvor, bi bile na dolgi rok nepremagljivi garanti mirnega razvoja svetovne civilizacije (von Coudenhove 2013, 89).

V svojem delu je Kalergi posebej opozarjal tudi na novo vojno. Dejal je, da se Evropa trenutno nahaja na poti v novo vojno. Večina držav Srednje in Vzhodne Evrope se diplomatsko in vojaško oborožuje za to vojno. Sovraštvo in nevoščljivost med sosedi sta večja kot leta 1919 (von Coudenhove 2013, 101).

Za to grozečo vsesplošno vojno nevarnost je kriva mednarodna anarhija, v kateri živi Evropa. Tej katastrofi se je zato mogoče izogniti samo na en način: ker je teh šestindvajset držav obsojenih na to, da nepredvidljivo dolgo živijo drug z drugim, se morajo odločiti, da svoje skupno življenje naredijo, kar se da znosno. To pa je možno samo z uvedbo organizacije namesto anarhije. Morajo se torej zbrati za zeleno mizo in oblikovati organizacijo, ki jim ob najmanjšem možnem žrtvovanju svobode nudi največjo možno varnost. Namesto duela morajo uvesti razpravo in v ta namen postaviti razsodišče. Prav tako se morajo odreči pravici stalne nošnje orožja, ker ta nudi stalno skušnjavo za zlorabo orožja. Končno morajo skleniti, da bo vsaka kršilka miru med njimi, ki napade eno od teh držav in se ne podreja zakonu o pravnem postopku, solidarno kaznovana (von Coudenhove 2013, 101–102).

To je pot, na katero mora stopiti šestindvajset držav, če želijo v zadnjem trenutku ubežati svojemu propadu: organizacija namesto anarhije; razsodišče namesto vojne; razorožitev

namesto oboroževalne tekme; solidarna garancija namesto samopomoči; sodelovanje namesto konkurence (von Coudenhove 2013, 102).

Posebno pozornost pa je Richard Coudenhove Kalergi namenil tudi Nemčiji in Franciji. Največjo oviro ustanovitvi Združenih držav Evrope namreč že celo tisočletje predstavlja rivalstvo med dvema najštevilčnejšima nacijama Panevrope: Nemčijo in Francijo (von Coudenhove 2013, 120).

Ko je frankovsko, se pravi nemško–francosko cesarstvo Karla Velikega, razpadlo, so se na njegovih ruševinah razvile Nemčija, Francija in Italija. Vse od tedaj pa se Nemčija in Francija spopadata za dediščino Karla Velikega, za evropsko hegemonijo (von Coudenhove 2013, 120–121).

Kalergi je poudaril, da si sedaj prvič v svetovni zgodovini obe sosedski državi stojita nasproti kot sestrski republiki. Sedaj naj bi končno za obe naciji, ki sta se rešili svojih dinastij, napočil svetovno zgodovinski trenutek, da pokopljeta ambicije in aspiracije svojih častihlepnih vladarjev, se med sabo iskreno spravita za skupno delo pri obnovi, združitvi in vzponu Evrope (von Coudenhove 2013, 121).

Unija med Francijo in Nemčijo ni bila mogoča, dokler sta jima na čelu stali rivalski dinastiji; bila je nemogoča tudi, dokler je bila Francija republika, Nemčija pa monarhija. Postala je možna, odkar obe sosedi povezuje republikanski ideal (von Coudenhove 2013, 121).

Cilj poti sprave Francije je Panevropa: tesno sodelovanje z demokratično in pacifistično Nemčijo; sprava na podlagi primernih reparacij; carinska unija za združitev nemškega premoga in francoskega jekla v panevropsko rudarsko–železarsko industrijo; arbitražna in garancijska pogodba, zaščita pred Rusijo; skupna obramba pred reakcijo; razorožitev; skupna obnova evropskega gospodarstva in financ; ustanovitev panevropske federacije (von Coudenhove 2013, 127).

Cilji nemške spravne politike so identični s tistimi, ki jih ima francoska pravna politika. Želi mirno sporazumevanje in gospodarsko sodelovanje s Francijo, plačilo primerne višine reparacij, sporazum s Poljsko in Češkoslovaško ob odklonitvi vsakega iredentizma, demokratično notranjo politiko, pacifistično zunanjo politiko, arbitražno in garancijsko

pogodbo, vstop v Društvo narodov in zavrnitev zveze z Rusijo; kot zadnji cilj si prizadeva za carinsko unijo in – v najtesnejši zvezi s Francijo – ustanovitev Panevroepe (von Coudenhove 2013, 129).

Kot je prejšnje razsvetljenstvo zrušilo fanatizem, tako bo bodoče razsvetljenstvo zrušilo šovinizem in utrlo pot nacionalni toleranci. Ta toleranca bo ljubezen do lastne nacije dopolnila s spoštovanjem do tujih nacij in ustvarila temelje za kulturni preporod Evroepe (von Coudenhove 2013, 138).

Ob vsem tem pa velja omeniti še Kalergijevo utemeljevanje, da daje kulturna enotnost zahodnega sveta Evroepejem pravico, da govorimo o eni evropski naciji, ki je jezikovno in politično razdeljena v različne skupine. Če se tej panevropski kulturni zavesti uspe uveljaviti, potem bo vsak dober Nemec, Francoz, Poljak in Italijan tudi dober Evroepec (von Coudenhove 2013, 140).

Evropa je povezana s krščansko vero, z evropsko znanostjo, umetnostjo in kulturo, ki temelji na krščansko–helenistični osnovi. Skupna evropska zgodovina se je začela z Rimskim cesarstvom in preseljevanjem narodov, se nadaljevala v papeštvu in fevdalizmu, renesansi in humanizmu, reformaciji in protireformaciji, absolutizmu in razsvetljenstvu, parlamentarizmu, industrializmu, nacionalizmu in socializmu (von Coudenhove 2013, 139).

Ustave in zakoni različnih držav Evroepe so si med sabo neprimerljivo bolj podobni kot nekoč ustave grških mestnih republik. Isti življenjski slog, isti način življenja in družbena delitev združujejo Evroepejce, enaki pogledi na moralo in družino, enake šege in navade, enak način oblačenja, ki je celo podvržen enakim modnim nihanjem. Tudi umetnostne smeri v slikarstvu, književnosti in glasbi so v Evropi mednarodne: romantika in naturalizem, impresionizem in ekspresionizem. Prav tako so identični problemi notranje politike in gospodarskega življenja (von Coudenhove 2013, 140).

Če jo primerjamo s temi številnimi skupnimi značilnostmi evropskega življenja, evropska jezikovna zmešnjava izgubi svoj pomen (von Coudenhove 2013, 140).

Krona panevropskih prizadevanj pa bi bilo po mnenju Richarda Coudenhoveja Kalergija konstituiranje Združenih držav Evroepe po vzoru Združenih držav Amerike. Panevropa bi

nastopala nasproti drugim celinam in svetovnim silam kot enota, medtem ko bi imela znotraj federacije vsaka država maksimum svobode. Panevropa bi imela dve zbornici: zbor narodov in zbor držav. Zbor narodov bi sestavljalo tristo poslancev, to je eden na milijon Evropejcev, zbor držav pa šestindvajset zastopnikov šestindvajsetih evropskih vlad (von Coudenhove 2013, 147).

Programski manifest *Pan-Europa* je Richard Coudenhove Kalergi napisal leta 1923. Leta 1926 je na Dunaju sledil prvi kongres gibanja, na katerem je sodelovalo preko 2000 delegatov iz 24 različnih evropskih narodov. Tribuno so krasili portreti vojvode de Sullyja, češkega narodnega buditelja Jana Komenskega (1592–1670), Abbéja de Saint-Pierrea, Immanuela Kanta, Guissepea Mazzinija, Victorja Hugoja in Nietzscheja (Toplak 2003, 102–103; Gaiser 2013, 19).

Sledilo je še več dobro obiskanih in medijsko odmevnih panevropskih kongresov. Zlasti v vzhodnoevropskih državah so redno izhajale tudi številne panevropske publikacije, v katerih so se razprave vrtele okrog uresničevanja pglavitnih ciljev gibanja. Prednostni cilj naj bi bila ekonomska organizacija Evrope z vzpostavitvijo evropske carinske unije. V ta namen je bil leta 1927 ustanovljen Panevropski ekonomski odbor, ki je bil dejavno vključen v pripravo dokumentov o evropski zvezi, o katerih je dve leti zatem razpravljala skupščina Društva narodov. Druga velika naloga panevropskega gibanja je bila »evropska federacija«, za katero je Coudenhove–Kalergi kasneje »privolil«, da se vanjo vključi tudi Velika Britanija. Tretji cilj pa je bilo ohranjanje miru, zlasti s pomočjo francosko–nemške sprave (Toplak 2003, 102–103).

Gibanju so se že kmalu pridružili tudi nekateri najpomembnejši intelektualci, pesniki, politiki in filozofi. Paul Claudel, Paul Valery, Heinrich in Thomas Mann, Stefan Zweig, Gerhart Hauptmann, Rainer Maria Rilke, Franz Werfel, Arthur Schnitzler, Sigmund Freud, Albert Einstein, Jose Ortega Y Gasset, skladatelj Richard Strauss, francoski zunanji minister Aristide Briand, kasnejši župan Kölna in kancler Zvezne republike Nemčije Konrad Adenauer in bodoči avstrijski kancler Bruno Kreisky so bili med prvimi, ki so verjeli v nujnost skupne evropske politične usode. Prav Aristide Briand pa je človek, ki je septembra 1929 prvi med svetovnimi politiki uradno predstavil idejo pred Generalno skupščino Društva narodov in tako pred mednarodno skupnostjo zapečatil avtorske pravice do kateregakoli razvoja, ki bi v zgodovini peljal do večjega združevanja vseh narodov Evrope (Gaiser 2013, 20).

Kljub temu pa Evropejci niso dojeli resnosti opozoril Richarda Coudenhoveja Kalergija in preroške vizije manifesta iz leta 1923, tako da je ustanovitelj gibanja imel zadnji javni govor pred novim svetovnim pokolom prav na dan, ko je Adolf Hitler postal kancler. Panevropa je tedaj postala uradni sovražnik režima, Kalergi pa je poiskal zatočišče v ZDA (Gaiser 2013, 20).

Septembra 1939 je zunanje ministrstvo nemškega rajha izdalo sporočilo za javnost: »Blížajóča se vojna je tudi vojna za enotnost in svobodo Evrope. Njeni cilji so: vzpostavitev trajnega, gotovega miru za evropske države; zavarovanje pred gospodarsko zadušitvijo in tujim vmešavanjem Anglije in Združenih držav; Evropa Evropejcev; skupna evropska rešitev problema boljševizma; ... preseganje evropskih partikularizmov s prijateljskim in prostovoljnim sodelovanjem evropskih narodov.« (Toplak 2003, 107).

Nemčija je na vrhuncu osvajanj leta 1942 obvladovala večino Evrope in v evropskem prostoru vzdrževala visoko raven ekonomske soodvisnosti, zato so številni Evropejci v zasedenih državah dejansko verjeli, da je nova federalna Evropa pod hegemonijo nacionalsocialistične Nemčije mogoča in more trajati. Medvojni nemški slogani o »novem evropskem redu«, skupnem evropskem trgu in ekonomski in vojaški prevladi Nemčije pa so se v realnosti kmalu izkazali za neusmiljeno nemško izkoriščanje zasedenih ozemelj (Toplak 2003, 107).

Če bi bilo še v medvojni Evropi več posluha za projekte evropskega sodelovanja, bi bil Hitlerjev vzpon otežen ali celo onemogočen. Tako pa je šlo z njim v smrt 45 milijonov žrtev druge svetovne vojne (Toplak 2003, 108).

Šele strahote druge svetovne vojne in dejanska možnost uničenja človeštva v jedrski vojni so streznile Evropejce, da so sklenili stopiti na pot trajnejšega miru (Toplak 2003, 111).

Ob koncu druge svetovne morije leta 1945 se je Evropa morala sprijazniti z dejstvom, da še zdaleč več ne vlada svetu tako kot leta 1914. Nastopil je čas dveh supersil, ZDA in Sovjetske zveze, ki sta od Evrope dokončno prevzeli primat nad svetom. Čeprav sta navidezno obe zagovarjali mir, razorožitev in nacionalno suverenost, sta se pri uresničevanju teh ciljev

večkrat soočili kot sodelovali. Skoraj pet desetletij teh zapletenih odnosov je ostalo zapisanih v zgodovini kot hladna vojna (Toplak 2003, 114).

Tudi glede prihodnosti Evrope se velesili nikakor nista strinjali. Pokroviteljstvo nad Evropo sta si »razdelili« tako, da so ZDA z Marshallovim načrtom obnove povojne Evrope, ki je zajel 16 držav, pridobile pomemben politični vpliv nad Zahodno Evropo in zahodnoevropski integracijski projekt, Sovjetska zveza pa je v Srednji in Vzhodni Evropi gradila »socialistični raj.« Z Marshallovim načrtom leta 1947 in pobudo za ustanovitev Organizacije za ekonomsko sodelovanje in razvoj (OEEC, ki jo je leta 1960 zamenjala OECD) leto zatem so ZDA odločilno vplivale na povojno gospodarsko prenovo in razvoj evropskih integracij (Toplak 2003, 114).

Potem ko je postalo očitno, da bosta poslej na evropskih tleh sobivala dva ideološko kulturna koncepta, zahodnoevropske države niso čakale na pobude velesil pri zagonu evropskega sodelovanja in povezovanja. Že leta 1947 so Belgija, Luksemburg in Nizozemska ustanovili carinsko in nato ekonomsko unijo ter leto zatem uvedli skupno carinsko tarifo. S tem se je skromno in počasi začel proces, ki je danes Evropska unija. Leta 1948 so pogodbo o sodelovanju podpisale države Beneluksa, Francija in Velika Britanija, na haaškem kongresu v podporo evropskim integracijam pa je bila sprejeta resolucija, ki je opozarjala Evropo na »dolžnost vseh evropskih narodov ustanoviti skupno ekonomsko in politično unijo s ciljem, da bi vsem zagotovili varnost in družbeni razvoj.« (Toplak 2003, 116).

Winston Churchill je že leta 1946 v Zürichu govoril o bodočih »Združenih državah Evrope«; viziji sprave in zveze med Francijo in Nemčijo, ki bi se jima lahko pridružile vse evropske države. Čeprav je Veliko Britanijo po vojni vodil laburistični nasprotnik evropskih integracij Clement Attlee, je Churchill skupaj z Jeanom Monnetom, tedanjim nemškim kanclerjem in ustanoviteljem nemške krščanske demokracije Konradom Adenauerjem, italijanskim predsednikom vlade in zunanjim ministrom Alcidejem de Gasperijem in drugimi postavil temelje evropski integraciji. Prvi korak na poti k Churchillovim »Združenim državam Evrope« naj bi bila ustanovitev Sveta Evrope, do katere je prišlo 5. maja 1949 in za kar se je Churchill zavzemal že med vojno. Če bi obveljale zahteve Francije in Belgije, bi Svet Evrope postal nadnacionalno politično telo. Ker pa se je Velika Britanija zavzemala samo za območje proste trgovine, Svet Evrope s kompromisno strukturo in omejenimi pristojnostmi ni postal integracijski instrument (Toplak 2003, 116).

3.2 USTANOVNI OČETJE EVROPSKE UNIJE IN SCHUMANOVA DEKLARACIJA

Številnim vizionarskim voditeljem smo lahko hvaležni, da so dali navdih za oblikovanje Evropske unije, v kateri živimo danes. Brez njihove energije in spodbude danes ne bi živeli v miru in stabilnosti, ki ju imamo za nekaj samoumevnega. Ustanovni očetje, med katerimi so bili tako borci kot odvetniki, so tvorili raznoliko skupino ljudi s skupnim višjim ciljem: mirno, združeno in uspešno Evropo (Evropska unija). Med njimi bom posebej izpostavila Roberta Schumana, Konrada Adenauerja, Alcideja de Gasperija in Jeana Monneta ter njihovo vlogo pri nastanku Evropske unije.

3.2.1 Robert Schuman

Robert Schuman, ki ga danes vsi priznavajo za »očeta Evrope«, je v tihoti svojega doma v Scy-Chazellesu 9. maja 1950 pripravil izjavo za zgraditev nove Evrope. To je bila iskrica za neugasljiv ogenj v znamenje miru in krščansko živečega bratstva (Audisio in Chiara 2013, 6–7).

Rodil se je 29. junija 1886 v Luksemburgu, študiral v Nemčiji in imel do konca 1. svetovne vojne, ko je bila Lorena vrnjena Franciji, nemško državljanstvo. Edinca je vzgajala predvsem mati Eugenie Duren, ker mu je oče Jean Pierre Schuman umrl leta 1900, ko je bilo Robertu šele 14 let. Dostojanstvena, izobražena mati mu je vcepila močan нравstveni čut, utemeljen na krščanski veri. Leta 1911 pa mu je ob nesreči nepričakovano umrla tudi mati, kar ga je hudo prizadelo. Takrat je pomislil na duhovništvo, njegov sorodnik in svetovalec pa ga je prepričeval, naj ostane laik. Pisal mu je: »Apostolat laikov je nujno potreben in ne vidim boljšega apostola, kot si ti. Ostani laik, saj boš tako laže delal dobro, kar je tvoja edina skrb. Ko te ne bo več, bodo lahko rekli o tebi, kot so rekli za Jezusa: Transiit benefaciendo (Hodil je in delal dobro.). Prihodnji svetniki bodo laiki.« (Audisio in Chiara 2013, 7–9).

Robert Shuman je nato leta 1912 z odliko opravil zadnji državni izpit za odvetniški poklic in isto leto odprl advokaturo v Metz. Pred izbruhom 1. svetovne vojne je že opravljal državno službo. Takrat pa so ga mobilizirali in poslali kot civilnega uslužbenca za podnačelnika v Boulay. Upravljal je imetje, zaplenjeno Francozom. Kolikor je mogel, se je trudil »delati dobro« in tako pridobivati spoštovanje ljudi (Audisio in Chiara 2013, 10).

Po nemškem porazu leta 1918 so ga imenovali za člana mestnega sveta Metza, saj mu je nova francoska oblast zaupala in ga zaradi državljanskega prizadevanja med vojno upravičeno cenila. Postal je popularen, ker je bil poklicno pošten in je odlično obvladal francoščino, nemščino in krajevno narečje (Audisio in Chiara 2013, 10).

Leta 1919 je kandidiral za lorenskega poslanca in bil tudi izvoljen, star triintrideset let. V kandidaturo ga je prepričal kanonik Heny Dominique Collin, ki je vztrajal, da se laični apostol mora odpovedati lastnemu miru in željam. Robert Schuman bi namreč raje živel odmaknjen od političnega življenja in sledil svojemu značaju, nagnjenemu k samoti, molku in molitvi (Audisio in Chiara 2013, 11).

Svoje politično poslanstvo je nadaljeval vse do izbruha 2. svetovne vojne, marca 1940 pa so ga imenovali za državnega podtajnika za begunce (Audisio in Chiara 2013, 12–15).

14. septembra 1940 so Roberta Schumana kot prvega poslanca aretirali in zaprli v samico. Po štirih letih ječe v Metzu, prisilnem bivanju v Nemčiji in nevarnem skrivanju je bil končno svoboden, ko so avgusta 1944 v Beaupont prispeli Američani, kjer je bilo njegovo dvanajsto in zadnje tajno zatočišče Otroško zavetišče Previdnosti (Audisio in Chiara 2013, 17–24).

Čas je izrabljal za branje in premišljevanje; preučeval je dela o evropski zgodovini in se začel učiti angleščine. V tistem času pa je prvič napovedal tudi spravo in sodelovanje z Nemčijo. Ko je bil v Neustadtu in okolici je lahko sprejemal obiske prijateljev. Posebej pomemben je bil stik z mladim lorenskim odvetnikom Georgesom Ditschem, ki je nekaj časa prakticiral v Schumanovi pisarni, od leta 1929 pa je bil njegov politični tajnik. Med sprehodi v gozdovih je Robert govoril o načrtih za prihodnost. Georges Ditsch je takole povzel te razgovore: »Ta strašna vojna se bo nekega dne končala z zmago svobodnega sveta. Sila nikoli ni dolgo triumfirala nad pravom. Mržnje in jeze do Nemcev ne kaže nadaljevati. Nasprotno, ne da bi pozabili preteklost, se je treba povezati in si prizadevati, da jih vključimo v svobodni svet. Ko se povrne mir, bomo morali z zavezniki poiskati vzrok za vojne in najti način, ki bo onemogočal takšne spopade. Rešitev bo le v Evropski zvezi ... To so poskušali narediti z grobo silo. Samo demokratična pobuda bo lahko dosegla pristanek narodov. Tokat moramo izključiti vsakršen ozemeljski pohlep, ki poraja nove spore, ter se potruditi za družno sodelovanje« (Audisio in Chiara 2013, 18–20).

Preroške besede, ki vsebujejo kvas izjave 9. maja 1950, temeljnega kamna Evropske zveze. Takšne sanje pa je imel nacistični jetnik že med vojno (Audisio in Chiara 2013, 20).

Po osvoboditvi Pariza, 25. avgusta 1944, je general Charles de Gaulle septembra 1944 oblikoval začasno vlado z mandatom odporniškega gibanju. V severni Franciji se je vojna končala, Schuman se je lahko vrnil v Metz, kjer so ga navdušeno sprejeli. Hišo pa je našel izropano, napol podrto, dragocene knjižnice ni bilo več, oprava polomljena. V svojem domu ni mogel stanovati. Tudi v mestu je bilo podobno. Nobeno stanovanje ni bilo nedotaknjeno. Kamor je le bilo mogoče, so se vselili zavezniški vojaki. Vodovod je bil poškodovan, zato ni bilo vode, tudi mleka za otroke ne, nobenih zdravil. Prvi čas po vojni je bilo življenje skrajno težavno (Audisio in Chiara 2013, 24).

Roberta Schumana so v okraju Moselle ponovno izvolili za poslanca in ga novembra 1946 v Generalni skupščini imenovali za predsednika pomembne finančne komisije. Sam si je sicer želel biti v komisiji za zunanje zadeve, vendar je moral prevzeti finančno ministrstvo v vladah Bidaulta (23. 6. – 28. 11. 1946) ter Ramadiera (22. 1. – 19. 11. 1947). Ko je padla Ramadierova vlada, pa je v hudem viharju, le tri dni po tem, krmilo gugajoče se francoske barke prešlo v roke Roberta Schumana. Zaradi hudih nasprotij med strankami je 19. julija 1948 tudi Schumanova vlada padla. V naslednji vladi je bil 62-letni Robert Schuman izbran za zunanjega ministra. Na tem položaju je ostal od 6. septembra 1948 pa vse do 23. decembra 1952, dobra štiri leta. Med tem je padlo osem vlad, vendar pa je bil Robert Schuman vselej vnovič potrjen za zunanjega ministra in tako je lahko uresničil svoje sanje – Evropo (Audisio in Chiara 2013, 25–29).

Že pred časom je mislil na konfederacijo, a se je zavedal, da ne bo dosežena v enem dnevu. Graditi jo bodo morali postopno, posebej na ekonomskem in posebej na političnem področju. Prvi korak je bil narejen z vstopom Francije v OECE (Organizacija ekonomskega sodelovanja za Evropo) marca 1948. Združbo so ustanovili za boljše izkoriščanje pomoči Evropi, kot jo je predvidel Marshallov načrt. Na pobudo Francije in Velike Britanije so po OECE maja 1949 ustanovili še Evropsko skupščino za medevropsko sodelovanje s sedežem v Strasbourgu; sestavljal jo je komite ministrov in posvetovalni zbor s skromnimi pooblastili. Ta skupščina naj bi postavila temelje za ustanovitev evropske zvezne države in naj bi predvsem omogočala vzporedna posvetovanja (Audisio in Chiara 2013, 29 – 30).

Načrte za Evropsko zvezo so začeli utemeljevati po vojni. Graditev nove Evrope je napovedovala ideja Jeana Monneta.

V začetku leta 1950 je Jean Monnet s sodelavci izdelal načrt za Skupnost premoga in jekla, prihodnjo ESPJ (Evropsko skupnost premoga in jekla), da bi vzpostavili skupni trg s premogom, koksom, lignitom, rudninami ter železovo in manganovo rudo. Da bi se to uresničilo, bi morali francoska in nemška vlada pristati na to in poskrbeti za vodstvo, ki naj bi imelo nadnacionalna pooblastila in bi skrbelo za skupno korist obeh področij, ki sta stebra ekonomije. ESPJ bo pod enakimi pogoji seveda odprta tudi za druge demokratične evropske države (Audisio in Chiara 2013, 31–32).

Monnet je skušal svoj načrt predstaviti predsedniku parlamenta Georgesu Bidaultu, a zaman. Tedaj je zaprosil Bernarda Clappiera, vodjo Schumanovega ministrstva, naj ga predstavi ministru. V soboto, 29. aprila 1950, je Clappier pospremil Schumana, ki je za konec tedna odpotoval v Scy-Chazelles, ter mu predal dokument. Schuman ga je zelo pozorno preučil in ob vrnitvi v Pariz, 1. maja zvečer, dejal Clappieru: »Sklenil sem, da ga sprejemem«. Ideja načrta je ustrezala Schumanovim upom in prepričanju, da je treba staro držo do Nemčije spremeniti in ji zaupati (Audisio in Chiara 2013, 32).

Načrt je bilo treba predstaviti ministrskemu svetu in dobiti predhodno soglasje Nemčije. Schuman je pismo za kanclerja Zahodne Nemčije Konrada Adenauerja izročil zaupnemu sodelavcu Robertu Mischlichu. Adenauer je bil o načrtu obveščen med vladno sejo in je takoj dal pristanek. Njegovo potrditev je Schuman prejel telefonsko, prav tako med zasedanjem vlade. Proti koncu seje pa je Schuman že prebral pripravljeno izjavo. V Parizu sta vedela za zadevo le dva zaupna, vplivna ministra: Rene Mayer in Rene Pleven. Ko je predsednik zahteval mnenje vlade, sta Pleven in Mayer po vnaprejšnjem dogovoru brž spregovorila, podprla načrt in vztrajala, naj ga odobrijo. Načrt so podprli. Istega dne je nemška vlada izjavila, da se Zvezna republika pridružuje Svetu Evrope. Adenauer je zelo vesel dejal, da je 9. maj 1950 »najlepši dan v njegovem življenju«. Res je bil vrhunec njegovega življenja. Njegova izjava je postala iskra evropskemu miru. To je rojstni dan Evropske zveze (Audisio in Chiara 2013, 33–34).

Ob zatonu zgodovinskega dne je Schuman besedilo, ki bo revolucioniralo svet, prebral tudi na tiskovni konferenci (Audisio in Chiara 2013, 34–35).

Še isti večer je italijanski veleposlanik Pietro Quaroni predsedniku italijanske vlade Alcideju De Gasperiju poslal tekst Schumanove izjave. Po De Gasperijevi zaslugi je bila Italija prva država, ki je naslednji dan pristopila k načrtu in se pridružila Franciji in Nemčiji. Belgija, Nizozemska in Luksemburg so rabile še kakšen teden za posvetovanja in pridružitve (Audisio in Chiara 2013, 35).

Italijansko držo glede načrta osvetlujejo De Gasperijeve besede: »Sodelovanje s Francijo temelji na italijanskem smislu za demokracijo. Tudi zaradi genialnega francoskega duha, ki je usmerjen k miru in k prizadevanjem zanj, naj bi taka enotnost postala plodno izhodišče za skupni napredek ... Francoski državniki, ki so začeli s to pobudo, naj vedo, da je naš prispevek pošten, usmerjen h krepitvi soglasja demokratičnih držav za njihove pobude (Audisio in Chiara 2013, 36).«

Schuman, Adenauer in De Gasperi so imeli po skupnem idejnem navdihu enak namen. Vsi trije so bili kristjani, vsi so izkusili vojno bedo, zdaj pa so skupno gradili mir in Evropo (Audisio in Chiara 2013, 36).

3.2.2 Konrad Adenauer

Krščanski politik Konrad Adenauer je vodil ne le Koln, ampak tudi ves nemški narod k demokratičnemu redu in ga pripeljal do bliskovite prenove, izjemnega gospodarskega čudeža in ga vključil v solidarno, bratsko Evropo (Audisio in Chiara 2013, 46).

Ob koncu leta 1918 in prve mesece 1919 je živela Nemčija v ozračju komunistične revolucije. Vendar pa je kancler Friedrich Ebert z večinsko socialnodemokratsko stranko in s pomočjo vojske obvladal poslance skrajne levice, ki so hoteli v državi vzpostaviti režim sovjetskega tipa, in narodna skupščina je 11. avgusta dobila nalogo, da izdela ustavo nove republike. Za temelj demokratične, močno centralizirane parlamentarne republike je izbrala Weimarsko ustavo (Audisio in Chiara 2013, 49).

Konrad Adenauer, takrat župan Kölna, enega glavnih evropskih mest, se je vse od leta 1919 trudil za spravo s Francijo. Takrat je vladi Francije predsedoval še Raymond Poincare, ki je hotel Nemčijo čim dlje držati »na kolenih« tako gospodarsko, s sankcijami (enakovrednimi

132 milijardam zlatih mark), kot vojaško (z razorožitvijo in le 100.000 vojaki) ter diplomatsko, z zvezami, ki naj osamijo Nemce (med 1920 in 1927 z Belgijo, Poljsko, Čehoslovaško in Romunijo) (Audisio in Chiara 2013, 50–51).

Medtem ko je Francija izvajala kaznovalno politiko do Nemčije, so Američani in Angleži želeli, da bi se hitro obnovila. Zavezniki torej niso bili enotni, zato so ministri Weimarske republike to izkoristili tako, da so stalno odlagali izplačila reparacij, ki naj bi ozdravile proračun francoske države (Audisio in Chiara 2013, 51).

Ko je nemška država novembra 1922 izjavila, da ne more plačati vojnih odškodnin, je leta 1923 sprožila francosko–belgijsko vojaško zasedbo ruhrske kotline, glavnega nemškega premogovnega področja, od koder je nemška industrija črpala štiri petine svojih premogovnih in jeklarskih surovin. Nemška vlada je odgovorila s pasivnim odporom, spodbujajoč ruhrske delavce, naj na vso moč stavkajo. Da bi jim pomagala preživeti brez plač, je bila država prisiljena tiskati silne količine denarja, a je s tem povzročila hudo inflacijo (Audisio in Chiara 2013, 52).

V tej hudi ekonomski krizi, ko Adenauer ni mogel doseči, da bi Francija odpoklicala zasedbeno komisijo Porenja in ublažila poniževalne, trde klavzule versajske pogodbe, je jasno domnel, da Francija potrebuje varnost. Da bi presegel iz preteklosti podedovano sovraštvo, je želel, da bi zahodnonemška težka industrija sodelovala s Francijo in Belgijo. Kot državnik je skušal predlagati gospodarsko zvezo, saj je menil, da bi omogočila mir med Francijo in Belgijo na eni ter Nemčijo na drugi strani. Potrebno je bilo ustvariti skupnost, temelječo na dejanskih koristih teh držav. Da bi jo uresničil, je dal Adenauer nekaj predlogov francoskemu predstavniku v Kölnu, članu zasedbene komisije Porenja, vendar pa s strani Francije zanjo ni bilo posluha (Audisio in Chiara 2013, 52).

Ko pa so leta 1923 imenovali zmernega liberalca Gustava Stresemanna za nemškega zunanjega ministra, so se s posredovanjem Američanov in Angležev francosko–nemški odnosi izboljšali. Politik in bančnik iz ZDA Charles Dawes je leta 1924 načrtoval mednarodno financiranje, s katerim bi Nemčija lahko plačala vojno odškodnino. Dawesov načrt, ki je veljal v letih 1925–1930, je določal, da Francija in Belgija zapustita Porurje in ga vrneta Nemčiji. Ameriško posojilo 800 milijonov mark je omogočilo Nemčiji, da je umaknila staro, razvrednoteno marko in izdala novo ter plačevala zaveznikom letno rastoče zneske

odškodnin. V Kölnu je nastalo novo ozračje in leta 1926 so angleške zasedbene čete zapustile mesto (Audisio in Chiara 2013, 52–53).

Kriza leta 1929 pa je razvnela množice brezposelnih in pripravila tla, da so prišli na oblast nacisti. V začetku tudi Adenauer ni spoznal nevarnosti Adolfa Hitlerja. V nacionalsocializmu je videl možno obrambo pred boljševizmom, zato je ostajal župan, dokler se ni Hitlerjev nacizem z nasiljem dokopal do oblasti. 30. januarja 1933 je Hitler postal kancler. Poleg nacistov so v vlado stopili še narodnjaki, neodvisni in katoličani. Da bi se jih znebil in si prilastil vso oblast, je Hitler od predsednika republike Hindenburga zahteval razpustitev parlamenta. Čeprav nacisti na političnih volitvah 5. marca 1933 niso dosegli absolutne večine, jim je z grožnjami in ustrahovanjem, katerega vrhunec je bil požig nemškega reichstaga 21. marca 1933, uspelo izglasovati zakon, ki jim je dajal vsa pooblastila. Parlament je povsem izgubil ugled, o vsem je odločala le vlada (Audisio in Chiara 2013, 55).

Z zakonom, sprejetim 7. aprila 1933, so »preuredili« mestne službe; odstranili so vse, ki »nacionalni vladi« niso bili po godu. Ko so prevzeli oblast še v Kölnu, so Adenauerja odpustili kot »nezanesljivega«. S še drugimi ljudmi so ga javno obtožili, da je sovražnik ljudstva in zločinec (Audisio in Chiara 2013, 55–56).

Konrad Adenauer je bil sicer župan Kölna vse od leta 1917 do 1933. Köln je želel napraviti za pomembno evropsko, gospodarsko in kulturno središče Porenja. Zato je izpeljal nekaj velikih načrtov: novo пристanišče na Renu, ponovno je odprl univerzo, uredil industrijsko cono s pomembnimi tovarnami, avtomobilsko družbo Ford, zgradil sejemske paviljone, avtocesto Köln–Bonn, športni stadion, dom za starejše. Meščanom je skušal polepšati življenje s prostranimi parki. Spodbujal je podjetja, ki so omogočala zaposlitev (Audisio in Chiara 2013, 53).

V govoru iz tiste dobe je izrazil ogorčenje, da narodi stare Evrope, ki so dediči latinske omike, še naprej rovarijo drug proti drugemu, namesto da bi se uskladili. V Spominih je zapisal: »Demokracija je več kot samo parlamentarna vlada. Je političen pojem, ki temelji na človeškem dostojanstvu in se izkazuje z nazorom, močno usidranem v vest slehernega posameznika.« (Audisio in Chiara 2013, 53–54).

Konrad Adenauer je moral na silo upokojen in osramočen gledati, kako je Hitler v imenu nemškega naroda počel mednarodne zločine. Ko se je zgodil neuspeh atentat na Hitlerja, 20. julija 1944, pa so tudi Adenauerja zaprli. Vodja zapora je bil nekdanji vrtnar kölnske občine, ki mu je povedal, da je prebral sporočilo, po katerem naj bi SS ponoči odpeljala nekdanjega župana in ga med »poskusom bega« ustrelila. Konrad je potem hlinil kolaps in bil po posredovanju zdravnika premeščen v bolnico. Od tam je zbežal in se skril pod imenom dr. Werber. Vendar pa so nato zaprli njegovo ženo in jo mučili, dokler ni izdala moževega skrivališča. Konrada so ponovno zaprli v ječo, kjer je bila tudi žena, a drug za drugega nista vedela. Po zaslugi sina Maksa so Adenauerja osvobodili (Audisio in Chiara 2013, 56–57).

Konrad Adenauer je dočakal prostost, ko je ameriška enota 5. marca 1945 vstopala v Köln. Želeli so ga imenovati za svetovalca, on pa se je bal za svoje sinove, mobilizirane v nemško vojsko. Če bi nacisti izvedeli zanj, bi jih ustrelili. Američani so Adenauerja 4. maja 1945 postavili za kölnskega župana. 8. maja 1945 se je vojna uradno končala z nemško vdajo. Štirje zmagoviti zavezniki – Američani, Angleži, Francozi, Rusi – so napovedali, da bodo Nemčijo razdelili na štiri cone, ki bodo podrejene vrhovni vojaški oblasti (Audisio in Chiara 2013, 58).

Ta ponižujoča razdelitev je v nekem smislu koristila uresnitvi Konradovih namenov glede zunanje politike, saj se je zahodni del Nemčije trdno povezal s svobodnim, demokratičnim Zahodom in ločil od komunističnega Vzhoda. In prav v takem zgodovinskem položaju je postala možna povezava s Francijo, kar se ni uresničilo po 1. svetovni vojni (Audisio in Chiara 2013, 58).

Konrad Adenauer se je ob vsem tem vprašal, kako je mogoče, da je nemški narod zdrvel v takšen prepad. Vendar pa ni obupoval nad premaganim in poteptanim ljudstvom; skupaj z njim se je dvigal. Gledal je, kako si narod, z ženskami na čelu, z neobičajno požrtvovalnostjo prizadeva za obnovo. In zapisal: »Po porazu sem ponosno gledal na nemški narod. Vsi so trpeli, a niso obupovali, hoteli so najti pravo pot, da se dvignejo iz prepada.« (Audisio in Chiara 2013, 58–59).

On sam pa je kot župan moral poskrbeti za Köln, kjer je manjkalo sodelavcev, hrane, zdravil, gradbenega materiala, prevoznih sredstev, strojev za odstranjevanje razvalin, itd. Ob nastopu zime je bilo glavno vprašanje, kje najti premog za ogrevanje meščanov. Po vojni so namreč ves premog in jeklo zasegli zavezniki. Ker je kölnska cona prišla pod angleško vojaško

upravo, je Konrad od Angležev zahteval, naj del premoga namenijo za ogrevanje prebivalcev. Angleški upravitelj general John Barracough mu je odvrnil, naj posekajo drevje »zelenega venca«, nekdanji Adenauerjev trud. Ker je Adenauer to zavrnil, ga je general 6. oktobra 1945 odstavil zaradi »nesposobnosti« in mu prepovedal ukvarjanje s politiko ter celo vstop v mesto (Audisio in Chiara 2013, 59).

Konrad Adenauer je svoje načelo »ponižani, ne pa zlomljeni« sporočal ljudstvu v spodbudnih govorih in postal nesporni vodja Krščanske demokratične zveze (CDU), ki je na prvih volitvah dobila relativno, pozneje pa še absolutno večino. Postal je predsednik parlamenta, ki je pripravil novo ustavo in pozneje sestavil novo vlado (Audisio in Chiara 2013, 60).

Junija 1948, po sovjetski vojaški blokadi Berlina, so namreč tri zahodne vojaške sile sklenile, da združijo svoje tri cone zahodne Nemčije in prepustijo civilno oblast nemški vladi. Aprila 1949 so s pristankom ZDA ustanovili nemško vlado in ji z novo ustavo zaupali oblast. Za predsednika skupščine, ki je 8. maja 1949 odobrila novo ustavo, so septembra 1949 izbrali Adenauerja (Audisio in Chiara 2013, 64).

Sovjeti so 7. oktobra 1949 oblikovali svojo nemško cono kot Nemško demokratično republiko, ki jo je obvladovala Združena nemška demokratična stranka. Nemčija je bila odslej razdeljena in v hladni vojni. 13. avgusta 1961 so vzhodni komunisti in Sovjeti začeli graditi celo berlinski zid, da bi preprečili stike med svobodnim delom nekdanje prestolnice in delom pod sovjetskim režimom. Straže so streljale na vsakogar, ki se je bližal zidu in hotel zbežati na Zahod. To stanje je bilo odpravljeno šele leta 1990 (Audisio in Chiara 2013, 64–77).

Konrad Adenauer je gradil novo Nemčijo in njeno mirno uveljavljanje v svetu. Leta 1949 je prejel od zavezniških visokih komisarjev statut zasedbe, ki je urejal in omejeval oblast nove nemške vlade. Delovala je torej pod varštvom zaveznikov, ki so si pridržali ne le nadzor nad Porurjem, ampak tudi nad politiko, zunanjo trgovino in nad vsemi vojaškimi vprašanji (Audisio in Chiara 2013, 64–65).

Posebej velja izpostaviti tudi Marshallov načrt, ogromen načrt pomoči, ki je ogromno prispeval k obnovi stare celine. Državni tajnik ZDA Marshall Gery je namreč 5. junija 1947 v svojem govoru na Univerzi v Harvardu povabil evropske države, naj se združijo za ponovni gospodarski dvig, ki ga bodo podprle in financirale ZDA. Razlogi v ozadju načrta so bili v

veliki meri tudi antisovjetski, čeprav je skušal spodbujati vrednote o prosti trgovini, na katerih je temeljilo gospodarstvo in družba Združenih držav Amerike. Načrt so posamič obravnavale vlade šestnajstih evropskih držav, med njimi tudi Nemčija in Italija, ter sklenile, da pomoč sprejmejo (Bebler 2007, 24; Piodi 2010, 24; Audisio in Chiara 2013, 61).

Marshallov načrt, uradno imenovan Program evropske ozdravitve (ang. European Recovery Programme, ang. kratica ERP) je sicer imel daljnosežne posledice. Pripeljal je do ustanovitve GATT (predhodnice današnje Svetovne trgovinske organizacije) ter v Evropi do Organizacije za evropsko gospodarsko sodelovanje (ang. kr. OEEC) in Evropske plačilne unije (ang. kr. EPU). OEEC je močno prispevala k liberalizaciji gospodarskih politik 16 držav članic in tako pospešila tok evropske gospodarsko-politične integracije. S tem je OEEC olajšala rojstvo evropskih skupnosti, še posebej druge po vrsti, Evropske gospodarske skupnosti. Evropska plačilna unija, ki so jo ZDA kapitalizirale s 350 milijoni dolarjev, je obnovila konvertibilnost zahodnoevropskih valut. EPU je postala predhodnica današnje Ekonomske in monetarne unije (EMU) in evra (Bebler 2007, 24).

Evropske države, ki so se odločile, da Marshallov načrt sprejmejo, so 16. aprila 1948 podpisale pogodbo za evropsko ekonomsko sodelovanje. Ustanovljena je bila UNRRA, in sicer z nalogo, da razdeljuje ameriško pomoč glede na potrebe posameznih držav. Marshallov načrt je deloval v letih 1948 – 1952; vsaka vlada je zastonj prejela 86% dane ameriške pomoči, le 14% je bilo treba plačati (Audisio in Chiara 2013, 61).

Američani so bili prepričani, da se Evropa ne more dvigniti brez gospodarsko ozdravljene Nemčije. Konrad Adenauer pa je bil idealen posrednik, ki je pametno razdeljeval poslana ameriška sredstva. Tako je omogočil ekonomski čudež, ki je povrnil blaginjo in mir ter rojake navdušil, da so si želeli vnovične potrditve Nemčije v svetu (Audisio in Chiara 2013, 61–62).

Leta 1951 je Zahodna Nemčija že dosegla proizvodno raven izpred vojne in je bila leta 1955 že tretja na lestvici svetovne trgovine, s 6% letno rastjo. V 60-ih letih je bila Nemčija že med industrijskimi svetovnimi velesilami (Audisio in Chiara 2013, 65).

Konrad Adenauer se je tudi zavedal, da so odnosi s Francijo bistvenega pomena. Že 12. oktobra 1948 je v nekem govoru izjavil: »Prednostno evropsko vprašanje je odvisno od francosko-nemških razmerij. Prihodnost vse Evrope je odvisna od trdnih odnosov med

Francijo in Nemčijo. Po toliko prelite krvi, si je treba seči v roke« (Audisio in Chiara 2013, 65–66).

Staro mnenje francoske vlade je bilo podobno Georgesu Bidaultu, ki je leta 1946 kot zunanji minister zahteval, da se Porurje in levo obrežje Rena politično in gospodarsko loči od Nemčije. Pariz je takrat bolj skrbela nemška nevarnost kakor sovjetski komunizem. Leta 1948 je Robert Schuman kot zunanji minister Francije korenito spremenil takšno stanje, držeč se načela, »ponuditi roko včerajšnjemu sovražniku ne samo za spravo, ampak da bi skupaj gradili jutrišnjo Evropo.« (Audisio in Chiara 2013, 66).

Enako je sodil tudi Adenauer: »Brez globokega razumevanja med Francijo in Nemčijo ne bo prišlo do evropskega povezovanja ...«. Kancler je menil, da mora Nemčija pozabiti na gospodovalno vlogo v Srednji Evropi in se odločno povezati z Zahodom (Audisio in Chiara 2013, 66).

Temeljni datum zgodovine evropske enotnosti je postal 9. maj 1950. Adenauer: »Devetega maja 1950 je kabinet presojal razloge za pristop Nemčije k Svetu Evrope ... Čez dan pa se je ideja združene Evrope že povsem razvila. Med sejo je prispela vest, da mu je francoski zunanji minister Robert Schuman nujno sporočil predlog, naj vso proizvodnjo premoga in jekla Francozi in Nemci zaupajo Evropski skupnosti, ki bo odprta tudi za pristop drugih evropskih dežel, in sicer pod nadzorstvom skupne visoke oblasti.« (Audisio in Chiara 2013, 71).

Schuman je predvideval, da bi takšno telo bilo le prva stopnja k zvezi evropskih držav. Sporočil mu je, da cilj predloga ni ekonomski, ampak predvsem politični ... »Schumanov načrt je povsem ustrezal mojim zamislim. Takoj sem mu odgovoril, da iz vsega srca odobravam njegov predlog. Ali nismo bili dolžni mi, ki smo bili v preteklosti zelo odgovorni za vojno, posvetiti naše duhovne moči, moralne in ekonomske, za uresničenje Evrope, ki lahko postane element miru?« (Audisio in Chiara 2013, 71).

Kot kancler je Adenauer štirinajst let, od septembra 1949 do oktobra 1963, vodil Nemčijo k uresničenju gospodarskega čudeža in k tesnemu sodelovanju s Francijo v svetovnem soglasju svobodnih držav. Skupaj z Robertom Schumanom in Alcidejem De Gasperijem je zgradil nov evropski red (Audisio in Chiara 2013, 60).

3.2.3 Alcide de Gasperi

Alcide De Gasperi je bil v Italiji tako kakor Konrad Adenauer v Nemčiji poklican, da vodi ponižano državo po napovedani in izgubljeni vojni. Italija je bila po dvajsetih letih diktature notranjepolitično in zunanjepolitično oslABLJENA. On ji je povrnil dostojanstvo, jo vključil v skupnost evropskih narodov, ji zagotovil spoštovanje vseh narodov sveta in poskrbel za njen državljanski in gospodarski napredek (Audisio in Chiara 2013, 79).

Alcide de Gasperi se je rodil 3. aprila 1881 kot sin Amedeja in Marije Morandini v kraju Pieve Tesino, v pokrajini Trento, ki je bila takrat pod avstrijsko vladavino, so pa jo naseljevali v glavnem Italijani. Imel je dva mlajša brata in eno mlajšo sestro (Audisio in Chiara 2013, 80).

Z vstopom v ljudsko politično zvezo (avstrijsko krščansko demokracijo) je De Gasperi začel kariero politika. Leta 1909 so ga izvolili za občinskega svetnika v Tridentu, na volitvah leta 1911 pa za tridentskega poslanca v dunajskem parlamentu (Audisio in Chiara 2013, 86).

Ob izbruhu 1. svetovne vojne je bil De Gasperijev položaj zelo kočljiv. Naklonjen je bil nevtralnosti, zato se je večkrat podal v Rim, da bi poizvedel za mnenja italijanskih oblastnikov glede Tridenta. Dva dni pred vstopom Italije v vojno je moral njegov dnevnik nehati izhajati, sam pa se je moral s preselitvijo na Dunaj odmakniti od meje. Ob začetku spopada se je avstrijski parlament nehal sestajati. Ponovno je začel delovati šele leta 1917 (Audisio in Chiara 2013, 87).

Tridentčane so preselili iz njihovega območja in jih poslali v begunska taborišča. De Gasperiju so delno odvzeli poslanske pravice in mu za tri leta prepovedali vrnitev v domačo pokrajino (Audisio in Chiara 2013, 80).

Ko je bilo konec vojne je De Gasperi iz Švice, kamor se je zatekel, ker je razglasil voljo italijanskih ljudstev pod Avstrijo, da se priključijo matični domovini, odšel v Italijo, kjer so ga kot simbol osvobojenih italijanskih ozemelj slovesno dočakali v Milanu in Rimu. Italijanska vlada ga je zadolžila, naj poskrbi za vrnitev izseljencev, zato se je vrnil v Trident. Naslov dnevnika je spremenil v Novi Tridentčan (II Nuovo Trentino); ta označuje, da je mesto prišlo izpod avstrijske v italijansko posest (Audisio in Chiara 2013, 89).

V Novem Tridentčanu je Alcide zahteval spoštovanje in solidarnost med narodi. V članku z dne 4. marca 1921 je izrazil krščanske socialne ideje: »Nova mednarodnost ne sme razdvajati narodov in jih deliti, ampak jih mora združevati. / .../ Mednarodne pobude morajo biti take, da se uresničijo v politično–ekonomskih odnosih med narodom in narodom; načela pravičnosti in bratstva pa morajo preprečevati vojne in krepiti človeško vzajemnost na socialnem področju.« (Audisio in Chiara 2013, 89–90).

Kmalu po končani vojni je don Luigi Sturzo novembra 1918 ustanovil Italijansko ljudsko stranko (PPI). V stranko se je vključil tudi De Gasperi in bil leta 1921 že v njenem vodstvu ter istega leta izbran za poslanca tridentske pokrajine (Audisio in Chiara 2013, 90).

Predsednik vlade Giolitti je podcenjeval pojav fašizma; menil je, da je le prehodni. Vnovič se je odpovedal vodstvu. Socialistična stranka je namreč na volitvah dobila 155 sedežev, ker pa ni hotela sodelovati z ljudsko stranko, ni mogla sestaviti vlade. Nastala je politična kriza. Del socialistov je zaradi uspehov ruske revolucije povzročil hude družbene nemire, ki so še poslabšali že tako slabo gospodarsko stanje. Italija se je znašla na robu državljanske vojne, z ogromnim državnim dolgom, nizom stavk, nenehnim zviševanjem cen in denarno devalvacijo, ki je ogrozila najnižje sloje, pa z upori, zavzetjem zemlje in tovarn, požigi pristav in zadrug (Audisio in Chiara 2013, 90–91).

V Italiji je bila kriza demokracije velika zaradi naklonjenosti fašistom, ki so skušali ustvariti svoj red z nasiljem, mučilnimi napravami, pretepanjem, ricinusovim oljem, s posegi oboroženih skupin. Izbruhnila je »fašistična revolucija«, ki se ji je pridružila tudi vojska (Audisio in Chiara 2013, 94).

Mussolinijevi skvadrasti so s paravojaškimi enotami odkorakali v Rim, kjer jim je kralj Vittorio Emanuele III. 28. oktobra 1922 popustil in zaupal Mussoliniju, da oblikuje vlado. Takrat je Mussolini povabil tudi ljudsko stranko, da vstopi v vlado z dvema ministroma, kar je stranka sprejela. Na volitvah 6. aprila 1924 pa je fašistična stranka s spletkami, ozračjem nasilja in novim volilnim zakonom dobila 65% glasov. Z novim, večinskim volilnim zakonom iz leta 1923 si je vlada nameravala zagotoviti absolutno večino v parlamentu s tem, da je dodelila dve tretjini sedežev listi, ki je dobila relativno večino (Audisio in Chiara 2013, 93–97).

Mussolini je sklenil De Gasperiju uničiti politično obraz in proti njemu sprožil umazano tiskovno kampanjo, obtožujoč ga »avstrijkanstva«. De Gasperiju je v juniju 1925 še uspelo organizirati shod ljudske stranke v Rimu, na katerem je poudaril svojo antifašistično naravnost. Ker pa so fašisti postopoma ukinjali ustavno svobodo in tudi Vatikan ga je vse manj podpiral, se je leta 1926 odrekel ljudski stranki (Audisio in Chiara 2013, 99).

Moral je zbežati od doma, se skrivati pri prijateljih v Milanu, Benetkah, Rimu. Pogosto je menjaval bivališče, da bi zabrisal sled za seboj. Žena Francesca ga je povsod zvesto spremljala. A marca 1927 je neki vohun opazil, da je v Orvietu stopil na vlak, s katerim naj bi se odpeljal v Trst, in ga prijavil policiji. Oba s soprogo so zaprli v ječo Regina Coeli v Rimu. Sodili so mu 28. maja 1927. De Gasperi je upal na prostost, vedoč, da ni dokazov. Fašisti pa so ga obtožili, da je skušal pobegniti iz države in ga obsodili na štiri leta ječe in 20.000 lir globe (Audisio in Chiara 2013, 99–101).

Iz ječe ga je rešil knezoškof msgr. Endrici. Kralj in Mussolini sta junija 1928 obiskala Trident. Ko je nastopil trenutek, da odkrije spomenik Cesaru Battistiju, je knezoškof Endrici glasno zaprosil kralja, naj pomilosti De Gasperija. Čutil se je dovolj močnega, ker so bili verniki pokrajine z njim tesno povezani (Audisio in Chiara 2013, 104).

10. julija 1928 je bil nato izpuščen, vendar je moral ostati v konfinaciji v Rimu. Zaposlitev v vatikanski knjižnici sicer ni ustrezala njegovim sposobnostim, vendar pa je imela mednarodne stike in tisk, ki ga je dobival, je prihajal z vsega sveta. Tu je lahko spremljal mednarodno politiko in se z razgledi bogatil kot prihodnji obnovitelj Italije (Audisio in Chiara 2013, 104–108).

Izjemna izkušnja evropskih stikov iz let pod avstrijsko oblastjo in bogata dokumentacija, ki jo je imel na voljo v vatikanski knjižnici, sta mu omogočili, da je pisal rubriko v štirinajstdnevno revijo *L'Illustrazione Vaticana*. Pod imenom V. Bianchi je objavil spis *Znova premislmo evropsko zgodovino* (Audisio in Chiara 2013, 108–109).

Oktobra 1935 je fašistična Italija začela osvajati tuja ozemlja. Ko so Evropo zajele strahote 2. svetovne vojne, se je De Gasperi posvečal študiju in molitvenim viglijam. Vojaški položaj se je obračal v škodo sil osi, zato je grof Della Torre, direktor časopisa *L'Osservatore Romano* in

velik spoštovalec De Gasperija, le–temu zaupal zelo občutljivo nalogo, da sestavi spomenico o italijanskem položaju in jo izroči Myronu Taylorju, osebnemu zastopniku ameriškega predsednika Roosevelta pri Piju XII. (Audisio in Chiara 2013, 112–113).

De Gasperi se je torej od leta 1942 začel udeleževati tajnih sestankov predstavnikov protifašističnih strank in pripravljajl dokument za novo stranko, ki se bo navdihovala ob krščanskih načelih (Democrazia Cristiana) (Audisio in Chiara 2013, 113).

Po objavi premirja med Italijo in zavezniki (8. septembra 1943) ter nemško zasedbo italijanskega polotoka se je umaknil v Lateran (vatikansko ozemlje) in postal aktiven član komiteja osvoboditve naroda, italijanske zveze strank ter antifašističnih političnih gibanj, ki je v zadnji fazi 2. svetovne vojne usklajeval in vodil rezistenco (Audisio in Chiara 2013, 114).

Z osvoboditvijo Milana 25. aprila 1945 se je vojna v Italiji končala. Italija je trpela lakoto. De Gasperi se je obrnil na Fiorella La Guardia, predsednika UNNRA (Organizacija OZN za pomoč in obnovo/United Nations Relief and Rehabilitation Administration), organa, ki so ga ustanovile zavezniške sile za pomoč v vojni obubožanim narodom. Na njegovo posredovanje so se odzvali s takojšnjo pošiljko 60.000 ton žita; temu so sledila še druga živila v vrednosti 450.000 milijonov dolarjev, kar so vsak mesec do leta 1947 dostavljale štiri ladje (Audisio in Chiara 2013, 115).

Alcide De Gasperi je bil leta 1944 kot tajnik krščanske demokracije v Bonomijevem kabinetu prvič minister brez listnice. Leta 1945 pa je v drugi Bonomijevi vladi postal zunanji minister, nato pa zopet v Parrijevi. 10. decembra 1945 ga je kralj Umberto II. pooblastil, da sestavi vlado; kot njen predsednik je ostal v palači Chigi do leta 1953, osem zaporednih mandatov (Audisio in Chiara 2013, 115).

Takoj po koncu vojne je nastalo tudi ustavno vprašanje, ali naj se monarhija nadaljuje ali pa ustanovi republika. O prihodnosti Italije so volivci odločali na referendumu za monarhijo ali republiko leta 1946, na katerem je republika dobila 12.718.641 glasov, monarhija pa 10.718.502. Kralj Umberto II. Savojski je odšel v izgnanstvo. Kot prvi predsednik republike je bil izvoljen neapeljski liberalec Enrico De Nicola (Audisio in Chiara 2013, 115–116).

Od 29. junija do 15. oktobra 1946 je v Parizu potekala mirovna konferenca, na kateri so razpravljali o miru in mejah. De Gasperi je moral zastopati premagano Italijo, za katero so pripravili ponižujoč diktat: Grčiji mora vrniti Dodekaneške otoke, vključno z Rodosom, zapustiti Libijo, Eritrejo, Somalijo in Etiopijo, prav tako pa tudi Albanijo, ki jo je zasedel Mussolini (Audisio in Chiara 2013, 117).

Francija si je hotela priključiti obrobje Piemonta, predvsem v pokrajini Cuneo in na razvodju zahodnih Alp. Jugoslavija si je nameravala povrniti Benečijo s Trstom, ki jo je med tem že zasedla in tam počela zločine zoper Italijane, ki so izginjali v fojbah (Audisio in Chiara 2013, 117).

Diktat je predvideval tudi močno omejitev oboroženih sil, prepustitev vojnih ladij zmagovalcem in izplačilo znatnih odškodnin Franciji, Angliji, ZDA, Rusiji, Grčiji, Jugoslaviji, Albaniji ter Etiopiji (Audisio in Chiara 2013, 118).

Usodo Italije je De Gasperi znatno izboljšal z obiskom ZDA leta 1947. Povabili so ga, da je spregovoril v kongresu, kjer so mu vsi poslanci stoje zaploskali. Govoru je prisostvoval tudi predsednik Truman. Eden takojšnjih učinkov je bil povračilo Italiji za ameriško zasedbo, razen tega so sklenili trgovinski sporazum in odobrili posojilo banke Export–Import v višini 100 milijonov dolarjev. ZDA so tudi zajamčile, da bodo še naprej pošiljale žito in surovine (Audisio in Chiara 2013, 118–119).

Sicer pa je bil Alcide de Gasperi mnenja, da bi bile ZDA lahko vzorec za Evropsko skupnost. 13. januarja 1947 je v Clevelandu predstavil idejo Evropske skupnosti: »Da bi lahko utrdili pravo demokracijo, se mora svet organizirati v skupni sistem.« Vnaprej je izrekel nekatere misli, ki jih bo 9. maja 1950 Schuman zajel v pozivu za rojstvo Evrope: »Vsi morajo z enako pravico imeti dostop do izkoriščanja virov surovin.« (Audisio in Chiara 2013, 119).

Po vrnitvi se je De Gasperi znašel pred vladno krizo, saj se socialisti in komunisti v vladi niso strinjali z ameriško pomočjo, ki je bila sicer edina možnost za obnovo. De Gasperi je zato dojel, da bi sedaj vlada s socialisti in komunisti škodovala koristim države (Audisio in Chiara 2013, 120).

Kriza, verjetno najhujša po vojni, je izbruhnila 13. maja 1947. Predsednik države De Nicola je dal De Gasperiju nalogo, naj oblikuje novo izvršno oblast. Ker ni mogel več računati na tripartitnost, je z osebnim povabilom vključil »tehnične ministre«, ki so pripadali drugim parlamentarnim skupinam (Audisio in Chiara 2013, 120).

Zaradi Marshallovega načrta, s katerim naj bi Amerika pomagala vsem državam, ki jih je prizadela vojna, pravočasna gospodarska pomoč naj bi namreč omogočila svobodnim državam hiter napredek in ohranila Evropo demokratičnih narodov, so se po Evropi razširili nemiri (Audisio in Chiara 2013, 120).

Sovjetska zveza je v tem načrtu videla grožnjo svoji ekspanzionistični politiki. Gospodovala je že vsej Vzhodni Evropi, vključno polovici Nemčije in baltiskim državam. Vsem evropskim komunističnim strankam je Moskva ukazala, naj bojkotirajo Marshallov načrt. Tako so v Franciji, Italiji in Nemčiji predstavniki levece govorili, da Marshallov načrt pomeni vojno zoper socialistične države, da podreja Evropo amerškemu kapitalizmu ter napoveduje revščino (Audisio in Chiara 2013, 120–121).

Alcide de Gasperi je medtem popravil sporno mirovno pogodbo. Izkazal se je za »odvetnika Italije«, ko so se ZDA, Francija in Anglija odpovedale vojnim odškodninam in vojnim ladjam. Pozneje so iste sile preklicale še ponižujoče in za Italijo škodljive odločbe (Audisio in Chiara 2013, 121).

Na volitvah maja 1948 je krščanska demokracija dobila 39% glasov s 306 sedeži v skupščini, socialisti in komunisti skupaj le 268 sedežev, manjše stranke 76 sedežev. Slednje so s sodelovanjem v vladi De Gasperiju zagotovile pet let stabilnosti (Audisio in Chiara 2013, 122).

De Gasperi je podedoval strašno stanje, toda Italija je leta 1950 glede kupovanja in proizvodnje že presegla življenjsko raven iz leta 1938 (Audisio in Chiara 2013, 123).

Vlada se je v notranji politiki začela postopno posvečati reševanju perečih težav – kmetijstvu in davčnemu sistemu. Leta 1950 so odpravili latifundije. Sto tisoče družin kmečkih delavcev je dobilo v last zemljišča, do katerih je bilo mogoče priti po novih, prav za to zgrajenih cestah. Pohiteli so tudi z izgradnjo hiš, poskrbeli za pitno vodo, elektrifikacijo, stroje, semena,

gnojila, tehnično pomoč, posojila ... Prej pusta področja so postala rodovitna, odpravili so malarijo, podpirali drobno industrijo, obrti, pogozdovanje (Audisio in Chiara 2013, 124–125).

Italija je bila po zaslugi De Gasperija članica Sveta Evrope že od začetka, tj. leta 1949. Po dolgi in mučni razpravi v parlamentu je 15. marca 1949 postala še članica pakta NATO (Audisio in Chiara 2013, 123).

Ideja o Evropski skupnosti je bila De Gasperiju pri srcu že po 1. svetovni vojni. Evropska skupnost je prenehala biti zgolj sen 9. maja 1950. Fašizem in nacizem sta zadušila Adenauerjeve in De Gasperijeve predvojne želje in ideale te vrste. Izgubljeni vojni obeh sta bili ovira za njihovo uresničitev. Je pa to uspelo Robertu Schumanu, ki so mu zavezniki prepustili uresničitev take politike. Izjava z dne 9. maja 1950 je označila rojstvo združene Evrope (EU) (Audisio in Chiara 2013, 126).

3.2.4 Jean Monnet

Kot je bilo že omenjeno, je za Schumanovim načrtom pravzaprav stal Jean Monnet, čeprav so se seveda vsi predhodno omenjeni zelo trudili za mir v Evropi, od katerega je bil odvisen tudi mir na svetu, njegovo dosego pa so videli v miroljubnem sodelovanju in povezovanju narodov, to sodelovanje pa naj bi se sprva vzpostavilo na gospodarskem področju.

Robert Schuman je o njem dejal: »Izjemen človek je, z izjemnimi zaslugami. S sodelavci je v majhni vili na Rue de Marignac zasnoval zamisel o skupnosti premoga in jekla brez občinstva in javnosti ter celo brez vednosti vlade.« Schuman se je skromno imel le za »posvojitelja« načrta. Seveda se je Monnet zavedal, da njegov načrt ne bi bil uresničen brez Schumana, zato ga je poimenoval Schumanov načrt (Audisio in Chiara 2013, 33).

Jean Monnet je bil izjemen človek in velik humanist. Vse njegove politične akcije so bile usmerjene na človeka: svoboda, razvoj, odgovornost in dostojanstvo posameznika. Tako kot je pomembna enakost med ljudmi, pa je pomembna tudi enakost med narodi, zato je vedno nasprotoval vsaki želji po dominaciji. Mir, ki temelji na neenakosti, ne more imeti dobrih rezultatov. Njegova vizija se je razvijala in se ustalila v pojmovanju Evrope in njene vloge v svetu, nastala je organizacija, ki presega narode in meje. Skupnost je videl ne samo kot nujno

potrebno za reševanje notranjih problemov v Evropi, ampak kot sredstvo za organiziranje miru, kot fazo na poti do organiziranega jutrišnjega sveta (Kohnstamm 1981, 8–9).

Njegovo življenjsko delo je preizkus časa. Preoblikoval je odnose med narodi Evrope, dolgo deljene s spopadi, in njegovo življenjsko delo je danes sestavni del vsakodnevnega življenja vsakega Evropejca. Nosi sporočilo upanja za prihodnost, ne samo za Evropejce, ampak tudi za druge (Fontaine 1988, 5).

Izjave in delo Jeana Monneta dokazujejo njegovo vnemo za iskanje praktičnih rešitev za realne probleme in za »razmišljanje izven okvirjev«, kot temu rečemo danes. Kot je rad znano pripomnil: »modernizacija ni stanje stvari, ampak stanje duha.« Prav zato je naredil tako velik vtis na politične voditelje, s katerimi je delal, naj bo to Roosevelt, Churchill ali De Gaulle med drugo svetovno vojno ali vsi njegovi kolegi, ustanovni očetje Evropske unije, ki so mu sledili v poznih 1940. in 1950. letih (Jerzy 2010, 7). Max Kohnstamm pa je dejal, da je iz njega sevala velika človeška toplina, ki je vse tiste, ki so imeli srečo, da so ga poznali, navdihnila z ogromno prijateljstva in ljubezni (Kohnstamm 1981, 8).

Bil je preprost človek, z jasnim pogledom. Če je vplival na svetovne dogodke in če je danes povezan z nastankom Evropske skupnosti, je to zaradi njegove domiselnosti in odločnosti, ki sta značilni za vse velike ustvarjalne ume. S trdnim prepričanjem, da je unija ključnega pomena in s sposobnostjo izkoristiti situacije v popolnosti, je uveljavljal svojo idejo in svoj vpliv na posamezne politike na položajih moči, kar je vse prispevalo k njegovi uspešnosti (Fontaine 1988, 9–10). »Zdelo se mi je, da sem vedno sledil isti poti v različnih okoliščinah, z eno samo skrbjo: združiti ljudi, rešiti težave, ki jih razdvajajo, jih voditi, da prepoznajo njihov skupni interes. Tega nisem počel namensko, da sem to počel, sem se zavedal šele, ko sem bil povabljen s strani prijateljev ali novinarjev, da bi pojasnil smisel svojega dela. Šele takrat sem se zavedel, da me je vedno gnalo k uniji, v smeri kolektivnega delovanja. Ne morem pojasniti zakaj, razen če me je narava naredila takšnega,« pa je o sebi dejal Jean Monnet (European Parliament, Directorate–General for Information and Public Relations in Commission of the European Communities, Directorate–General for Information, Communication and Culture 1988, 9).

Jean Monnet se je sicer rodil v Cognacu, leta 1888. Nabral si je temeljitih izkušenj na političnem in gospodarskem področju. Komaj je končal srednjo šolo, se je mladi Monnet v

Londonu učil angleščine, odkrival vrvež mesta, nato pa potoval in prodajal brandy za svojega očeta po vsem svetu. Ko se je spoznaval z bankirji, odvetniki in drugimi trgovci, je odkril duh iniciativnosti in se naučil biti mož besede. Hkrati pa se je naučil tudi o brezobzirni plati poslovanja, o zahtevah za dobro opravljeno delo, o moči idej (Audisio in Chiara 2013, 31; Fontaine 1988, 11).

Leta 1914, ko je bil star šestindvajset let, je med svojimi pogostimi potovanji med Francijo in Veliko Britanijo opazoval gibanja francoskih in britanskih ladij, ki so oskrbovala zavezniško vojsko na fronti. Ladje niso bile usklajene, uporaba plovil tako ni bila optimalna. Na bojišču so se Francozi in Britanci bojevali drug ob drugem, vendar pa sta imela dva poveljstva ločeno odgovornost za preskrbo, kar bi kmalu postalo tetiva vojne. Jean Monnet se je zato približal najvišjim organom obeh držav, z namenom, da bi jih prepričal, da opustijo drag postopek, ki je spodkopaval njihova skupna prizadevanja. Med 1. svetovno vojno je tako dobil nalogo, da organizira prvi zvezni angleško–francoski odbor, ki naj bi usklajeval pridobivanje in razdeljevanje surovin. Jean Monnet je učil, da je organizacija ključ do moči in da se vojna ne dobi vedno na bojišču (Audisio in Chiara 2013, 31; Fontaine 1988, 11–12).

Kot prvi generalni podtajnik Društva narodov se je v letih 1919 – 1923 udeleževal najpomembnejših ekonomsko–finančnih pogajanj in si prizadeval za ohranitev mednarodne koncentracije mašinerije, ki je bila ustanovljena med vojno, da bi delovala v mirnem času, nato pa se je posvečal upravljanju velikih denarnih in trgovskih francoskih in ameriških zavodov. V letih 1930 – 1940 je vnovič vodil angleško–francoski Odbor za usklajevanje surovin in sodeloval s Churchillom pri načrtovanju povezave Francije in Anglije (Fontaine 1988, 12; Audisio in Chiara 2013, 31).

Leta 1938 ga je francoski premier Edouard Daladier poslal na tajno misijo v Združene države Amerike, kjer je naročil bojna letala v času, ko so ameriško vlado zavezovale določbe Akta o nevtralnosti, ki je prepovedoval izvoz orožja narodom v vojni. Občutljivo misijo, v okviru katere se je srečal z Rooseveltom in postal eden izmed predsednikovih najbolj zaupanja vrednih svetovalcev v času med vojno, je uspešno zaključil. Več sto ameriških letal je bilo dostavljenih pravočasno, Royal Air Force pa jih je tako uporabila v junaških urah v bitki za Britanijo (Fontaine 1988, 12).

Na posebno misijo v Združene države Amerike je Jeana Monneta poslal tudi Winston Churchill, da bi pomagal mobilizirati ameriška vojna prizadevanja. Do konca vojne je tako Združene države Amerike zapustilo 300.000 letal, 100.000 tankov in 124.000 ladij, za v boj v Evropi in na Pacifiku. Ekonomist John Maynard Keynes je kasneje trdil, da je napor Roosevelta, po nasvetu Monneta, skrajšal vojno za eno leto. Ena od slavnih izjav Roosevelta, da »mora Amerika postati arzenal demokracije«, je sicer stavek, ki ga je njemu izrekel Monnet (Fontaine 1988, 14).

Jeana Monneta so leta 1943 poslali v Alžirijo, kjer je bil med pospeševalci francoskega odbora narodne osvoboditve; kot njegov član je postal komisar za preskrbo in oborožitev (Audisio in Chiara 2013, 31).

Po osvoboditvi se je vrnil v Francijo in leta 1944 postal minister za trgovino. Leta 1945 je vladi predlagal, naj posodobi oskrbo, industrijo ter poljedelstvo. Ta načrt se po njem imenuje Monnetov, prednostne naloge tega načrta pa so bile produktivnost, konkurenčnost in nov družbeni red, ki temelji na dogovarjanju. Načrt za oživitev in posodobitev Francije se je osredotočil predvsem na premogovniško in jeklarsko industrijo, ki sta se takrat smatrala za ključni sektor v gospodarstvu in bistvena za obnovo. Monnet je gledal na gospodarske težave Francije z mednarodnega vidika. Porurje je videl kot hrbtenico nemške moči, ki bi ga morala imeti Francija pod nadzorom, če bi ta postal hrbtenica evropske industrije. Ko so ga 16. januarja 1947 odobrili, je postal generalni komisar tega načrta. Načrt je francosko gospodarstvo postopoma potegnil iz katastrofalnega stanja, v katerega je bilo pahnjeno pred vojno z zapoznelimi naložbami in slabo gospodarsko politiko (Fontaine 1988, 15–16; Bebler 2007, 74; Piodi 2010, 23; Audisio in Chiara 2013, 31).

V začetku leta 1950 je Jean Monnet s sodelavci izdelal načrt za Skupnost premoga in jekla, prihodnjo ESPJ (Evropsko skupnost za premog in jeklo), da bi vzpostavili skupni trg s premogom, koksom, lignitom, rudninami ter železovo in manganovo rudo. Da bi se to uresničilo, bi morali francoska in nemška vlada pristati na to in poskrbeti za vodstvo, ki naj bi imelo nadnacionalna pooblastila in bi skrbelo za skupno korist obeh področij, ki sta stebra ekonomije. ESPJ bo pod enakimi pogoji seveda odprta tudi za druge demokratične evropske države (Audisio in Chiara 2013, 31–32).

Monnet je skušal svoj načrt predstaviti predsedniku parlamenta Georgesu Bidaultu, a zaman. Tedaj je zaprosil Bernarda Clappiera, vodjo Schumanovega ministrstva, naj ga predstavi ministru. Ko je Schuman preučil predlog med vikendom 29–30 aprila 1950, je bil izredno navdušen nad njim. Ob vrnitvi v Pariz, 1. maja 1950 zvečer, je Clappieru dejal, da je sklenil, da ga sprejme (Piodi 2010, 25; Audisio in Chiara 2013, 32).

Ideja načrta je ustrezala Schumanovim upom in prepričanju, da je treba staro držo do Nemčije spremeniti in ji zaupati (Audisio in Chiara 2013, 32).

Nemški kancler Konrad Adenauer je lahko načrt, ki bi nadomestil mednarodni nadzor nad Porurjem z novo naddržavno organizacijo, v kateri bi imela Nemčija veliko več besede, samo podpiral. Idejo je pozdravil z besedami: »To bi omogočilo Nemčiji, da obrne hrbet porazu in igra polno vlogo v projektu, ki daje konkreten izraz solidarnosti, po kateri hrepenijo ljudje v Evropi, po tolikih letih kaosa in ponižanja.« (Fontaine 1988, 18; Piodi 2010, 25).

Datum 9. maj 1950 ni bil izbran naključno. Naslednji dan se naj bi zaveznice sestale v Londonu, da bi razpravljale o prihodnosti Nemčije in o povečanju njene proizvodnje. Predlog je tako bil predstavljen še pred tem srečanjem (Piodi 2010, 25).

Konkreten predlog za izgradnjo Evrope – omejen v svojih ciljih, vendar izredno pomemben – je zaznamoval rojstvo Evropske skupnosti. Predstavljal je revolucionaren pristop do mednarodnih odnosov: prostovoljen prenos suverenosti v dveh ključnih industrijah na skupne neodvisne institucije (Fontaine 1988, 18).

Jean Monnet, ki je pripravil načrt za evropsko integracijo, je nato služil kot prvi predsednik visoke oblasti nove Evropske skupnosti za premog in jeklo (Jerzy 2010, 7).

Struktura in pristojnosti teh institucij so podrobno opisane v Pariški pogodbi, podpisani 18. aprila 1951. Ustanovljena je bila Skupnost za premog in jeklo za obdobje 50 let, z Visoko oblastjo, sestavljeno iz neodvisnih članov, Svetom, ki zastopa interese držav članic, Skupščino, ki je postala Evropski parlament in s Sodiščem skupnosti (Fontaine 1988, 18).

Stalen dialog med temi institucijami bi vodil k oblikovanju skupnega trga premoga in jekla, prinesel bi nižje cene, varnost, raznolikost oskrbe ter družbeni napredek (Fontaine 1988, 18).

Vendar pa je bila najbolj radikalna značilnost Schumanovega načrta politična: dal je pečat francosko–nemški spravi, tako da je povezal usodi obeh narodov (Fontaine 1988, 88).

3.2.5 Schumanova deklaracija

9. maja 1950 je francoski zunanji minister Robert Schuman predstavil deklaracijo, v kateri je predlagal ustanovitev Evropske skupnosti za premog in jeklo. Članice te skupnosti bi tako združile svojo proizvodnjo premoga in jekla. Evropska skupnost za premog in jeklo (ustanovne članice: Francija, Zahodna Nemčija, Italija, Nizozemska, Belgija in Luksemburg) je nato bila prva od nadnacionalnih evropskih institucij, ki so se pozneje oblikovale v to, kar je zdaj Evropska unija.

»Svetovni mir se ne more zagotoviti brez ustvarjalnih prizadevanj, sorazmernih z nevarnostmi, ki ga ogrožajo,« so uvodne besede Schumanove deklaracije (Schumanova deklaracija).

Kasneje pa je zapisano: *»Evropa ne bo nastala naenkrat ali v skladu z enotnim načrtom. Gradila se bo s pomočjo konkretnih dosežkov, ki bodo najprej oblikovali dejansko solidarnost.«* In še: *»Združevanje narodov Evrope zahteva odpravo starega nasprotja Francije in Nemčije. Kakršen koli sprejet ukrep mora najprej zadevati ti dve državi.«* (Schumanova deklaracija).

V nadaljevanju nato predlaga, da bi francosko–nemška proizvodnja premoga in jekla kot celota prešla pod skupno Visoko oblast v okviru organizacije, ki bi bila odprta za sodelovanje drugih držav Evrope. Kot prvi korak v zvezo Evrope mora predvideti postavitev skupnih temeljev za gospodarski razvoj in tako spremeniti usode teh regij. *»S tako vzpostavljeno solidarnostjo v proizvodnji bo postalo jasno, da je katera koli vojna med Francijo in Nemčijo postala ne samo nesprejemljiva, ampak materialno neizvedljiva,«* je še zapisano (Schumanova deklaracija).

Ta proizvodnja se bo ponudila svetu kot celota brez razlike ali izjeme, s ciljem prispevati k zvišanju življenjskega standarda in spodbujati mirovne dosežke. Z več sredstvi bo Evropa

lahko nadaljevala uresničevanje ene od svojih bistvenih nalog: razvoj afriške celine (Schumanova deklaracija).

Na ta način se bo ta združitev interesa, ki je nujna za vzpostavitev skupnega gospodarskega sistema, enostavno in hitro uresničila; lahko bi bila kvas, iz katerega bi lahko rasla širša in globlja skupnost med državami, ki so si dolgo nasprotovale s krvavimi spori (Schumanova deklaracija).

Z združevanjem osnovne proizvodnje in z ustanovitvijo nove Visoke oblasti, katere odločitve bodo povezale Francijo, Nemčijo in druge države članice, bo ta predlog pripeljal do uresničitve prvega dejanskega temelja evropske federacije, ki je nujen za ohranjanje miru (Schumanova deklaracija).

V nadaljevanju nato konkretnje opiše, kaj bo naloga skupne Visoke oblasti, kako njene cilje doseči, kdo bo to institucijo sestavljal, ipd. (Schumanova deklaracija).

V svoji izjavi leta 1950 je tako Robert Schuman predlagal oblikovanje skupnega trga v dveh pomembnih gospodarskih panogah, ki so ju do tedaj uporabljali v vojaške namene, in sicer v industriji premoga in jekla; šlo je za gospodarsko in politično integracijo Nemčije s Francijo in drugimi državami, ki so bile na to pripravljene, v Evropsko skupnost za premog in jeklo. Kot cilj evropske integracije pa si je Schumanova deklaracija, ki je leta 1952 res pripeljala do ustanovitve prve Evropske skupnosti, Evropske skupnosti za premog in jeklo (ESPJ), predstavljala evropsko federacijo. Ta cilj bi dosegli s procesom konkretnih korakov, ki bi ustvarili solidarnost. Visoka oblast, nadnacionalni organ, bi sprejemala zavezujoče odločitve in usmerjala proces (Moussis 1999, 31; Laursen 2011, 1).

Jean Monnet ni verjel v medvladno sodelovanje, potrebne so se mu zdele nadnacionalne institucije. Že leta 1943 je pisal nacionalnemu osvoboditvenemu odboru v Alžiriji: »V Evropi ne bo miru, če se bodo države ponovno vzpostavile na temelju nacionalne suverenosti, kar vključuje prestižne politike in gospodarski protekcionizem ... Evropske države so premajhne, da bi lahko svojim narodom nudile blaginjo, ki je sedaj dosegljiva in zato potrebna. Potrebujemo širše trge ... Da bodo lahko uživale blaginjo in družbeni napredek, ki je bistvenega pomena, morajo države Evrope oblikovati zvezo ali »evropski subjekt«, ki jih bo povezal v enotno gospodarsko enoto.« (Monnet v Laursen 2011, 10). Zagovarjal je prenos dela

suverenosti na neodvisno Visoko oblast, da bi izvajala pooblastila, ki so jih na tem področju prej imele države, in sprejemala odločitve, ki bi te države zavezovale. To je pomenilo povsem drugačno sodelovanje držav članic v teh panogah od že obstoječega znotraj tradicionalnih mednarodnih organizacij (Moussis 1999, 31).

Jean Monnet in Robert Schuman sta tudi izpostavila, da bo kater koli vojna med Francijo in Nemčijo tako postala ne samo nesprejemljiva, ampak materialno neizvedljiva. Njuna združitev interesa, mir med njima, bi lahko bila kvas, iz katerega bi lahko rasla širša in globlja skupnost med državami, iz katerega bi lahko nastala evropska federacija. Kot takšna bo lahko prispevala k zvišanju življenjskega standarda in spodbujala mirovne dosežke tudi v svetu. Da si je za mir v svetu treba prizadevati, pa nam deklaracija pove že v svojem prvem stavku.

3.3 USTANOVITEV EVROPSKE SKUPNOSTI ZA PREMOG IN JEKLO TER PRVA LETA NJENEGA OBSTOJA

Poleg Francije in Nemčije so bile v pogajanja za ustanovitev Evropske skupnosti za premog in jeklo (ESPJ) vključene tudi Italija, Belgija, Luksemburg in Nizozemska. Velika Britanija je zavrnila sodelovanje, vendar, da ne bi mogla sprejeti omejitev nacionalne suverenosti, kar pa je bila osnovna predpostavka. Pogovori so potekali od junija 1950 do aprila 1951, v času težke mednarodne klime. Vojna je izbruhnila v Koreji, kar je bil še en vzvod za ponovno oborožitev v Evropi in v Nemčiji sami, zdaj odkrito podprto s strani Američanov. To bi pomenilo širitev jeklarske industrije (Piodi 2010, 26).

Pogodba o ESPJ je bila podpisana 18. aprila 1951 v Parizu, v isti Clock Room, kjer je Robert Schuman slabo leto prej prebral svojo izjavo, in bila brez težav v vseh teh državah tudi hitro ratificirana (Piodi 2010, 26).

3.3.1 Plevenov načrt: Evropska obrambna skupnost

Kmalu po Schumanovem načrtu je prišel Plevenov načrt, prav tako ideja Jeana Monneta. Francoski premier Rene Pleven je bil pod pritiskom ZDA, vznemirjen zaradi izbruha korejske vojne, da se ponovno oboroži Nemčijo, da bi lahko prispevala k obrambi svobodnega sveta (Fontaine 1988, 18).

Vprašanje je bilo, kako bi se lahko Nemčijo vključilo v kolektivno evropsko obrambno pobudo, ko naj bi Francija nasprotovala rekonstituciji nemške vojske. Monnet je predlagal, da se načela, na katerih temelji Skupnost za premog in jeklo razširi na oborožene sile: vojaki evropskih držav, ki se bi pridružili k Evropski obrambni skupnosti (EOS), bi nosili enako uniformo in služili pod enotnim poveljstvom. Nova pogodba je bila 27. maja 1952 tudi podpisana, vendar pa so okoliščine, umiritev napetosti hladne vojne, smrt Stalina in razvoj na francoskem političnem prizorišču, privedle do tega, da je bila ratifikacija s strani francoske Narodne skupščine nemogoča. Pogodba EOS je bila dokončno zavrnjena 30. avgusta 1954. Z njo pa je umrl tudi načrt za Evropsko politično skupnost (Fontaine 1988, 20).

3.3.2 Visoka oblast in njen prvi predsednik Jean Monnet

10. avgusta 1952 se je Visoka oblast ESPJ sestala v Luksemburgu. V skladu s Pogodbo je bila sestavljena iz devetih članov, osem jih je imenoval sporazum vlad držav članic, enega pa je imenovala Visoka oblast sama. Organ so prvotno sestavljali: dva francoska člana, dva nemška člana, dva belgijska člana in en član iz vsake od treh drugih držav članic. Predsednik je bil Jean Monnet, ki je po zavrnitvi francoske nacionalne skupščine, da bi ratificirala Pogodbo o ustanovitvi Evropske obrambne skupnosti, dne 30. avgusta 1954, dejal, da ne želi biti ponovno izvoljen, potem ko bo njegov mandat 10. februarja 1955 potekel, vendar bo ostal na položaju do konca maja do imenovanja svojega naslednika (Piodi 2010, 27).

Ena od prvih nalog izvršne oblasti je bila, da se organizira. Jean Monnet je predložil poročilo o tem Organizacijskemu odboru Parlamentarne skupščine tri mesece kasneje (Piodi 2010, 28).

Ustanovljeni so bili oddelki za: proizvodnjo (oddelek odgovoren za oskrbo in upravljanje kvot v primeru krize), ekonomska vprašanja, naložbe, finance, družbene probleme in nadzor (Piodi 2010, 28).

Za skupni trg je bil sprejet poseben organizacijski pristop, ki je bil ustanovljen s pogodbo in je bil politično najbolj pomembna funkcija ESPJ. Imel je odbor treh članov: François Vinck (Belgija), strokovnjak za premog, Tony Rollmann (Luksemburg), strokovnjak za jeklo, in Hermann Dehnen (Nemčija). Jean Monnet je pojasnil: »Imamo Odbor za trg. Pravim mu »Odbor za trg«, saj so vprašanja, s katerimi se sooča trg in povzročajo negotovo gospodarsko klimo, ki se nanašajo na preskrbo in kakršnokoli prerazporeditev v primeru pomanjkanja, na

cene in skladnost s pravili konkurence, velika in zelo kompleksna. Prav tako se nadgrajujejo, saj se gospodarska klima spreminja. To je težko področje, saj skupni trg prej ni obstajal, sedaj pa bo pokrival šest držav Skupnosti. Znašli smo se v situaciji, ko se je treba soočiti z novim in neznanim območjem. Pogodba predvideva odprti trg in opisuje, kako mora delovati, vendar pa se v praksi pojavljajo izzivi, s katerimi se nikoli prej nismo soočali, vsaj ne združeni.« (Piodi 2010, 29).

Januarja 1953 je Visoka oblast imela 280 zaposlenih, od tega jih je 60 delalo za prevajalske storitve (Piodi 2010, 29).

3.3.3 Odnosi med Visoko oblastjo in Parlamentarno skupščino

Izvršilni organ Skupnosti je v skladu s Pariško pogodbo predstavljal zgolj vlade držav članic, Parlamentarna skupščina pa je predstavljala nacionalne parlamente in hkrati združevala različne nasprotujoče si poglede in skupine prisotne v evropski politiki (krščanske demokrate, socialiste in liberalce) (Piodi 2010, 30).

Pariška pogodba je dala Skupščini splošno nadzorno oblast, pri čemer je šlo v bistvu za poročilo Visoke oblasti o svojih dejavnostih, ki ga je vsako leto sredi aprila predstavila Skupnosti (Piodi 2010, 30).

Predsednik Visoke oblasti Jean Monnet je v svojem govoru pred Skupščino 11. septembra 1952 dejal: *»Gospod predsednik, gospe in gospodje, v svojem prvem nagovoru se zelo zavedam pomembnosti odnosa, ki se vzpostavlja med Skupščino Evropske skupnosti za premog in jeklo ter Visoko oblastjo. Zadovoljivo delovanje in prihodnost naše Skupnosti bo odvisna predvsem od naših dveh institucij, od ukrepov, ki jih sprejmeta, in od odnosov, ki jih vzdržujeta.«* (Monnet 1952a, 56).

Dejal je, da Skupnost temelji na delitvi oblasti. Naloga Sodišča je zagotoviti vladavino prava pri razlagi in uporabi Pogodbe. Glavna naloga Sveta je, da uredi potrebne prilagoditve med premogom in jeklom, ki sta od sedaj naprej področje delovanja Skupnosti, in drugimi področji, ki bodo še naprej pod suverenostjo držav. Visoki oblasti pa je zaupano uresničevanje ciljev, določenih v pogodbi (Monnet 1952a, 56).

»V okviru svojih pristojnosti je vaša Skupščina suverena. To je prva Evropska skupščina, ki ima moč odločanja. Zaradi te odgovornosti ste vi in mi skrbniki celotne Skupnosti in vsi mi smo v službi njenih institucij,« je v svojem govoru dejal Jean Monnet (Monnet 1952a, 56).

Poudaril je pomen poročila, ki ga mora v skladu s Pogodbo vsako leto Visoka oblast predložiti Skupščini, in pozval h konkretnjšemu odnosu med obema institucijama: *»Vendar menimo, da če želimo napredovati, da bi bilo potrebno, da bi razpravljali o svojem delu z vami tudi neodvisno od sej.«* Predlagal je, da bi Skupščina izvolila svoj odbor, člani katerega bi se z Visoko oblastjo srečevali v rednih časovnih intervalih, ne zato da bi razpravljali o posebnih tehničnih težavah, ampak da bi se navadili na težave Skupnosti gledati kot na celoto. Hkrati pa bi to Visoko oblast prisililo, da bi z odborom Skupščine razpravljala o vprašanih politike, ki ji jih je zaupala Pogodba (Monnet 1952a, 57).

Jean Monnet Skupščine že od samega začetka ni imel za posvetovalno institucijo, ampak za resnično politično silo. To je bilo potrjeno 20. junija 1953, ko je mimogrede še enkrat poudaril potrebo po stalni in redni obliki odnosov med obema institucijama, Skupščino je v govoru imenoval *»Evropski parlament«*. To ime je institucija uradno prevzela leta 1961 (Piodi 2010, 31).

3.3.4 Ustanovitev in pomen skupnega trga za premog in jeklo

Ustanovitev skupnega trga za premog in jeklo je bil primarni cilj Skupnosti, kljub temu pa so se zdele težave, povezane s tem ciljem veliko večje kot takrat, ko je bila ideja o ESPJ še v zraku ali celo v času pogajanj. Dejstvo, da je bil skupni trg realiziran v roku, ki je bil predviden v Pogodbi, je verjetno največja lovorika, za katero je zaslužena prva Visoka oblast (Piodi 2010, 33).

»Naloga, ki jo bomo morali izpolniti skupaj, prvič v evropski zgodovini, je, da ustvarimo enoten trg za 155 milijonov potrošnikov, ki so zdaj ločeni v šestih državah. Res je, da bo v začetku ta enotni trg ustanovljen samo za premog in jeklo, vendar pa je naš ekonomski sistem v celoti odvisen od teh dveh proizvodov,« je dejal predsednik Visoke oblasti Jean Monnet v svojem govoru pred Skupščino 11. septembra 1952 (Monnet 1952a, 57).

Dejal je, da so v preteklem letu industrije Skupnosti proizvedle 230 milijonov ton premoga in skoraj 40 milijonov ton jekla. Na tej stopnji ima vsak prebivalec Skupnosti v povprečju le pol toliko premoga in jekla kot državljani Združenih držav Amerike. Z vzpostavitvijo velikega evropskega trga za premog in jeklo bi morali odpraviti ovire, ki preprečujejo razvoj proizvodnje. Proizvajalcem bi morali dati možnost, da bi lahko ustvarili masovno proizvodnjo, tako pa bi vzpostavili tudi pogoje za zvišanje življenjskega standarda evropskega prebivalstva. Postopoma se bi standard dvignil do tistega, ki so ga potomci emigrantov, ki so prišli iz stare evropske celine, že dosegli daleč na obali Atlantskega oceana. Še posebej potrebno bi bilo izboljšati življenjske pogoje 1.500.000 delavcev, ki so zaposleni v rudnikih in v tovarnah Skupnosti (Monnet 1952a, 57).

Jean Monnet je dejal, da je dolžnost Skupnosti, da dosežejo te cilje, da odpravijo carinske ovire, da odpravijo karte, da preprečijo prekomerno koncentracijo gospodarske moči (Monnet 1952a, 57).

Vzpostavitev enotnega trga – brez ovir, brez diskriminacije, brez dominacije – bo zagotovila skupna sredstva. To bo dalo podjetjem enak dostop do dobavljanja in trgov in potrošnikom enak dostop do vseh virov oskrbe Skupnosti. Na ta način se bo proizvodnja razvila pod najugodnejšimi pogoji in se bo uporabila v skupnem interesu (Monnet 1952a, 58).

Med številnimi ukrepi, potrebnimi za vzpostavitev skupnega trga, ki jih je začela Visoka oblast pripravljati nemudoma po svoji ustanovitvi 10. avgusta, je tudi Posvetovalni odbor, ki bo ustanovljen v kratkem času. Tega bodo sestavljali predstavniki proizvajalcev, delavcev, potrošnikov in trgovcev. Pri opravljanju svojega dela bodo sodelovali z vladami, podjetji, delavci, potrošniki in njihovimi združenji. Želeli so ustanoviti najbolj omejeno upravno organizacijo mogoče in se tako čim bolj zanesti na znanje in izkušnje, ki jih bodo lahko pridobili zunaj njihove ustanove, s strani vodij njihovih industrijskih podjetij, vodij njihovih sindikatov in s strani mednarodnih organizacij (Monnet 1952a, 58).

V govoru 12. januarja 1953 je Jean Monnet o skupnem trgu dejal, da enkrat ko bo skupni trg odprt, ne bo več carine, ne bo več uvoznih ali izvoznih omejitev, ne bo več dvojnih cen. Odprtje skupnega trga ne pomeni, da bodo proizvajalci, ki so do sedaj delovali v izolaciji in so si bili v nasprotju, nenadoma prišli v stik drug z drugim: to je nenehen razvoj, ki vključuje

številne prilagoditve; to je živ proces. Je velika operacija, ki bo potekala hitro, kot je mogoče, z vrsto zaščitnih ukrepov, ki se bodo uporabljali v skupnem interesu (Piodi 2010, 33).

Govor je izkoristil tudi za nekaj svojih misli, ki izhajajo iz njihove izkušnje. Dejal je, da je prva stvar, ki so se je iz svoje izkušnje naučili, da države Evrope ne nosijo več enake teže na svetovni ravni. Politično razdeljene, oslabiljene zaradi vojne in strahu pred vojnami niso izgubile svoje vitalnosti, način po katerem okrevajo po zadnji vojni je še en dokaz tega. Vendar pa zdaj vsaka od njih, ko poskuša osvojiti negotovo prednost na račun drugih, na koncu uspe le v slabenju svojega položaja v odnosu do zunanjih konkurentov (Monnet 1953, 88).

»Njihova razdeljenost je razlog, da evropske države ne nosijo več enake teže v svetovnem gospodarstvu, kot jo Združene države Amerike danes, ali jo bo lahko Sovjetska zveza v bližnji prihodnosti. Nič drugega ne more pojasniti nizke ravni evropske potrošnje: 200 kg jekla na prebivalca na leto v Skupnosti proti 600 kg jekla na prebivalca na leto v Združenih državah Amerike. Nič drugega ne more pojasniti, zakaj se hitrost gospodarskega napredka v Evropi upočasnjuje. Medtem ko se evropske države ukvarjajo z zadevami drugega obdobja, Združene države Amerike in Sovjetska zveza razvijata svoje močne trge,« je razmišljal Jean Monnet (Monnet 1953c, 88).

Povedal je, da je leta 1929 šest držav, ki zdaj tvorijo Skupnost, proizvedlo skupaj 35 milijonov ton jekla v primerjavi s 57 milijoni v ZDA in le s 5 milijoni v Sovjetski zvezi. Leta 1952 pa je bilo v teh šestih državah proizvedeno 42 milijonov ton jekla v primerjavi s približno 100 milijoni ton v Združenih državah Amerike in več kot 35 milijoni v Sovjetski zvezi (Monnet 1953c, 88).

V obdobju približno 20 let se je proizvodnja jekla v Evropi povečala le za petino, v Združenih državah Amerike se je povečala za dve tretjini, v ZSSR pa se je povečala sedemkratno (Monnet 1953c, 88).

»Vzpostavitev velikega notranjega trga je ključnega pomena, če želimo dati Evropejcem še eno priložnost, da si opomorejo in igrajo svojo vlogo pri napredku svobodnega sveta,« je dejal. Menil je, da bi bilo to mogoče doseči le na podlagi skupnih institucij in pravil (Monnet 1953c, 88).

V tem pa je videl drugi razlog, zakaj evropske države ne nosijo več takšne teže v svetovnem gospodarstvu. *»Moje osebno prepričanje je, da je razlog, zakaj so evropske države vedno bolj šibke, ne samo v njihovi razdvojenosti, ampak zato, ker tako zelo rade dvomijo v delovanje svojih institucij,«* je dejal, medtem ko Velika Britanija in Združene države Amerike svoje institucije spoštujejo (Monnet 1953c, 89).

»Institucije so tiste, ki urejajo odnose med ljudmi in institucije so tiste, ki tvorijo resničen steber civilizacije,« je še dejal Jean Monnet (Monnet 1953c, 89).

Zahvaljujoč izkušnji lahko identificiramo tiste točke, ki so potrebne za izgradnjo Evrope. Le skupna perspektiva, skupna pravila, skupne institucije nam bodo omogočile izboljšanje. To je nova realnost rojena iz naše izkušnje. Ta spoštuje nacionalne stvarnosti, ne izključuje ne raznolikosti temperamentov in načinov življenja niti spoštovanja do tradicij in značilnosti, ki so značilne za posamezne države, pomete pa proč sledi druge dobe, medsebojni strah in zaščito malih, zaprtih trgov. Z združitvijo svojih virov se bodo ljudje sami znebili sumničenja in nezaupanja (Monnet 1953c, 89).

Odgovore na številne izzive, s katerimi so se soočali in ki so zadevali odpiranje skupnega trga, je mogoče najti v govoru Jeana Monneta z dne 19. aprila 1953. Odprtje skupnega trga premoga, železove rude in odpadnih kovin je sicer bilo 10. februarja 1953, odprtje skupnega trga jekla pa 1. maja 1953 (Monnet 1953č, 93; Piodi 2010, 33).

V govoru 15. junija 1953 je Jean Monnet že dejal: *»Skupni trg za premog in jeklo je postal resničnost. Institucije nove Evrope so na mestu in delujejo. Razdelitev odgovornosti je bila organizirana. Odločitve se sprejemajo in izvršujejo. Izkušnje v teh desetih mesecih so dokazale zmožnost Evrope, da dobi oboje, institucije zvezne narave in velik trg s 150 milijoni potrošniki, ki se še povečuje.«* (Monnet 1953e, 114).

Tokrat je v govoru omenil tudi, da so že sklicali predstavnike šestih vlad, da bi postavili temelje za dosego prostega pretoka delovne sile. Delovni sili Skupnosti je potrebno dati možnost prostega gibanja med šestimi državami. To je pogoj za razvoj proizvodnje, ki je osnova za dvig življenjskega standarda, delovni sili mora biti omogočeno, da se lahko preseli tja, kjer se proizvodnja širi (Monnet 1953e, 117).

Ob koncu govora pa je delil sledeče misli: *»Izkušnje Evrope so do danes bile ozki nacionalni trgi in strah pred vojno. Kar je izkusila večina evropskih držav, so spreminjajoče institucije, kar je utrdilo Združene države Amerike, je obsežen trg, kontinuiteta institucij in zaupanje v prihodnost.«* (Monnet 1953e, 118).

»Evropa ima dovolj surovin in energetskih virov, pa tudi delovne sile, volje do dela in iznajdljivosti, da bi dosegla blaginjo, primerljivo z Ameriko, vendar pod pogojem, da obrne potek dogodkov, ki so jih rodila razhajanja, ki so vodili v vojno in grozili njenemu zatonu. Torej, z združitvijo svojih narodov, s širitvijo svojih trgov, z ustanavljanjem in tudi spoštovanjem novih institucij, bo Evropa ustvarila pogoje za napredek in mir,« je dejal Jean Monnet (Monnet 1953e, 119).

»V Evropi, ki je bila razdeljena toliko stoletij in katere spopadi so v zadnjih 50 letih pripeljali na rob katastrofe, so se parlamenti končno dogovorili, da dajo skupnemu organu moč, da odreja enaka pravila za narode Evrope. Kot rezultat lahko ta celina svoja sredstva in svoje človeške vire, intelektualne in ustvarjalne, ki jih ni najti nikjer drugje na svetu, končno uporabi, da se zagotovi njeno blaginjo in srečo, namesto njenega uničenja, kot je to počela toliko časa,« je dejal Jean Monnet v govoru 16. junija 1953. Tudi drugi narodi morajo le sprejeti enako revolucionarno načelo in prenesti del svoje suverenosti na skupni organ (Monnet 1953f, 124–125).

Poudaril je še: *»Interes vsakega izmed nas je služiti interesu vseh in oblikovanje evropskega trga ne potrebuje nikogar, ki bi se žrtvoval. Ravno nasprotno, ponuja nove možnosti. Več potrošnikov pomeni množično proizvodnjo in specializacijo. Ti dejavniki bodo dovolili Evropi, da poveča svojo produktivnost, ki bo z zmanjšanjem stroškov vodila k izboljšanju življenjskega standarda celotne populacije. To je zelo preprosta resnica in tista, ki se jo šele sedaj začnemo zavedati. To je Evropa, to je evropski trg. Mi jo vidimo vsak dan.«* (Monnet 1953f, 125).

Slabo leto pozneje, 12. maja 1954, je Jean Monnet povedal, da institucije opravljajo svoje poslanstvo in da se skupni trg nenehno razvija. Izkušnje so pokazale, da je to z združevanjem virov in z vzpostavljanjem skupnih institucij, na katere se suverenost prostovoljno prenese in katerim so podeljene pristojnosti odločanja, mogoče doseči (Monnet 1954k, 148).

Kot vrhovni organ je bilo ustanovljeno sodišče, ki zagotavlja spoštovanje pravne države v Skupnosti. Vlade tako nimajo več zakona v svojih rokah, namesto tega predložijo primere v obravnavo skupni in suvereni instituciji (Monnet 1954k, 148).

Skupni trg v prvi vrsti predstavlja odpravo vseh ovir, da se v Skupnosti s 160 milijoni prebivalci vsakemu potrošniku omogoči svobodo, da kupuje izdelke od tistega, ki nudi najboljšo ceno (Monnet 1954k, 149).

Gre za odpravo vseh oblik diskriminacije, ki bi ustvarjala umetno neravnovesje v odnosih med proizvajalci in potrošniki. Tržni in finančni pogoji omogočajo razvoj najboljše proizvodnje, to pa bo pomagalo izboljšati življenjski standard (Monnet 1954k, 149).

Ob koncu istega govora je delil sledeče misli: *»Vsakdo lahko vidi, da se je naš eksperiment izplačal. Rad bi ponovno poudaril, da bo Evropa nastajala z združevanjem virov, z ustvarjanjem skupnih institucij, na katere se državna suverenost prostovoljno prenese in se jim dodeli pristojnosti odločanja, z uporabo skupnih pravil za vse brez diskriminacije in s skupnim idealom svobode in družbenega napredka.«* (Monnet 1954k, 154).

»Postaviti temelje nove Evrope je bilo lažje, kot so nekateri verjeli. V manj kot dveh letih smo dali konkretne rezultate, brez katastrof, ki so jih nekateri napovedovali. Res je bilo potrebnih nekaj prilagoditev, vendar pa v resnici ni tako velike razlike med naravo obstoja držav v Zahodni Evropi,« je še dejal (Monnet 1954k, 154–155).

Nadalje je razmišljal: *»Kar nas zadržuje, je strah pred spremembami, in vendar je naša rešitev odvisna od sprememb.«* (Monnet 1954k, 155).

»Med Združenimi državami Amerike, ki same predstavljajo polovico svetovne proizvodnje, Rusijo, kjer se proizvodnja povečuje, in celo Azijo, kjer se sedaj kažejo znaki gibanja, kako bi se lahko Evropa izognila potrebi po spremembah,« se je vprašal (Monnet 1954k, 155).

»Naša edina izbira bo med spremembami, v katere bomo prisiljeni in tistimi, ki jih želimo narediti,« je rekel (Monnet 1954k, 155).

»V času, ko so Evropejci negotovi in zaskrbljeni glede prihodnosti, Visoka oblast naproša Skupščino, da jim poda sporočilo, da je združena Evropa in upanje, ki ga prinaša, mogoča, in da postaja realnost,« je še dejal predsednik Visoke oblasti, Jean Monnet, v svojem poročilu Parlamentarni skupščini (Monnet 1954k, 155).

Govora, ki ju je imel Jean Monnet 30. novembra 1954 in 10. maja 1955, že potrjujeta uspešen zagon enotnega trga. V prvem govoru je dejal, da so doslej odnose med državami v Skupnosti narekovali najmočnejši. Nekdo je moral odstopiti ali se boriti za svoj lasten kotiček. Danes v zadevah premoga in jekla odloča Visoka oblast, na podlagi pravil, ki so enaka za vse. Prvič v zgodovini odnosov med državami bo suvereno Sodišče zagotovilo, da se zagovarjajo pravice vsakogar brez diskriminacije. Nekaterе vlade in nekatera podjetja so izpodbijala odločitve Visoke oblasti, vendar pa so jih kljub temu upoštevala, medtem ko so uveljavljala svojo pravico, da zaprosijo Sodišče, da odločitev ovrže (Monnet 1954l, 165).

»Človeška narava se mogoče ne more spremeniti, vendar pa človeško vedenje oblikujejo institucije in gospodarske razmere, v katerih ljudje živijo,« je dejal Jean Monnet in še dodal, da se lahko koristi, ki jih prinaša velik trg, v celoti uživajo, odnosi med ljudstvi pa so se spremenili samo zato, ker imamo skupne institucije. Kdor dvomi v to, ne bo dolgo iskal dokaza, to je način, na kakršnega deluje naša Skupnost (Monnet 1954l, 165).

V nadaljevanju je pojasnil, zakaj 10. februarja naslednje leto ne bo ponovno kandidiral za predsednika Visoke oblasti, bo pa seveda svoj mandat dokončal. Razlog za to je želja, da bi bil popolnoma svoboden v tem, kar govori in dela, v svojih prizadevanjih za vzpostavitev resnične in konkretne evropske enotnosti (Monnet 1954l, 165).

Spomnil je na izjavo francoske vlade, 9. maja 1950, da je Evropska skupnost za premog in jeklo prvi korak k federaciji Evrope. Bistveno torej je, da gre naprej v smeri evropske federacije in da je uspešna na prostoru, ki ji je zaupan. Vendar pa imajo institucije Skupnosti le tiste pristojnosti, ki so bile prenesene na njih. Ni v njihovi pristojnosti, da jih razširijo. Vsaka odločitev za prenos novih pristojnosti na evropske institucije mora izvirati iz parlamentov in vlad držav članic. *»Spodbuda mora torej priti od zunaj. Navdušen sem, da združim moči s tistimi, ki delajo na tem, da se nadaljuje in razširi podvig, ki smo ga začeli. Združene države Evrope niso samo veliko upanje, ampak tudi velik imperativ današnjega*

časa, saj bodo določile prihodnjo blaginjo vseh naših narodov in krepile mir,« je še dejal Jean Monnet (Monnet 1954l, 166).

V govoru 10. maja 1955 je Jean Monnet med drugim dejal, da ima projekt očitne omejitve. Premog in jeklo sta dva osnovna proizvoda. Vplivata na razvoj vseh gospodarskih dejavnosti. Vendar pa imata le posreden učinek na življenjski standard posameznikov. Da se bo ta standard dvignil hitreje in bolj neposredno, bo potrebno iti dlje. Jasno je, da ne bodo v celoti izkoristili prednosti skupnega trga, dokler se teh omejitev ne bo postopoma preseglo s pomočjo širšega integracijskega procesa, ki razširja skupne vire in spodbuja uvedbo skupne ekonomske politike, ki pokriva širši spekter dejavnosti (Monnet 1955m, 173).

»Spet se znajdemo soočeni s spoznanjem, da življenjskega standarda ljudi v Evropi ne bo mogoče ohraniti in dvigniti, če evropski narodi ne bodo naredili še enega koraka naprej v smeri doseganja enotnosti. Od vlad in parlamentov naših držav je odvisno, na kakšen način bodo šli naprej in na katera področja se bo postopoma razširila vzpostavitev evropske gospodarske enotnosti. Katerokoli metodo bodo izbrali, napor, ki smo ga naredile skupne institucije in vlade, ter izkušnje, ki smo jih pridobili, so položili prve trdne temelje evropske federacije in nas usmerili na pot do Združenih držav Evrope,« je dejal (Monnet 1955m, 174).

3.3.5 Zunanji odnosi ESPJ

Ustanovitev ESPJ je spremenila vzorec mednarodnih odnosov, njen pomen je bil očiten tudi zunaj šestih držav članic (Piodi 2010, 45).

Jedro zunanjih odnosov ESPJ leži v njenem odnosu z Združenim kraljestvom, ki je bilo sprva povabljen, da sodeluje pri oblikovanju ESPJ, vendar pa je sodelovanje zavrnilo. Razlog za zavrnitev ni bila ideja o sodelovanju na področju premoga in jekla, ampak ideja o subjektu z nadnacionalnimi pristojnostmi. Glede na mednarodno vlogo ESPJ in glede na pomen njegove premogovniške in jeklarske industrije je Združeno kraljestvo z njim vzpostavilo poseben odnos (Piodi 2010, 45–47).

»Dan po tem, ko je Visoka oblast prevzela naloge, je britanska vlada poudarila, da namerava vzpostaviti čim tesnejšo možno povezavo s Skupnostjo. Takoj ko je bila vzpostavljena Visoka oblast, je sporočila svojo pripravljenost, da začne pogovore s predsednikom Visoke oblasti,«

je povedal predsednik Visoke oblasti Jean Monnet v svojem govoru pred Skupščino 11. septembra 1952. Povedal je še, da je po tej izjavi v imenu Visoke oblasti s predstavniki britanske vlade že imel pogovore v Londonu (Monnet 1952a, 59).

»Vsi se zavedamo nalog, interesov in idealov, ki povezujejo Veliko Britanijo z našo Skupnostjo. Ne bomo poskušali napovedati ali na kakršenkoli način vnaprej določiti razvoj, ki bi lahko izhajal iz našega vsakodnevnega sodelovanja s stalno delegacijo, ki bi jo akreditirala britanska vlada. Naloga zaupana tej delegaciji je popolnoma nova in se bo oblikovala postopoma, v sodelovanju z Visoko oblastjo in v skladu s Pogodbo, temeljem tesnega in trajnega povezovanja med Veliko Britanijo in Skupnostjo,« je dejal (Monnet 1952a, 59).

Jean Monnet je še povedal, da je že dan po vzpostavitvi funkcij Visoke oblasti in takoj, ko je britanska vlada ponovno potrdila svojo željo po sodelovanju, tudi minister v Washingtonu izjavil, da imajo Združene države Amerike namen dati Skupnosti za premog in jeklo intenzivno podporo in da se bodo Združene države Amerike od takrat, ko bo Pogodba vstopila v veljavo, o vseh zadevah v zvezi s premogom in jeklom pogovarjale s Skupnostjo (Monnet 1952a, 59).

»Prepričani smo bili, da bomo dobili podporo Združenih držav Amerike, vendar njena odločitve, da bo sodelovala s Skupnostjo, predstavlja nov razvoj v njeni politiki, v obsegu, ki ga cenimo,« je še dejal Jean Monnet (Monnet 1952a, 59).

V govoru 8. novembra 1952 je Jean Monnet ponovno poudaril, kako močno cenijo ti dve izjavi. *»Ne potrebujeta interpretacije. Kar pomenita je to, da sta britanska vlada in vlada Združenih držav Amerike videli Skupnost kot nov suvereni subjekt, evropsko državo premoga in jekla, in da se bosta ukvarjali z institucijami te Skupnosti (Visoko oblastjo, Skupščino, Svetom in Sodiščem) na enak način, kot bi se s katerokoli suvereno oblastjo,«* je dejal (Monnet 1952b, 74–75).

»Opozorili so nas od zunaj, da Skupnost ni samozadostna, da ni omejujoča ali izključujoča, ampak nasprotno, želi biti odprta v svet,« je še dejal (Monnet 1952b, 74).

Že v govoru 11. septembra 1952 je Jean Monnet omenil tudi sodelovanje s Svetom Evrope, ki se že vrsto let bori za Evropo. *»Menim, da bi bila napaka, da bi zarisali togo in absolutno*

razmejitveno črto med Svetom Evrope in Skupnostjo, prav tolikšna napaka bi bila, da se ju združi. Tema dvema skupinama institucij je treba zagotoviti sodelovanje med njimi in njima omogočiti, da se razvijata druga ob drugi,« je dejal (Monnet 1952a, 60).

V govoru 8. novembra 1952 je Jean Monnet povedal, da so prejeli tudi prošnjo švedske vlade za vzpostavitev sodelovanja z Visoko oblastjo (Monnet 1952b, 76).

Predsednik Visoke oblasti Jean Monnet je nato v govoru 12. januarja 1953 že povedal, da so ustvarili tesnejše vezi z Združenimi državami Amerike, Švedsko, Svetom Evrope, stalno sodelovanje je bilo vzpostavljeno tudi z OEEC. Posebej viden napredek pa je bil narejen v smeri sodelovanja z Združenim kraljestvom. 17. novembra 1952 je bil ustanovljen skupni odbor za pripravo pridružitvenega sporazuma, ki je bil podpisan 29. aprila 1954. 14. maja 1953 je Jean Monnet v nagovoru Skupščini izkoristil priložnost, da je pozval države članice, naj ratificirajo sporazum, in poudaril njegov globlji pomen: *Pri sodelovanju z Britanijo gre za praktičen dosežek, ki bo po eni strani dosežen takrat, ko bo Skupnost postala realnost, in po drugi strani, če se bo naše delo z Veliko Britanijo izvajalo stalno in redno, in če bomo napredovali korak za korakom, dan za dnem* (Monnet 1953c, 82–87; Piodi 2010, 47).

V govoru 15. junija 1953 je Jean Monnet ponovno poudaril, da Skupnost ni zaprta sama vase. *»Poleg teh odnosov bi bili zelo veseli, če bi tudi drugi evropski narodi postali člani te Skupnosti, ki bi sprejeli ista pravila in iste institucije. Ne moremo ponoviti dovolj pogosto, da je šest držav, ki tvorijo Skupnost, pionirji večje Evrope, katerih meje določajo tiste, ki se še niso pridružile,«* je dejal (Monnet 1953e, 118).

Če namenimo nekaj besed še odnosoma med Visoko skupnostjo in Združenimi državami Amerike ter Visoko skupnostjo in Sovjetsko zvezo, naj omenimo besede Jeana Monneta v svojem govoru 15. junija 1953, ko je poudaril, da je predsednik Združenih držav Amerike Eisenhower dejal, da je bila združitev Evrope potrebna za mir in blaginjo Evropejcev in za cel svet. Ta pogled ostaja ključen pri opisovanju odnosov med Evropo in ZDA v 50-tih letih (Monnet 1953, 118e; Piodi 2010, 45).

Kar zadeva druge evropske države, zlasti Avstrijo, Švedsko in Dansko, so bili odnosi vedno usmerjeni v zaščito svojih lastnih interesov v sektorju premoga in jekla, medtem ko je bil odnos z ZSSR opisan v govoru, ki ga je imel Jean Monnet, dne 16. junija 1953, ne zato, ker bi

bil odnos s to državo poseben, ampak zato, ker je pri ZSSR šlo za drug obraz zahodnega sveta, drug obraz tistega, ki ga je predstavljala ESPJ. Ključno pri odnosih z ZSSR je bilo po mnenju predsednika Visoke oblasti, »da verjamemo vase in v svoje sposobnosti in le tako bomo gradili zahodni svet, ki ponuja vsej civilizaciji mir ter Ameriki in Rusiji varnost, ki drugače ne bi bila mogoča.« (Piodi 2010, 45).

3.3.6 Vloga Jeana Monneta, Roberta Schumana, Konrada Adenauerja in Alcideja de Gasperija po Schumanovi deklaraciji

Z vlogo Jeana Monneta kot prvega predsednika Visoke oblasti, ki je bila ustanovljena z ustanovitvijo ESPJ, smo se že seznanili, na kratko si bomo torej pogledali, kakšna je bila njegova vloga po opravljanju omenjene funkcije, prav tako si bomo pogledali, kakšna je bila vloga ostalih posebej izpostavljenih ustanovnih očetov Evropske unije v prvih letih obstoja Evropske skupnosti.

3.3.6.1 Jean Monnet

Jean Monnet je odstopil kot predsednik Visoke oblasti ESPJ, da bi imel pri svojem delovanju bolj proste roke, in ustanovil Akcijski odbor za Združene države Evrope, ki je igral pomembno vlogo v zadevah Skupnosti od leta 1955 do leta 1975 (Fontaine 1988, 21).

Odločil se je za napad na gospodarskem področju. Z državnikoma Beneluxa Paulom–Henrijem Spaakom in Jeanom Beyenom je začel delati na načrtu za ponovni zagon Evrope, ki je dobil jasno obliko v Messini 3. junija 1955. Z novo potezo se jih je šest odločilo, da ustanovijo posebno Skupnost po vzoru ESPJ na področju razvoja jedrske energije. Hkrati pa so se odločili, da odpravijo trgovinske ovire in ustvarijo skupni trg, za katerega bo veljalo prosto gibanje blaga, oseb in kapitala. To je bil začetek Euratoma in Evropske gospodarske skupnosti, ustanovljenih s pogodbama, podpisanimi v Rimu, 25. marca 1957, za nedoločen čas (Fontaine 1988, 21).

20 let je bil Akcijski odbor za Združene države Evrope dragocen instrument v rokah Monneta. Omogočal mu je, da se je njegov glas slišal v povezavi z vsemi vprašanji, pomembnimi za Skupnost: pristop Združenega kraljestva, čigar neuspešno prošnjo je podprl leta 1961 in 1967,

Evropska politična unija, ekonomska in monetarna unija, razvoj skupnih politik, spoštovanje institucij (Fontaine 1988, 21).

Pomen institucij je Monnet večkrat izpostavil. Še kot predsednik Visoke oblasti je, npr. v svojem govoru pred Skupno skupščino 11. septembra 1952 dejal: *»Tragični dogodki, ki smo jih doživeli in tisti, ki jih doživljamo sedaj, nas lahko naredijo pametnejše. Vendar bomo preminili, drugi bodo prišli, da nas nadomestijo; ne bomo jim mogli zapustiti naše osebne izkušnje, saj bo ta izkušnja izginila z nami. Kar jim lahko zapustimo, so institucije. Življenje institucij je daljše kot življenje ljudi in institucije lahko, če so vzpostavljene na pravi način, zbirajo in posredujejo modrost naslednjim generacijam.«* (Monnet 1952a, 61).

Leta 1973 je v želji, da bi imeli voditelji držav ali vlad večjo besedo pri vodenju Skupnosti, spodbujal ustanovitev Evropskega sveta, vrhovnega organa odločanja Skupnosti, ki se je prvič sestal leta 1975 in je bil vzpostavljen z Enotnim evropskim aktom leta 1986 (Fontaine 1988, 22).

Jean Monnet je imel svoj vpliv tudi izven meja Evrope; predsedniki ZDA so se srečevali z njim in ga poslušali. Poslušali so ga natančno, ravno zato, ker ni želel ničesar zase. Pogosto je citiral ameriškega moralista Dwighta Morrowa: *»Obstajata dve vrsti ljudi: tisti, ki želijo biti nekdo, in tisti, ki želijo nekaj narediti.«* Monnet je bil eden izmed slednjih (Fontaine 1988, 22).

3.3.6.2 Robert Schuman

23. decembra 1952 je Robert Schuman zapustil zunanje ministrstvo, vseeno pa je nadaljeval z oznanjanjem evropske ideje (Audisio in Chiara 2013, 39).

Leta 1955 se je nato v politiko ponovno vključil in do junija 1956 vodil pravosodno ministrstvo. Lahko je od blizu spremljal evropske težave in 1. junija 1955 pripravil konferenco v Messini. Na tem mednarodnem srečanju ESPJ so predlagali ustanovitev skupnega evropskega trga in ureditev energetskega zalog na evropskem področju. Res so 25. marca 1957 v Rimu podpisali Pogodbo o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti in Pogodbo o ustanovitvi Evropske skupnosti za jedrsko energijo. Šest evropskih držav je začelo postopno odpravljati medsebojne carine, sprejemati skupno carinsko tarifo glede zunanjih

dežel, prosti obtok delovne sile in kapitala ter koordinirati izrabo nuklearne energije (Audisio in Chiara 2013, 41).

Leta 1958 je Robert Schuman postal predsednik Evropske parlamentarne skupščine (Evropskega parlamenta) in nato naslednji dve leti v tej vlogi obiskoval prestolnice držav članic (Audisio in Chiara 2013, 41).

Po prvih znakih bolezni je Robert začel urejati svoje spise, študije, časopisne članke, posvetovanja. Iz njih je želel oblikovati sporočilo. Leta 1962 se je umaknil iz političnega življenja in nekaj mesecev pred smrtjo v kraju Meutone končal knjigo Za Evropo (Audisio in Chiara 2013, 43).

»V dobi, ko so se v času ene same generacije med ljudmi razvneli spopadi, ki jim po nasilnosti in razsežnosti dotlej ni bilo primerjave, in v kateri grožnja novih spopadov še vedno kot Demoklejev meč visi nad celotnim človeštvom, hkrati pa bi ob novo izumljenih sredstvih za uničevanje prihodnji poboji ne bili samo le spopadi tekmecev, ampak vsesplošen samomor, smo začutili, da smo se znašli na razpotju,« je v knjigi Za Evropo o situaciji našega sveta zapisal Robert Schuman (Schuman 2003, 10).

Upanje je videl v združeni Evropi, saj je prav od nje odvisen tudi mir na svetu. *»Evropa ne bo ustvarjena v enem dnevu in tudi ne brez nasprotovanja. Nič trajnega se ne zgodi z lahkoto. In vendar je Evropa že na poti. Skupnosti za premog in jeklo sta se pridružila skupni trg in Euratom. Toda predvsem se je – onstran institucij, iz globokega stremljenja ljudstev – ukoreninila evropska ideja, duh skupnostne solidarnosti,«* je zapisal (Schuman 2003, 11).

»Ta ideja, »Evropa«, bo vsem razodela skupne temelje naše civilizacije in bo postopoma ustvarila vez, podobno tisti, s katero so si nedavno posamezni narodi ustvarili domovine. To bo sila, ob kateri se bodo zlomile vse ovire,« je še zapisal Robert Schuman (Schuman 2003, 12).

Robert Schuman je razmišljal, da je zakon solidarnosti med narodi zelo privlačen za sodobno zavest. Drug z drugim se čutimo solidarne v ohranitvi miru, v obrambi proti napadu, v boju proti revščini, v spoštovanju pogodb, v varovanju pravičnosti in človeškega dostojanstva. Na podlagi dejstev smo se prepričali, da narodi še zdaleč niso samozadostni, temveč soodvisni

drug od drugega, in da najbolje služijo lastni državi, če ji z vzajemnostjo naporov in združevanjem sredstev zagotovijo pomoč drugih (Schuman 2003, 28).

Celine in narodi so bolj kot kadarkoli prej odvisni drug od drugega, kar zadeva proizvodnjo in promet izdelkov, izmenjavo znanstvenih izsledkov, nujno potrebne delovne sile in proizvodnih sredstev. Politična ekonomija neizogibno postaja svetovna ekonomija. Posledica te medsebojne odvisnosti je srečna ali nesrečna usoda posameznega naroda, ki drugih ne more pustiti brezbržnih. Noben razmišljujoč Evropejec se ne more več z makiavelistično privoščljivostjo veseliti sosedove nesreče; vsi smo povezani v dobrem in slabem, v skupni usodi (Schuman 2003, 28).

Vojna in njeno razdejanje, pa tudi osvobodilna zmaga, so bili skupinski dosežek. Če hočemo, da mir trajno zmaga nad vojno, ga bodo morali vsi narodi, tudi tisti, ki so se še včeraj bojevali med seboj in ki jim znova grozi soočenje v krvavi tekmovalnosti, graditi skupaj (Schuman 2003, 29).

»Naj bo ideja o pobotani, zedinjeni in močni Evropi odslej geslo mladih rodov, ki želijo služiti človeštvu, ki je končno osvobojeno sovraštva in strahu in ki se po predolgotrajnih razdorih znova uči krščanskega bratstva,« je zapisal Robert Schuman (Schuman 2003, 31).

Težave, ki jih srečuje ideja integracije v Evropi, so najprej in predvsem psihološke. Njen cilj je odpoved suvereni oblasti v prid skupni oblasti. Toda več stoletij so se evropske države v krvavih vojnah bojevale za doseg svoje neodvisnosti in, kar je pravzaprav isto, za doseg svoje notranje enotnosti. Tako se zdaj, ne brez obžalovanja in strahu, odpovedujejo delu te oblasti. Občutek imajo, da s tem zanikajo idealistično in slavno preteklost (Schuman 2003, 71).

Da bi jih pomirili, se včasih sklicujemo na primer Združenih držav Amerike, ki so uspele – še preden je bil ta izraz ustvarjen – integrirati 48 suverenih držav v federalno celoto. Položaj ni bil enak in ta precedenčni primer ni prepričljiv. Te države so se, daleč od tega, da bi imele dolgo samostojno preteklost, le nekoliko prej z večletnim bojem otresle kolonialnega režima. Iskale so načelo, po katerem bi organizirale svoje prihodnje sobivanje, kar pa ni šlo niti samo od sebe niti takoj. Imenitna zgradba ameriške ustave, ki so jo na imaginarnih temeljih v duhu svoje dobe postavili Washington, Jefferson in Hamilton, je postala skupen in nesporen dom

šele po dolgem omahovanju in ugovarjanju. Vendarle pa so si jo lahko zamislili in ustvarili na svobodnem ozemlju, brez kakršne koli predhodne nadležne zgradbe. Amerika je bila nova dežela, ki si je izbrala institucije po lastni volji, ne da bi morala nadomestiti prejšnje ali si prizadevati za dogovor z drugimi državami (Schuman 2003, 71–72).

Do leta 1950 tako ni bilo institucije, ki bi jo lahko postavili nad nacionalno suverenost in neodvisno od nje. Vendar pa se je bilo treba prebuditi iz sanj. Težko je bilo uspeti v miru (Schuman 2003, 85).

Pod pritiskom vojnih dogodkov se lažje podredimo neki skupni oblasti, kako pa jo narediti sprejemljivo, kadar ni neposredne nevarnosti, zlasti na gospodarskem področju. Francija je to poskusila leta 1950 in uspelo ji je. To je storila na področju ključnih sektorjev industrije: premoga in jekla. Poskus je bil omejen na dve proizvodnji, ki pa sta bistveni za celotno gospodarstvo, enako pomembni za miroljubne dejavnosti in za oboroževanje (Schuman 2003, 85–86).

Temeljna ideja, ki je bila tako prvič udejanjena in to na mednarodni ravni, je bila ideja o skupnosti, o nerazvezljivi skupnosti, časovno tako rekoč neomejeni, ki naj bi delovala v skladu s statutom, katerega spoštovanje varuje nepristransko in neodvisno sodišče. Upravljanje skupnosti je zaupano vrhovni oblasti, ki v okviru statuta razpolaga s pravico odločanja, odvzeto narodni vladni ali zakonodajni oblasti. V tem smislu lahko govorimo o nadnacionalni oblasti, ki jo varuje nadnacionalna zakonodaja. Svoj obstoj dolguje temu, da so zanjo glasovali vsi nacionalni zakonodajalci. Toda skupnost je od trenutka, ko je začela obstajati, zaživela lastno življenje in se odtegnila tveganju in fantazijam nacionalne politike (Schuman 2003, 86).

In to ni zgolj nekakšen izmišljen pojem. Od 10. avgusta 1952 je Evropska skupnost za premog in jeklo stvarnost, ki deluje, se brani, si utira pot, se trudi zadostiti vsem udeležnim – tako zaposlenim kot delodajalcem, tako uporabnikom kot nacionalnemu gospodarstvu. Je delo vseh, v ustvarjenem napredku in v težavah, ki se jih trudi premostiti pod javnim in protislovnim nadzorom Parlamentarne skupščine (Schuman 2003, 87).

Po tem uspehu se je ta izkušnja hotela razširiti na obsežnejše področje. *»Tokrat je na moje veliko obžalovanje Francija imela veliko manjšo vlogo pri oblikovanju novih skupnosti, ki sta*

se pridružili Evropski skupnosti za premog in jeklo. Francija je z glasovanjem svoje Narodne skupščine 30. avgusta 1954 dejansko zavrnila Evropsko obrambno skupnost,» je zapisal Robert Schuman. Evropske pobude pa so sedaj prihajale iz Belgije, kjer je štafetno palico prevzel minister za zunanje zadeve, Paul-Henri Spaak (Schuman 2003, 88).

Glede gospodarstva je ponovno dejal, da gre zdaj za izhod iz osame in vzpostavitev konkurence, čemur se ne moremo izogniti. Vse naše gospodarstvo bo moralo dohajati preizkus, moralo se bo prilagoditi novim okoliščinam miroljubne konkurence in sodelovanja. Boj ne bo potekal v znamenju vojne bitke, temveč v znamenju stroge discipline. To disciplino bo sprejel in izvajal vsak narod, ki se zaveda, da je njegova rešitev odvisna predvsem od njega samega, od lastnega truda in lastnih žrtev, a hkrati tudi od sodelovanja v obsežnem skupnem podvigu z drugimi, soodvisnimi državami (Schuman 2003, 88–89).

Sodobna Evropa in vsaka izmed evropskih držav morajo nekako začutiti to medsebojno odvisnost, živeti in delovati morajo v novem ozračju zaupanja in volje, kjer vsakdo daje Skupnosti kar največ od tega, kar je pomembno in je v skladu z njegovimi zmožnostmi. Tako se bosta Evropa in Zahod lahko rešila pred sovražnimi koalicijami, ki ogrožajo njuno civilizacijo (Schuman 2003, 89).

In kot je Robert Schuman pozneje še enkrat podobno zapisal, Evropa mora prenehati biti zemljepisna skupina držav, razvrščenih druga ob drugi, ki si med seboj prepogosto nasprotujejo, in mora postati skupnost sicer različnih narodov, ki pa jih povezuje enak obrambni in konstruktivni napor. Ne gre za začasno zdravilo, ki naj bi preprečilo nevarnost, niti za zamašitev razpoke v razpadajočem obzidju. Evropa mora zaživeti bolje, tako da združi vse svoje vire. Postati mora delujoča celota, ki se zaveda svojih posebnosti in se organizira glede na svoje lastne potrebe in možnosti, in to v svetu, ki ni več brezoblična, zmedena gmota, ki se zdrami le ob občasnih konfliktih. Evropsko vprašanje se tako postavlja neodvisno od komunistične in azijske nevarnosti, vendar pa ji ta kljub vsemu daje značaj aktualnosti in nujnosti. Sedanji strah bo neposreden vzrok evropskega zedinjenja, ne pa tudi razlog njegovega obstoja. Odvisno od naključnih okoliščin, v katerih bo nastala, bo Evropa bolj ali manj celovita. Ali bo kdaj povsem celovita? Tega nihče ne more vedeti. Vendar to ne more biti razlog, da bi prizadevanje za zedinjenje preložili na poznejše čase. Bolje se je nečesa lotiti, kot vdati se. Čakanje na popolnost je le klavrno opravičilo za nedejavnost (Schuman 2003, 115).

»Evropa ne bo nastala naenkrat in tudi ne na temelju kakega preprostega načrta: zgradili jo bodo konkretni dosežki, s katerimi se bo najprej ustvarila prava solidarnost,« je še enkrat poudaril Robert Schuman (Schuman 2003, 128).

3.3.6.3 Konrad Adenauer

Pri Adenauerjevi politiki je bilo evropsko vprašanje še naprej središčno. Junija 1955 je bila v Messini konferenca zunanjih ministrov šestih držav, vključno z Nemčijo, ki je pomenila korak naprej v postopku evropskega združevanja. Tu so sklenili, da začno priprave na skupno evropsko tržišče z namenom, da bo med članicami le en sam trg – poljedelski, industrijski in trgovinski – s sedežem v Bruslju in da si bodo prizadevali za mirno uporabo atomske energije (Euratom). Rimsko pogodbo so nato podpisali 25. marca 1957. Od omenjenih velikih očetov, ustanoviteljev Evropske skupnosti, je lahko le Adenauer osebno podpisal listino, saj je De Gasperi umrl leta 1954, Schuman pa takrat ni bil predsednik vlade (Audisio in Chiara 2013, 75).

Leta 1961 je CDU izgubila absolutno večino. Petnajstega oktobra 1963 se je nato Adenauer odpovedal vodstvu in novembra je gospodarski minister Ludwig Erhard sestavil novo vlado (Audisio in Chiara 2013, 77–78).

19. septembra 1965 so ga že petič izvolili za člana parlamenta in še naprej se je dejavno udeleževal političnega življenja. Umrl je 19. aprila 1967 (Audisio in Chiara 2013, 78).

3.3.6.4 Alcide de Gasperi

27. maja 1952 je šest držav članic podpisalo Pogodbo Evropske obrambne skupnosti. De Gasperi je tedaj dejal, »da se je prižgala luč velikega upanja.« (Audisio in Chiara 2013, 126–127).

Med člani krščanske demokracije so se pojavila trenja, rivalstvo, ambicije in boji. Po strankarskih volitvah junija 1953 je Alcide De Gasperi izgubil vodstveni položaj. Iz nove vlade je izključeval samo komuniste in neofašiste, socialisti pa so bili tako povezani s komunisti, da so oboji terjali izstop Italije iz Atlantskega pakta. Politična kriza je dosegla

vrhunec 20. julija 1953. To so opazile tudi evropske države in ZDA ter zahtevale od predsednika republike Luigija Einaudija, da De Gasperi še naprej vodi politiko, vsaj kot zunanji minister, vendar pa sam tega ni sprejel (Audisio in Chiara 2013, 127–128).

Alcide De Gasperi se je še trudil za Evropo. Ob koncu leta 1953 se je skupaj z Adenauerjem in Schumanom udeležil okrogle mize, 21. aprila 1954 pa je na evropski parlamentarni konferenci v Parizu govoril »o naši domovini Evropi« in poudaril, da »do te združitve ne sme priti samo iz materialnih razlogov, temveč mora iti za dopolnjevanje in duhovno bogatenje.« (Audisio in Chiara 2013, 128).

Zadnja njegova skrb je veljala Evropski obrambni skupnosti, ki pa jo je francoski parlament deset dni po njegovi smrti zavrnil. Umrl je 19. avgusta 1954 (Audisio in Chiara 2013, 129).

3.4 KRATEK PREGLED ZGODOVINE POGODB EVROPSKE UNIJE

V svoji zgodovinski izjavi, 9. maja 1950, je Robert Schuman, francoski minister za zunanje zadeve, dejal, da »Evrope ne bo mogoče ustvariti naenkrat ali po enostavnem načrtu. Zgradili jo bomo s konkretnimi dosežki, ki bodo najprej ustvarili dejansko solidarnost.« Schuman se je tako izrekel za funkcionalno metodo procesa evropske integracije in ne za ustavno metodo, ki bi temeljila na ustavi federacije. To je pomenilo, da se evropskim državam, ki so si po 2. svetovni vojni ravnokar ponovno pridobile državno suverenost, le-tej ni bilo treba takoj in popolnoma odpovedati v korist zvezne evropske države. Odpovedati so se morale le dogmi o nedeljivosti suverenosti in s tem določenim delom suverenosti na nekaterih jasno določenih področjih. V zameno naj bi dobile pravico do nadzora tistih zadev pri svojih partnerkah, ki bi postale stvar skupnega upravljanja, kar bi do te mere povečalo njihovo suverenost. Šlo je torej za vprašanje postopnega zmanjševanja obstoječih nasprotij med evropsko integracijo in neodvisnostjo posameznih držav (Moussis 1999, 30–31).

Prvi korak je bila Pariška pogodba iz leta 1951, s katero je leta 1952 začela delovati ESPJ. Kako se je nato skupnost razvijala vse od takrat pa do danes, si lahko pogledamo skozi pogodbe. Pregled zgodovine teh pogodb nam namreč omogoča, da:

- spremljamo razvoj Unije kot gospodarske in politične skupnosti, ki ukrepa na vse večjem številu vse bolj kompleksnih področij;

- opazujemo, kako so se države članice postopno odzivale na nove notranje in mednarodne izzive ter
- prikažemo postopen razvoj Unije, ki združuje narode in države, za katere je pravna država ena temeljnih vrednot in prizadevanj (Accetto 2010a, 14; Generalni sekretariat Sveta 2012, 5).

Pogodbe so temelj Evropske unije. O njihovi vsebini so se dogovorili predstavniki vlad držav članic, ki so jih soglasno sprejele. Vse navedene države so jih podpisale in ratificirale v skladu s svojimi ustavnimi določbami. Veljati so začele šele po zaključku tega postopka, potem ko so bile uspešno zaključene vse faze (Generalni sekretariat Sveta 2012, 5).

3.4.1 Petdeseta in šestdeseta leta: od ustanovnih pogodb do združitve izvršilnih organov

Belgija, Zvezna republika Nemčija, Francija, Italija, Luksemburg in Nizozemska (»šesterica«) so 18. aprila 1951 v Parizu podpisale Pogodbo o ustanovitvi evropske skupnosti za premog in jeklo (ESPJ). V veljavo je stopila 23. julija 1952 za dobo 50 let (Generalni sekretariat Sveta 2012, 6).

Neposreden cilj te prve pogodbe je bila uvedba skupnega trga premoga in jekla, ki sta bila tedaj strateško najbolj pomembni surovini. Sodelovanje med državami se je torej začelo na gospodarskem področju, poglobitveni in posreden cilj skupnosti pa je bil političen: zagotoviti trajen mir med Francijo in Nemčijo, preprečiti, da bi se zaradi tesne gospodarske prepletenosti lahko še kdaj vojaško spopadli. Pogodba, s katero so uvedli Visoko oblast, Parlamentarno skupščino, poseben Svet ministrov in Sodišče, je prinesla več pomembnih novosti tudi na področju integracije. ESPJ je bila nadnacionalno telo z neposrednim prihodkom iz davkov. Izjemnega pomena za nadaljnji razvoj koncepta integracije je bila tudi naloga Sodišča, da nadzoruje legalnost vsakega dejanja Skupnosti, saj je vključitev vladavine prava v koncept pomenilo učinkovito garancijo za njegovo dejansko udejanjanje (Toplak 2003, 116–118; Generalni sekretariat Sveta 2012, 6).

Pogodba je predvidevala, da se odpravi različne trgovinske ovire in ustvari skupni trg, na katerem se bosta premog in jeklo iz držav članic lahko prosto gibala, ter da se tako zadovolji potrebe vseh prebivalcev Skupnosti brez diskriminacije na osnovi narodnosti. Tudi kapital in delavci iz obeh sektorjev naj bi lahko prosto krožili (Moussis 1999, 33–34).

Pot do integracije že v začetku ni bila brez ovir. Kmalu po vzpostavitvi ESPJ so v Franciji predstavili predlog nadnacionalnega vojaškega povezovanja. Tako je šest članic ESPJ 27. maja 1952 v Parizu podpisalo Pogodbo o ustanovitvi Evropske obrambne skupnosti (EOS), ki je predvidevala ustanovitev evropske vojske. Francozi so sprva predlagali njeno ustanovitev, nato pa je 30. avgusta 1954 prav francoska nacionalna skupščina zavrnila ratifikacijo Pogodbe o EOS, ker naj bi nova oblika integracije preveč ogrozila francosko vojaško suverenost. Z njeno zavrnitvijo so opustili tudi povezani osnutek pogodbe, s katero bi vzpostavili Evropsko politično skupnost (EPS). Slednjega je pripravila *ad hoc* skupščina ESPJ in ga 10. marca 1953 predstavila predstavnikom vlad šesterice (Toplak 2003, 119; Generalni sekretariat Sveta 2012, 6).

Po neuspešnih poskusih tesnejše politične in obrambne skupnosti sta postopnost povezovanja utrdili Rimski pogodbi, podpisani 25. marca 1957 v Rimu, s katerima sta 1. januarja 1958 začeli delovati Evropska skupnost za atomsko energijo (EURATOM) in Evropska gospodarska skupnost (EGS). Prva je pomenila usklajevanje in povezovanje raziskovalnih programov na področju jedrske energije v civilne namene. Z drugo pogodbo pa so na nova področja razširili načela, določena v Pogodbi o ustanovitvi ESPJ. Pogodba o ustanovitvi EGS je tako predvidevala uvedbo skupnega trga, ki temelji na prostem pretoku oseb, storitev, blaga in kapitala, in carinske unije ter vzpostavitev skupnih politik, kot sta kmetijska in trgovinska politika. Cilj pogodbe je bil z doseganjem gospodarskih ciljev prispevati k izgradnji politične Evrope. Države podpisnice so se tako izrekle za »odločene, da položijo temelje vse tesnejši zvezi med narodi Evrope.« (preambula Pogodbe o ustanovitvi EGS). Vsaka naslednja sprememba temeljnih pogodb je tako pomenila nov korak na poti k tej »vse tesnejši zvezi«, ki je večinoma samo dopolnjevala obstoječo ureditev z novimi evropskimi pristojnostmi, novimi državami članicami in zahtevanimi institucionalnimi prilagoditvami. Obstoječa ureditev, zlasti jedro Pogodbe o ustanovitvi EGS, se ohranja do te mere, da so nekateri poznavalci evropskega prava še spodletelo ustavno pogodbo opisovali v smislu pogoste uporabe funkcije kopiraj–prilepi (*copy–paste*), zlasti seveda glede ureditve skupnega trga (Moussis 1999, 34; Accetto 2010a, 14–15; Generalni sekretariat Sveta 2012, 7–8).

Medtem ko sta bili prvi dve pogodbi specifični, podrobni in togi »pravni pogodbi«, pa je Pogodba o EGS »okvirna pogodba«. Poleg »avtomatičnih« določb, ki se nanašajo na doseganje carinske unije, se omejuje na zastavitev nekaterih ciljev in ponuja splošne smernice

za politike na nekaterih področjih gospodarskih dejavnosti. Za vse ostalo pa daje ustanovam Skupnosti možnost, da s soglasjem držav članic postopno uvedejo skupne politike ali politike Skupnosti, ki so po njihovi presoji potrebne za doseganje splošnih ciljev, zapisanih v preambuli ter v 2. in 3. členu. To je omogočilo državam članicam uresničevanje velikega števila politik Skupnosti, ne da bi bilo zato potrebno dopolnjevati Pogodbo. Ambicija nadaljnjih korakov v smeri integracije je bila odtlej deklarirano tako politična kot ekonomska. Walter Hallstein, prvi predsednik EGS, jo je povzel: »Ne integriramo samo ekonomij, integriramo politiko. Ne delimo le pohištva, gradimo novo, večjo hišo.« (Moussis 1999, 34–35; Toplak 2003, 119).

25. marca 1957 so podpisali tudi Konvencijo o nekaterih skupnih institucijah Evropskih skupnosti. S to konvencijo so ustanovili Skupščino, Sodišče ter Ekonomsko–socialni odbor, ki so bili skupni EGS, ESAE in ESPJ (Generalni sekretariat Sveta 2012, 9).

Veljavnost ureditve pridružitve za čezmorske države in ozemlja, ki je bila opredeljena v Pogodbi o ustanovitvi EGS, se je za naftne proizvode razširila na Nizozemske Antile s Protokolom o Nizozemskih Antilih, ki je bil podpisan 13. novembra 1962 v Bruslju in je začel veljati 1. oktobra 1964 (Generalni sekretariat Sveta 2012, 9).

1. julija 1967 je po krizi »praznega stola«, ko Francija ni želela sodelovati na sejah Sveta in njegovih delovnih teles, začela veljati ena od prvih večjih institucionalnih sprememb – Pogodba o ustanovitvi enotnega Sveta in enotne Komisije Evropskih skupnosti, bolj poznana pod imenom »pogodba o združitvi izvršilnih organov«, ki jo je šesterica podpisala 8. aprila 1965. Tri Skupnosti so odtlej imele enoten Svet, enotno Komisijo in enoten proračun. S členom 4 te pogodbe, v katerem je določeno, da je odbor, ki ga sestavljajo stalni predstavniki držav članic, odgovoren za pripravo dela Sveta in za izvajanje nalog, ki mu jih dodeli Svet, so poleg tega ustanovili Odbor stalnih predstavnikov (Coreper) (Generalni sekretariat Sveta 2012, 9).

3.4.2 Sedemdeseta leta: finančne in institucionalne pogodbe; prva pristopna pogodba

Po sklepu Sveta, z dne 21. aprila 1970, s katerim so sistem financiranja Skupnosti, ki je temeljil na prispevkih držav, nadomestili z neodvisnim sistemom financiranja, so podpisali dve pogodbi. Prva je bila 22. aprila 1970 podpisana, v veljavo pa je stopila 1. januarja 1971,

Luksemburška pogodba, ki je spremenila nekatere proračunske določbe. Evropski parlament je dobil nekatera proračunska pooblastila, uvedli so tudi dve vrsti lastnih sredstev: kmetijske prelevmane in carine. Druga je bila 22. julija 1975 podpisana, v veljavo pa je stopila 1. junija 1977, Bruseljska pogodba, ki je spremenila nekatere finančne določbe. Evropski parlament je dobil pooblastilo, da lahko zavrne celoten predlog proračuna in Komisiji podeli razrešnico glede izvrševanja proračuna. Ustanovili so tudi Računsko sodišče (Generalni sekretariat Sveta 2012, 10).

Ti dve pogodbi, ki sta spremenili Rimsko pogodbo, sta zaznamovali začetek delitve proračunskih pooblastil med Svetom in Evropskim parlamentom (Generalni sekretariat Sveta 2012, 10).

Tudi pogodbo, ki je spremenila nekatere določbe protokola o Statutu Evropske investicijske banke, so 10. julija 1975 podpisali v Bruslju, veljati pa je začela 1. oktobra 1977. Z njo so svet guvernerjev Evropske investicijske banke v obdobju mednarodne valutne krize pooblastili za spreminjanje opredelitve obračunske enote ter načinov zamenjave med slednjo in nacionalnimi valutami (Generalni sekretariat Sveta 2012, 10).

Že v začetku sedemdesetih let, 22. januarja 1972, so podpisali pogodbo o pristopu Danske, Irske in Združenega kraljestva k EGS in ESAE, ki je začela veljati 1. januarja 1973. Sklep Sveta, z dne 22. januarja 1972, je predvideval tudi pristop k ESPJ. Medtem je Norveška po negativnem izidu referendumu, 25. septembra 1972, prekinila postopek pristopa (Generalni sekretariat Sveta 2012, 11).

3.4.3 Osemdeseta leta: Enotni evropski akt in pristopne pogodbe

Leta 1979 so se politični sistemi s padcem diktatur na jugu Evrope začeli spreminjati. Z namenom krepitve ponovno vzpostavljene demokracije v Grčiji in spodbude gospodarstvu te države je bila v Atenah 28. maja 1979 podpisana pogodba o pristopu Grčije k Evropskim skupnostim. Veljati je začela 1. januarja 1981. Z vstopom Grčije, zibelke demokracije in evropske kulture, se je Evropska skupnost razširila tudi na zgodovinsko Evropo. Promocija evropskih vrednot in evropske identitete prek Evropske skupnosti je s tem postala veliko bolj zaokrožena in legitimna. Demokratičnost integracije se je pomembno potrdila s prvimi neposrednimi volitvami v Evropski parlament leta 1979. 12. junija 1985 je bila v Madridu in

Lizboni podpisana pogodba o pristopu Španije in Portugalske, veljati je začela 1. januarja 1986. Evropa šestih članic, ki je postala Evropa devetih in desetih, je bila odslej poznana pod imenom Evropa dvanajstih (Toplak 2003, 120–121; Generalni sekretariat Sveta 2012, 12).

Po referendumu, ki ga je 23. februarja 1982 izpeljala vlada Grenlandije, za slednjo v skladu s pogodbo glede Grenlandije, podpisano 13. marca 1984, ne veljajo več pogodbe Skupnosti, temveč se zanjo uporablja ureditev za čezmorska ozemlja (Generalni sekretariat Sveta 2012, 13).

Do pomembne dopolnitve Pogodb o ustanovitvi Evropskih skupnosti je prišlo 1. julija 1987, ko je v veljavo stopil Enotni evropski akt (EEA), ki naj bi evropskemu povezovanju prinesel nov politični in gospodarski zagon. Dvanajst držav članic je sicer EEA podpisalo 17. februarja 1986 v Luxembourg in 28. februarja istega leta v Haagu. V EEA je bila predvidena vzpostavitev notranjega trga ter prostega pretoka blaga, oseb, storitev in kapitala do 1. januarja 1993. V EEA je bil prvič omenjen Evropski svet, zaradi vzpostavitve postopkov sodelovanja in privolitve se je okrepila zakonodajna vloga Evropskega parlamenta, vseboval pa je tudi določbe glede evropskega političnega sodelovanja na področju zunanje politike, ki so bile sicer strogo ločene od določb, veljavnih za politike Skupnosti. In končno je potrdil pristojnost Skupnosti na številnih področjih: socialnem, okoljevarstvenem, raziskovalnem in tehnološkem (Moussis 1999, 36; Generalni sekretariat Sveta 2012, 13).

V prvih tridesetih letih v ureditev ni bilo pomembnejših posegov, če ne štejemo Spojitvene pogodbe iz leta 1965, ki je spojila Komisijo in Svet kot enotni instituciji za vse tri skupnosti. Še zlasti to velja za dvajsetletno obdobje politične stagnacije med letoma 1966 in 1986, ko je bil zaradi političnih pritiskov Francije sprejet Luksemburški kompromis, v skladu s katerim je katerakoli država članica v primeru sprejemanja zakonodajnega akta z večinskim odločanjem lahko zahtevala odložitev glasovanja do oblikovanja kompromisne odločitve, če bi akt lahko ogrozil katerega od njenih vitalnih interesov (Accetto 2010a, 15).

Politično omrtvičenje zakonodajnega delovanja pod Demoklejevim mečem možnosti državnega veta na odločitve je tako prekinil šele EEA leta 1986, s katerim so članice v imenu oprijemljivega cilja dosegle politično soglasje o odpovedi možnosti veta na vrsti področij: ta cilj je bil dokončanje notranjega trga s sprejemom vse potrebne zakonodaje do konca leta 1992 (Accetto 2010a, 15–16).

Konec osemdesetih let je zaznamovala eksplozija demokratičnih gibanj po Vzhodni Evropi, ki so spremljala ekonomsko liberalizacijo, zlasti na Madžarskem in Poljskem. Nazadnje je 9. novembra 1989 padel simbol – berlinski zid. Manj kot leto zatem je bila slovesno proglašena vnovična združitev obeh Nemčij, za katero so se Nemci mednarodni javnosti morali obvezati, da bodo podpisali sporazum o prepoznanju meja med združeno Nemčijo in Poljsko, da bodo sovjetske čete lahko zapustile ozemlje Vzhodne Nemčije, Sovjetska zveza pa je privolila v nadaljnje sodelovanje združene Nemčije v NATO (Toplak 2003, 121–122).

Leta 1989–1992 so bila prelomna v zgodovini povojne Evrope. Zlom socialističnega bloka v Srednji in Vzhodni Evropi je za seboj potegnil verižno reakcijo dolgoročnih posledic. Štirih evropskih držav poslej ni bilo več: Jugoslavije, Češkoslovaške, Nemške demokratične republike in Sovjetske zveze. Nastalo pa je kar 21 novih držav, večinoma na evropski celini (Toplak 2003, 122).

3.4.4 Devetdeseta leta: Pogodba o Evropski uniji in pristopne pogodbe

Pogodba o Evropski uniji, podpisana v Maastrichtu 7. februarja 1992, je tista, ki je zaznamovala novo fazo v procesu oblikovanja vse tesnejše zveze med narodi Evrope. Veljati je začela 1. novembra 1993. Unija temelji na Evropskih skupnostih in je dopolnjena z novimi politikami in oblikami sodelovanja. Presežen je bil predvsem gospodarski značaj Skupnosti, da bi tako pripravili osnovo za ustanovitev enote svetovnega značaja. Kot pravi člen B Pogodbe, si je Unija zastavila naslednje cilje:

- spodbujati uravnotežen, trajnosten gospodarski in socialni napredek, še posebno z ustanovitvijo prostora brez notranjih meja, s krepitvijo gospodarske in socialne kohezije in z oblikovanjem gospodarske in denarne unije, ki naj bi v končni fazi uporabljala enotno valuto;
- uveljaviti svojo identiteto na mednarodnem prizorišču, še posebno prek uresničevanja skupne zunanje in varnostne politike, vključno s končnim ciljem skupne obrambne politike, ki bi nekoč lahko vodila k skupni obrambi;
- krepiti zaščito pravic in interesov državljanov svojih držav članic skozi uvedbo državljanstva Unije;
- razviti tesno sodelovanje na področju pravosodja in notranjih zadev;

- v polni meri vzdrževati »acquis communautaire« in naprej graditi na njej s ciljem zagotoviti učinkovite mehanizme in ustanove Skupnosti (Moussis 1999, 36).

Pogodba o EU je ob obstoječih Evropskih skupnostih (EGS, ESPJ in EURATOM) kot drugi steber uvedla področje skupne zunanje in varnostne politike (SZVP) ter kot tretjega sodelovanje na področju pravosodja in notranjih zadev (PNZ) (Accetto 2010a, 16; Generalni sekretariat Sveta 2012, 14).

V okviru prvega stebra je Pogodba prinesla globoke spremembe, saj je prenovila nekatere politike Skupnosti in oblikovala številne nove. Prenovljene politike se navezujejo na strokovno usposabljanje, gospodarsko in družbeno kohezijo, raziskave in tehnološki razvoj ter varstvo okolja. Nova področja dejavnosti Skupnosti pa obsegajo izobraževanje in mlade, kulturo, zdravstvo, zaščito potrošnika, vseevropska omrežja ter sodelovanje na področju industrije in razvoja. Prav tako je uvedla državljanstvo Unije, v okviru prvega stebra pa se je vzpostavila tudi ekonomska in monetarna unija (EMU), ki je privedla do izdaje enotne valute, evra, 1. januarja 2002. Evropski parlament je na zakonodajnem področju z vzpostavitvijo postopka soodločanja pridobil pristojnost, da skupaj s Svetom lahko sprejema zakonodajne akte. Postopek privolitve in postopek sodelovanja sta se začela uporabljati na več področjih, enako kot glasovanje s kvalificirano večino v Svetu. Računsko sodišče, vzpostavljeno leta 1975, je postalo peta evropska institucija, delovati pa je začel tudi Odbor regij (Moussis 1999, 36–37; Accetto 2010a, 16; Generalni sekretariat Sveta 2012, 14).

V okviru drugega stebra je SZVP povezala in razširila načine ter pravni red evropskega političnega sodelovanja, začrtala pa je tudi skupno politiko na področju varnosti in obrambe (Generalni sekretariat Sveta 2012, 14).

V okviru tretjega stebra (PNZ) so bile v pogodbi vključene določbe glede nadzora zunanjih mej, boja proti terorizmu, vzpostavitve Europol, oblikovanja skupne azilne politike, boja proti nezakonitemu priseljevanju ter sodelovanja pravosodnih organov na področju kazenskih in civilnih zadev (Generalni sekretariat Sveta 2012, 14).

25. marca 1993 je bil s pogodbo vzpostavljen Evropski investicijski sklad, da bi spodbudil gospodarsko rast. Veljati je začel 1. maja 1994 (Generalni sekretariat Sveta 2012, 14).

Pogodba o pristopu Avstrije, Finske in Švedske je bila podpisana 24. junija 1994 na Krfu, veljati je začela 1. januarja 1995. Norveška, prav tako podpisnica pogodbe o pristopu, je po referendumu 28. novembra 1994 ponovno prekinila postopek pristopa (Generalni sekretariat Sveta 2012, 15).

29. marca 1996 se je v Torinu začela nova medvladna konferenca, namenjena pripravi pregleda pogodb, kot je bilo predvideno v členu N Pogodbe o Evropski uniji. Po zaključku konference je bila 2. oktobra 1997 podpisana Amsterdamska pogodba, ki je začela veljati 1. maja 1999. Pomenila je odziv na nujnost prilagoditve institucij in postopkov odločanja. Zaznamovala jo je tudi želja držav članic, da bi Unijo približale državljanom, zato je v ta namen določala ukrepe na področju preglednosti (Generalni sekretariat Sveta 2012, 15).

Poleg tega je pozornost namenila področjem trajnostnega razvoja ter enakosti med moškimi in ženskami, spoštovanje načel človekovih pravic, demokracije in pravne države pa je postalo predpogoj za pristop k Evropski uniji (Generalni sekretariat Sveta 2012, 16).

Pristojnosti Evropskega parlamenta so se še povečale s širitvijo uporabe postopka soodločanja na več področij ter možnostjo potrditve ali zavrnitve imenovanja kandidata za predsednika Evropske komisije. Okrepila se je tudi SZVP, in sicer z vzpostavitvijo funkcije visokega predstavnika ter krepitevijo vezi z Zahodnoevropsko unijo (Generalni sekretariat Sveta 2012, 16).

Amsterdamska pogodba ima štiri glavne cilje:

- postaviti zaposlovanje in pravice državljanov v samo osrčje Unije. Nova Pogodba je potrdila, da nosijo države članice primarno odgovornost za zaposlovanje, obenem pa v središče postavlja potrebo po tem, da med seboj sodelujejo pri iskanju rešitev v boju proti brezposelnosti;
- dokončno odpraviti še zadnje ovire svobodi gibanja ter krepiti varnost s konsolidacijo in sodelovanjem držav članic na področju pravosodja in notranjih zadev (tretji steber Unije) pod okriljem Skupnosti;
- omogočiti Evropi, da glasneje izrazi svoje mnenje o problemih na svetovnem prizorišču z zadolžitvijo Evropskega sveta za opredelitev skupnih strategij, ki naj bi jih uresničile Unija in države članice, in z imenovanjem visokega predstavnika za

skupno zunanjo in varnostno politiko (generalni sekretar Sveta) in Enote za načrtovanje politike in zgodnje opozarjanje pod njegovim vodstvom;

- doseči večjo učinkovitost institucionalne strukture v luči širitve Unije, še posebno proti državam Vzhodne Evrope, ki že trkajo na njena vrata (Moussis 1999, 37).

Prek protokola, priloženega Amsterdamski pogodbi, je bil v EU vključen tudi Schengenski pravni red, ki zajema Schengenski sporazum, podpisan 14. junija 1985, Schengensko konvencijo, sprejeto 19. junija 1990, in vrsto izvedbenih ukrepov. Temelji na dveh oseh sodelovanja: usklajenem nadzoru na zunanjih mejah ter okrepljenem sodelovanju policijskih in pravosodnih organov. Predvideva vzpostavitev prostora svobode, varnosti in pravice (Generalni sekretariat Sveta 2012, 16).

Amsterdamska pogodba iz leta 1997 je bila tako prva prenova temeljnih pogodb, ki je samo spreminjala obstoječe pogodbe, Pariško pogodbo in Rimski pogodbi treh skupnosti iz petdesetih let ter maastrichtsko Pogodbo o EU (PEU). Poglavitna novost je bila, da je večji del tretjega stebra (zlasti področja imigracije in azilne politike ter sodelovanja v civilnih zadevah) prenesla v prvi steber, tretji steber pa je bil po novem le še policijsko in pravosodno sodelovanje v kazenskih zadevah. Poleg tega je uvedla tudi možnost okrepljenega sodelovanja manjšega števila držav članic na izbranih področjih (Accetto 2010a, 16).

Tudi v devetdesetih letih ni šlo brez ovir. Že leta 1992 sta se zgodila danski »ne« monetarni uniji in švicarski »ne« članstvu. Konsenzualna zunanja politika Evropske unije se je znašla na veliki preizkušnji z zalivsko vojno in vojno med nekdanjimi jugoslovanskimi republikami, in padla. Evropska unija je zaradi notranje neenotnosti in odsotnosti usklajene strategije zašla v veliko krizo. Nekoliko bolje se je uveljavljala skupna evropska politika do Juga oziroma manj razvitih neevropskih držav (Toplak 2003, 122–123).

3.4.5 Pogodbe 21. stoletja

Amsterdamski pogodbi je bila priložena izjava, ki pravi, da je »krepitev institucij nujen pogoj za dokončanje prvih pristopnih pogajanj«. Zato se je ob začetku pogajanj z državami kandidatkami iz vzhodnega in južnega dela Evrope leta 1998 začela nova medvladna konferenca, namenjena pregledu pogodb. Privedla je do Pogodbe iz Nice, ki je bila podpisana 26. februarja 2001, veljati pa je začela 1. februarja 2003. Prinesla je nove spremembe

institucionalne ureditve ob upoštevanju Unije, razširjene na 25 članic. Pogodba o pristopu Češke republike, Estonije, Cipra, Latvije, Litve, Madžarske, Malte, Poljske, Slovenije in Slovaške je bila podpisana 16. aprila 2003 v Atenah. Veljati je začela 1. maja 2004 (Generalni sekretariat Sveta 2012, 17).

V Izjavi o prihodnosti Unije, priloženi k Pogodbi iz Nice, se je za leto 2004 predvidela nova medvladna konferenca. Konec decembra 2001 je tako Evropski svet sprejel Laekensko deklaracijo, s katero je podelil mandat za sklic posebne Konvencije o prihodnosti Evrope, ki naj bi opravila razmislek o prihodnosti evropskega povezovanja. Nejasen mandat Konvencije je njen predsednik Valéry Giscard d'Estaing konkretiziral v cilj priprave pravega ustavnega besedila: »Naše priporočilo bi imelo veliko težo in avtoriteto, če bi nam uspelo doseči široko soglasje o enotnem predlogu, ki bi ga lahko predstavili skupaj. Če bi dosegli soglasje o tej točki, bi odprli pot k Ustavi za Evropo. Da bi se izognili semantičnim razhajanjem, predlagam, da se že zdaj zedinimo in (naš predlog) imenujemo »ustavna pogodba za Evropo« (Accetto 2010a, 17).

Konvencija je pripravila in predlagala osnutek Pogodbe o Ustavi za Evropo. Pogodba, ki se je do konca oblikovala med pogajanja na medvladni konferenci v letih 2003 in 2004, je bila podpisana 29. oktobra 2004 v Rimu. Namenjena je bila razveljavitvi predhodnih pogodb, z izjemo Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti za atomsko energijo, ki naj bi jih nadomestilo enotno besedilo z značajem ustave, vendar so po negativnih izidih referendumov (29. maja 2005 v Franciji in 1. junija 2005 na Nizozemskem) postopek ratifikacije prekinili (Generalni sekretariat Sveta 2012, 17–18).

Medtem je bila 25. aprila 2005 v Luksemburgu podpisana Pristopna pogodba Bolgarije in Romunije. Veljati je začela 1. januarja 2007 (Generalni sekretariat Sveta 2012, 18).

Po spodletelih referendumih in obdobju za razmislek so se leta 2007 začela ponovna pogajanja, ki so privedla do Lizbonske pogodbe. Podpisana je bila 13. decembra 2007, veljati pa je začela 1. decembra 2009 (Accetto 2010a, 17; Generalni sekretariat Sveta 2012, 18).

Lizbonska pogodba si prizadeva za povečanje učinkovitosti institucij in bolj demokratično Unijo. Unija odslej temelji na dveh pogodbah: Pogodbi o Evropski uniji (PEU) in Pogodbi o delovanju Evropske unije (PDEU), ki je nadomestila Pogodbo o ustanovitvi Evropske

skupnosti. Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti za atomsko energijo, ki jo Lizbonska pogodba spreminja, ostaja v veljavi za nedoločen čas (Generalni sekretariat Sveta 2012, 19).

EU je z Lizbonsko pogodbo dobila status pravne osebe in dve novi instituciji: Evropsko centralno banko in Evropski svet. Namesto kroženja držav članic na mestu predsedujočega v Svetu EU je Evropska unija dobila izvoljenega predsednika z dve in polletnim mandatom. Vlogo zunanjega ministra bo imel visoki predstavnik EU za zunanje zadeve in varnostno politiko, ki bo po položaju tudi podpredsednik Komisije EU. V oporo temu visokemu uradniku bo deloval združeni diplomatski aparat, imenovan Služba EU za zunanje zadeve. Izginila je struktura stebrov, vzpostavljena z Maastrichtsko pogodbo (Bebler 2007, 226–227; Generalni sekretariat Sveta 2012, 19).

Pravila glasovanja v Svetu so se spremenila z vzpostavitvijo sistema dvojne večine (držav članic in števila prebivalcev). Okrepila se je vloga Evropskega parlamenta kot sozakonodajalca s Svetom, saj je postopek soodločanja postal običajni zakonodajni postopek. Pogodba zajema skupek določb, ki so namenjene okrepitvi demokratičnega značaja Unije. Poleg večjih pooblastil Evropskega parlamenta mednje spadajo zlasti določbe glede vključevanja nacionalnih parlamentov v proces odločanja in glede sodelovanja državljanov (na primer prek državljanske pobude). Lizbonska pogodba je Listini Evropske unije o temeljnih pravicah priznala enako pravno veljavo kot pogodbam (Generalni sekretariat Sveta 2012, 19).

Prvič v zgodovini se je predvidela tudi možnost izstopa države članice iz Unije: »Vsaka država članica se lahko v skladu s svojimi ustavnimi pravili odloči za izstop iz Unije.« (Generalni sekretariat Sveta 2012, 19).

Pogodba o pristopu Hrvaške je bila podpisana 9. decembra 2011 v Bruslju. Veljati je začela 1. julija 2013 (Generalni sekretariat Sveta 2012, 19).

Tako je torej EU s številnimi nadgradnjami svoje ureditve udejanjala postopnost povezovanja v vse tesnejšo zvezo držav članic. Vsako od sprememb pogodb je tako mogoče razumeti kot nov korak na poti razvoja EU: EEA je prinesel obdobje »proizvodnje političnih usmeritev«, maastrichtska PEU »oblikovanje politične tvorbe« in Amsterdamska pogodba obdobje

»utrjevanja sistema«, v letih od 2000 do 2005 pa je prišlo do poskusa ustavne preobrazbe z demokratizacijo ustanovne moči onkraj držav članic (Accetto 2010a, 17–18).

Upoštevati pa velja tudi hitrost, s katero je vsako sprejeto temeljno pogodbo kmalu nasledila nova. Maastrichtska pogodba je začela veljati leta 1993, že leta 1997 pa je bila podpisana Amsterdamska pogodba. Člen N PEU je sicer že vseboval določbo, da se leta 1996 »skliče konferenca predstavnikov vlad držav članic, da bi preučili tiste določbe te pogodbe, za katere je predvidena revizija v skladu s cilji iz členov A in B«, a so mandat te konference kmalu zelo razširili. Amsterdamska pogodba je začela veljati 1. maja 1999, manj kot dve leti kasneje pa so države članice že podpisale Pogodbo iz Nice, ki so jo označili tudi kot *salade niçoise*, pripravljeno iz »ostankov« Amsterdamske pogodbe. Pogodba iz Nice pa še niti ni začela veljati, ko je že bil podeljen mandat Konvenciji za pripravo osnutka nove reforme – ustavne pogodbe (Accetto 2010a, 18).

Razvoj evropskega povezovanja, »konstitucionalizacija Evrope«, je tako razumljen kot nepretrgan neteleološki proces, ne pa ustavljen trenutek v času, proces v luči trajanja, v luči večnosti. Kolo se (mora) premika(ti) (Accetto 2010a, 18).

3.5 POGODBA O USTAVI ZA EVROPO IN LIZBONSKA POGODBA

Evropski svet je na zasedanju v belgijskem Laeknu 14. in 15. decembra 2001 ugotovil, da se je EU pred širitvijo z desetimi novimi državami znašla pred odločilno prelomnico svojega razvoja. Zato je Konvencijo o prihodnosti Evrope pooblastil, da za prihajajočo medvladno konferenco, ki naj bi institucionalno strukturo in delovanje EU prilagodila njeni širitvi, pripravi predloge, ki bi jih medvladna konferenca upoštevala pri zasnovi novega institucionalnega ustroja EU. V Laekenski deklaraciji o prihodnosti EU je bilo med drugim zastavljeno vprašanje, ali ne bo morda poenostavitev in prilagoditev pogodb EU in Evropske skupnosti privedla do sprejetja ustavnega besedila. In Konvencija je ravno tako tudi končala svoje delo: na plenarnem zasedanju 13. junija 2003 je s konsenzom sklenila svoje sedemnajstmesečno delovanje in pripravila osnutek Pogodbe o Ustavi za Evropo (PUE), ki ga je nato medvladna konferenca, 18. junija 2004, z nekaj vsebinskimi in številnimi tehničnimi popravki, dokončno sprejela (Lozar in drugi 2005a, 25).

PUE gotovo ni ustanavljala popolnoma nove EU, kljub temu pa bi bilo njeno sprejetje, če bi stopila v veljavo, velikega pomena, saj je postavljala jasen in razumljivejši temelj EU. Prinašala je številne spremembe na področjih institucionalnega delovanja, postopkov odločanja in nekaterih politik EU, hkrati pa je predstavljala tudi enega ključnih pogojev za približevanje EU njenim državljanom. Labirint pogodb, pravnih predpisov in politik je namreč združila v enoten dokument (Lozar in drugi 2005a, 25).

Konvencija je morala pri pripravi reforme EU upoštevati tri temeljne smernice. Prvič, EU in njene institucije je treba približati njenim državljanom; drugič, treba je strukturirati politično življenje in evropski politični prostor v razširjeni EU; ter tretjič, EU mora postati dejavnik stabilnosti v mednarodnih odnosih (Lozar in drugi 2005a, 26).

Vendar pa razprava o evropski ustavi ni nov fenomen v razvoju EU oz. njenih predhodnic – Evropskih skupnosti. Že na evropskem kongresu v Haagu, maja 1948, ki se ga je udeležilo približno 1000 delegatov iz 26-tih, predvsem zahodnoevropskih držav, predsedoval pa mu je Winston Churchill, je med razpravami prišlo do izraza več zelo različnih stališč glede zaželenih oblik vseevropskega združevanja. Med temi sta najbolj izstopala dva nasprotujoča si pristopa, kako najbolje povezati Evropo: funkcionalistični, ki je integracijo obravnaval le kot ekonomsko kategorijo (za to stališče so se zavzemali predvsem britanski delegati) in federalni, ki je skrajni domet integracije predvidel v politični tvorbi (to stališče so tedaj najbolj zagreto zagovarjali francoski delegati) (Bebler 2007, 25–26; Brinar 2008,10).

V tako polarizirani razpravi je vprašanje o končnem cilju začetega procesa združevanja ostalo neodgovorjeno. Miniti so morala tri desetletja, da se je to vprašanje ponovno pojavilo na dnevnem redu ene od institucij Evropskih skupnosti. V okviru Evropskega parlamenta sta bila izdelana kar dva projekta o evropski ustavi. Vendar pa sta Spinellijev projekt leta 1984 in v ožjem obsegu Hermanov projekt deset let kasneje spodbudila predvsem akademsko razpravo, medtem ko je bil njun odmev v javnosti zanemarljiv (Brinar 2008,10).

Zanimivo Finn Laursen v povezavi z Maastrichtsko pogodbo ugotavlja, da je 1. člen v osnutku pogodbe, z dne 18. junija 1991, ki jo je predlagalo luksemburško predsedstvo, določal, da »ta pogodba označuje novo stopnjo v procesu, ki postopoma vodi k Uniji z zveznim ciljem«. Luksemburški osnutek je temeljil na steborni strukturi. Ko so predsedovanje v drugi polovici leta 1991 prevzeli Nizozemci, so septembra 1991 pripravili nov osnutek

pogodbe, ki ni uporabljal stebrne strukture, ampak je predlagal le bolj enotno pogodbo. Člen 1 je bil preoblikovan na način: »S to pogodbo, ki predstavlja novo fazo v procesu, ki vodi do Evropske unije z zveznim ciljem, pogodbene članice ustanavljajo Evropsko skupnost«. Ker novi nizozemski predlog ni temeljil na stebrni strukturi, ga je večina drugih držav članic zavrnila, Nizozemci pa so se zato vrnili na predlog luksemburškega predsedstva. Kot osnova za pogajanja je bilo tako ponovno predstavljeno besedilo luksemburškega osnutka, »zvezni cilj« pa je ostal vključen tudi v končnem osnutku pogodbe nizozemskega predsedstva, ki je prišel v sam vrh v Maastrichtu 10. decembra 1991. Tukaj pa so vključitvi »zveznega cilja« v pogodbo odločno nasprotovali Britanci, Danci in Portugalski. Maastrichtska pogodba tako namesto tega pravi: »Ta pogodba označuje novo stopnjo v procesu oblikovanja vse tesnejše zveze med narodi Evrope, kjer se odločitve sprejemajo v kar najtesnejši povezavi z državljani.« (Laursen 2011, 14).

Januarja 1999 je k razpravi o oblikovanju ustave Evropske unije pozval nemški zunanji minister Joschka Fischer. Od tedaj so številni evropski politiki iz držav članic in iz držav kandidatk objavili svoje zamisli o prihodnjem razvoju EU in njeni ustavi. Maja 2000 se je k temu pridružila še javna razprava na evropski ravni o t. i. ustavnem vprašanju EU (Brinar 2008, 10).

Tudi v okviru Konvencije o prihodnosti Evrope je opredelitev EU sprožila veliko polemik. Debata se je odvijala predvsem med zagovorniki definiranja EU kot mednarodne organizacije in tistimi, ki so prepričani, da bi morala EU narediti večji korak v smer federalne države (Lozar in drugi 2005b, 27).

Ob predaji besedila osnutka PUE Evropskemu svetu v Solunu je predsednik Konvencije Giscard d'Estaing dejal, da so se med razpravo skrajni pogledi vendarle postopoma združili. Na eni strani se je umaknila zamisel o enotni evropski federalni državi, ki so jo nekateri ob začetku dela Konvencije vneto zagovarjali, na drugi strani pa se je hitro umaknila tudi zamisel o konfederaciji, ki bi Evropejce združevala le pri skrajno omejenih interesih in bi EU odrekla učinkovita sredstva za ukrepanje (Lozar in drugi 2005b, 27).

EU bi tako tudi po PUE vsebinsko ostala mednarodna organizacija *sui generis*, ki svojo posebno naravo izraža skozi dualizem evropske ureditve kot kombinacije Unije narodov in Unije držav (Lozar in drugi 2005b, 27).

Finn Laursen v povezavi s Pogodbo o Ustavi za Evropo ponovno ugotavlja, da je bilo v osnutku pogodbe, z dne 28. oktobra 2002, v preambuli besedila zapisano: »Unija evropskih držav, medtem ko ohranjajo svojo nacionalno identiteto, tesno usklajujejo svoje politike na evropski ravni in urejajo nekatere skupne pristojnosti na federalni osnovi...«. Toda ko se je 26. maja 2003 pojavil nov osnutek besedila, je bilo v njem navedeno: »Na podlagi volje državljanov in držav Evrope, da gradijo skupno prihodnost, se s to Ustavo ustanavlja Evropska unija, na katero države članice prenesejo svoje pristojnosti za uresničevanje njihovih skupnih ciljev. Unija bo morala usklajevati politike, s katerimi želijo države članice doseči te cilje, in izvajati pristojnosti, ki so ji dodeljene.« Besedila »na federalni osnovi« ni bilo več (Laursen 2011, 16).

Pomen posameznih besed v besedilu temeljnih pogodb je izpostavil tudi prof. dr. Matej Accetto, pogosto se namreč zdi, da posamezne besede prav z vključitvijo v besedilo temeljnih pogodb postanejo nepremični del pravnega reda EU in njihova simbolika stvarnost. Ob tem nas je spomnil na že omenjeno besedo »federalizem« v PEU in tudi na težavna pogajanja o morebitni omembi krščanstva v preambuli spodletele ustavne pogodbe (Accetto 2010a, 22).

Podobno je bilo tudi s poimenovanjem ustavne pogodbe. Pri tem ni šlo za to, da bi bila na splošno v pravnem redu EU beseda ustava uporabljena prvič oziroma da še nikoli prej ne bi bilo govora o ustavni naravi njenih temeljnih pogodb. Šlo je za to, da se je na ustavnost tako izrecno sklicevala sama pogodba (Accetto 2010a, 22).

Prof. dr. Matej Accetto meni, da je bila prav to tudi njena težava, zamešanje »institucionalnega« z »ustavnim« in krošnjarjenje ideje, da Evropa sploh potrebuje ustavo; dodatni greh pa pretvarjanje, da Pogodba o Ustavi za Evropo dejansko je taka ustava. Ker je bila poimenovana kot ustava, so bila tudi pričakovanja javnosti drugačna, večja: od takega ustavnega dokumenta ne pričakujemo zgolj reforme, temveč zapis identitete, stremljenj, podobe družbe in politične tvorbe, kakršna bi želeli verjeti, da EU je (Accetto 2010a, 23).

Dr. Matjaž Nahtigal pa je izpostavil, da razprava sama ni uspela pomembneje pritegniti širše evropske javnosti. To se je pokazalo v procesu ratifikacij, ko so ljudje po državah članicah ostali precej zadržani do tako pripravljenega dokumenta. Zagovornikom prvotne ustavne pogodbe za sprejem dokumenta ni uspelo mobilizirati širše javnosti, proti ustavni pogodbi pa

se je vzpostavila zelo raznolika in nenavadna koalicija različnih družbenih skupin s povsem različnimi interesi in vrednotami (Nahtigal 2008, 34). Mihela Zupančič se je ob tem vprašala, ali je k tej odločitvi res vodil razmislek o ustavni pogodbi in EU ali o čem drugem. Zdi se, da je bil v debatah govor predvsem o razmerah v okviru zadevnih držav, o nacionalnih vprašanjih. Če pa se je že govorilo o EU, so bili glavni očitki, da je povezava zaprta, netransparentna in neučinkovita, zato naj ne bi glasovali za evropsko ustavo. Gre za paradoks, saj so se kritike nanašale ravno na tista področja, ki jih je evropska ustava izboljševala. Z njenim sprejetjem bi namreč dobili veliko bolj transparentno, učinkovito in bolj odprto Unijo (Zupančič 2007, 26).

Januarja 2007 so se predstavniki držav članic, ki so pred tem že ratificirale ustavno pogodbo, na zborovanju t. i. prijateljev Ustave v Madridu zavzeli za njeno ohranitev ali sprejetje v čim manj okrnjeni obliki. Najbolj vneti zagovorniki uveljavitve podpisane ustavne pogodbe so bili voditelji Italije, Španije, Belgije in Luksemburga. Na nasprotnem bregu pa je bila skupina vplivnih članic, vključno s Francijo in Veliko Britanijo, ki so z raznimi argumenti odklanjale besedilo. Najbolj vztrajno so britanski predstavniki zahtevali umik iz pogodbe sleherne omembe ustavne simbolike EU – same besede ustava, zastave, himne, položaja zunanjega ministra, Listine o temeljnih pravicah in celo omembe te listine v besedilu nove pogodbe (Bebler 2007, 225–226).

Nemčija, predsedujoča v prvi polovici leta 2007, je dolgo skušala v največji možni meri ohraniti vsebino pogodbe in dosežene institucionalne dogovore. Da bi to dosegla, se je med drugim odpovedala zahtevi, da bi v besedilu ustavne pogodbe omenili krščanstvo in Boga. Navsezadnje je Nemčija odstopila tudi od vztrajanja na ohranitvi Pogodbe o Ustavi. Nemška diplomacija je z velikimi težavami, tik pred koncem svojega mandata, uspela pripeljati najvišje predstavnike članic do novega kompromisnega dogovora. Na zadnjem zasedanju Evropskega sveta, konec junija 2007, je obveljala rešitev, ki je bila najbližja predlogu novoizvoljenega francoskega predsednika Nicolasa Sarkozya. To naj bi bila nova, skržena in poenostavljena pogodba, iz katere bi izločili vse simbole države, vključno z besedo ustava. V jutranjih urah 23. junija 2007 je bilo sklenjeno, da Pogodbo o Ustavi uradno razglasijo za nično in opustijo samo zamisel ustave Evropske unije v obliki konsolidirane pogodbe (Bebler 2007, 226).

V skladu z junijskim dogovorom je že v juliju 2007 začela z delom nova medvladna konferenca pod portugalskim predsedstvom. Njej so naložili pripravo nove Pogodbe o reformi, s katero bi le dopolnili dosedanje pogodbe EU (Bebler 2007, 226).

Lizbonska pogodba naj bi sicer še vedno želela doseči tri od štirih ciljev ustavne pogodbe (povečanje učinkovitosti, povečanje demokratične legitimnosti in povečanje usklajenosti v zunanjem delovanju), zares izgubila pa le enega (normativno poenostavitev in preglednost) (Accetto 2010a, 23).

A vendar ne bi smeli pozabiti na jasen in izrecen odmik od ustavne retorike in simbolike Pogodbe o Ustavi za Evropo. Ko je Evropski svet junija 2007 razglasil konec obdobja za razmislek po propadu ustavne pogodbe in napovedal sklic nove medvladne konference (MVK), da pripravi besedilo nove reformne pogodbe, je mandat za MVK opisoval z veliko bolj zadržanimi besedami, ki so želele opustiti tako ustavno retoriko kot kreativen »ustaven« način priprave besedila, ki ga je uvedla Konvencija (Accetto 2010a, 23–24):

- MVK naj pripravi pogodbo (»Pogodbo o reformi«) o spremembi obstoječih pogodb z namenom krepitve učinkovitosti in demokratične legitimnosti razširjene Unije ter doslednosti njenega zunanjepolitičnega delovanja. Ustavni koncept o razveljavitvi vseh obstoječih pogodb in njihovi nadomestitvi z enotnim besedilom, imenovanim »Ustava«, je opuščen. (...);
- (...);
- PEU in Pogodba o delovanju Unije ne bosta imeli ustavnega značaja. Ta sprememba se bo izražala v terminologiji, ki se bo uporabljala v celotnem besedilu pogodb: izraz »Ustava« se ne bo uporabljal, »minister za zunanje zadeve Unije« se bo imenoval visoki predstavnik Unije za zunanje zadeve in varnostno politiko, poimenovanji »zakon« in »okvirni zakon« bosta opuščeni, ohranila pa se bodo sedanja poimenovanja »uredbe«, »direktive« in »odločbe« oziroma »sklepi«. Prav tako v nobenem členu spremenjenih pogodb ne bodo omenjeni simboli EU, kot so zastava, himna ali geslo. Glede primarnosti prava EU bo MVK sprejela izjavo o sklicevanju na obstoječo sodno prakso Sodišča EU (Accetto 2010a, 24).

Dr. Matej Accetto ob tem pravi, da je to zavidanja vredna akrobatika za ustvarjanje všečnega videza: da se npr. opusti pogodbeni določbi o primarnosti prava EU, obenem pa da jasno vedeti, da »so v skladu z ustaljeno sodno prakso Sodišča EU pogodbe in pravo, ki jih Unija

sprejme na podlagi pogodb, nad pravom držav članic, in sicer pod pogoji, ki so določeni v omenjeni sodni praksi.« (Accetto 2010a, 24).

Imeli smo torej reformno pogodbo, ki se je predstavljala za ustavo. Nato ji odvzamemo besedo ali dve, pustimo bistveno vsebino nedotaknjeno in se pretvarjamo, da je »Ustava« zgolj reformna pogodba, čeprav je povsem ista Ustava, ki je bila zavrnjena leto poprej in ki je bila v resnici reformna pogodba, ki se je pretvarjala, da je ustava (Accetto 2010a, 25).

Prvotni zavrnilni referendum na Irskem je Lizbonsko pogodbo postavil pod vprašaj in EU še enkrat pahnil v obdobje institucionalne negotovosti. A tako kot v primeru Pogodbe iz Nice (ter kot še pred tem Danska v primeru Maastrichtske pogodbe) je Irska referendum ponovila, tokrat s pozitivnim izidom, in ključna ovira uveljavitvi Lizbonske pogodbe je bila odstranjena (Accetto 2010a, 25).

Lizbonska pogodba, ki spreminja PEU in PES, je izhodiščni pravni »akt držav članic«. Začetek njene veljavnosti, 1. december 2009, je pospremil švedski predsednik vlade Reinfeldt, tedanji predsedujoči Svetu, z besedami: »Po dolgem potovanju je Lizbonska pogodba dosegla svoj cilj«. EU z Lizbonsko pogodbo ni sledila zgledu Pogodbe o Ustavi za Evropo s konsolidacijo temeljnih pogodb v enotno pogodbo, temveč ostaja zvesta pretekli praksi spreminjanja oziroma dopolnjevanja primarnega prava EU. Tako je Lizbonska pogodba (le) trenutno zadnja pogodba v verigi temeljnih normativnih besedil, s katero se nadaljuje »postopek oblikovanja vse tesnejše zveze med narodi Evrope«. Upošteva njen obseg in doseg pa je vsekakor globlje posegla v dosedanje primarno pravo EU (Vatovec 2010a, 28).

Glede na prestrukturiranje temeljnih pogodb in precejšnjo razjasnitev delovanja EU je morda v zvezi z Lizbonsko pogodbo namesto o »ustavnem kaosu« primerneje govoriti o strukturirani kompleksnosti EU (Vatovec 2010a, 31).

Dejstvo, da Pogodba o Ustavi za Evropo ni stopila v veljavo, je spodbudilo številne razprave o tem, ali EU potrebuje ustavo, v povezavi s tem pa tudi o vprašanju evropske identitete. V ustavi so zajete vse temeljne vrednote politične entitete oz. povedano drugače, ustava odseva kolektivno identiteto ljudstva, naroda, države, skupnosti ali Unije. Ustava daje občutek samozavesti in pripadnosti. V ustavi je namreč zajeta premisa omejevanja oblasti in ne njene

širitve. Ustave ščitijo temeljne pravice posameznika, z njimi pa je definirana tudi kolektivna identiteta (Žagar 2003, 126; Brinar 2008, 5–23).

Gledano z zgodovinskokulturnega vidika lahko govorimo o skupnih potezah evropske kulture, katero so zaznamovali predvsem krščanstvo, vpliv grške in rimske civilizacije ter dosežkov te, ideje francoske revolucije, razsvetljenstva in izkušnja obeh svetovnih vojn. Po drugi strani pa Evropo delijo posledice samozadostnosti fevdalnih gospodstev srednjega veka in nacionalizmi devetnajstega ter dvajsetega stoletja (Dunkerley v Pinterič 2005, 72). Uroš Pinterič pravi, da je prav na podlagi zgoraj omenjenih zgodovinskih determinant evropske kulture mogoče izvajati idejo, da obstaja podlaga za skupno identiteto, zasidrano v tradiciji (Pinterič 2005, 72).

Nekaj več kot polovica državljanov v državah članicah EU sicer pravi, da ima neke vrste evropsko identiteto. Po podatkih Eurobarometra število državljanov, ki se čutijo Evropejci, ves čas tudi narašča. Ti ponavadi delajo ali potujejo v druge države EU, govorijo tudi druge evropske jezike in pripadajo vseevropskim omrežjem ali združenjem (Fligstein, Polyakova in Sandholtz 2011, 117; Eurobarometer – Evropska komisija 2016).

Neil Fligstein, Alina Polyakova in Wayne Sandholtz in podobno Jeffrey T. Checkel in Peter J. Katzenstein tako omenjajo dve vrsti Evropejcev. Za prve bi lahko rekli, da je bila njihova interakcija z ljudmi preko meja zelo omejena, bodisi po lastni izbiri bodisi ker niso imeli veliko priložnosti. EU ni poskrbela za več delovnih mest in boljših plač za modre ovratnike, manj kvalificirane bele ovratnike, storitvene delavce ali manj izobražene na splošno. Ti tako pogosto menijo, da je EU projekt elite, od katerega bodo imeli koristi predvsem izobraženi. Starejši se še spomnijo druge svetovne vojne in obdobja po njej ter imajo zato manj interesa, da bi bolje spoznali svoje sosede, in večji interes za ohranjanje nacionalne identitete. Politična desnica brani tradicionalni narod. Imigrante vidijo kot grožnjo svoji eksistenci in narodu. Drugi sklop Evropejcev pa predstavlja sile, ki bi lahko naredile premik v drugo smer. Izobraženi in tisti s poklici z visokim statusom bodo bolj verjetno postali vsaj delno Evropejci, vendar jih ni dovolj, da bi imeli velik vpliv na oblikovanje masovne »evropske identitete« (Checkel in Katzenstein 2009, 156; Fligstein, Polyakova in Sandholtz 2011, 119).

Po drugi strani pa ugotavljajo, da se proces gradnje evropske identitete šele začneja. Evropski projekt se je res da začel že sredi 70–tih. let, večje možnosti za interakcijo z drugimi ljudmi v

Evropi pa so se pojavile z enotnim trgom sredi 90-tih let. Širšo podporo evropski identiteti bi bilo tako morda še prezgodaj pričakovati. Nacionalne identitete so namreč potrebovale več sto let, da so se razvile. Nadalje je v prid EU tudi delovanje demografije. Mlajši ljudje bolj poznajo druge jezike, so izobraženi in potujejo, zato pa so tudi bolj odprti za EU in bodo posledično sebe prej smatrali kot Evropejce. Prav tako je v prid EU dejstvo, da ko se bo raven splošne izobrazbe še povečala, bodo ljudje bolj zainteresirani za kulturne interakcije z drugimi Evropejci. In nenazadnje, ko se bo evropski trg še naprej integriral, bodo ljudje imeli več priložnosti za interakcijo z ljudmi iz drugih držav (Checkel in Katzenstein 2009, 158; Fligstein, Polyakova in Sandholtz 2011, 119).

Pomemben dejavnik pri nastajanju evropske identitete je evropsko državljanstvo. Tomaž Deželan tako podobno izpostavlja, da je evropsko državljanstvo v preteklosti v politični znanosti in širših filozofskih razmišljanjih vzbujalo veliko zanimanje, a dlje od posameznih panevropskih idej in pobud ni prišlo. Nov zagon po 2. svetovni vojni in spoznanje o nujnosti sodelovanja in obstoja skupnih transevropskih institucij sta privedla tudi do prvih formalnih zametkov skupne evropske ideje v podpisih o ustanovitvi Sveta Evrope, Evropske skupnosti za premog in jeklo ter Evropske gospodarske skupnosti. Koncept evropskega državljanstva, ki ga zveza evropskih držav kot taka ne prejudicira, se je začel pojavljati v dokumentih gospodarske skupnosti šele z letom 1961. Se je pa ideja evropskega državljanstva vseeno začela razvijati že pred tem, s praksami Sveta Evrope in drugih skupnosti (Deželan 2010, 142).

Hkrati so tudi pobude za splošne in neposredne volitve v Evropski parlament, ki so vodile do sprejetja Enotne volilne listine in kasnejše izvedbe volitev leta 1979, jasno nakazale premik v odnosu Skupnosti do svojih prebivalcev – državljanov držav članic. Posledično se diskurz o »Evropi državljanov« in »državljanih Evrope« iz tistega obdobja, kljub pomenski ohlapnosti ob pogosti rabi v uradnih dokumentih institucij Skupnosti, lahko prepozna kot jasen znanilec sprememb na področju državljanstva integracije (Jessurun v Deželan 2010, 145).

V poznih osemdesetih se je razvilo več promocijskih dejavnosti, s katerimi se je mobiliziralo javnost, ter uvajalo različne evrosimbole. S Pogodbo o Evropski uniji in uvedbo evropskega državljanstva se je v tem pogledu dosegla pomembna raven. Dejansko pa enega od najbolj konkretnih korakov v ustvarjanju občutka pripadnosti oz. identitete pomeni uvedba evra kot skupne valute (Bergant 2007, 11). Simbolni vlogi imata tudi zastava in himna EU, ki skupaj z

drugimi elementi poskušata prepričati svet in prebivalce svojih lastnih članic, da obstaja skupna evropska identiteta (Pinterič 2005, 75).

Pravzaprav Zvonko Bergant ugotavlja, da lahko ugotovimo kar nekaj podobnosti med oblikovanjem nacionalne identitete v 19. ter evropske identitete v 20. in 21. stoletju, pri čemer je imel pomembno v mislih Pogodbo o Ustavi za Evropo:

- zgodovinski miti: 50–letnica (in sedaj že tudi 60–letnica) obstoja Unije: slovesnost ob obletnici podpisa *Rimskih pogođb* – poskus ustvarjanja izvirnega mita, ki je sprejemljiv za vse države članice –, oblikovanje skupne zgodovine kot izhodišče za oblikovanje evropske identitete; do neke mere velja to priznavanje »navdiha iz kulturne, verske in humanistične dediščine Evrope« v Pogodbi o Ustavi za Evropo;
- jezik: jezikovna raznolikost;
- kult očetov naroda: v primeru EU – ustanovni očetje (Robert Schuman, Konrad Adenauer, Alcide de Gasperi);
- vrednostni okvir: »univerzalne vrednote nedotakljivosti in neodtujljivosti človekovih pravic, svobode, demokracije, enakosti in pravne države«;
- skupna politična in pravna zgodovina: rimsko pravo, humanistično izročilo, če ne omenjamo celotnega *acquis communautaire*, ki je nastal v desetletjih od podpisa *Pariške pogodbe* leta 1951;
- ideološki dejavnik: »namerava Evropa, ponovno združena po bridkih izkušnjah, napredovati po poti civilizacije, napredka in blaginje v dobro vseh svojih prebivalcev, tudi najšibkejših in najbolj prikrajšanih, da želi ostati celina, odprta za kulturo, znanje in družbeni napredek, in da želi poglobiti demokratičnost in preglednost njenega javnega življenja ter si prizadevati za mir, pravico in solidarnost v svet«;
- skupna prihodnost: »so narodi Evrope, čeprav ponosni na svojo nacionalno identiteto in zgodovino, odločeni preseči starodavne delitve in v vedno tesnejši povezanosti oblikovati skupno usodo«;
- simboli Unije: zastava, himna – Oda radosti, geslo »Združena v raznolikosti«, skupna valuta evro, 9. maj – dan Evrope; skupni format potnega lista;
- občutek pripadnosti skupnosti: volitve v Evropski parlament;
- evropsko državljanstvo (Bergant 2007, 11).

Hkrati imamo zadnja desetletja opraviti tudi s številnimi programi, ki naj bi pripomogli k oblikovanju ali prepoznavanju skupne identitete, tako za področje raziskav, za področje višje in visokošolskega izobraževanja in podobno (Bergant 2007, 11).

Čeprav po eni strani dejansko lahko govorimo o oblikovanju nove oblike evropske identitete oz. njenem zametku, ki presega klasično nacionalno identiteto, je treba opozoriti tudi na njene meje, in sicer da je ta zelo odvisna od članstva v eni od držav članic Unije oz. vezana na nacionalno identiteto. Biti Evropejec najprej pomeni biti Slovenec, Francoz, Čeh. Šele prek te nacionalne identitete posamezniku pripada tudi evropska identiteta, vsaj tudi v njeni praktični razsežnosti (Bergant 2007, 15).

Po drugi strani pa substantivno preseganje okvirov (nacionalne) države, ki se v zadnjem obdobju kaže z intenzivnimi globalizacijskimi procesi ter supranacionalizmom, ponovno odpira dileme o mejah in alternativah urejanja političnega življenja in ustvarjanja politične skupnosti na nadnacionalni ravni. Z odpravo nekaterih fizičnih in geografskih omejitev, ki jih je prinesel razvoj IKT, ter ob vse bolj prisotni globalni zavesti o skupnih problemih so namreč ideje o državljanu zunaj okvirov države vse bolj aktualne (Deželan 2010, 109–110).

Evropska unija torej išče ustavno formulo, ki bo omogočila uspešen razvoj raznolikih članic razširjene Unije in okrepila njeno vlogo v svetu (Nahtigal 2008, 34).

3.5.1 Preambuli Pogodbe o Ustavi za Evropo in Lizbonske pogodbe

V preambuli Pogodbe o Ustavi za Evropo (PUE) je zapisano, da voditelji držav članic Evropske unije sprejemajo Pogodbo o Ustavi za Evropo:

»OB ZAJEMANJU navdiha iz kulturne, verske in humanistične dediščine Evrope, iz katere so se razvile univerzalne vrednote nedotakljivosti in neodtujljivosti človekovih pravic, svobode, demokracije, enakosti in pravne države,

V VERI, da namerava Evropa, ponovno združena po bridkih izkušnjah, napredovati po poti civilizacije, napredka in blaginje v dobro vseh svojih prebivalcev, tudi najšibkejših in najbolj prikrajšanih, da želi ostati celina, odprta za kulturo, znanje in družbeni napredek, in da želi poglobiti demokratičnost in preglednost njenega javnega življenja ter si prizadevati za mir, pravico in solidarnost v svetu,

V PREPRIČANJU, da so narodi Evrope, čeprav ponosni na svojo nacionalno identiteto in zgodovino, odločeni preseči starodavne delitve in v vedno tesnejši povezanosti oblikovati skupno usodo,

PREPRIČANI, da jim Evropa, »združena v raznolikosti«, nudi najboljšo možnost, da ob spoštovanju pravic posameznika in ob zavedanju svoje odgovornosti do prihodnjih generacij in do Zemlje, nadaljujejo ta smel podvig ustvarjanja območja človeškega upanja,

ODLOČENI, da delo, opravljeno v okviru pogodb o ustanovitvi Evropskih skupnosti in Pogodbe o Evropski uniji, nadaljujejo z ohranjanjem kontinuitete pravnega reda Skupnosti,

HVALEŽNI članom Evropske konvencije, da so pripravili osnutek te ustave v imenu državljanov in držav Evrope.« (Pogodba o Ustavi za Evropo, preambula).

V I–1. členu pa določa, da se na podlagi volje državljanov in držav Evrope, da gradijo skupno prihodnost, s to ustavo ustanavlja Evropska unija, na katero države članice prenašajo pristojnosti za uresničevanje svojih skupnih ciljev. Unija usklajuje politike držav članic zaradi doseganja teh ciljev in na način, svojstven skupnosti izvaja pristojnosti, ki so ji dodeljene. Prav tako pravi, da je Unija odprta za vse evropske države, ki upoštevajo njene vrednote in so predane njihovem skupnemu uveljavljanju (Pogodba o Ustavi za Evropo, I–1. čl.).

Preambulo PUE sem namenoma navedla v celoti, saj vsebuje izredno lepo sporočilo državljanom Evrope. V njej so izpostavljene naše vrednote, ki so nam vsem skupne, spomni nas na žalostne dogodke iz preteklosti, ki naj nam bodo v poduk, in pove, da želimo biti odprti za kulturo, znanje in družbeni napredek, za blaginjo vseh nas, ter da si želimo prizadevati za mir, pravico in solidarnost v vsem svetu. Posebej pa bi tudi izpostavila izraženo prepričanje, da nam Evropa, »združena v raznolikosti«, ob spoštovanju pravic posameznika in tudi ob zavedanju svoje odgovornosti tako do prihodnjih generacij kot tudi do Zemlje, nudi najboljšo možnost, da nadaljujemo z ustvarjanjem območja človeškega upanja.

Lizbonska pogodba spreminja Pogodbo o Evropski uniji (PEU) in Pogodbo o ustanovitvi Evropske skupnosti (PES), ki se je preimenovala v Pogodbo o delovanju Evropske unije (PDEU), in tako v njej najdemo tudi preambuli obeh pogodb. Če ju primerjamo s preambulo PUE, lahko rečemo, da vsa ta sporočila najdemo tudi v teh dveh preambulah. Pravzaprav bi lahko rekli, da je v teh dveh preambulah napisano še več. Je pa res, da gre v tem primeru za politike, ki so že uresničene oz. se uresničujejo, za zaveze iz preteklosti, saj kot rečeno Lizbonska pogodba spreminja starejši PEU in PES, preambula PUE pa jih tako ne vsebuje

več, saj jih, lahko bi rekli, že preseže. Kot je bilo že povedano, EU z Lizbonsko pogodbo ni sledila zgledu PUE s konsolidacijo temeljnih pogodb v enotno pogodbo, temveč ostaja zvesta pretekli praksi spreminjanja oziroma dopolnjevanja primarnega prava EU. Vseeno pa v preambulah Lizbonske pogodbe pogrešamo zavedanje svoje odgovornosti do prihodnjih generacij in do Zemlje, je pa zato v 3. členu PEU med cilji navedeno, da prispeva k trajnostnemu razvoju Zemlje.

V PUE tako najdemo nekaj močnejših besed z jasnim in globokim sporočilom, lahko bi torej rekli, da je v preambuli izpostavljeno bistvo. Po drugi strani pa vseeno mnoga pomembna sporočila najdemo tudi v Lizbonski pogodbi, na več mestih, in mimo njih prav tako ne moremo.

3.5.2 Vrednote in cilji Unije

Posebej bi želela izpostaviti tudi člena Pogodbe o Ustavi za Evropo in Lizbonske pogodbe, ki opredeljujeta vrednote in cilje Unije.

Katja Rejec Longar pojasnjuje, da je v nacionalni državi ustava kot hierarhično najvišji pravni akt najmočnejši izraz skupnega družbenega projekta, zato postavlja temelje pravnim in programskim vrednotam ter političnim ciljem, skupnim ljudem, ki v tej državi živijo. Tudi EU želi postaviti vrednote in politične cilje, ki si jih evropski narodi v državah članicah delijo, na skupni imenovalec (Rejec Longar 2005, 37).

Kot smo že videli, tako Pogodba o Ustavi za Evropo kot tudi Lizbonska pogodba omenjata vrednote Unije že v preambuli, izpostavljata pa jih še v posebnem členu. I–2. člen PUE oz. 2. člen Lizbonske pogodbe v PEU pravi, da Unija temelji na vrednotah spoštovanja človekovega dostojanstva, svobode, demokracije, enakosti, pravne države in spoštovanja človekovih pravic, vključno s pravicami pripadnikov manjšin. Te vrednote so skupne vsem državam članicam v družbi, ki jo označujejo pluralizem, nediskriminacija, strpnost, pravičnost, solidarnost ter enakost žensk in moških (Pogodba o Ustavi za Evropo, I–2. čl.; Pogodba o Evropski uniji, 2. čl.).

V pogodbah pred predlagano PUE so bile vrednote, ki podpirajo evropsko združevanje, urejene zelo razpršeno. Nekaj jih je bilo zapisanih v preambuli, splošno urejene pa so bile v 6.

členu PEU, ki je izpostavljala načela svobode, demokracije, zakonitosti, spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter nacionalnih identitet. Toda seznam vrednot v tem členu ni bil izčrpen, saj je na primer 1. člen PEU omenjal solidarnost med državami članicami in njihovimi narodi, odprtost in približevanje EU njenim državljanom. Po pogodbah so bile razpršene tudi druge vrednote in načela, na primer trajnostni razvoj, nediskriminacija na podlagi spola, varstvo okolja in načelo enakosti. PUE je večino teh vrednot združila v I–2. členu, dodala nekaj novih, nekaj pa jih je opredelila kot cilje. Vrednotam iz 6. člena PEU je PUE dodala tudi človeško dostojanstvo (Rejec Longar 2005, 37–38).

Sprememba nekdanjega člena 6(1) PEU v novi člen 2 PEU, natančneje preimenovanje »načel« iz prvega v »vrednote« slednjega, pa je ena od redkih simbolno pomembnih novosti spodletele ustavne pogodbe, ki jo je ohranila tudi Lizbonska pogodba. Načela člena 6(1) nekdanje PEU so sicer bila v to pogodbo dodana z Amsterdamsko pogodbo kot ne povsem uspel poskus prenosa kopenhavskih političnih meril za članstvo, ki jih je Unija nekaj let prej sprejela v pričakovanju pristopanja vzhodnoevropskih držav in potrebe po podrobnejši opredelitvi temeljnih značilnosti EU kot meril, ki jih mora izpolnjevati vsaka evropska država kandidatka, če želi uspešno zaprositi za članstvo. Načela z izjemo človekovih pravic tudi niso bila podvržena pristojnosti luksemburškega Sodišča. Tudi to dejstvo nemara kaže, da so vsaj delno omenjena načela prvi zadržan poskus oblikovanja skupne evropske politične identitete, ki je navsezadnje vodil tudi v terminološko spremembo (Accetto 2010a, 42).

Sklicevanje na vrednote kot kulturne temelje EU naj bi se začelo že v začetku devetdesetih let 20. stoletja, povsem v ospredje pa je vsekakor prišlo v zadnjih desetih letih – tako je Laekenska deklaracija leta 2001 govorila o vodilni vlogi Evrope kot »celine humanih vrednot, ... celine svobode, demokracije in predvsem raznolikosti«, Komisija pa je leta 2003 v enem svojih poročil zapisala, da je »Evropska unija navsezadnje unija vrednot«. Kakšen bo učinek preimenovanja teh temeljnih načel v vrednote, se bo šele pokazalo (Accetto 2010a, 42–43).

Večjih razlik prav tako ne najdemo med cilji Unije. PUE v svojem I–3. členu in podobno Lizbonska pogodba v svojem 3. členu PEU določata, da so cilji Unije krepitev miru, svojih vrednot in blaginje svojih narodov. Da nudi svojim državljanom območje svobode, varnosti in pravice brez notranjih meja in notranji trg s svobodno in neizkrivljeno konkurenco. Prizadeva si za trajnostni razvoj Evrope, ki temelji na uravnoteženi gospodarski rasti in stabilnosti cen, za visoko konkurenčno socialno tržno gospodarstvo, usmerjeno v polno zaposlenost in

socialni napredek, ter za visoko raven varstva in izboljšanje kakovosti okolja. Prav tako spodbuja znanstveni in tehnološki napredek. Bori se proti socialni izključenosti in diskriminaciji ter spodbuja socialno pravičnost in varstvo, enakost žensk in moških, solidarnost med generacijami in varstvo pravic otrok. Spodbuja gospodarsko, socialno in teritorialno povezanost ter solidarnost med državami članicami. Spoštuje svojo bogato kulturno in jezikovno raznolikost ter skrbi za varovanje in razvoj evropske kulturne dediščine. V odnosih s preostalim svetom pa Unija podpira in spodbuja svoje vrednote in interese. Prispeva k miru, varnosti, trajnostnemu razvoju Zemlje, solidarnosti in medsebojnemu spoštovanju med narodi, prosti in pravični trgovini, odpravi revščine in varstvu človekovih pravic, predvsem pravic otrok, kakor tudi k doslednemu upoštevanju in razvoju mednarodnega prava, zlasti k upoštevanju načel Ustanovne listine Združenih narodov. Unija svoje cilje uresničuje z ustreznimi sredstvi na podlagi pristojnosti, ki so ji dodeljene z Ustavo (s Pogodbama) (Pogodba o Ustavi za Evropo, I–3. čl.; Pogodba o Evropski uniji, 3. čl.). Med cilji Lizbonske pogodbe je v 3. členu PEU zapisano še, da Unija vzpostavi ekonomsko in monetarno unijo, katere valuta je evro. Sicer pa v delu, kjer PUE pravi, da je cilj Unije, da nudi svojim državljanom območje svobode, varnosti in pravice brez notranjih meja, Lizbonska pogodba dodaja, »na katerem je v povezavi z ustreznimi ukrepi glede kontrole na zunanjih mejah, azila, priseljevanja ter glede preprečevanja kriminala in boja proti njemu zagotovljeno prosto gibanje oseb«. V delu, kjer PUE pravi, da je cilj Unije, da v odnosih s preostalim svetom podpira in spodbuja svoje vrednote in interese, pa Lizbonska pogodba dodaja, »ter prispeva k zaščiti svojih državljanov« (Pogodba o Evropski uniji, 3. čl.).

Cilje iz I–3. čl. PUE tako najdemo zapisane v 3. čl. PEU v Lizbonski pogodbi. Ti cilji pa se seveda odražajo skozi celotno pogodbo, tako na področju notranjih politik, zunanjega delovanja Unije, bolj poglobljeno je tudi delovanje institucij EU (Avbelj 2010, 134–135; Hojnik 2010a, 101–106; Hojnik 2010b, 117–122; Hojnik 2010c, 122–127; Hojnik 2010č, 127–131; Hojnik 2010d, 131–132; Hojnik 2010e, 133–134; Hojnik 2010f, 154–160; Smrkolj 2010, 152–153; Vatovec 2010b, 77–79; Vatovec 2010c, 80–84; Vatovec 2010č, 84–96; Vatovec 2010d, 97–101).

Ob koncu omenimo še novost v PUE, ki pa jo pogrešamo v njeni naslednici Lizbonski pogodbi, to je opredelitev simbolov Unije. V I–8. členu PUE določa, da zastavo Unije predstavlja krog z dvanajstimi zlatimi zvezdami na modri podlagi. Himna Unije izvira iz

»Ode radosti« iz Devete simfonije Ludwiga van Beethovna. Geslo Unije je: »Združena v raznolikosti«. Valuta Unije je evro. Dan Evrope pa se v vsej Uniji praznuje 9. maja (Pogodba o Ustavi za Evropo, I–8. čl.).

Vsi omenjeni simboli kljub temu veljajo in se tudi redno uporabljajo, so pa vseeno pomanjkljivost Lizbonske pogodbe oz. so bili dodana vrednost PUE, gledano z vidika grajenja vse tesnejše zveze med narodi t. i. Evropske unije.

4 SKLEP

V magistrskem delu sem v njegovem prvem delu pregledala proces združevanja ZDA in v njegovem drugem delu proces združevanja Evrope. Ob orisu zgodovine nastajanja ZDA sem pregledala temeljne ideje, na podlagi katerih so bili kot prva ustava ZDA zasnovani Členi konfederacije, in ideje, mišljenje ustanovnih očetov ZDA, s katerimi so ustanovni očetje utemeljevali potrebo in pomen sprejetja nove ustave ZDA.

Skozi kratek pregled zgodovine Evrope sem prav tako pregledala temeljne ideje, razmišljanja, načrte, ki so poudarjali potrebo po združevanju evropskih narodov, in navsezadnje tudi utemeljili nastanek Evropske unije, pri čemer sem večji poudarek namenila tudi njenim ustanovnim očetom. Glede na to, da so nastanek Evropske unije pospremile besede, da Evropska unija ne bo nastala naenkrat ali v skladu z enotnim načrtom, ampak se bo gradila, s pomočjo konkretnih dosežkov, sem na kratko skozi pregled razvoja pogodb EU pregledala tudi njen nadaljnji razvoj vse do danes oz. vse do sprejetja zadnje Lizbonske pogodbe. Ker se je sprejetje te pogodbe močno navezovalo na njeno predhodnico Pogodbo o Ustavi za Evropo, ki ni stopila v veljavo, je pa zbudila v javnosti nekoliko več pozornosti o pomenu ustave, prav tako pa ta pogodba predstavlja do sedaj najtesnejšo zvezo med državami članicami EU, sem poleg Lizbonske pogodbe podrobneje pregledala tudi Pogodbo o Ustavi za Evropo, s poudarkom na preambulah obeh pogodb, vrednotah in ciljih, kako se v obeh pogodbah odražajo in nadgrajujejo začetne ideje združevanja Evrope.

Tezo, ki sem si jo v magistrskem delu zastavila, sem tako sprva dokazovala z vidika Združenih držav Amerike.

Očetje Združenih držav Amerike so oblikovali novo obliko vladavine. Izhajali so iz razsvetljenskih idej, ki so jih v Evropi razdelali Bodin, Rousseau, Locke, Hume in drugi. James Otis, eden zgodnejših zagovornikov stališč proti britanski politiki, ki so vodile do ameriške vojne za neodvisnost, je tako menil, »da je bila vlada ustanovljena za potrebe naše narave, da se nam zagotovi varnost ter mirno in veselo uživanje življenja, svobode in lastnine.« Za izpolnitev naših želja in potreb je namreč potrebno sodelovanje, ljudje zato živimo v skupnosti, a vendar smo hkrati tudi tekmovalna bitja, zato pa je potreben tudi nek arbiter. Oziroma kot se je pozneje vprašal James Madison, »kaj je vlada sama, če ne največji odraz človeške narave. Če bi bili ljudje angeli, ne bi bila potrebna nobena vlada.« V kolikor

pa je vlada pri zagotavljanju človekovih pravic neuspešna, imajo ljudje pravico, da jo zamenjajo.

George Washington je z ozirom na te ideje zapisal, da je »državljanom Amerike dana pravičnejša možnost za politično srečo, kot jo je imel kadarkoli katerikoli drug narod«. Ko je v želji po močnejši zvezni oblasti opozarjal na težave pod Členi konfederacije, je želel spomniti na čas, ko so Združene države Amerike prevzele svoje mesto med narodi. Temelj njihovega »imperija je bil položen v obdobju, ko so bile človekove pravice bolje razumljene in bolj jasno opredeljene kot kadarkoli prej«. Pri ustanovitvi vlade jim je tako na voljo »bogata zakladnica znanja, ki so jo napolnili filozofi, modreci in zakonodajalci, skozi dolgo zaporedje let«.

Združene države Amerike so sprva delovale pod Členi konfederacije, ki so predvideli zelo ohlapno zvezno oblast z izjemno omejenimi pristojnostmi. Edini organ na ravni zveze je bil Kontinentalni kongres, nekakšno zakonodajno telo, medtem ko skupne izvršilne in sodne oblasti ni bilo. Kmalu pa so se zato začele kazati številne težave in potreba po njihovi spremembi. Težave so se med drugim odražale v pomanjkanju zadostnih sredstev za delovanje Kontinentalnega kongresa, v oskrbi vojske, prav tako države niso hotele sprejemati ukrepov, ki jih je priporočal kongres. George Washington je tako zapisal, da »si ne more zamisliti, da bi še lahko dolgo obstajali kot narod, brez da bi zvezni oblasti podelili več pristojnosti«.

Potrebo po močnejši zvezni oblasti so utemeljevali tako na podlagi lastnih izkušenj kot tudi z izkušnjami in primeri evropskih narodov. Da bi zvezna oblast morala imeti več pooblastil, so opozarjali tudi z vidika miru in varnosti.

Ena izmed zadev, na katero so opozarjali, so tako morebitni spori med posameznimi državami znotraj konfederacije. Alexander Hamilton je kot primer navedel zavezništva med starimi grškimi republikami, ki so bile nenehno v vojni ena z drugo in zaradi prešibke unije postale plen za svoje sosesde. Navedel je tudi številne druge primere iz zgodovine in dejal, da v kolikor bi bili mnenja, »da bi harmonija med številnimi neodvisnimi in nepovezanimi suvereni, ki se nahajajo v isti soseski, trajala, bi to pomenilo neupoštevanje enotnega poteka človeških dogodkov in kljubovanje mnogim dolgoletnim izkušnjam«. Vzroki za sovražnost

med narodi so namreč lahko zemeljski spori, želja po oblasti, rivalstva in tekmovanja na področju trgovine, ter tudi tisti, ki imajo svoj izvor v osebnih strasteh.

Pod močno zvezno oblastjo pa se državam lahko zagotovi varnost, stabilnost in mir. James Wilson je pojasnil, da države tako ne bodo izpostavljene nevarnostim tekmovanja o vprašanjih v povezavi z ozemljem ali o kateremkoli drugim. Sodišče je ustanovljeno, da pravično odloča o vsaki zadevi, kjer so vpletene različne države. James Wilson je tudi omenil Henrika IV. Francoskega, ki je že želel vzpostaviti podoben sistem vlade, »vendar pa je prej bodalo morilca odvezlo svetu njegovo dragoceno življenje«. Zanimivo je, da smo prav njega in njegov načrt zasledili tudi kasneje, ob pregledu zamisli o trajnem povezovanju držav in narodov na evropski celine. Kot v svojem delu pojasnjuje Cirila Toplak, gre za prvi načrt za oblikovanje take ali drugačne vrste političnega subjekta nad evropskimi državami, ki ni zatonil v pozabo, temveč je vplival na številne kasnejše tovrstne zamisli.

Prav tako je James Wilson menil, da jih bo sprejetje tega sistema zavarovalo pred nevarnostjo pred tujimi narodi. To seveda ne pomeni, da bi se pod močno zvezno oblastjo vmešavali v nemirno Evropo, ampak da bi jih močna zvezna oblast ščitila pred vojno. Oziroma kot je podobno opozoril Alexander Hamilton, da bi lahko posamezne države znotraj ZDA, v kolikor bi bila zvezna oblast šibka, sklenile zaveznitva z različnimi tujimi narodi, zaradi nasprotnih tujih zavezništov pa bi se lahko postopoma zapletle v vse škodljive labirinte evropskih politik in vojn.

Močna zvezna oblast je tako pomembna tudi zato, da bodo Združene države Amerike kot prvo lahko obstale kot narod ter kot drugo igrale tudi pomembno vlogo v svetu. James Wilson je menil, da bodo pod močno zvezno oblastjo ponovno pridobili zaupanje svojih državljanov kot tudi spoštovanje drugih narodov. Prav tako bo lahko zvezna vlada državnim vladam zagotavljala mir in stabilnost, njihova moč pa se bo povečala z njeno močjo. Tisto, kar je v interesu celote, je v širšem pogledu tudi v interesu vseh njenih delov. Alexander Hamilton pa je dejal, da bodo pod močnejšo zvezno oblastjo lahko narekovali pogoje povezovanja med starim in novim svetom.

Takšna oblika vladavine bo lahko velik doprinos tudi preostalemu svetu. James Madison je menil, da oblika vladavine pod novo zvezno ustavo zasleduje novo in bolj plemenito pot. Oblikovali so zgradbo vlade, ki nima podobnega modela na svetu. Oblikovali so zasnovo

federacije, na njihovih naslednikih je, da jo izboljšajo in ohranijo. Takšna oblika vladavine pa ne predstavlja le sreče za Ameriko, ampak za celotno človeško raso. Podobno je razmišljal tudi James Wilson, ki je dejal, da je njihova država veliko naredila na področju svobode, veliko pa je doprinesla tudi znanosti o vladi. Ta sistem bi lahko spodbudil postavitve temeljev svobode v vseh delih zemlje. Njegove prednosti ne bodo omejene na Združene države Amerike, v svojih prizadevanjih bodo spodbudile tudi številne pogumne in razsvetljene Evropejce. Nova oblika vladavine je tako podrejena tudi veliki skrbi z ozirom na ta svet: »množenju človeštva, izboljšanju njihovega znanja in njihovo napredovanje v sreči«.

Del zastavljene teze, ki pravi, da je bilo pomembno vodilo ustanovnih očetov Združenih držav Amerike, kako svojim prebivalcem zagotoviti mir, blaginjo in družbeni napredek, kar bo velikega pomena za ves svet, lahko potrdimo. Mir, blaginja in družbeni napredek so bili pomembno izpostavljeni že v samem izhodišču vzpostavitve vladavine, torej v idejah, na katerih temelji oblika vladavine. Da so bili ustanovni očetje mnenja, da je vzpostavitev takšne oblike vladavine pomembna ne le za njih same, ampak za ves svet, pa je npr. razvidno iz besed Jamesa Madisona, ko pravi, da takšna oblika vladavine ne predstavlja le sreče za Ameriko, ampak za celotno človeško raso, ali pa Jamesa Wilsona, ko pravi, da bi ta sistem lahko spodbudil postavitve temeljev svobode v vseh delih zemlje ter da je nova oblika vladavine podrejena tudi veliki skrbi z ozirom na ta svet, množenju človeštva ter njihovem napredovanju v znanju in sreči.

Z vidika Evrope sem zastavljeno tezo dokazovala v drugem delu magistrskega dela.

Ob pregledu temeljnih idej, ki so izpostavljale potrebo po združevanju in sodelovanju narodov na evropski celini po mirni poti, še predno je Evropo in tudi preostali svet zaznamovala 2. svetovna vojna, sem posebej izpostavila Williama Penna, Immanuela Kanta in kasneje Richarda Coudenhoveja Kalergija.

Z esejem Williama Penna je evropska ideja leta 1693 na papirju dobila politiko in vizijo. William Penn je pojasnil, da ga ni nič drugega vodilo k pisanju tega dela kot želja po miru. To delo je sad njegovih zaskrbljenih misli za mir v Evropi. Pot do miru je pravičnost, ki je sad vlade, ta pa izhaja iz oblikovanja razumnih ljudi v miru. Mir v Evropi bi tako lahko bil dosežen na način, da bi se suvereni vladarji Evrope z istim razlogom, ki sprva ljudi zavezuje v družbo, kar je ljubezen do miru in reda, strinjali tudi, da bi se med seboj povezali oz. da bi jih

med seboj zavezovali pravični zakoni. V ta namen bi bil ustanovljen tudi nek suvereni zbor ali parlament, ki bi med drugim razreševal morebitne spore med njimi.

William Penn je ob tem pojasnil, da tako ne bi bil zagotovljen le mir v Evropi, ampak tudi blaginja in družbeni napredek. Mir je tisti, ki nam prinaša udobje. Mir ohranja naše imetje in je predpogoj za to, da lahko zjutraj vstanemo in zvečer ležemo brez občutka tesnobe. V času miru je trgovina prosta in varna. Bogati zaposlujejo revne, gradi se, spodbuja se industrijo. To pa prinaša dobiček, ki povečuje splošno blaginjo družbe, več sredstev se lahko uporabi tudi v dobrodelne namene. Nasprotno pa je v času vojne.

Razsvetljeni mislec Immanuel Kant je v svojem delu K večnemu miru, ki je izšlo leta 1795, razmišljal še širše, in sicer, kako doseči večni svetovni mir. Tudi Immanuel Kant je menil, da v kolikor bi želeli doseči večni mir, bi kot prvo morala biti civilna ureditev v vsaki državi republikanska, kot drugo pa bi se morale republikanske države povezati v zvezo. Je pa to tudi zelo nazorno utemeljil.

Republikanska ustava je ustvarjena po načelih svobode ljudi v neki družbi, po načelih odvisnosti vseh od ene same skupne zakonodaje in tretjič, po zakonu njihove enakosti kot državljanov. Je edina, ki izhaja iz ideje prvotne pogodbe, na kateri mora biti utemeljena vsa pravna zakonodaja nekega ljudstva. Takšna ustava tako obeta večni mir zato, ker bi bilo za sklep, ali naj bo vojna ali ne, potrebno soglasje državljanov, ti pa bi dobro premislili, ali se bodo odločili za vojno, saj bi ob tem morali pomisliti tudi na svoje lastne vojne stiske, ki bi jih vojna, v katero bi se vpletli, prinesla.

Tako kot za posamezne ljudi, tudi za ljudstva kot države velja, da si v naravnem stanju že s svojim soobstojem kršijo pravice in od katerih more in mora vsakdo zaradi svoje varnosti zahtevati od drugega, da stopi z njim v civilni podobno ureditev, kjer bo lahko zavarovana pravica vsakega. Republikanske države bi se zato morale povezati v zvezo držav.

Ta ideja federalnosti bi se tako lahko izvedla, v kolikor bi se našlo mogočno in razsvetljeno ljudstvo, ki bi se izoblikovalo v republiko, ta pa bi potem lahko bila središče federativne združitve za druge države. Zveza držav oz. zveza ljudstev bi nazadnje obsegala vsa ljudstva na Zemlji, navsezadnje bi lahko nastala celo svetovna republika.

S 1. svetovno vojno je človeštvo dobilo pomembno, a očitno še ne dovolj mučno lekcijo. Naslednje delo, ki sem si ga podrobneje pogledala, je Panevropa Richarda Coudenhoveja Kalergija, ki ga je napisal leta 1923. S tem delom sem se že močno približala načrtu, ki je kasneje tudi utemeljil nastanek Evropske unije po 2. svetovni vojni.

Richard Coudenhove Kalergi je v svojem delu izpostavil goreč problem, ki bremeni Evropo, to je spor med državami Evrope. Ob tem si je zastavil vprašanje, ali lahko Evropa v svoji politični in gospodarski razcepljenosti ohrani svoj mir in svojo samostojnost nasproti vzpenjajočim se izvenevropskim svetovnim silam ali pa je prisiljena, da se za rešitev svoje eksistence organizira v zvezo držav. Kot je razvidno že iz zastavljenega vprašanja, je veliko pozornost namenil tudi geološkemu vidiku. Izpostavil je štiri imperije prihodnosti, britanskega, ruskega, ameriškega in vzhodnoazijskega, s pravočasno združitvijo bi Evropa lahko bila peti.

Devetnajsto stoletje je bilo obdobje evropske svetovne oblasti, prva četrtina dvajsetega stoletja pa je prinesla njen padec. Stanje Evrope je opisal kot vojaško ogrožena od ruske invazije, gospodarsko ogrožena od ameriške konkurence; je zadolžena, razcepljena, nemirna, oslABLJENA; razklana z nacionalnimi in socialnimi boji; močno okrnjena v prebivalstveni moči in industriji; v gospodarskem in valutnem kaosu. Tako gre iz brezupne sedanjosti naproti negotovi prihodnosti.

Kot zgled Evropi je Kalergi navedel Združene države Amerike, ki je kot prva začela z novo metodo državne organizacije, s sistemom miroljubnih zvez držav. So najbogatejša, najmočnejša in najnaprednejša dežela sveta. Industrija in kmetijstvo cvetita, njena materialna in duhovna kultura rasteta iz leta v leto. Nasprotno pa je v Evropi. Amerika se mora za svoj uspeh zahvaliti svoji enotnosti, Evropa za svoj propad brez primere svoji neenotnosti.

Kako veliko težavo predstavlja ta neenotnost je Kalergi utemeljil tudi na podlagi zgodovinskih izkušenj. Kot primer je navedel rimsko cesarstvo nemške narodnosti in antično Helado.

V svojem delu je Kalergi posebej opozoril tudi na novo vojno, na poti v katero se Evropa nahaja, a je bil prepričan, da je še čas, da se Evropo reši pred njo. Rešitev je videl v Panevropi, v politični in gospodarski združitvi vseh držav od Poljske do Portugalske v zvezo

držav. Posebno pozornost pri tem bi bilo potrebno nameniti Nemčiji in Franciji, rivalstvo med njima že celo tisočletje predstavlja največjo oviro ustanovitvi Združenih držav Evrope. Ko je nemško–francosko cesarstvo Karla Velikega razpadlo, so se na njegovih ruševinah razvile Nemčija, Francija in Italija. Vse od tedaj pa se Nemčija in Francija spopadata za dediščino Karla Velikega, za evropsko hegemonijo. Med cilji poti sprave Francije in Nemčije je Kalergi navedel tudi carinsko unijo za združitev nemškega premoga in francoskega jekla v panevropsko rudarsko–železarsko industrijo.

Omenila bi še, da je Kalergi posebej izpostavil, da to evropsko vprašanje ni lokalni, ampak internacionalni problem; dokler ni rešeno, si ni mogoče predstavljati miroljubnega razvoja sveta. Evropa namreč v sebi skriva kaos narodov in držav, kamro smodnika mednarodnih konfliktov, retorto bodočih svetovnih vojn. Evropsko vprašanje in evropsko sovraštvo zastrupljata mednarodno ozračje ter stalno vznemirjata tudi najmiroljubnejše dele sveta.

Posebno pozornost je Kalergi namenil tudi Angliji, ki jo je sicer videl kot pomembno svetovno velesilo poleg Panevrope in Panamerike. Vse tri so zainteresirane za ohranitev svetovnega miru in ozemeljskega statusa quo, vse tri povezujejo ista politična načela, kakor tudi skupna kultura in izvor, in na dolgi rok bi zato predstavljale nepremagljive garante mirnega razvoja svetovne civilizacije.

Z vidika Evrope bi lahko zastavljeno tezo deloma potrdili že z deli Williama Penna, Immanuela Kanta in Richarda Coudenhoveja Kalergija. William Penn je razmišljal, kako prebivalcem Evrope zagotoviti mir, v miru pa bi bila mogoča tudi blaginja in družbeni napredek. Tudi v delu Immanuela Kanta je v ospredje prišel mir. Osredotočil se je na obliko vladavine, to je republikanska, ki bi najbolj zagotovo zagotovila mir posameznemu ljudstvu oz. narodu. A njegova vizija ga je vodila dlje, vse do vzpostavitve svetovne republike, ki bi zagotovila večni svetovni mir. Njegovo razmišljanje pušča odprta vprašanja še danes. V vedno bolj globalnem svetu je sodelovanje med posameznimi državami vedno bolj pomembno in vedno bolj aktualno.

Delo Richarda Coudenhoveja Kalergija je predstavljalo konkretnjši načrt za rešitev težave, v kateri se je znašel svet, posebej pa Evropa. Po izkušnji grozeče svetovne vojne smo bili na poti v novo vojno. Rešitev za Evropo, ki je pomembna za ves svet, pa predstavlja združitev držav znotraj Evrope. To potrebo je Kalergi v svojem delu utemeljeval tako z geološkega

vidika, v kolikor želi Evropa igrati pomembno vlogo v svetu in ne postati žrtev ruske invazije, kot tudi z zgodovinskimi izkušnjami ter tudi s primerom Združenih držav Amerike, ki so zaradi svoje enotnosti država miru, blaginje in družbenega napredka.

Po drugi svetovni vojni smo bili priča ustanovitvi Evropske unije oz. konkretneje Evropske skupnosti za premog in jeklo, katere nadgradnjo je že po nekaj letih predstavljala Evropska gospodarska skupnost s ciljem vse tesnejše zveze med narodi Evrope. Zastavljeno tezo z vidika Evrope bom tako poskusila potrditi predvsem z besedami Jeana Monneta in Roberta Schumana, ustanovnima očetoma Evropske unije, ki sem ju v tem smislu posebej izpostavila.

Lahko bi rekla, da je s Schumanovo deklaracijo, 9. maja 1950, načrt o združeni Evropi dobil bolj konkretno, predvsem pa z vidika izvedbe bolj praktično obliko. Prišel je čas, da se udejanji. Združevanje naj bi potekalo postopoma, pri čemer se naj bi sprva odpravilo stara nasprotja med Francijo in Nemčijo, to pa bi dosegli z združitvijo francosko–nemške proizvodnje premoga in jekla. Ta bi lahko predstavljala kvas, iz katerega bi lahko rasla širša in globlja skupnost med državami. Njena vloga v svetu bi bila prispevati k zvišanju življenjskega standarda in spodbujati mirovne dosežke.

Ideal svobode, blaginja, mir, družbeni napredek, napredek svobodnega sveta so besede, ki jih je v svojih govorih kot predsednik Visoke oblasti pogosto izrekel Jean Monnet.

Lahko bi jih povzeli nekako takole. Evropa bo z združitvijo svojih narodov, s širitvijo svojih trgov, z ustanavljanjem in tudi spoštovanjem skupnih institucij ustvarila pogoje za napredek in mir, za blaginjo in srečo. Ima dovolj surovin in energetskih virov, pa tudi delovne sile, intelektualne in ustvarjalne, ter volje do dela, da bi dosegla blaginjo, primerljivo z Ameriko. Evropejci bodo tako lahko igrali svojo vlogo pri napredku svobodnega sveta.

Evropa bo nastajala z združevanjem virov, z ustvarjanjem skupnih institucij, z uporabo skupnih pravil in s skupnim idealom svobode in družbenega napredka. Združene države Evrope niso samo veliko upanje, ampak tudi velik imperativ današnjega časa, saj bodo določile prihodnjo blaginjo vseh naših narodov in krepile mir.

Iz knjige Roberta Schumana Za Evropo, ki je izšla leta 1962, bi izpostavila le nekaj globokih misli. V dobi, ko so se v času ene same generacije med ljudmi razvneli spopadi, ki jim po

nasilnosti in razsežnosti dotlej ni bilo primerjave, in v kateri grožnja novih spopadov še vedno kot Demoklejev meč visi nad celotnim človeštvom, hkrati pa bi ob novo izumljenih sredstvih za uničevanje prihodnji poboji ne bili samo le spopadi tekmecev, ampak vsesplošen samomor, se je pojavilo upanje, to je Evropa. Evropa ne bo ustvarjena v enem dnevu in tudi ne brez nasprotovanja, a vendar je že na poti. Skupnosti za premog in jeklo sta se pridružila skupni trg in Euratom. Posebno zadovoljstvo pa je Robert Schuman videl v tem, da se je ukoreninila evropska ideja, duh skupnostne solidarnosti. Naj bo ideja o pobotani, zedinjeni in močni Evropi odslej geslo mladih rodov, ki želijo služiti človeštvu, ki je končno osvobojeno sovraštva in strahu in ki se po predolgotrajnih razdorih znova uči krščanskega bratstva.

Ta ideja, »Evropa«, bo vsem razodela skupne temelje naše civilizacije in bo postopoma ustvarila vez, podobno tisti, s katero so si nedavno posamezni narodi ustvarili domovine. To bo sila, ob kateri se bodo zlomile vse ovire.

Kot sem že ugotovila za ustanovne očete Združenih držav Amerike, lahko potrdim, da tudi za ustanovne očete Evropske unije velja, da je bilo njihovo pomembno vodilo, kako svojim prebivalcev zagotoviti mir, blaginjo in družbeni napredek, kar bo velikega pomena za ves svet. Tako Jean Monnet kot Robert Schuman sta poudarjala pomen in zagotovitev miru, blaginje in družbenega napredka, lahko bi rekla, da Jean Monnet s poudarkom na blaginji in družbenem napredku in Robert Schuman s poudarkom na miru. Da pa dosega miru, blaginje in družbenega napredka v Evropi ne bi bila velikega pomena le za Evropejce, ampak za ves svet, pa se nazorneje pokaže v govoru Jeana Monneta, ko npr. pravi, da bodo Evropejci tako lahko igrali svojo vlogo pri napredku svobodnega sveta. Robert Schuman to dimenzijo zastavljene teze utrdi, ko npr. pravi, da ko grožnja novih spopadov še vedno kot Demoklejev meč visi nad celotnim človeštvom, upanje predstavlja Evropa. Ideja o pobotani, zedinjeni in močni Evropi naj bo geslo mladih rodov, ki želijo služiti človeštvu.

Zastavljeno tezo v magistrskem delu torej potrjujem, hkrati pa si lahko ob pregledu magistrskega dela, ob pregledu procesa, izhodišč in ciljev združevanja ZDA in združevanja Evrope, ob pregledu idej, ki so združevanje zagovarjale, utemeljevale, spodbujale, ustvarim tudi neko širšo sliko.

Prav zanimivo je videti, kako so ustanovni očetje ZDA ustanovitev svoje vladavine utemeljevali na idejah, ki so izhajale iz Evrope, v Ameriki pa se je nakazala možnost

uresničitve teh idej. Williama Penna smo spoznali kot osebo, ki je predstavila ideje o blagostanju, ki bi ga Evropi prinesla odsotnost vojn, in z delom, katere je evropska ideja leta 1693 na papirju dobila politiko in vizijo. Naj pa za zanimivost povem, da sem o njemu zasledila tudi, čeprav tega v nalogi nisem posebej izpostavila, da je bil prav on ustanovitelj kolonije Pensilvanija na območju sedanjih ZDA, listino za njeno ustanovitev je od kralja Anglije prejel leta 1681. Čeprav je bila kolonija uradno podrejena kralju, je skozi obliko vlade oblikoval demokratični sistem s svobodno veroizpovedjo, poštenim sojenjem, izvoljenimi predstavniki oblasti in z delitvijo oblasti (USHistory.org). Tudi njegove ideje so tako kasneje imele močan vpliv na oblikovanje ustave.

Prav tako je zanimivo videti, kako je npr. Alexander Hamilton potrebo po tesnejši zvezi med državami ZDA utemeljeval na podlagi zgodovinskih izkušenj, kot primer pa navedel npr. Staro Grčijo, tako kot tudi kasneje Richard Coudenhove Kalergi in pa Robert Schuman v utemeljevanju potrebe po tesnejši zvezi med državami Evrope. Slednja sta ZDA navedla kot zgled, ob zavedanju, kar je še posebej izpostavil Schuman, da tam položaj držav ni bil enak. Te države so se, daleč od tega, da bi imele dolgo samostojno preteklost, le nekoliko prej z večletnim bojem otresle kolonialnega režima. Schuman je še povedal, da je imenitna zgradba ameriške ustave, ki so jo na imaginarnih temeljih v duhu svoje dobe postavili Washington, Jefferson in Hamilton, postala skupen in nesporen dom šele po dolgem omahovanju in ugovarjanju. Vendarle pa so si jo lahko zamislili in ustvarili na svobodnem ozemlju, brez kakršnekoli predhodne nadležne zgradbe.

Sicer pa so ustanovni očetje ZDA ob oblikovanju nove oblike vladavine nasploh imeli pred seboj sliko nemirne Evrope; to sliko, umeščeno v širši geološki kontekst, pa so imeli pred seboj tudi Kalergi in ustanovni očetje Evropske unije. To sliko so seveda želeli spremeniti.

Če si navsezadnje pogledamo še Pogodbo o Ustavi za Evropo, ki je predstavljala do sedaj najtesnejšo zvezo med državami Evrope, in Lizbonsko pogodbo, trenutno zadnjo v vrsti temeljnih pogodb, kako se ideje ustanovnih očetov EU v njenih temeljnih dokumentih odražajo danes, bi z ozirom na zastavljeno tezo izpostavila predvsem del preambule Pogodbe o Ustavi za Evropo, kjer pravi, da namerava Evropa, ponovno združena po bridkih izkušnjah, napredovati po poti civilizacije, napredka in blaginje v dobro vseh svojih prebivalcev, tudi najšibkejših in najbolj prikrajšanih, da želi ostati celina, odprta za kulturo, znanje in družbeni napredek, in da želi poglobiti demokratičnost in preglednost njenega javnega življenja ter si

prizadevati za mir, pravico in solidarnost v svetu. V nadaljevanju bi lahko celo rekla, da te ideje in zastavljeno tezo še nadgradi. Voditelji držav članic Evropske unije namreč izrazijo prepričanje, da jim Evropa, »združena v raznolikosti«, nudi najboljšo možnost, da ob spoštovanju pravic posameznika in ob zavedanju svoje odgovornosti do prihodnjih generacij in do Zemlje, nadaljujejo ta smel podvig ustvarjanja območja človeškega upanja. Izpostavljena je torej tudi naša odgovornost do prihodnjih generacij kot tudi do Zemlje z zavedanjem, da ustvarjamo območje človeškega upanja.

Seveda imajo tudi v njeni naslednici Lizbonski pogodbi pomembno mesto vrednote, kot so mir, blaginja in družbeni napredek, v preambuli PEU pa je med drugim zapisano, da so voditelji držav članic EU odločeni, da s skupno zunanjo in varnostno politiko krepijo evropsko identiteto in neodvisnost, da bi pospeševali mir, varnost in napredek v Evropi in po svetu. Vendar so vse te vrednote, kot smo že ugotovili, zapisane bolj razpršeno, ne tako celovito in lahko bi rekli, da s svojim vtisom tako ne dajejo tolikšnega pomena kot ga v Pogodbi o Ustavi za Evropo.

Ustvarjanje območja človeškega upanja, kot pravi Pogodba o Ustavi za Evropo, bi torej lahko pomenilo ustvarjanje območja, kjer domujejo univerzalne vrednote nedotakljivosti in neodtujljivosti človekovih pravic, svobode, demokracije, enakosti in pravne države, kjer domuje zavedanje o pomenu napredovanja po poti civilizacije, napredka in blaginje v dobro vseh prebivalcev, prav tako pa tudi zavedanje naše odgovornosti do prihodnjih generacij in do Zemlje.

To bi lahko hkrati pomenilo tudi neko celovitejšo sliko o nas samih, o zavedanju pomena odločitev, ki jih sprejemamo, tako za nas same, za naš planet kot tudi za prihodnji razvoj človeštva.

Ob tem bi želela omeniti članek, ki sem ga zasledila že nekaj časa nazaj, in je nosil naslov Modra frnikola: podoba, ki nas je spremenila v teranavte. Članek govori o tem, da je 7. decembra 1972 posadki Apolla 17 uspelo posneti morda najbolj subtilno, vplivno in citirano fotografijo sodobnosti. Gre za fotografijo našega planeta Zemlje, za fotografijo, ki je dobila ime Modra frnikola. To sicer ni prva slika celotne Zemlje iz vesolja, je pa prva barvna slika in tista, ki je zares vznemirila ljudi (Mazi 2015, 18. april).

Blaž Mazi ob tem povzame besede filozofa Davida Fidelerja, ki pravi, da šele ko smo prvič v celoti pustili svet za seboj, smo lahko spet prebudili in globlje začutili kozmično vez človeštva z domačim planetom (Fideler v Mazi 2015, 18. april). In dodaja, da smo morali torej oditi dovolj daleč, da smo lahko v daljavi vesolja zagledali sami sebe. Po tem dogodku svet ni bil več enak. Ni mogel biti. Dojemanje življenjskega prostora se je razširilo. S pomočjo Modre frnikole je lahko v letih, ki so sledila, vsak prebivalec planeta videl in se zavedel, kje pravzaprav živi (Mazi 2015, 18. april).

Človeštvo pa je dobilo tudi neko celostno sliko. Astronavt Eugene Cernan je svoj pogled na Zemljo opisal takole: »Tedad si rečeš: To je človeštvo, ljubezen, občutje in misel. Ne vidiš rasnih prepek, religioznih ovir in politik, ki razdvajajo svet. Sprašuješ se, ali bi lahko vse ljudi na svetu spravil tja gor, se mar ne bi počutili drugače.« (Eugene v Mazi 2015, 18. april).

Blaž Mazi ugotavlja, da so Modra frnikola in njene kasnejše različice odigrale ključno vlogo pri zavedanju o našem skupnem okolju ter oblikovanju okoljevarstvene metaforike. Pred nastankom teh slik smo naravo in Zemljo na splošno večinoma poznali z vidika pokrajine. Zdaj lahko naravo na splošno vidimo tudi s perspektive Zemlje kot celote (Mazi 2015, 18. april). Irene J. Klaver pa verjame, da so te slike odigrale pomembno vlogo tudi z vidika nove podobe človeške skupnosti, vzniknila je podoba človeštva v domačem oporišču, na Zemlji. Ta podoba je začela delovati kot komplementarna podoba nacionalne države (Klaver v Mazi 2015, 18. april).

Vprašanje identitete sem v magistrskem delu posebej izpostavila v delu, ko Pogodba o Ustavi za Evropo ni bila sprejeta.

Lahko bi sicer rekla, da je o ustvarjanju evropske identitete razmišljal že William Penn, ki je v zadnjem delu svojega eseja navedel nekatere od številnih koristi, ki naj bi izhajale iz njegovega predloga, kako bi se zagotovil mir v Evropi. Parlament bi utrdil osebno prijateljstvo med vladarji in državami. Tako vladarje kot tudi ostale ljudi bi zanimalo, kakšna so mesta drugih držav. Ljudje iz različnih držav bi se lahko svobodno pogovarjali iz oči v oči ter si osebno izmenjavali besede in dejanja olike in prijaznosti. Prav tako bi si države in ljudje med seboj lahko izmenjavali svoje izkušnje na področju izobraževanja, umetnosti, gradbeništva, itn.

To razmišljanje ob vprašanju, zakaj Pogodba o Ustavi za Evropo ni bila sprejeta, ob vprašanju ustvarjanja in nastajanja evropske identitete, odseva še danes.

Imamo svojo nacionalno identiteto, vedno več Evropejcev se čuti tudi Evropejce in imajo tako poleg svoje nacionalne tudi evropsko identiteto. Bomo nekje v prihodnosti k tej dodali tudi identiteto Zemljana?

Posebno pozornost je v tej luči potrebno nameniti tudi pomenu globalizacije. Že Richard Coudenhove Kalergi je potrebo po združevanju evropskih narodov med drugim utemeljil tudi z napredkom prometne tehnike. Mesta in dežele so si vedno bližje, svet pa postaja z vsakim dnem manjši. Če želimo preprečiti spopade, mora iz časovno–prostorskega zblizanja sosednjih narodov nastati tudi politično zblizanje. Robert Schuman je podobno v svoji knjigi razmišljal, da so celine in narodi bolj kot kadarkoli prej odvisni drug od drugega kar zadeva proizvodnjo in promet izdelkov, izmenjavo znanstvenih izsledkov, nujno potrebne delovne sile in proizvodnih sredstev. Politična ekonomija neizogibno postaja svetovna ekonomija. Posledica te medsebojne odvisnosti je srečna ali nesrečna usoda posameznega naroda, ki drugih ne more pustiti brezbriznih. Noben razmišljujoč Evropejec se ne more več z makiavelistično privoščljivostjo veseliti sosedove nesreče; vsi smo povezani v dobrem in slabem, v skupni usodi.

Ko govorimo o globalizaciji danes, gremo lahko še veliko dlje. Danes se svet sooča z nekaj velikimi izzivi, na katere morajo posamezniki, podjetja, država in skupnosti držav iskati ustrezne odgovore. Izzivi so tudi priložnosti. Svet je na pragu novih razvojnih paradigem. Še naprej se obeta razvoj tehnologij, ki jih, kot je napisal Arthur C. Clarke, ne moremo razlikovati od čarovnije. Nesluten napredek se obeta v informacijski tehnologiji, biotehnologiji, medicini, materialih in drugje. Uspešni primeri kažejo, da je mogoče radikalno zmanjšanje revščine v nerazvitih državah. V naslednjih desetletjih bomo začeli čistiti planet. Lahko bi torej rekli, da najboljše torej šele pride (Turk in drugi 2010, 9).

Tako ob nastajanju ZDA kot tudi ob nastajanju Evropske unije so ustanovni očetje imeli v mislih, da snujejo obliko vladavine, ki predstavlja nov korak naprej v njenem razvoju, ki predstavlja nov model v svetu. Učili so se oblikovati republiko, demokratično obliko vladavine, na zvezni osnovi. Kasneje so se z Evropsko unijo učili oblikovati vladavino, znotraj katere je bilo povezovanje med državami zaradi njihove suverenosti težje. Potreben je

bil nov pristop. Povezovanje med državami tako poteka postopoma, tako z vidika pridruževanja novih držav kot z vidika vedno tesnejše zveze med njimi oz. sodelovanja med njimi na vedno več področjih, vedno bolj poglobljeno. Proces oblikovanja vladavine Evropske unije tako še vedno traja, ob nastajanju te vladavine pa se tudi učimo, pridobivamo nove izkušnje. Mogoče bo to sodelovanje navsezadnje res vodilo tudi do sprejetja Ustave Evrope. In v kolikor bomo pri tem uspeli, bi bilo pri tem potrebno izpostaviti postopek oz. način, da smo prispeli do tega cilja, ki je bil dolgotrajen, oz. kar je potrebno posebej izpostaviti, zelo postopen. Tudi če bomo v naslednjih letih sprejeli Ustavo Evrope, ta zagotovo ne bi bila mogoča ob nastanku Evropske unije, sploh pa ne, da bi združevala toliko držav na tako širokem območju. Takrat tudi ne bi bilo mogoče, kar danes predstavlja Lizbonska pogodba.

Kot naslednji korak bomo mogoče res gradili ali pa že gradimo tudi nekakšno svetovno vladavino. Gradnja te bi bila še veliko bolj zahtevna in zato tudi veliko bolj postopna, kot je gradnja Evropske unije. Šlo bi za dolgotrajen proces, ki bi zahteval tudi veliko učenja in sprejemanja pravih odločitev, sploh pa zavest, gledanje na človeštvo in na naš planet Zemlja kot celoto. Predpogoj za to bi gotovo bil tudi dvig splošne izobrazbe v vsem svetu ter večja družbena osveščenost. Bi pa ta proces navsezadnje mogoče res lahko vodil tudi do sprejetja nekakšne ustave na svetovni ravni oz. do svetovne republike, katero je imel v svoji viziji že Immanuel Kant.

5 LITERATURA

1. A Plebeian. 1987. A Plebeian, An Address to the People of the State of New-York. V ***The founders' constitution***, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 180–181. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch5s26.html> (20. februar 2017).
2. Accetto, dr. Matej. 2010a. Od Pariza do Lizbone: razvoj temeljnih pogodb Evropske unije. V *Lizbonska pogodba z uvodnimi pojasnili*, ur. Katarina Vatovec, 13–25. Ljubljana: GV Založba.
3. --- 2010b. Kam po Lizboni? Odprta vprašanja razvoja Evropske unije. V *Lizbonska pogodba z uvodnimi pojasnili*, ur. Katarina Vatovec, 161–168. Ljubljana: GV Založba.
4. Adams, John. 1987. John Adams, Defence of the Constitutions of Government of the United States. V ***The founders' constitution***, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 59–60. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch2s12.html> (20. februar 2017).
5. Adams, Samuel. 1987. Samuel Adams to Richard Henry Lee. V ***The founders' constitution***, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 267. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch8s20.html> (20. februar 2017).
6. Annapolis Convention. 1987. Annapolis Convention. V ***The founders' constitution***, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 185–187. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch6s2.html> (20. februar 2017).
7. Articles of Confederation. 1987. V ***The founders' constitution***, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 23–26. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch1s7.html> (26. maj 2017)
8. Audisio, Giuseppe in Alberto Chiara. 2013. *Utemeljitelji združene Evrope*. Ljubljana: Salve
9. Avbelj, dr. Matej. 2010. Območje svobode varnosti in pravice. V *Lizbonska pogodba z uvodnimi pojasnili*, ur. Katarina Vatovec, 134–144. Ljubljana: GV Založba.
10. --- 2011. Slovenija in evropska unija na poti iz krize? *Revija Dignitas* 51–52: 105–119.

11. Bebler, Anton. 2007. *Uvod v evropske integracije*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
12. Benko, Vladimir. 2000. *Zgodovina mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
13. Bergant, Zvonko. 2007. Evropska identiteta med obstojem in nastajanjem. V *Evropsko državljanstvo. Evropski mladinski teden*, ur. Katja Goršek in Elena Šterpin, 10–15. Ljubljana: MOVIT NA MLADINA.
14. Besson, Samantha. 2004. *From European Integration to European Integrity: Should European Law Speak with Just One Voice?* 10 (3): 257–281.
15. Bodnari, Florentina. 2003. What Can the EU Learn from the American Dual Federalism? *Paper presented at the annual meeting of the American Political Science Association »Federalism and intergovernmental relations«*, 28 (28. avgust). Dostopno prek: EBSCOhost.
16. Bowen, Harry P., Haris Munandar in Jean-Marie Viaene. 2011. Are EU countries less integrated than U.S. states? *Journal of regional science* 51 (4): 653–677.
17. Brackenridge, Hugh. 1987. Hugh Brackenridge, Pennsylvania House of Assembly. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 199–200. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch6s14.html> (20. februar 2017).
18. Brinar, Irena, ur. 2008. Konstitucionalizacija evropske integracije – preteklost, sedanjost in prihodnost. V *Prihodnost Evropske unije*, ur. Irena Brinar, 9–32. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
19. Brutus. 1987a. Brutus, no. 1. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 260–261. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch8s13.html> (20. februar 2017).
20. --- 1987b. Brutus, no. 7. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 273–274. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch8s26.html> (20. februar 2017).
21. --- 1987c. Brutus, no. 15. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 283–285. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch8s34.html> (20. februar 2017).

22. Bučar, France. 2005. Evropa novih priložnosti. V *Slovenija v EU: zmožnosti in priložnosti*, ur. Miro Haček in Drago Zajc, 11–16. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
23. Burgh, James. 1987. James Burgh, Political Disquisitions 1:3—4, 186—89, 190, 190—93, 201—2. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 54–55. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch2s6.html> (20. februar 2017).
24. Buzek, Jerzy. 2010. Foreword. V *From the Schuman declaration to the birth of the ECSC: The role of Jean Monnet*, ur. Franco Piodi, 7. CARDOC Journals. 6 (5): 1–222.
25. Carrington, Edward. 1987. Edward Carrington to Thomas Jefferson. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 171. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch5s19.html> (20. februar 2017).
26. Checkel, Jeffrey T. in Peter J. Katzenstein. 2009. *European identity*. New York : Cambridge University Press.
27. *Constitution of the United States and the First Twelve Amendments 1787—1804*. 1987. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 29–35. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch1s9.html> (26. maj 2017)
28. Continental Congress. 1987. Continental Congress. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 188–189. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch6s6.html> (20. februar 2017).
29. Coudenhove-Kalergi, Richard Nikolaus. 2013. Panevropa. V *Panevropa*, ur. Igor Kovač, 33–158. Ljubljana: Slovensko panevropsko gibanje.
30. Declaration of Independence. 1987. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 9–11. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch1s5.html> (26. maj 2017)
31. Deželan, Tomaž. 2010. *Naproti evropskemu federalizmu?* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
32. Eurobarometer – Evropska komisija. 2016. *Public opinion*. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Chart/getChart/themeKy/50/groupKy/263> (26. maj 2017).

33. European Parliament, Directorate-General for Information and Public Relations in Commission of the European Communities, Directorate-General for Information, Communication and Culture. 1988. *Jean Monnet: A message for Europe*. Luxembourg: Office for Official Publications.
34. Evropska komisija. 2013. *Politike Evropske unije. Ustanovni očetje Evropske unije*. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije.
35. Farmer, Federal. 1987a. Federal Farmer, no. 1. V ***The founders' constitution***, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 258–260. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch8s12.html> (20. februar 2017).
36. --- 1987b. Federal Farmer, no. 17. V ***The founders' constitution***, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 276–277. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch8s28.html> (20. februar 2017).
37. Federal Convention, Resolution and Letter to the Continental Congress. 1987. Federal Convention, Resolution and Letter to the Continental Congress. V ***The founders' constitution***, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 194–195. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch6s11.html> (20. februar 2017).
38. Ferfila, Bogomil. 2002. ZDA. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
39. Findley, William. 1987. William Findley, Pennsylvania Ratifying Convention. V ***The founders' constitution***, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 264. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch8s17.html> (20. februar 2017).
40. Finley, Moses I. 1999. *Antična in moderna demokracija*. Ljubljana: Krtina.
41. Fligstein, Neil, Polyakova, Alina in Sandholtz, Wayne. 2012. European Integration, Nationalism and European Identity. *Journal of Common Market Studies* 50 (S1): 106–122
42. Fontaine, Pascal. 1988. Jean Monnet, a grand design for Europe. *Periodical* 5: 1–57. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
43. Gaiser, Laris. 2013. Predgovor. V *Panevropa*, ur. Igor Kovač, 19–24. Ljubljana: Slovensko panevropsko gibanje.

44. Generalni sekretariat Sveta. 2012. *Unija, ki temelji na pravu: od Pariza do Lizbone. Zgodovinski pregled pogodb Evropske unije*. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije.
45. Hamilton, Alexander. 1987a. Alexander Hamilton to Gov. George Clinton. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 149–150. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch5s1.html> (20. februar 2017).
46. --- 1987b. Alexander Hamilton to James Duane. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 150–153. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch5s2.html> (20. februar 2017).
47. --- 1987c. Alexander Hamilton, Federalist, no. 15, 90–98. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 172–174. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch5s21.html> (20. februar 2017).
48. --- 1987č. Alexander Hamilton, Federalist, no. 6, 28–36. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 222–224. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch7s10.html> (20. februar 2017).
49. --- 1987d. Alexander Hamilton, Federalist, no. 7, 36–43. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 224–226. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch7s11.html> (20. februar 2017).
50. --- 1987e. Alexander Hamilton, Federalist, no. 11, 65–73. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 226–229. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch7s13.html> (20. februar 2017).
51. Henry, Patrick. 1987. Patrick Henry, Virginia Ratifying Convention. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 288–290. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch8s38.html> (20. februar 2017).
52. Hojnik, dr. Janja. 2010a. Sodišče Evropske unije. V *Lizbonska pogodba z uvodnimi pojasnili*, ur. Katarina Vatovec, 101–106. Ljubljana: GV Založba.

53. --- 2010b. Notranje politike Evropske unije. V *Lizbonska pogodba z uvodnimi pojasnili*, ur. Katarina Vatovec, 117–122. Ljubljana: GV Založba.
54. --- 2010c. Ekonomska in monetarna unija. V *Lizbonska pogodba z uvodnimi pojasnili*, ur. Katarina Vatovec, 122–127. Ljubljana: GV Založba.
55. --- 2010č. Socialna politika in storitve javnega pomena. V *Lizbonska pogodba z uvodnimi pojasnili*, ur. Katarina Vatovec, 127–131. Ljubljana: GV Založba.
56. --- 2010d. Varstvo okolja. V *Lizbonska pogodba z uvodnimi pojasnili*, ur. Katarina Vatovec, 131–132. Ljubljana: GV Založba.
57. --- 2010e. Energija. V *Lizbonska pogodba z uvodnimi pojasnili*, ur. Katarina Vatovec, 133–134. Ljubljana: GV Založba.
58. --- 2010f. Zunanje delovanje Evropske unije na podlagi PDEU. V *Lizbonska pogodba z uvodnimi pojasnili*, ur. Katarina Vatovec, 154–160. Ljubljana: GV Založba.
59. Hume, David. 1987. David Hume, Of the Original Contract. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 49–52. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch2s4.html> (20. februar 2017).
60. Jay, John. 1987a. John Jay to Thomas Jefferson. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 164–165. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch5s13.html> (20. februar 2017).
61. --- 1987b. John Jay to George Washington. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 188. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch6s4.html> (20. februar 2017).
62. --- 1987c. John Jay, An Address to the People of the State of New York. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 233–235. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch7s22.html> (20. februar 2017).
63. Jefferson, Thomas. 1987a. Thomas Jefferson to Edward Carrington. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 171–172. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch5s20.html> (20. februar 2017).
64. --- 1987b. Thomas Jefferson, Preamble to a Bill for the More General Diffusion of Knowledge. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 672.

- USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch18s11.html> (20. februar 2017).
65. Jospin, Lionel. 2002. My Vision of Europe and Globalization. V *My vision of Europe and globalization and The Europe we Want*, ur. Michel, Frederic, 1–40. Cambridge (UK): Polity.
66. Kant, Immanuel. 2006. Zgodovinsko–politični spisi. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
67. Kim, Nam-Kook in Jung, Sa-Rang. 2010. Democratic Deficit, European Constitution, and a Vision of the Federal Europe: The EU's Path after the Lisbon Treaty. *Journal of international and area studies* 17 (2): 53–70.
68. King, Rufus. 1987. Rufus King to Elbridge Gerry. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 162. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch5s10.html> (20. februar 2017).
69. Kohnstamm, Max. 1981. *Jean Monnet: The power of the imagination*. Luxembourg: Office for official publications of the European communities.
70. Korač, Veljko. 1976. Platonov ideal enotnosti filozofije in politike. V *Država*, Platon, 5–32. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
71. Kovač, Igor, ur. 2013. *Panevropa*. Ljubljana: Slovensko panevropsko gibanje.
72. Lamy, Pascal in Jean Pisani-Ferry. 2002. The Europe we want. V *My vision of Europe and globalization and The Europe we Want*, ur. Michel, Frederic, 41–149. Cambridge (UK): Polity.
73. Laursen, Finn. 2011. *The EU and Federalism: Politics and Policies Compared*. England: Ashgate Publishing Limited. Dostopno prek: EBSCOhost.
74. Lee, Richard Henry. 1987. Richard Henry Lee to Samuel Adams. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 160–161. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch5s8.html> (20. februar 2017).
75. *Lizbonska pogodba* (2007). UL C 306, 17.12.2007. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2007:306:FULL&from=SL> (26. maj 2017).
76. Locke, John. 1987. John Locke, Second Treatise, §§ 4—15, 54, 119—22, 163. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 42–46. USA:

- University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch2s1.html> (20. februar 2017).
77. Lozar, Matej, Radica Nusdorfer in Katja Rejec Longar. 2005a. Uvod. V *Pogodba o Ustavi za Evropo s komentarjem*, ur. Katarina Vatovec in Radica Nusdorfer, 25. Ljubljana: GV Založba.
 78. --- 2005b. Opredelitev Evropske Unije. V *Pogodba o Ustavi za Evropo s komentarjem*, ur. Katarina Vatovec in Radica Nusdorfer, 27–29. Ljubljana: GV Založba.
 79. Lukšič, Igor in Jernej Pikalo. 2007. *Uvod v zgodovino političnih idej*. Ljubljana: Sophia
 80. Madison, James. 1987a. James Madison, Federalist, no. 14, 88—89. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 131. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch4s22.html> (20. februar 2017).
 81. --- 1987b. James Madison, Vices of the Political System of the United States. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 166–169. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch5s16.html> (20. februar 2017).
 82. --- 1987c. James Madison to Edmund Randolph. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 190–191. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch6s9.html> (20. februar 2017).
 83. --- 1987č. James Madison, Federalist, no. 40, 258—67. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 203–206. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch6s20.html> (20. februar 2017).
 84. --- 1987d. James Madison to George Washington. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 250–251. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch8s6.html> (20. februar 2017).
 85. --- 1987e. James Madison, Federalist, no. 39, 253—57. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 274–275. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch8s27.html> (20. februar 2017).

86. --- 1987f. James Madison, Federalist, no. 45, 308—14. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 277–279. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch8s29.html> (20. februar 2017).
87. --- 1987g. James Madison, Federalist, no. 51, 347—53. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 330–331. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch10s16.html> (20. februar 2017).
88. Mai, Manfred. 2005. *Svetovna zgodovina na kratko*. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba, d. d..
89. Martin, Luther. 1987. Luther Martin, Genuine Information. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 282–283. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch8s32.html> (20. februar 2017).
90. Mason, George. 1987. George Mason, Virginia Ratifying Convention. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 288. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: http://press-pubs.uchicago.edu/founders/print_documents/v1ch8s37.html (20. februar 2017).
91. Mazi, Blaž. 2015. *Modra frnikola: podoba, ki nas je spremenila v teranavte*. Dostopno prek: <https://www.rtvsl.si/znanost-in-tehnologija/modra-frnikola-podoba-ki-nas-je-spremenila-v-teranavte/363122> (26. maj 2017).
92. Monnet, Jean. 2010a. First address to the Assembly on the High Authority's plans. V *From the Schuman declaration to the birth of the ECSC: The role of Jean Monnet*, ur. Franco Piodi, 55–61. CARDOC Journals. 6 (5): 1–222.
93. --- 2010b. Report to the Organising Committee of the ECSC. V *From the Schuman declaration to the birth of the ECSC: The role of Jean Monnet*, ur. Franco Piodi, 63–80. CARDOC Journals. 6 (5): 1–222.
94. --- 2010c. Address to the Assembly on the first budget of the High Authority. V *From the Schuman declaration to the birth of the ECSC: The role of Jean Monnet*, ur. Franco Piodi, 81–89. CARDOC Journals. 6 (5): 1–222.
95. --- 2010č. Statement to the Common Market Committee (annexed to the minutes of the meeting). V *From the Schuman declaration to the birth of the ECSC: The role of Jean Monnet*, ur. Franco Piodi, 91–100. CARDOC Journals. 6 (5): 1–222.

96. --- 2010d. Statement to the Committee on Investment (annexed to the minutes of the meeting). V *From the Schuman declaration to the birth of the ECSC: The role of Jean Monnet*, ur. Franco Piodi, 101–111. CARDOC Journals. 6 (5): 1–222.
97. --- 2010e. Address to the Assembly on the first general report of the High Authority on the activities of the ECSC. V *From the Schuman declaration to the birth of the ECSC: The role of Jean Monnet*, ur. Franco Piodi, 113–119. CARDOC Journals. 6 (5): 1–222.
98. --- 2010f. Address to the Assembly on relations with the United Kingdom. V *From the Schuman declaration to the birth of the ECSC: The role of Jean Monnet*, ur. Franco Piodi, 121–126. CARDOC Journals. 6 (5): 1–222.
99. --- 2010g. Address to the Assembly on relations with the United States (Exchange of letters between President Eisenhower and the Chairmen of the Foreign Affairs Committees of the United States Congress relating to the European Coal and Steel Community and the unification of Europe). V *From the Schuman declaration to the birth of the ECSC: The role of Jean Monnet*, ur. Franco Piodi, 127–129. CARDOC Journals. 6 (5): 1–222.
100. --- 2010h. Address to the Assembly on the levy. V *From the Schuman declaration to the birth of the ECSC: The role of Jean Monnet*, ur. Franco Piodi, 131–133. CARDOC Journals. 6 (5): 1–222.
101. --- 2010i. Address to the Assembly on relations between the High Authority and the Assembly. V *From the Schuman declaration to the birth of the ECSC: The role of Jean Monnet*, ur. Franco Piodi, 135–137. CARDOC Journals. 6 (5): 1–222.
102. --- 2010j. Address to the Assembly on investment policy. V *From the Schuman declaration to the birth of the ECSC: The role of Jean Monnet*, ur. Franco Piodi, 139–146. CARDOC Journals. 6 (5): 1–222.
103. --- 2010k. Address to the Assembly on the second general report of the High Authority on the activities of the ECSC. V *From the Schuman declaration to the birth of the ECSC: The role of Jean Monnet*, ur. Franco Piodi, 147–155. CARDOC Journals. 6 (5): 1–222.
104. --- 2010l. Address to the Assembly on the activities of the High Authority, particularly in relation to the creation of the common market. V *From the Schuman declaration to the birth of the ECSC: The role of Jean Monnet*, ur. Franco Piodi, 157–166. CARDOC Journals. 6 (5): 1–222.

105. --- 2010m. Address to the Assembly on the activities of the High Authority, particularly in relation to the creation of the common market. V *From the Schuman declaration to the birth of the ECSC: The role of Jean Monnet*, ur. Franco Piodi, 167–174. CARDOC Journals. 6 (5): 1–222.
106. --- 2010n. Address to the Assembly on the activities of the High Authority in relation to the levy. V *From the Schuman declaration to the birth of the ECSC: The role of Jean Monnet*, ur. Franco Piodi, 175–180. CARDOC Journals. 6 (5): 1–222.
107. --- 2010o. Address to the Assembly on the association with the United Kingdom. V *From the Schuman declaration to the birth of the ECSC: The role of Jean Monnet*, ur. Franco Piodi, 181–184. CARDOC Journals. 6 (5): 1–222.
108. Morris, Robert. 1987. Robert Morris to the President of Congress. V ***The founders' constitution***, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 160. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch5s7.html> (20. februar 2017).
109. Moussis, Nicolas. 1999. *Evropska unija : pravo, ekonomija, politike*. Ljubljana : Littera picta.
110. Nahtigal, Matjaž. 2008. Ustavna pogodba – rešitev ali problem? V *Prihodnost Evropske unije*, ur. Irena Brinar, 33–46. Ljubljana : Fakulteta za družbene vede.
111. New Jersey Plan. 1987. New Jersey Plan. V ***The founders' constitution***, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 252–254. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch8s9.html> (20. februar 2017).
112. Nusdorfer, Radica. 2005. Listina o temeljnih pravicah Evropske unije. V *Pogodba o Ustavi za Evropo s komentarjem*, ur. Katarina Vatovec in Radica Nusdorfer, 55. Ljubljana: GV Založba.
113. --- 2005. Zgodovina in vsebina Listine. V *Pogodba o Ustavi za Evropo s komentarjem*, ur. Katarina Vatovec in Radica Nusdorfer, 55–56. Ljubljana: GV Založba.
114. Osgood, Samuel. 1987. Samuel Osgood to John Adams. V ***The founders' constitution***, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 165–166. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch5s14.html> (20. februar 2017).

115. Otis, James. 1987. James Otis, The Rights of the British Colonies Asserted and Proved. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 52–53. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch2s5.html> (20. februar 2017).
116. Pavliha, Boris. 2011. *Zgodovina na maturi*. Kamnik: ICO, založništvo in trženje d.o.o.
117. Penn, William. 1914. *An essay towards the present and future peace of Europe by the Establishment of an European Diet, Parliament, or Estates*. Washington, d.c.: The American peacesociety.
118. Pinckney, Charles Cotesworth. 1987. Charles Cotesworth Pinckney, South Carolina House of Representatives. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 232. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch7s19.html> (20. februar 2017).
119. Pinkney, William. 1987. William Pinkney, Argument in McCulloch v. Maryland. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 238. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch7s26.html> (20. februar 2017).
120. Pinterič, Uroš. 2005. Razvoj in vloga evropske identitete za nadaljnji razvoj Evropske unije. V *Slovenija v EU: zmožnosti in priložnosti*, ur. Miro Haček in Drago Zajc, 67–82. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
121. Piodi, Franco. 2010. From the Schuman declaration to the birth of the ECSC: The role of Jean Monnet. *CARDOC Journals*. 6 (5): 1–222.
122. Platon. 1976. *Država*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
123. *Pogodba o Ustavi za Evropo* (2004). UL C 310, 16.12.2004. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2004:310:FULL&from=SL> (26. maj 2017).
124. *Prečiščeni različici Pogodbe o Evropski uniji in Pogodbe o delovanju Evropske unije* (2016/C 202/01). Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2016:202:FULL&from=SL> (26. maj 2017).
125. Pucelj, Petra. 2007. Slovenija do Bruslja skozi igro. V *Evropsko državljanstvo. Evropski mladinski teden*, ur. Katja Goršek in Elena Šterpin, 4–5. Ljubljana: MOVIT NA MLADINA.

126. Records of the Federal Convention. 1987. Records of the Federal Convention. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 221–222. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch7s8.html> (20. februar 2017).
127. Rejec Longar, Katja. 2005. Vrednote Evropske unije. V *Pogodba o Ustavi za Evropo s komentarjem*, ur. Katarina Vatovec in Radica Nusdorfer, 37–38. Ljubljana: GV Založba.
128. *Rimska pogodba (EGS)*. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/LSU/?uri=CELEX:11957E/TXT> (26. maj 2017).
129. RTVSLO. 2003. *Razvoj ideje o združeni Evropi*. Dostopno prek: <http://www.rtvsl.si/evropska-unija/razvoj-ideje-o-zdruzeni-evropi/8202> (26. maj 2017).
130. Schuman, Robert. 2003. *Za Evropo*. Celje: Mohorjeva družba.
131. *Schumanova deklaracija*. 1950. Dostopno prek: https://europa.eu/european-union/about-eu/symbols/europe-day/schuman-declaration_sl (26. maj 2017).
132. Smilie, John. 1987. John Smilie, Pennsylvania Ratifying Convention. V *The founders' constitution*, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 263–264. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch8s16.html> (20. februar 2017).
133. Smrkolj, Maja. 2010. Zunanje delovanje Evropske unije na podlagi PEU. V *Lizbonska pogodba z uvodnimi pojasnili*, ur. Katarina Vatovec, 151–154. Ljubljana: GV Založba.
134. *The Rome Declaration*. 2017. Dostopno prek: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/03/25-rome-declaration/> (29. april 2017)
135. Tocqueville, Alexis de. 1996. *Zgodovina zvezne ustave*. Ljubljana: Krtina.
136. Toplak, Cirila. 2003. *Združene države Evrope. Zgodovina evropske ideje*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
137. --- 2005. Pojmovanje demokracije v EU: Evropa več hitrosti. V *Slovenija v EU: zmožnosti in priložnosti*, ur. Miro Haček in Drago Zajc, 33–42. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
138. Toplak, Jurij, ur. 2005. *Ustava Združenih držav Amerike s pojasnili*. Ljubljana: Nova obzorja
139. --- 2005. Ob prvem prevodu Ustave ZDA v slovenski jezik. V *Ustava Združenih držav Amerike s pojasnili*, ur. Jurij Toplak, 11–29. Ljubljana: Nova obzorja

140. Toškan, Petja. 2003. Vizije, institucije in pristojnosti Evrope prihodnosti V *Prihodnost Evropske unije*, ur. Gaber, Slavko, Zlatko Šabič in Mitja Žagar, 204–216. Ljubljana: Državni svet Republike Slovenije.
141. Totten, J. Robbie. 2012. Security, Two Diplomacies, and the Formation of the U.S. Constitution: Review, Interpretation, and New Directions for the Study of the Early American Period. *Diplomatic history* 36 (1): 77–118.
142. Turk, Žiga, Drago Jančar, Rado Pezdir, Matej Avbelj, Mihela Hladin, Andrej Rahten, Miro Germ in Andrej Nabergoj. 2010. *Vizija 20 + 20: prispevek k razmišljanju o prihodnosti Slovenije*. Ljubljana: Inštitut dr. Jožeta Pučnika.
143. Tusk, Donald. 2017. *Speech by President Donald Tusk at the ceremony of the 60th anniversary of the Treaties of Rome*. Dostopno prek: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/03/25-tusk-ceremony-rome-speech/> (29. april 2017)
144. *USHistory.org*. 1995. Dostopno prek: <http://www.ushistory.org/> (26. maj 2017).
145. Vatovec, Katarina. 2010a. Primarno pravo Evropske unije. V *Lizbonska pogodba z uvodnimi pojasnili*, ur. Katarina Vatovec, 28–40. Ljubljana: GV Založba.
146. --- 2010b. Institucije Evropske unije. V *Lizbonska pogodba z uvodnimi pojasnili*, ur. Katarina Vatovec, 77–79. Ljubljana: GV Založba.
147. --- 2010c. Evropski parlament. V *Lizbonska pogodba z uvodnimi pojasnili*, ur. Katarina Vatovec, 80–84. Ljubljana: GV Založba.
148. --- 2010č. Evropski svet. V *Lizbonska pogodba z uvodnimi pojasnili*, ur. Katarina Vatovec, 84–96. Ljubljana: GV Založba.
149. --- 2010d. Komisija. V *Lizbonska pogodba z uvodnimi pojasnili*, ur. Katarina Vatovec, 97–101. Ljubljana: GV Založba.
150. Washington, George. 1987a. George Washington to James Warren. V ***The founders' constitution***, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 161–162. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch5s9.html> (20. februar 2017).
151. --- 1987b. George Washington to John Jay. V ***The founders' constitution***, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 162–163. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch5s11.html> (20. februar 2017).
152. --- 1987c. George Washington to Henry Knox. V ***The founders' constitution***, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 188. USA: University of Chicago Press in

- Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch6s5.html> (20. februar 2017).
153. --- 1987č. George Washington to James Madison. V ***The founders' constitution***, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 189. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch6s8.html> (20. februar 2017).
 154. --- 1987d. George Washington, Circular to the States. V ***The founders' constitution***, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 218–220. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: http://press-pubs.uchicago.edu/founders/print_documents/v1ch7s5.html (20. februar 2017).
 155. Whitehill, Robert. 1987. Robert Whitehill, Pennsylvania Ratifying Convention. V ***The founders' constitution***, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 201–202. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch6s17.html> (20. februar 2017).
 156. Wilson, James. 1987a. James Wilson, Pennsylvania Ratifying Convention. V ***The founders' constitution***, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 61–62. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch2s14.html> (20. februar 2017).
 157. --- 1987b. James Wilson, Pennsylvania Ratifying Convention. V ***The founders' constitution***, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 202. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch6s18.html> (20. februar 2017).
 158. --- 1987c. James Wilson, Pennsylvania Ratifying Convention. V ***The founders' constitution***, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 230–231. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch7s17.html> (20. februar 2017).
 159. --- 1987č. James Wilson, Pennsylvania Ratifying Convention. V ***The founders' constitution***, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 265–267. USA: University of Chicago Press in Liberty Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch8s18.html> (20. februar 2017).
 160. Virginia Plan. 1987. Virginia Plan. V ***The founders' constitution***, ur. Philip B. Kurland in Ralph Lerner, 251–252. USA: University of Chicago Press in Liberty

Fund. Dostopno prek: <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch8s7.html> (20. februar 2017).

161. Zupančič, Mihela. 2007. Prispevek Mihele Zupančič. V *Evropsko državljanstvo. Evropski mladinski teden*, ur. Katja Goršek in Elena Šterpin, 25–27. Ljubljana: MOVIT NA MLADINA.
162. Žagar, Mitja. 2003. Tradicionalne kolektivne identitete v Evropi, oblikovanje skupnih evropskih identitet in reforma Evropske unije V *Prihodnost Evropske unije*, ur. Gaber, Slavko, Zlatko Šabič in Mitja Žagar, 124–144. Ljubljana: Državni svet Republike Slovenije.